

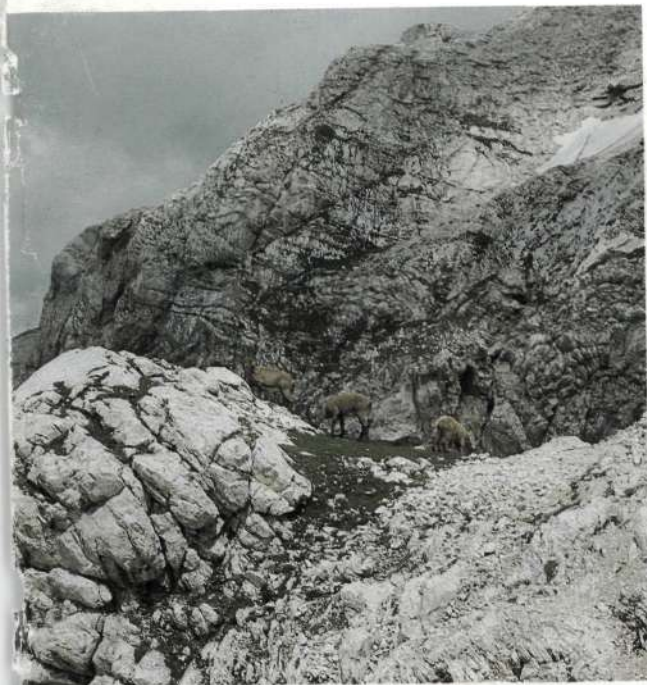
Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

7-8

1989

julij - avgust

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

julij - avgust 1989

7-8

letnik LXXXIX izhaja od leta 1895

vsebina

Marjan Rztresen	41 ur v severni steni Kumbakarne	289
Viki Grošelj	Znanci izpod Everesta in Lotseja	293
Stanko Klinar	Jakob Aljaž — slovenski domoljub	298
Tone Strojín	Slovenska planinska legenda	302
Edo Škulj	Slavček izpod sivega Triglava	304
Gregor Klančnik	Eden pa je bil vendarle prvi	309
Miha Potočnik	Spomini ob spomeniku	312
France Voga	Dovžani smo imeli izjemnega moža	314
Jakob Aljaž	Planinski spomini	317
Tone Frelih	K-2 — tragična gorska zvezda	322
Gregor Klančnik	Hitre ptice brez gnezd	324
Pavle Šegula	Odslej tudi podporni člani GRS	327
	Majhen klop povzročá velike težave	328
Tomo Grgič	Zvesti spremljevalci in učitelji	331
Matija Perko	Scile so bile preprosto skale	333
Peter Čizmek	Črno-beli gorski spomini	335
Raško Terpin	Utrinki slovenske pomladi	340
Boris Ogrizek	O ritmih in pravičnosti	342
Petek Vovk	Sanjski svet kresne noči	343
Sakib Kličo	Kozarčki pogovora z gorjani	345
Jože Gostinčar	Med Štruco in Sorico	351
Leopold Petauer	Svojevrstna pravda na Jelovici	352
	Srečanje v hribih	354
Iztok Tomazin	Kanjon smrti	356
	Odmevi	359
	Iz planinske literature	360
	Društvene novice	362

Slika na naslovni strani: **Gore niti brez človeka niso mrtve**

Foto: Vladimira Horvat

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvořakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Rztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelínik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za tretje četrtletje leta 1989 je 25 000 dinarjev, za tujino znaša letna naročnina 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tiska Tiskarna Jože Moškrič v Ljubljani.

TOMO ČESEN PLEZA NEMOGOČE SMERI

41 UR V SEVERNI STENI KUMBAKARNE

MARJAN RAZTRESEN

To je bilo plezanje, kakršnega doslej v Himalaji na tako visoko goro še ni bilo: Tomo Česen, vsestranski alpinist iz Kranja, je od 27. do 29. aprila letos v komaj 41 urah priplezal popolnoma sam, na alpski način in brez uporabe dodatnega kisika, po osrednjem delu severne stene na vrh 7710 metrov visoke Kumbakarne v nepalski Himalaji in se popolnoma nepoškodovan vrnil v bazni tabor pod goro. Česeno plezanje na Jannu, ki ga zadnja leta po nepalsko imenujejo Kumbakarna, je bila nasploh prva plezalska ponovitev v tej steni in seveda prvi solo vzpon.

Tomo Česen je odšel na dolgo in nevarno pot iz Ljubljane 5. aprila skupaj z Vikijem Grošljem in Stipetom Božičem, ki sta imela pred seboj drugačne himalajske cilje. Z njim je odšel iz Slovenije dr. Jani Kokalj, zdravnik iz Kranjske gore, ki mu je bil ves čas močna moralna opora: če bi prišel izčrpan ali poškodovan z gore, bi imel takoj pod steno zdravniško pomoč. »Pred odhodom sem imel v mislih odpravo na Jalung Kang, kjer so mi morali po vrnitvi z vrha dati infuzijo,« nam je dejal Tomo Česen. »K sreči mi je bil Jani le odlična moralna opora; ves čas sem imel odličen občutek, da imam pod steno nekoga, na katerega se lahko popolnoma zanesem.«

PRVI SOLO POSKUS

V nepalski prestolnici sta bila Česen in Kokalj 7. aprila, bazni tabor na ledeniku Kumbakarna kakšnih 4600 metrov visoko pod severno, približno 2750 metrov visoko steno pa je bil postavljen 22. aprila. Nekako 350 kilogramov opreme in hrane so jima prinesli tja gor nosači, ki so se takoj vrnili v varnejše doline, z njima pa sta, kot je pač navada na odpravah, ostala nepalski zvezni oficir in kuhar — in to je bil celoten bazni tabor.

Za to steno se je Tomo Česen odločil, ker je bila do konca letošnjega aprila eden od osrednjih problemov v Himalaji, eden od najtrših orehov, ki so ga poskušali streti že številni odlični alpinisti, vendar je doslej uspelo le Japoncem splezati eno smer, pred Česnom edino, v levem delu stene čez snežišče. Šest let za Japonci, leta 1982 in potem še leta 1987, so poskusili še Francozi, ki so začeli bolj na desni in plezali proti levi, vendar jim nobeden od poskusov ni uspel.

Česen pa se je odločil to steno splezati kar sam.

Kumbakarna (Jannu) z včrtano smerjo, po kateri je Tomo Česen priplezal na vrh

Ali je mogoče severno steno Kumbakarne primerjati z južno steno Lotseja, po kateri je doslej poskušalo priplezati na vrh tega osemtisočaka že precej odličnih odprav, pred kratkim tudi mednarodna podvodstvom slovitega Reinholda Messnerja, vendar doslej ta podvig še nikomur ni uspel? Tudi južna stena Lotseja je namreč eden od največjih problemov v Himalaji.

»Lotsejeva stena je seveda hujša,« pravi Tomo Česen. »Bistveno večja je, višja, saj meri kakšnih 3300 metrov v višino in se tudi konča precej višje, precej nad 8000 metri. Tudi vrh Lotseja je precej višji, kar 700 višinskih metrov. Najpomembnejša razlika pa je verjetno ta, da je v južni steni Lotseja izredno pogosto slabo vreme, ki onemogoča plezanje: navadno začne okrog desetih dopoldne pihati močan veter in začne snežiti, tako je tudi popoldne, proti večeru pa se zjasni in je lepo vreme do naslednjega dopoldneva, ko se vse skupaj ponovi — in tako je zelo pogosto iz dneva v dan. Medtem ko je vsenaokrog v stenah lepo vreme, je le Lotsejeva južna stena tako neusmiljeno nadostopna. K temu je treba dodati še snežne razmere: če je stena premalo za-

snežena, leti po njej kamenje, kar je smrtno nevarno.«

LAHEK NAHRBTNIK OPREME

Ure in ure, dneve dolgo je Tomo Česen doma v Kranju sedel nad fotografijo »svoje« severne stene Kumbakarne in si poskušal v njej potegniti idealno smer, ki bi jo seveda zmožal splezati. »Vedel sem, da ne bo težav tam, kjer so snežišča,« pravi, »toda v skalah je bilo marsikje v resnici popolnoma drugače kot na fotografiji, najpogosteje mnogo težje. Pogosto sem naletel na popolnoma gladko skalo tam, kjer sem po fotografiji sodeč pričakoval razčlemba, sence pa so na fotografiji marsikje kazale bistveno lažje prehode, kot so v resnici.«

Pod Kumbakarno je prišel kranjski alpinist odlično telesno in psihično pripravljen, poleg tega pa je precej natančno vedel, kaj zmore; izkušnja z Jalung Kanga, kjer mu je med vračanjem z vrha tega osem-tisočaka pred očmi zdrsnil v globino plezalski sotovariš Borut Bergant in ko je na stojišču nekje pod vrhom preživel noč ter naslednje jutro sestopil v dolino, so bile njegova himalajska univerza.

Že dan po prihodu v bazni tabor na ledeniku Kumbakarna se je začel aklimatizirati: dvakrat je šel na višje okoliške hribe, od katerih so nekateri prav težavni, na druge pa je mogoče do višine 6000 metrov priti v supergah — in Tomu je šlo zaradi aklimatizacije izključno za pridobivanje višine. Hkrati si je med vzponi ogledoval »svojo« steno in v njej iskal najprimernejšo smer.

Dne 27. aprila, peti dan po prihodu v bazni tabor, je Tomo Česen dopoldne pripravil nahrbtnik in vanj zložil le toliko, kolikor nese s seboj v kakšno steno v Alpah: 50 metrov 6-milimetrske vrvi, dve plezalni orodji, rezervni klini za cepina, spalno in bivač vrečo, rezervna očala, rokavice in nogavice ter nekaj malega hrane in pijače. Popoldne si je oblekel vso obleko, ki jo je imel namen vzeti s seboj v steno, si pripel plezalni pas, nanj obesil 15 skalnih in lednih klinov, izdelanih iz titana, in si na čevlje pritržil dereze. S seboj je imel le še čelado in baterijo — in to je bilo vse ali vsaj v glavnem vse.

»Če greš v takšno steno z 20-kilogramskim nahrbtnikom,« pravi, »nimaš prav nobenih možnosti. In če samega sebe ne poznaš do vseh potankosti, prav tako ne. In če nisi fizično in psihično izvrstno pripravljen, tudi ne. Seveda niti kuhalnika ni vredno nositi s seboj, ker je to samo teža, kakšna dva dneva, kolikor naj traja takšno plezanje, pa človek že zdrži s tistim, kar in kakor nese s seboj.«

NATANČNO PREŠTUDIRANA AKCIJA

Popoldne 27. aprila sta z dr. Kokaljem vzela pot pod noge: Jani je dejal, da ga

bo spremlil kakšni dve uri po ledeniku navzgor do pod stene, kjer sta se poslovila in kjer je Tomo zaplezal navzgor.

Ali je imel tremo, preden se je fizično lotil tega orjaka? »Bil sem živčen, da,« je dejal, »in to sem smatral za dober znak: najresneje sem se torej lotil tega dela. Toda ko sem začel, od tistega trenutka dalje, sem bil vseskozi karseda skoncentriran in nisem mislil na nič drugega kot le na steno in predvsem še na tisti del, v katerem sem bil tisti trenutek.«

Stene se je lotil popolnoma v alpskem slogu, brez kakršnekoli pomoči, brez preprijetih fiksnih vrvi, brez prej postavljenih višinskih taborov, v katerih bi ga čakala hrana, pijača, postavljen šotor, spalna vreča in kurjava, in brez dodatnega kisika. Preprosto zaplezaš navzgor in plezaš na himalajsko goro čisto tako kot na kakšen Stol...

»Popoldne sem začel plezati iz čisto določene vzroka,« pravi Tomo Česen. »Stena je namreč objektivno nevarna za plezanje, ker po njenem srednjem delu čez dan, ko je topleje, leti kamenje. Tako sem se odločil, da srednji del splezam ponoči. Popoldne bi tako splezal spodnji del, ponoči srednjega, o katerem sem bil prepričan, da je najnevarnejši in najtežji,

namesto komentarja

PLANINSKIM KOČAM GRE SLABO

Marsikoga zanima planinska organizacija samo zaradi nečesa: ko plača članarino, mu znamkica v planinski izkaznici ceneje odpira vrata v planinske kočice. Tako se seveda članarina izplača že po enem ne predolgem izletu ali turi v gore.

Ti planinci, ki jih delo planinske organizacije sploh ne zanima, najdejo stičišče z njo edinole v planinski koči. Toda ko prestopijo njen prag, hočejo imeti zelo dobro organizacijo v najkonkretnejši obliki: vse bi moralo biti urejeno, vse bi moralo biti poceni, vsi bi morali biti prijazni, vse bi morali takoj dobiti.

Letošnjo zimo, ko se je bilo mogoče po našem visokogorju sprehajati tako kot septembra, se je marsikdo pritoževal, ker kljub tako ugodnemu vremenu vsaj kočice na najbolj obljudenih in najbolj »modnih« gorskih poteh niso bile odprte in oskrbovane. Največ kritik

naslednji dan pa še preostali del do vrha gore.«

Spodnji del stene je splezal popolnoma po načrtih in po njegovi oceni ni »nič posebnega«. Vendar je to subjektivna ocena: ali ni nič posebnega v taki višini splezati, na primer, deset metrov seraka, ki se popolnoma navpično postavi pred plezalca? — Srednji del stene je bil težaven, najtežji pa je bil zgornji del, kjer se v izredno strmi steni menjavata led in skala. »Vse skupaj je najmanj tako strmo kot stena v Grandes Jorasses, ki sem jo splezal,« pravi Tomo. »Vsaj desetkrat, morda pa celo petnajstkrat sem splezal 30 do 40 metrov visoke stene v Jannuju, ki imajo naklon 80 do 90 stopinj.« — Pogosto je naletel na popolnoma gladke granitne plošče, tenko pokrite z zbitim ledom — in na takih ploščah je moral počivati, obešen na cepin, kar je seveda nadvse tvegano dejanje, toda hkrati edino možno. Poleg tega se je moral kdovekolikokrat odločati, po katerem žlebu naj gre naprej, ko nadaljevanja smeri ni videl. Ni štel, kolikokrat bi moral snemati dereze, da bi varneje šel prek skal, vendar tega ni tvegalo, ker se je bal, da bi mu med odpenjanjem dereza padla na dno stene, v tem primeru pa bi bil izgubljen.

BIVAKIRANJE V RAZPOKI

»Spodaj bi se še lahko odločil, ali naj nadaljujem ali naj se vrnem,« nam je pripovedoval kranjski plezalec. »Zgoraj te izbire ni več: ker si se spodaj tako odločil, moraš vztrajati do konca. Seveda moraš biti vseskozi popolnoma zbran in ne smeš misliti na nič drugega kot na tisti del stene, ki je pred teboj. Šele pozneje, več dni po vrnitvi dolino, sem premišljeval, ali bi se lotil te stene, če bi vedel, da bo vseskozi tako navpična in težavna. Pred odhodom v Himalajo sem se namreč tolažil s tem, da bodo težavni odstavki, da pa bo tudi kaj hoje, ki je pa potem v resnici ni bilo.«

Sprašujemo Toma Česna, če je kdaj v tej steni zelo tvegalo, če je bil dobesedno na robu smrti (ali pa življenja, kakor kdo hoče). Pravi, da »je bilo veliko reči za zares dobre živce«, vendar misli, da ni nikoli šel v tveganje in da je vedno obvladoval položaj. »Če bi že pred odhodom na Kumbakarno vedel, da grem v tveganje, sploh ne bi šel,« nam je dejal.

Teh težav seveda ne smemo gledati samo kot strmo in ledeno steno; treba je tudi vedeti, kako visoko je vse to — okoli 7000 metrov, pri vrhu že blizu osmih ti-

je letelo na kočice na Vršiču, »ki pa pozimi take, kakršne so, nikoli ne bodo mogle biti odprte«, kot so dejali njihovi oskrbniki, saj bi samo ogrevanje stalo precej več, kot bi bil izkupiček od gostov.

Ponekod, posebno okrog Tržiča, so bile letošnje zimo planinske kočice vendarle odprte, vendar je vprašanje, kdaj bodo spet pozimi. Obisk v njih je bil sicer velik, izkupiček pa nikakršen. »Ljudje so prišli,« je na seji Glavnega odbora Planinske zveze Slovenije pripovedoval planinski odbornik, »sedli za lepo pogrnjene mize, odvezali nahrbtnike, vzeli iz njih jedačo in pijačo, zahtevali od oskrbnika morda še sol in papirnate prtice, po počitku pa spet vzeli pot pod noge. Oskrbnik je moral za njimi samo pospravljati po mizi in po tleh, kuriti zanje in plačevati elektriko, kjer jo imajo.«

Zdaj, poleti, ko so na široko odprta vrata vseh slovenskih planinskih koč, naj bi obiskovalci v njih vendarle kdajpakdaj pomislili tudi na težave, ki jih imajo »njihova« planinska društva z oskrbovanjem planinskih domov. Ko bo cena višja kot v dolini, naj bi pomislili, da je treba vse prinesiti iz doline in to tudi plačati, ko oskrbnik ne bo na široko nasmejan, naj se spomnijo, da je moral vstati pred prvimi planinci in

da je legel k počitku kot zadnji v koči, ko jim bo ponudil skromno izbiro hrane, naj vedo, da planinska kočica ni dolinski hotel — in še o čem bi lahko premišljevali ob podobnih priložnostih.

Včasih je bilo vsem lažje, planincem in oskrbovalcem planinskih koč; zdaj so časi težki tako za ene kot za druge. Toda celo planinske organizacije v tistih državah, kjer življenjski standard državljanov raste, pozivajo svoje planince: Dajte zaslužiti tudi oskrbnikom koč, ne prinesite res čisto vsega s seboj, ker bodo imeli oskrbniki v tem primeru z vami samo izgubo — in z njimi seveda tudi vaša planinska društva!

S tem nikakor nočemo spodbujati k razsipništvu v gorah, prej nasprotno, vendar naj bi izbrali pot, ki bo ugodna za obe strani.

Sicer se utegne zgoditi, kot je bilo slišati v visokem planinskem krogu, da bodo začeli pobirati vstopnino v planinske kočice ali pa zaračunavati pogrinjek, kot je navada v gostinskih lokalih marsikatero dežele zahodne Evrope.

Čprav do tega nikoli ne bi prišlo, bi morali — v hribih še posebno — misliti tudi še na koga drugega in ne le nase.

Marjan Rastresen

V PD Kranj, matičnem društvu Toma Česna, so za zmagovalca Kumbakarne pripravili skromen sprejem in tiskovno konferenco

sočakov. Ponekod pa je bila poleg tega skala tako gladka, da je moral s cepinom sekati v granit drobne razčlembe, da je lahko vanje postavil dereze, kar je bilo »precej napeto«, kot je dejal.

Dne 28. aprila ob 15.40 je bil na vrhu. Ustavil se je le toliko, da se je pošteno nadihal in se razgledal naokoli, potem je takoj začel sestopati, ker se je vreme po lepem dopoldnevu začelo slabšati, ves ta dan pa je bila poleg vsega še visoka oblačnost. Sestopal je po japonski smeri in že v trdi temi prišel do zgornjih serakov kakšnih 6800 ali 6900 metrov visoko, kjer se je odločil bivakirati, saj višje zgoraj sredi strme stene pač ni mogel. Našel je primerno ledno razpoko, kjer ni niti pihal veter niti ni vanjo snežilo in tudi bistveno topleje je bilo kot na planem ter si v bivak in spalni vreči pripravil kolikor je le mogoče udobno zatočišče.

Preden je zadremal, je večkrat pogledal ven, kjer se je vreme hudo poslabšalo, namesto da bi se zjasnilo, kot se sicer navadno ponoči. To je bil znak za daljše poslabšanje vremena...

Kakšnih pet ur je bil v tisti razpoki — dokler ni vzšla luna. Tako je v prvem jutranjem mraku pospravil obe vreči in nadaljeval pot navzdol.

Čeprav je imel še nekaj klinov in čeprav je vedel, kaj ga še čaka do pod stene, ni razmetaval z njimi; če ni bilo zares nujno, klina ni zabil, ker bi ga v tem primeru moral pustiti v steni. Na več strmih mestih, kjer se mu je postavil na pot navpičen serak, je na vrhu vanj s cepinom skleasal gobo, nanjo privezal vrvi in se po njej spustil tiste metre, potem pa je spodaj vrvi preprosto odrezal — in se tako vrnil

pod steno le s slabimi dvajsetimi metri vrvi, ker je največji del med spustom tako razrezal, saj ni imel s seboj niti varovalnih vrvic.

Ob devetih zjutraj je bil 29. aprila pod steno, tam, kjer je poldrugi dan prej začel. Utrujen, neprespan in zdelan je odtaval čez ledenik proti bazi in pet ur pozneje stopil pred svoj šotor.

Nekaj dni pozneje so vsi skupaj, četverica, podrli bazni tabor in se vrnili v Katmandu, 14. maja pa je bil po natančno 40-dnevni odsotnosti spet doma.

VRNITEV IZ STENE VASE

Kaj pomeni Tomu Česnu ta vzpon? »Sam zase natančno vem, kaj mi pomeni; komentiral ga ne bom. Seveda pa me veseli, kako so ga ocenili drugi.«

Reinhold Messner mu je v začetku junija v Trentu dejal, da je njegovo plezanje eden od najboljših dosežkov vseh časov v Himalaji, podobne ocene pa dežujejo tudi od drugod.

Kako bi se stvar iztekla, če bi bil s Tomom v steni še en plezalec, če bi plezala to steno dvojna naveza? »Predvsem bi v tem primeru plezanje trajalo bistveno dalj časa, ne dva, ampak nemara pet dni,« pravi Tomo Česna. »Torej bi bilo treba v steno vzeti bistveno več opreme in hrane, tudi opremo za prenočevanje in kuhanje. Ker bi morala dva ostati v steni dalj časa, bi bilo precej več možnosti, da bi se vreme pokvarilo in da podvig ne bi bil uspešen. Naposled človek ne more prav dolgo brez posledic ostati v takšni višini, ki pije moči. Sam na takšno plezanje še s kom ne bi šel.«

In kam bo šel zdaj, ko je v Himalaji prestopil nov prag nemogočega? »Himalaje imam za letos prav gotovo dovolj,« pravi.

»Kumbakarna je bila psihično zelo napor-na odprava, saj sem se nanjo pripravljaj najmanj pol leta. Čeprav so mi po sedanjem uspehu na tej gori zares odprta vsa vrata in bi lahko šel, kamorkoli bi si izmislil, bom nekaj časa ostal kar doma. Človeka namreč po uspehu ne sme zagrabiti preveliko navdušenje, ker se v prav kratkem času ne more dobro pripraviti na nove preizkušnje, takšna brezglava odločitev pa bi bila lahko nevarna. Predvsem bom zdaj treniral športno plezanje; morda mi bo le uspelo splezati kakšno spodnjo mejo desete stopnje.«
Potem se bo spet lotil kakšne zares težavne smeri v strmi steni. Takih možnosti je po svetu seveda še veliko:
V Marmoladi je, na primer, precej zahtevna smer, ki jo prištevajo med najtežav-

nejše v Evropi, pa je solo še ni nihče preplezal. V Himalaji je vsekakor zanimiva južna stena Lotseja, zahodna stena Makaluja, južna stena Anapurne, zahodna stena Gašerbruma IV — vse to so veliki izzivi. »Morda bodo do takrat, ko se bom odločil za katero od njih, nekatere že splezane,« pravi Tomo Česen. »Toda če se bom že odločil za katero od teh, se bom za solo vzpon na alpski način. Mislim, da danes ni nič več nemogoče, ker se je v glavah ljudi marsikaj spremenilo: včasih so bili alpinisti prepričani, da je šesta stopnja višek, vrhunec in najzgornejša meja možnega, potem pa se je nekega lepega dne nekdo odločil, da bo poskusil nemogoče — in zdaj plezamo vse, kar je bilo včasih nemogoče.«

SLOVENSKI ALPINIST, KI JE STAL NA SEDMIH OSEMTISOČAKIH

ZNANCI IZPOD EVERESTA IN LOTSEJA

VIKI GROŠELJ

Viki Grošelj, alpinist ljubljanske Matice, doma iz Guncelj pri Ljubljani, učitelj telesne vzgoje v osnovni šoli v Piričah pod Šmarno goro, je vse bližje velikemu cilju, ki si ga je postavil: priplezati na vrhove vseh 14 osem-tisočakov, kolikor jih je na Zemlji. Potem ko je že imel v žepu pet osem-tisočakov, je 30. aprila letos splezal še na 8516 metrov visoki Lotse, četrto najvišjo goro sveta, komaj deset dni pozneje pa skupaj s splitskim alpinistom Stipetom Božičem še na Mount Everest.

S Stipetom Božičem sta tistega zgodnjega jutra, ob enih po polnoči, skupaj odšla iz najvišjega tabora pod Lotsejem 7300 metrov visoko, kajti do takrat močni vetrovi so se začeli umirjati. Na vrh Lotseja sta se odločila splezati brez dodatnega kisika; če bi jima uspelo, bi bil to prvi jugoslovanski vzpon na Lotse in sploh najvišji vrh, ki bi ga naši alpinisti dosegli brez uporabe dodatnega kisika. Toda pred njima je bilo dobrih 1200 metrov višinske razlike...

Vendar je moral Stipe Božič kmalu odnehati, ker so mu začele zmrzovati noge. Vrnil se je, Viki Grošelj pa je sam nadaljeval vzpon. Ob prvem svitu je priplezal do višine 7700 metrov, okrog desetih dopoldne ga je pozdravilo prvo sonce na višini 8200 metrov, zgodaj popoldne pa se je dobesedno privlekel na vrh Lotseja in se takoj vrnil, saj zaradi izčrpanosti in pomanjkanja kisika ni bil zmožen popolnoma dojemati okolja. V večernem mraku je prišel v tretji višinski tabor, do kamor ga je od fiksnih vrvi dalje pospremil Stipe Božič, naslednji dan pa sta oba že bila v

baznem taboru, pri makedonski odpravi, ki je bila namenjena na Everest.

Že 7. maja sta se Stipe in Viki priključila jurišnim navezam Makedoncev na Everest in bila naslednji dan v tretjem višinskem taboru, 10. maja pa so Dimče Iliovski, Stipe Božič, Viki Grošelj ter Šerpi Sonam in Adživa odšli proti vrhu Everesta, zaradi izredno hudega vetra s kisikovimi maskami na obrazih. Spotoma je Grošlju zmanjkalo dodatnega kisika in na vrh Everesta je priplezal brez maske na obrazu. Med sestopom je makedonski alpinist verjetno zaradi izčrpanosti omahnil na kitajsko stran in ga niso več videli, ostali štirje pa so se srečno vrnili v bazni tabor. Stipe Božič je tako postal drugi Evropejec, ki je dvakrat priplezal na najvišjo goro sveta, poleg vsega pa še po dveh različnih smereh.

O plezanju na svoja doslej zadnja osem-tisočaka je Viki Grošelj že veliko pisal za dnevne časopise in tednike, zato smo v Planinskem vestniku ti dve njegovi plezanji le na kratko zabeležili.

Viki Grošelj pa je to pot posebej za Planinski vestnik popisal nekatera druga svoja doživetja s te svoje aprilske in majske poti v Nepal in Himalajo. (Op. ur.)

PRAVO ONESNAŽEVANJE OKOLJA

Po prvem aklimatizacijskem vzponu prek Ledenege slapu v Zahodno globel (osupnil naju je s svojo divjo razbitostjo, nevarnimi prehodi in nenehno se podirajočimi seraki) sva si s Stipetom Božičem privoščila tri dni počitka. Preživelava sva jih med jedjo, spanjem in »pomembnimi« debatami, tako značilnimi za bazne tabore himalajskih odprav.

Pogled na Everest in Lotse s Čo Oja, kot smo ju videli jansko jesen Foto: M. Prezelj

Po enem od zajtrkov smo se vsi skupaj zadebatirali in skoraj sprli. Rumen Čamilov je sicer navdušen, na žalost pa nekoliko naiven varstvenik okolja. Kar naprej ponavlja, kakšna ekološka nevarnost so številne odprave, ki prihajajo pod Everest, koliko je tukaj odpadkov itd. Nekaj časa ga še poslušam, potem pa mu natrosim nekaj svojih misli.

Zdaj je v svetu, največ na »ozaveščenem«
Zahodu, zelo moderno govoriti o onesnaževanju eksotičnih dežel. Nepal je ena od tistih na top listi. Pred leti so zelo razglašali, da bodo Everest zaprli za odprave, toda denar, ki ga odprave prinašajo, je pretehtal to odločitev in letošnjo pomlad je z nepalske strani poskušalo kar sedem odprav splezati na najvišjo goro svetá. Smeti je res precej, vendar bi s pametnim režimom v nekaj dneh spravili vse v povsem razumne okvire, le vlada bi morala od velike količine denarja, ki ga dobi od odprav, vsaj delček uporabiti za to. Ledeniške razpoke bi zlahka pogoltnile odpadke in človeške iztrebke, ki so v onesnaževanju okolja takointako povsem zanemarljivi. Ključni problem, sekanje gozdov za kurjavo, so rešili z odlokom, da morajo odprave uporabljati plin ali kerozin. Toda nepalske vasi in doline so bile pred petnajstimi leti enako ljubko umazane kot so zdaj. Tukaj gre za izobraževanje: ko se bo spremenila miselnost, se bo izboljšala tudi čistoča bivalnega okolja. Kar pa zadeva prave probleme varstva okolja v svetu, me osupne, kako naivno ljudje razmišljajo. Za večino je varstvo okolja pobiranje papirčkov. Sveta prepro-

ščina! Jasno, da na Zhodu pitajo ljudi z umazanim Everestom, da bi jim zakrili oči pred jedrsko energijo, kemičnimi koncerni, mrtvimi gozdovi, kjer zaradi kemikalij že petnajst, dvajset let niso videli žive mravlje. Osmojeni gozdovi, pljuča mest, ki se suše in umirajo, zastrupljene reke, plastika, razlitje nafte: to so stvari, proti katerim se je treba boriti. Kako je mogoče, da je neosvinčen bencin najdražji, ko pa bi moral biti najcenejši? Kako verjeti, da se vlade sveta res zavzemajo za čisto okolje? Še bi lahko našli pomembne probleme, vendar jih ne iščejo. Ljudje se raje slepijo z zgražanjem, kako alpinisti svinjajo po Everestu in ga bodo čisto ponečedili. In še kako moderno je blebetati te neumnosti! Iztrebki razpadejo in lahko postanejo odlično gnojilo. Kaj pa bo z uničenimi gozdovi, jedrsko energijo, plastiko, svincem in kemikalijami, je drugo vprašanje — in nanj je treba odgovorjati.

Ne vem sicer, kaj si je Rumen mislil o povedanem, a do konca odprave do podobnih debat ni več prišlo.

SKALP PRAVEGA JETIJA

Psihično in fizično strt sestopam proti bazi. Sestop z vrha Everesta ponoči do Južnega sedla je bila moja najhujša preizkušnja v Himalaji doslej. Dimitar Ilievski, prijatelj, s katerim smo se skupaj bojevali in nam je na koncu tudi uspelo, je v tisti nočni dirki, v tistem begu v življenje, napravil le majhno napako in za vedno izgubil. Omahnil, zaspal in odtaval je proti ledeniku Kangsung na kitajsko stran. Isto bi se prav lahko zgodilo tudi meni.

Sestopam čez zadnje nevarne metre Ledenege slapa. Spodaj opazim nekaj postav, ki mi gredo naproti. Nemi stiski rok. Nočemo govoriti, ker se bojimo, da nas bodo izdala čustva in da bomo začeli jokati.

Spodaj na ravnini čepi še ena postava. Pride bližje. Mlad obraz neznanega šerpe je. Pove, da je brat Ang Phuja, našega sirdarja na Everestu pred desetimi leti, ki se je takrat na sestopu smrtno ponesečil. Slišal je, da smo tu pa nas je prišel obiskat in povedat, da študira v Katmanduju. Rad bi nam razložil svoje težave, ki da jih ima veliko — in če bi mu lahko pomagali.

Ljubi bog! In ravno ti in danes in na tem mestu! Najprej že hočem izbruhniti, pa požrem jezo in bes. Če bi ti jaz začel razlagati svoje probleme in stiske, sva dobra za nekaj dni!

Verjetno je po mojem izrazu na obrazu spoznal, da je bil preheter. Ponudil se je, da mi nese nahrbtnik, a sem odklonil. Do baze sem imel potem mir.

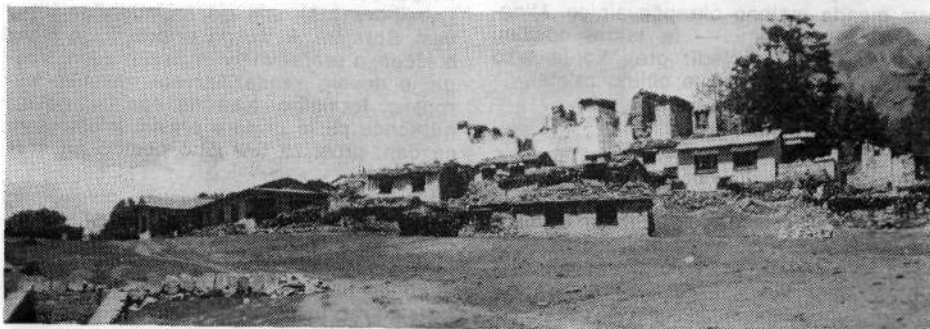
Nekaj dni pozneje s Stipetom Božičem zapustiva bazo in prvi dan vračanja pri-

kosti dlani, ki so poleg, naj bi pripadale istemu bitju. Pred leti so skalp in kosti poslali v Evropo na natančne preiskave, vendar niso mogli ali hoteli izreči nobene natančne sodbe. Tako so eni in drugi lahko ohranili svoje prepričanje in dostojanstvo.

Obe relikviji smo prenesli v drugo, nekoliko svetlejšo sobo in naredili nekaj posnetkov. Lahko smo jih celo prijeli. Če lahko vsak obiskovalec prijema te dragocenosti, kmalu ne bo od njih nič ostalo. Čeprav ne verjamem v jetija, pa je skalp vendarle naredil name nekakšen vtis.

SIN SIRDARJA ANG PHUJA

Med potjo nam Nawang razlaga, kaj se je pravzaprav zgodilo z Ang Phujevim sinom. Pred sedemnajstimi leti ga je spočel z mlado domačinko Ang Chuteen iz sosednje vasi Sana Sa. Ni se poročil z njo, iz pripovedovanja pa je bilo takoj razbrati, da njegovi matere niso marali. Nawang jo opisuje kot žensko, ki nikoli ni skrbela za svojega otroka. Vseeno je mali Mingma

Pogorišče samostana Tjangboče

Foto: Viki Grošelj

deva do vasi Pangboče. Kakšno uro za nama pridejo do koč, kjer bomo prenočevali, še Vlado, Sašo in Ang Phujev brat Nawang. Še vedno vztraja, naj na povratku obiščeva njegov dom. Ker je to na naši poti, pristaneva, saj naju zanima, kaj je z Ang Phujevim sinom. Imel ga je z domačinko iz sosednje vasi, vendar nista bila poročena. Zanj smo takrat zbrali nekaj denarja in prav zanimivo bo zvedeti, kaj se dogaja s tem sinom, kje živi in kako mu gre.

Preden se naslednji dan odpravimo naprej, se odločimo še za ogled vaškega samostana, v katerem hranijo slovit jetijev skalp. Deset minut hoje v breg — in že smo na samostanskem dvorišču. Menih varuh nas pelje v notranjost in po majhnem prispevku v samostansko blagajno nam je voljan pokazati relikvijo. Gre za okoli petsto let star skalp neznanega izvora. Domačini so prepričani, da ga je včasih nosil jeti. Tudi

odraščal pri njej. Po Ang Phujevi smrti so ga dali v Katmandu v šolo, vendar mu je nesreča onemogočila kariero: grdo si je zlomil nogo. Vrnili so ga v domačo vas in mati, nesposobna skrbeti zanj, ga je dala v samostan.

»V kateri samostan?« vprašam mimogrede.

»V Tjangboče!«

Skoraj bi me kap, tako se mi je zaletelo. Tjangbočejski samostan, pravzaprav njegovi ostanki, saj je zgorel pred nekaj meseci, se namreč že svetlikajo pred nami v jutranjem soncu. Čez dvajset minut bomo tam.

Vidno vznemirjeni pohitimo. Menihi so si po nesreči našli prostor v okoliških hišah in v gostišču za popotnike, ki ga sami upravljajo. Povprašamo po Mingmu Norbuju in čez nekaj trenutkov se odgrne zavesa pri vratih. Plašen fant, rahlo šepajoč, z veliko glavo in nezaupljivimi očmi, oblečen in ovit v značilno rdečo rumeno oblačilo, stopi v sobo. Ko povemo, kdo smo, se sprosti, še vedno pa nas gleda z

nekakšnim strahom in spoštovanjem. Čudno se mi zdi, da se s stricem, ki tako prepričljivo besediči poleg njega, ne poznata bolje, saj po njegovih besedah on in družina menda vzorno skrbita zanj.

Pozneje sva od menihov zvedela, da sta se prvič videla pred petimi dnevi.

Nawang še kar brblja, s Stipetom pa Mingmo vzameva medse in ga prijazno sprašujeva. Čisto se sprosti in pove, da mu je tukaj lepo in da je zadovoljen. Večkrat da gre k mami, ki ga ima rada in zelo skrbi zanj.

Samo strmiva. Potem govoriva še s prednikom. Pove: če mu hočeva pomagati, naj kontaktirava neposredno z njimi ali pa z materjo, ki se je je Ang Phujeva družina odrekla.

Tako stvari postajajo vse bolj jasne.

V samostanu ostaneva na kosilu. Vlado pogleda Mingmovo nogo: nič hudega ni, v eni od naših bolnišnic bi ga zlahka pozdravili. Mingma kljub sedemnajstim letom deluje kot deset-, največ dvanajstletnik, otroško iskreno in naivno. Dogovorimo se, da bomo šli k njegovi materi, saj je vas Sana Sa prav tako na naši poti. Mati ima tam menda majhno okrepcevalnico. Mingma bi šel z nami — in takrat opazim, kako Nawang prebledi; prej, ko je tako udrihal čez mater, se je očitno zaletel.

ANG CHUTEEN

Spuščamo se proti Punki Dranki in med potjo premlevam dogodke današnjega dne. Neverjetno, kako preprosta in enostavna je skrivnost Ang Phujevega sina in kako se razplete pred nama. Mingma, ki hodi z nami, kot kozliček skače po stezi.

Viki Grošelj, Ang Chuteen, Stipe Božič

Vesel je, da želi kdo spoznati njegovo mamo.

Med vzpenjanjem malo zaostanem in ko pridem v Sana Sa, je pred skromno kočico že zbrana vsa vas. Takoj se je razvedelo, da so neki tujci prišli obiskat Ang Chuteen in da so bili prijatelji Ang Phuja.

Ko stopim v izbo, Stipe kot kralj sedi za mizo, Vlado in Sašo pa poleg njega. Ang Chuteen je vsa objokana in vznemirjena streže. Zdaj, po sedemnajstih letih ponižanj in odrekanih, je doživela prvo majhno priznanje in zadoščenje. Ang Phujeva družina je poskrbela, da od velikih denarjev zavarovalnice ni dobila niti rupije. Pozneje se je poročila, dobila dva otroka in zdaj so vsi tukaj. Ne ve, kaj bi od ganjenosti. Umirimo jo vsaj toliko, da se fotografira z nami, potem pa poiščemo nekaj čokolade in denarja za druga dva njena otroka. Obljubimo, da bomo po svojih močeh poskrbeli za Mingmo. Vsa solzna nam zavezuje prelepe »kate« okoli vratov z željlo, da bi se kmalu spet videli. Vsaj za nekaj hipov smo prinesli sonce v njeno življenje.

Mingma gre z nami tudi k Ang Phujevim. Le pol ure od Sana Sa je Kumdzung, kjer je njihova hiša ena od najmogočnejših v vasi. Sprejem, ki so ga pripravili, je sicer bleščeč, a preračunljiv in zato hladen. Vsega je dovolj, vendar izzveni nekoliko evropsko, formalno. Nawang ima cel govor, na koncu pa le pride s pravim problemom na dan: prosi za finančno pomoč pri študiju.

Ravno pijem čang, šerpovsko pivo — in ob njegovih besedah se mi zaleti. To bi bilo tako, kot da bi zbirali denar za šolanje Rockefellerjevega sina! Na koncu pa izusti še največjo bedarijo: »Če bom lahko študiral, bom postal bogat in bom lažje skrbel za Mingmo!«

Sponzorji odprave Everest, Lotse 89:

Vaude, Zahodna Nemčija; Rašica, Ljubljana; Kolinska, Ljubljana; Marjan film, Split; Slobodna Dalmacija, Split; PD Ljubljana Matica; KOTG pri PZS, Ljubljana.

Donatorji: ZTKO Mesta Ljubljane; Jelovica, Škofja Loka; Obrtno združenje, Radovljica; Zvonko Meško, Kemoservis, Ljubljana; Tone Gaber, Chicago; Lote-rija Slovenije; Vega Iskra; Cankarjev dom; Založba Obzorja, Maribor; Slovenijašport, Ljubljana; Medex, Ljubljana; Lorbek — Urna tehnika, Izola; COŠ T. Rožanc, Pirniče; Nedeljski, Ljubljana.

No, tako zabiti pa spet nismo! Denar je na žalost sicer svetá vladar, a nekaj izkušenj s takimi prozornimi posli imamo tudi mi. Predstavijo nam vso družino in edina dva, ki sta mi simpatična, sta oče in mati Ang Phuja. Oba sta že stara in nekoliko odsotna, posebno še oče, stari lama, ki se mu v glavi vrti čisto njegov film: zadovoljno se ves čas nasmiha in tako od daleč opazuje dogajanja.

Tudi tukaj nam podarijo »kate« — simbol gostoljubja in izraz želje po ponovnem snidenju. Čang je odličen, le da ima čuden okus po kupčevanju s človeškimi odnosi in smrtjo.

PUSTOLOVSKI POLET

Zgodi se tisto, česar smo se najbolj bali: slabo vreme nas v Lukli odreže od sveta. Dan za dnem pogledujemo v tej vasi v deževno nebo in čakamo na letalo. Člani vračajočih se odprav nam tu pa tam postrežejo s kakšno novico. Nekaj dni po našem odhodu iz baze je Američanom uspelo: Ricardo se je z dvema Šerpama povzpел na vrh, na sestopu pa je eden zdrsnil in za vedno izginil nekje v pobočjih Kangsunga. To je bil sicer nov uspeh, a tudi nova žrtev. Everest je zares hudičeva gora!

Z najino željo, da bi morda že 21. maja poletela proti domu, ne bo nič; ta dan prileti prvo letalo v Luklo. Vozovnico imava za tretji polet. Dva tisti dan uspešno opravijo, tretje letalo pa le še prileti. Dolino zagrinjajo megle in do petih popoldne s pilotoma nestrpnostno čakamo. Še vedno dežuje, a vendar se megle nad dolino malo dvignejo.

Pilota se naposled odločita in v hipu se vkrcamo. Na vrhu steze — kot na zaletišču mamutske skalalnice — zabobnijo motorji. Letalo se trese od neučakanosti, da bi planilo v pekel, ki ga megle in turbona pokrajina ustvarjajo pod nami. Hip zatem zdvijamo po blatni, razmočeni stezi

navzdol. Nekaj ljudi se križa, nekaj jih polglasno mrmra molitve Krišni, Višnuju in Budi. Zdi se, da neskončno dolgo poskakujemo po travnatih tleh, ko pa steze ne vidimo več in je pred nami le še prepadna soteska razpenjene reke Dud Kosi, tresenje le poneha.

Odlepili smo se. Vzdihni olajšanja in ploskanja pilotoma — a le za nekaj trenutkov. Znajdemo se v monsunskih oblakih, ki močno stresajo letalo. Dež divje bije ob trup in skozi strop pricurlja nekaj vode. Kadar se megle za trenutek odgrnejo, lahko vidimo grebene predgorij tako blizu in v naši višini, da raje ves gledam naravnost proti pilotski kabini. Dež se usipa s podvojeno močjo, letalo nevarno niha. To so moje najbolj tesnobne minute letenja doslej. K sreči ne letimo prek sedla Lamžura, ker je prenevarno, ampak po dolini Dud Kosija in šele v njenem spodnjem delu zavijemo proti desni.

Šele tik pred Katmandujem dež preneha in na letališče priletimo v zadnjih žarkih zahajajočega sonca, ki posije izza monsunskih oblakov. Kakšno olajšanje!

Dan planincev '89 na Vogarju

Dan slovenskih planincev bo letos 10. septembra na planini Vogar nad Bohinjskim jezerom, organizira pa ga PD Železničar iz Ljubljane. Proslava bo v bližini Kosijevega doma na Vogarju (1053 m) nad severnim robom Bohinjskega jezera. Iz stare Fužine je na Vogar poldrugo uro peš hoje.

Organizatorji letošnjega dneva slovenskih planincev svetujejo, da bi se čimveč planincev pripeljalo 10. septembra do Bohinjske Bistrice z vlakom, od tod pa z avtobusi. Dne 10. septembra bo namreč na Bledu zadnji dan svetovnega prvenstva v veslanju, zaradi česar bo promet skozi Bled otežen posebno še ob vrnitvi. Iz Ljubljane bodo ljubljanski planinci-železničarji organizirali poseben vlak, o čemer bodo podrobnosti sporočili v sredstvih javnega obveščanja. Omeniti velja, da bo cena tako kombiniranega prevoza ugodnejša od rednih cen. Če bo dovolj prijav iz smeri Nova Gorica, bodo poseben vlak organizirali tudi od tod, prav tako pa tudi iz Štajerske in Zasavja.

Planinsko društvo Železničar iz Ljubljane obvešča vsa planinska društva, naj vsaj en mesec prej naročijo vozovnice za vlak in avtobus. Naročila sprejema organizacijski odbor PD Železničar, Ljubljana, Moše Pijade 39, tel. (061) 313 044, int. 42—74 vsak torek in četrtek od 16. do 19. ure, ali Kancijan Kušar, tel. (061) 371 488 ob ponedeljkih in sredah od 20. do 21. ure.

JAKOB ALJAŽ – SLOVENSKI DOMOLJUB*

STANKO KLINAR

Ko je Aljaž proti koncu prejšnjega stoletja počival na Malem Triglavu in se razgledoval, kam bi postavil slovensko kočo, s katero bi Triglav, ki sta ga dotlej oblegali že dve nemški koči (Deschmannhaus, danes Staničev dom, in Maria-Theresienhütte, danes Dom Planika), še bolj iztrgal Nemcem (Aljažev stolp na vrhu je takrat že stal) in ga vrnil Slovincem («da bi slovenski triglavski popotniki lahko pod »svojo« streho spali»), sta dva gamsa pretekla Kredarico in mu pokazala pravi prostor. Takoj je uganil, da se bo tja podala »velika stavba kakor klobuk na plešasto glavo«. (Tako je Janko Mlakar prekvasil Aljažovo izjavo, ki je nekoliko bolj prozaično zapisana v 16. poglavju njegovih spominov v PV 1922.)

Za planinstvo je pač skoz in skoz značilna neka vesela mitološka privzdignjenost, ki pušča trdi realizem v dolini in nad tisoč metrov, »kjer greha ni«, živi svoje veselo življenje. To je pesniški podaljšek včasih kar prenapornega planinskega dela in včasih kar ubijajočih doživetij. To je tisto zanesenjaško »osvajanje nekoristnega sveta«, ki je skupno vsem »svetim norcem«.

* * *

Aljaž je osrednja osebnost mladega SPD v boju zoper Alpenversin in njegove pomembne metode na prelomnici stoletij. Toda kot konstruktiven duh je s svojim delom prerasel svoj čas. Postavil si je vsaj štiri spomenike, ki šestdeset let po njegovi smrti enako živo slavijo njegovo ime: Aljažev dom v Vratih, Triglavski dom na Kredarici (ki po vseh povečavah in preureditvah ohranja danes le še njegovo »idejo«), Aljažev stolp na vrhu Triglava in napev Oj Triglav, moj dom.

To je bilo v tistem srečnem času, ko je bil Triglav še močno deviški in je naravnost klical po graditeljski roki. Aljaž se mu je odzval in ga osvojil za Slovence. Sardenkov četrti verz na njegovem nagrobniku, ki poudarja Aljaža kot varuha naših gora pred tujci, je zelo resničen:

*Vsako jutro v zarji novi
naši zažare vrhovi —
gledajo — kdaj prideš spet —
ki si bil jim varih svet:
naš triglavski kralj Matjaž
župnik z Dovjega — Aljaž —*

Ob glavni cesti, ki pelje z Jesenic v Kranjsko goro, bodo v nedeljo, 27. avgusta, med Dovjem in Mojstrano odkrili velik kip župnika, glasbenika, planinca in velikega Slovenca Jakoba Aljaža ob stoletnici njegovega prihoda na Dovje. Temu dogodku posveča Planinski vestnik dolžno pozornost in zato del te številke namenimo svojemu triglavskemu župniku. Poleg prispevkov o Aljaževem življenju in življenju okoli Aljaža objavljamo nekaj odlomkov iz Aljaževih Planinskih spominov, ki so izšli v Planinskem vestniku leta 1922. Za izbor prispevkov o Aljažu je poskrbel Stanko Klinar.

Takle bo kip Jakoba Aljaža, ki ga je izdelal kipar Nebojša Mitrić.

Foto: France Urbanija

Njegovo sodelovanje z mladim SPD je bilo vzorno. Konec koncev je predvsem on s svojim delom utrdil SPD na samem njegovem začetku in ga v javnosti uveljavil. Dr. Josip Tomižek naravnost pove: »Brez župnika Aljaža bi... uspehi ali sploh ne, vsekakor pa v sedanjem obsegu ne bili doseženi.« (PV 1922) Aljaž se je s SPD dejansko poistovetil, tako da je mogoče govoriti (in to so v preteklosti tudi že storili) o »Aljaževi dobi« slovenskega planinstva. Ta notranja konsolidacija slovenskih vrst je omogočila udarno moč navzven, zato se resničnim uspehom Aljaža in SPD na samem začetku ni čuditi.

Ko omenjam Aljažev boj za »slovenski« Triglav (navednice hočejo spomniti na vnete zagotovitve slovenskih domoljubov nasproti nemškimi kulturnim in plezalskim krogom, ki so si ga lastili — spomnimo se samo napete izjave zmagovite naveze iz triglavske stene leta 1906, »naj ga (Triglav) le imenujejo najvišjo slovensko goro, tokrat je nemška sila premagala njen najbolj strašni bok in se preborila skozi mrke megle...« — glej knjigo Triglav, gora in simbol, str. 220), boj, ki ga moram oceniti kot prispevek k splošnemu slovenskemu boju zoper nemški raznarodovalni pritisk in za slovensko osamosvojitve, pa moram vendar poudariti, da v tistem času kljub nacionalistično-kapitalističnemu in schulvereinovskemu valjarju ni bilo tiste fanatične zastrupljenosti in slovenske nemoči, kot je značilna za Koroško po plebiscitu. Res so padle tudi žrtve (Adamič in Lunder), toda nasploh Slovenci niso veljali za drugorazredne državljane in osebnih groženj zaradi pripadnosti slovenstvu ni bilo. Aljažu so nagajali s sodnijskimi tožbami, niso ga pa osebno preganjali, in nemška sodišča so celo razsojela v njegov prid. Čutil je, da pri vsej zagrizenosti vendar niso prestopili skrajnih viteških norm.

Slovenstvo se je počasi in vztrajno uveljavljalo na svojih tleh, dokler ni dokončno vzelo svoje usode v svoje roke. Seveda po zaslugi takih pokončnih mož, kot je bil Aljaž. Nikoli ni škilil čez plot k nemški gospodi, če je tam bolje. V njegovi jasni in odločni duši ni bilo prostora za oportunitizem.

* * *

Tudi Aljažovo ukvarjanje z glasbo (pevodnja, izdajatelj pesmaric, skladatelj), ki mu je pridobilo lepa priznanja od Glasbene matice (po smrti čudovito spominsko ploščo-relief na Šmarni gori, delo Toneta Kralja), je bilo velikokrat le sredstvo za doseglo cilja: delovati za slovenstvo. Uspeh ni izostal, ne po domoljubni ne po umetniški plati. Menim, da je vsak glasbenik lahko samo vesel, če se katera od njegovih stvaritev tako zakorenini med ljudmi. kot se je Aljaževa »Oj Triglav, moj dom«.

* * *

Aljaževa veličina je gotovo v zaokroženosti vsega njegovega delovanja. Ljubezen do gora in naroda je najbolj izpričal z graditeljskim delom. Večino stvari, ki se jih je lotil, je pripeljal do srečnega konca, ker je bil tehničen talent in rojen organizator.

Gradbene načrte je delal sam, tako za Aljažovo kočvo v Vratih, kočvo na Kredarici in Aljažev stolp. Skrbel je za dobavo in obrtniško obdelavo materiala, za vgraditev in dokončno oblikovanje. Najemal je delavce in jih izplačeval. Nadziral je dela in se briga za zemljiškoposestne zadeve. Za svoj denar je kupil vrh Triglava, da je potem »na svojem« postavil stolp, tudi na svoje stroške, samo da ga je lahko podaril SPD in po njem slovenskemu narodu. Sam se je ukvarjal z napravami, s katerimi so spravljali na Kredarico gradbeni les, ki ga je tudi sam moral poiskati in kupiti v Zgornji Krmi. Napravil je načrt za cesto čez Tnalo in jo tudi na mestu trasiral. Ko je gradil vodovod za Aljažev dom, po svoji zamisli seveda, mu je neki inženir-strokovnjak, ki si je stvar ogledal, rekel, naj obesi talár na klin in gre za inženirja.*

* * *

Kot harmonična osebnost, ki si za svojo uresničitev vedno najde ustrežno delo in v njej ni razpok med hotenjem in zmožnostmi, spada Aljaž med slovenske vodnike in vzornike. Temeljne lastnosti njegovega značaja in javnih nastopov so bile podjetnost, preprostost, delavnost in domoljubje, za nameček in začimbo pa šegavost. Bil je premočrten mož, »kot zrno klen in zdrav«, iz enega kosa rezan, z ravnimi ploskvami kot dragulj.

Kot refleksijo Aljaževe šegavosti naj pogrejem neko staro neresnico (ki mislim, da ni bila nikoli zapisana). Pravili so, da pri spovedi ni kaj dosti poslušal, česa se je spovedanec obtoževal. A ko je prišla vrsta nanj kot spovednika, da grešni ovčici dá primeren nauk ali grajo, pa nato odvezo, je samo vprašal: »Si že bil na Triglavu?« Če je bil odgovor »Ne«, tudi ni bilo odveze. (Ali pa je bila odveza dana pod pogojem, da gre skesanec za pokoro na Triglav.)

Značilno je, da so zbijali take šale na njegov račun, ko jih na račun kakega pusteža gotovo ne bi. K temu jih je sam podžigal, saj je znano, kako je s svojo kmečko nabritostjo velikokrat vso družbo zabaval in mnoge shode primerno zabelil.

* Takih in podobnih Aljaževih potez je še precej. Zabeležili so jih zgodnji letniki Planinskega vestnika vse do Aljaževe smrti in še čez, na drobno in zlahko na jih je popisal Janko Mlakar v »Zgodovini SPD« in monografiji »Jakob Aljaž, triglavski župnik«.

JACOBUS
DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA
PRINCEPS-EPISCOPUS LABACENSIS,
SS. THEOLOGIE DOCTOR, etc.

Dilecto Nobis in Christo Rev. Dom. *Jacobo Aljaž*

Salutem in Domino!

Cum Ecclesiae parochiali S. Michaelis Archangeli in *Dovje* quae per promotionem Rev. domini parochi *Johannis Baumgartner* vacat, Rector praeficiendus sit: tū vero die 2. Julii 1889 a tutore *Josef Baumgartner*, cui jus patronatus ad memoratam Ecclesiam competit, rite presentatus fueris, Nobisque ob morum integritatem, zeli ac scientiae, quae elidisti, specimina plurimum commendatus existas. Nos de tuo divinae gloriae amplificandae studio confisi, te praedictum M. R. Dominum *Jacobum Aljaž* examinatum et approbatum, interposito prius a te iurejurando, ac fidei professione in manus *nostras* secundum SS. Concilii Tridentini decretum emissa, ad Ecclesiam *parochialem in Dovje* canonice institutum, ac per traditionem libri et clavium, nec non litterarum impositionem immittimus, installamus ac investimus dando tibi possessionem realem et actualem dictae Parochiae ita, ut in ea quaevis munia parochialia exercere, et fructus annexos percipere jure possis.

In quorum omnium fidem has literas, investiturae canonicae testes, officii sigillo, solitisque subscriptionibus roboratas dedimus.

Ex officio episcopali Lavacii die *vj.* mensis *Augusti* 1889

Ad mandatum Reverendissimi et
Celsissimi Domini Ordinarii:

V arhivu Nadškofijskega ordinariata v Ljubljani hranijo dekret, s katerim je tedanji ljubljanski škof Jakob Misia postavil Jakoba Aljaža za župnika na Dovje. Kot je mogoče natančno videti, je dekret datiran s 27. avgustom 1889. Toda čeprav je bil napisan tistega dne, je bil Jakob Aljaž takrat že na Dovjem, kjer se je že seznanjal s svojo novo faro in farani. Dan, ko je bil izdan dekret o nastavitvi na Dovje, smatrajo Dovžani in planinski zgodovinarji za začetek službovanja triglavskega župnika Aljaža na Dovjem, kar je za slovensko planinsko zgodovino nadvse pomemben in maldane prelomen datum. Nihče kajpada ne more domnevati, kaj bi se posebno konec prejšnjega in v začetku tega stoletja dogajalo okoli Triglava, če ne bi bilo Aljaža — in kakšen bi bil na koncu koncev vrh Triglava, ki ga zdaj poznamo le z Aljaževim stolpom na najvišji točki

In če bi bilo res, bi bil tudi to le pristrčen način, kako pridobivati ljudi za lepoto. Oton Župančič je v priložnostnih verzih za spominsko ploščo na Šmarni gori prav ta Aljažev uspeh čudovito povzdignil:

*Triglavski župnik, ljubil si višine,
po njih si romal, molil, pesmi pel,
premnogo src za njih lepoto vnel.
Zdaj Ti hvaležno hranijo spomine.*

* * *

Naravno je, da je tako viden delavec in narodni zanesenjak imel tudi nasprotnike. Najzagrizenejši pred prvo vojno so bili kranjski Nemci in nemškutarji, večji del alpeverainovci. («Touristenclub» je bil do

Slovencev strpen in je postavljaj dvojzlične smerne tablice na svojem delovnem področju.) Kaže pa, da pri vsem nagajanju (npr. inscenirano pravdanje za zemljišče na Kredarici) in grožnjah (češ da bodo podrli Aljažev stolp) vendar niso šli predaleč in so konec koncev pustili Aljaževe, to je slovenske pridobitve na Triglavu v miru. (Drugače kot današnji koroški »demokrati«, ki svoje represije nad gospodarsko odvisnimi Slovenci in grožnje do slovenskih napisov in spomenikov uresničujejo, mimo tega da na zunaj v deželi ne trpijo najneznatnejšega slovenskega nadiha.)

Kot je že kazalo, da so po prvi vojni slovenske pridobitve dokončno utrjene — seveda pa ne smemo pozabiti, da je takrat

pritisnila do samega Aljaževega stolpa laška nevarnost! —, so se med drugo vojno vendarle kratko zmagoslavno poigrale z njimi stare razdiralne strasti: ime velikega domoljuba, tedaj že davno pokojnega, je moralo biti zbrisano z njegovega doma v Vratih,* lastnik doma pa je postal DAV, Sektion Schwaben — Stuttgart. »Mati vseh koč« Kredarica je tudi zapadla DAV, prevzel jo je »Zweig Klagenfurt«. Aljaževo ime je v okupacijski javnosti umolknilo.

Stara resnica je, da kdor dela, je bil pač rojen v znamenju, ki se mu bo nasprotovalo. Tudi povojni čas je mislil, da mora Aljaža »korigirati«. Pozna jesen 1953 je vzela njegovo kapelico na Kredarici, ne da bi bil kdo od znamenitih planincev, javnih Aljaževih častilcev, z mezincem mignil zoper ta naklep; po vsem videzu so poskrbeli le za to, da do danes ni bil še nihče klican na odgovornost za ta kulturni škandal. Kapelica v Vratih, simbolično posvečena slovanskima blagovestnikoma Cirilu in Metodu, se je za las obdržala, ker so se »taisti« merodajni zadnji hip domislili, da bi bila za mrtvašnico (pričakovanih triglavskih žrtev) vseeno še dobra. To je bil čas uradne dvoličnosti do Aljaža: hvala spredaj, za javnost, rušenje za hrbtom.

Zdaj smo to »zimo« preboleli. Mojstrana, Jesenice in Ljubljana se ponášajo z »Ulico Jakoba Aljaža«. V Mojstrani slavi posredno Aljaža tudi »Triglavska cesta«, ki pelje od glavne deželne ceste skozi vas in skozi Vrata naravnost na Triglav (samo ne v obliki kake prevozne nakaze, da ne bo nesporazuma!), tako da imajo Aljažev dom, Triglavski dom in Staničev dom vsi tablice mojstranske »Triglavske ceste« (s številkami 89, 93 in 94). To je dovška, Aljaževa in kot vse druge *dokončno in popolnoma slovenska* stran Triglava; dodatno Aljaževa tudi z novo kapelico, ki bo morda spet stala na Kredarici. Aljaž bi bil tega vesel!

Kdo ve, kako bi ga pa navdušila nabrita domačnost, ki zadnje čase krščuje moške potomce na ime Aljaž. Ali dela to na njegovo posmrtno spodbudo (seveda on ni bil in ni edini nosilec tega primka) ali bolj zaradi rime z zakoreninjenimi imeni Tomaž, Matjaž, Andraž, kdo bi vedel! Ve se le, da bo tukaj slej ko prej naš Aljaž skriv posebne »amerikanizacije« današnjih dni: da pri marsikom ne bomo vedeli, kaj je njegovo ime in kaj priimek. Ampak zaradi tega se ne bo v grobu obrnil.

* V korist imena Kugyhaus — toda šele po letu 1941; najprej je bil samo ponemčen v Aliasch-Haus, upravljali pa so ga Jeseničani z oskrbnikom Torkarjem. — Kugyju samemu, ki je bil takrat še živ, zaradi tega ne smemo pripisovati neumestnega častihlepa ali nerazpoloženja do Slovencev. (Glej tudi Triglav, gora in simbol, str. 381.) Toda to je že druga tema.

Aljažev stolp z letnico otvoritve na vetrnici na vrhu

Dovški in mojstranski planinci so se leta 1970 poklonil svojemu velikemu možu z vzdavajo spominske plošče na njegovi rojstni hiši v Zavrhu. Na njej je ulita silhueta Triglava, pod njo napis:

V TEJ HIŠI SE JE RODIL

JAKOB ALJAŽ

TRIGLAVSKI ŽUPNIK

1845—1927

OB 125-LETNICI ROJSTVA

ODKRILO P. D. DOVJE-MOJSTRANA

Četudi je manj pesniška kot tista na dovškem pokopališču ali tista na Šmarni gori, prav tako priča, da plamen spomina ne pojema.

Vse, kar so spoštljivi častilci doslej postavili na ogled v Aljaževo čast, pa prekaša Mitričev kip, ki bo letos odkrit na Dovjem: kaže Aljaža kot prisrčno prikazen iz klasičnih osvajanj v Alpah, po duši in poklicu brata tirolskih in švicarskih Pfarrerjev in abbéjev prejšnjega stoletja. V tem pogledu ima nekaj zamude, kot vse slovensko, a je vseeno iz srca.

Čaka samo še, da ga kak Sardenko ali Župančič zapečati s pesniškim poljubom.

RUDI ZAMAN

POPOTNIK

Popotnik sem,
popotnik za vsakdanjo rabo,
teh nekaj let
bom hodil z vami, s tabo —
in z naravo.

SLOVENSKA PLANINSKA LEGENDA

DR. TONE STROJIN

Kaj je Aljaž naredil na Triglavu, je znano. Najbrž bi se pri anketiranih ljudeh (pa ne samo pri gornikih) odgovor glasil, da je postavil slovenske kočje okrog Triglava, da nam je pred Nemci obranil Triglav, da je uglasbil znano planinsko himno »Oj, Triglav, moj dom« — pa še kakšen odgovor bi dobili.

To so dejstva. Osebnost menim, da je največja Aljaževa zasluga ta, da je s simbolnim dejanjem, z Aljaževim stolpom **dal Triglavu, pa tudi gorništvu, narodni pomen**, da je slovenskemu človeku s svojimi kočami od Aljaževega doma do Triglavске kočje in s popravljenimi potmi na vrh Triglav približal človeku.

Resda so célo stoletje pred Aljaževim prihodom na Dovje plezali na Triglav najbolj srčni med podjetnimi Slovenci, vendar so plezali iz lastne strasti, kot je zapisal Valentin Stanič, ne zaradi gorništva, iz prestiža ali celo zaradi slovenstva.

Aljaž je bil tisti, ki je planinskim dejanjem šele dal narodni pomen, hkrati pa je s svojimi planinskimi kočami **poskrbel za človekovo varnost v gorah**. Ker je to najbolj vidno, praktično in uporabno lahko storil s kočami in z izboljšavami poti v gorah, je to storil prav na Triglavu.

ALJAŽEVO AKTIVNO SLOVENSTVO

Aljaževe kočje in stolp na Triglavu so **narodna, kulturna in stavbna dediščina**, ki je svoj patos narodne zavednosti ohranila v precej spremenjenih razmerah še danes.

Aljaževi spomini v Planinskem vestniku niso le **slovenska planinska klasika in kronika Triglava**, pač pa tudi sakrosantne besede, kako je slovenski narod z dejanji Jakoba Aljaža osvojil svojo sveto goro. Aljaževa uglasbitev pesmi Oj, Triglav, moj dom je le notranji izraz tistega, kar slehernik čuti vsaj ob pogledu na Triglav, kaj šele na vrhu.

Vse to zaokroža zunanji, vrednostni pomen Jakoba Aljaža v grobem. Drug, morda še pomembnejši vidik osebnosti Jakoba Aljaža pa nemara sploh ni bil povedan, prikazan in obravnavan.

Kaj je Jakob Aljaž sploh storil za narod in človeka, posebej za Slovenca? Kakšne lastnosti je moral imeti tak človek, kot je bil Aljaž, da se je lahko lotil tako velikih in zahtevnih gradbenih podvigov na Triglavu, tako rekoč iz nič, celo proti volji obvladujočega nemštva in posebno Alpenvereina?

Kot prvo moramo podčrtati Aljaževo **aktivno slovenstvo**. Aljaž se ni le rad oblačil v narodno nošo in izjasnjeval za Slovenca; deloval je za aktivno izražanje slovenstva med ljudmi in pred oblastmi z besedo, črko, pesmijo in — z dejanji na Triglavu.

Drugo, kar je treba poudariti, je njegov **očetovski odnos do naroda**. Vedel je, da mu duhovski stan nalaga več kot biti duhovni pastir; človeku pod Triglavom mora tudi kazati pot in usmeritev v narodnem življenju.

Ljudstvu pod Triglavom so gore od nekdanj dvigale oči kvišku. Po jasnini gorá so prepoznavali dan, hudo uró za uspeh letine, od gorá je prihajala nevarnost za imetje. Gore so človeku pomenile sestavni del življenja, zato je človek moral imeti odnos do gorá. Aljaž je temu odnosu primaknil tudi simbolni pomen za narodni ponos.

ŠIROKA KOMUNIKACIJSKA OSEBNOST

Aljaž pa očetovskega odnosa ni imel samo do ljudi svojega kraja. Janko Mlakar piše, da je šele Aljaž pod roko pripeljal SPD v visokogorje. Dotlej se je namreč SPD ukvarjalo predvsem le z markiranjem poti, prirejanjem družabnih shodov in izletništvom. On pa je Slovenskemu planinskemu društvu pokazal pravo področje delovanja.

S svojim delom na Triglavu je Aljaž zbudil pozornost tudi v slovenskem svetu. Častni član Hrvatskega planinarskega društva ni bil le zaradi sosedstva, Aljaža niso kar tako sprejemali v Pragi, Aljaž ni kar na lepe besede sprejemal denarne pomoči za porušeno Aljažovo kočjo v Vratih iz (takrat še) poljskega Lvova, takratnega Petrograda (sedanjega Leningrada), pa tudi z Dunaja in iz Berlina. Aljaž je bil **avtoriteta in narodni mož**, znan po vsej Evropi.

Jakob Aljaž je bil široka **komunikacijska osebnost**. Ne le, da je njegova korespondenca za Osrednji odbor SPD v Ljubljani pomenila po Mlakarjevih besedah vedno zanimiva poročila, tako rekoč idejno hrano in oporo SPD in še marsikaj. Jakob Aljaž je bil v osebnih stikih s pomembnejšimi slovenskimi možmi takratnega časa, od političnih mož, na primer Janeza Evangelista Kreka, in od kulturnih veličin, recimo pesnika Simona Gregorčiča, do pomembnih planinskih osebnosti, kot so bili na primer prof. Johannes Frischauf in drugi, pa tudi dr. Kugy. Aljaž in Kugy sta na Triglav gledala vsak s svoje strani: Aljaž z narodne in praktične, Kugy z umetniške, oba pa sta vsak po svoje zaslužna za Triglav.

FUTUROLOG ALJAŽ

Če ob tej priložnosti obravnavamo Aljaža v zrcalu časa, je Aljaž gotovo najprej zaslužen za narod, potem za slovenskega človeka-gornika, nadalje za Triglav, pa za planinsko stavbno in kulturno dediščino, za izročilo, glasbo idr. Vrstni red si lahko kajpak vsakdo priredi sam.

Tako kot velja za ovrednotenje njegovega pomena za slovenski narod, velja enako, da Aljaž še ni bil opisan v delu, ki ga zasluži, to je v monografiji. Zakaj odlašamo tako dolgo, da še danes, ob stoletnici prihoda triglavskega kralja Matjaža pod Triglav, nima svoje monografije?

Še da so bili Aljažu ob smrti namenjeni vijudnostni stavki v Planinskem vestniku; vendar se ga nista niti slovensko gorništvu niti SPD posebej spomnila s publikacijo, čeprav sta se mu zahvaljevala po posameznih delih za Aljažev stolp, za Triglavsko kočjo, za Aljažev dom ... pa smo prav po slovensko pri koncu.

Kje se dandanes v tem teku časa najbolj izkaže Jakob Aljaž? Kot nam Aljažev stolp na Triglavu simbolizira svetilnik narodne zavednosti, tako nam Aljaž pomeni mentorja, vzgojitelja in mecena.

Ljudstvo je učil vere, pokončne drže in narodne zavednosti. Bil mu je tolažnik v nesrečah in žalosti, svetovalec v skušnjavah, dobitnik ob življenjskih razpotjih.

Aljaž ni bil alpinist; nikoli ni ne z zgledom ne z dejanjem simpatiziral z alpinistiko. Prevečkrat je imel kot zadnji opraviti na pokopališču z gornikom, ki je izsiljeval prednost pred naravo v gorah. Očetovsko je dvigal prst nad predrznostjo v gorah, s kukulom je slonel na oknu župnišča na Dovjem in štel prihajajoče po triglavskem

Triglavski dom na Kredarici leta 1909, ko so ga prvič povečevali in ko je ob njem že stala kapa

grebenu. Svoj pogled na gorništvu je prilagodil nauku, da je treba v gorah živeti po pameti. Ni se učil herojstva v gorah. Gledano po meri današnjih podvigov v gorah Aljaž ni bil po meri alpinistov. Bil je **narodni mož** v najboljšem pomenu besede — narodni mož za množice. Lahko bi ga imeli za zavetnika slovenskih planincev, pa vendar tudi alpinistov.

Opravičilo za to, da Aljaž še nima svoje monografije, je morda to, da simboli nikoli ne smejo biti dorečeni, ker potem niso več to, kar nam pomenijo. Jakob Aljaž pa je slovenska planinska legenda. S knjižno monografijo ga hranimo za prihodnji čas — kot še veliko drugega. Vendar izročilo ne šteje časa. Aljaž nam torej živi, ni nam umrl.

Le pesnik je lahko zadel ta naš jutri: »Vsako jutro v zarji novi / novi nam žaré vrhovi, / čakajo, kdaj prideš spet, / ki si jim bil varuh vnet, / naš triglavski kralj Matjaž, / župnik z Dovjega Aljaž.«

So ljudje, ki jim je bila tudi v gorništvu karizma položena v zibel.

Porekel bo kdo, da je bil prav Aljaž tisti, ki je hotel Triglav omrežiti z žičnicami, prevrtati stene za zobato železnico, postaviti hotele — pač v slogu časa, ko so Švicarji vrtali v svoj Eiger. Toda Jakob Aljaž je tak Triglav videl v božični noči v rojstvu neke prihodnje dobe, za katero današnji človek pač še ni dozorel. Aljaž je bil glede tega futurolog. Danes bi ga bolje razumeli, če bi nam isto opisoval kot naravovarstvenik: česa na Triglavu ne sme biti, pa je Triglavu že grozilo.

Našli se bodo bralci, ki bodo preverjali, tehtali vsako besedo in vsako misel v Aljaževih spominih, sklepal in naklepal. Aljaž je narodu govoril s Triglava tudi v prisposodobah, med vrsticami, zato je tudi sanjal v božični, nevsakdanji noči. Mar to kaj pomeni?

SREČNA GORA TRIGLAV

Aljaž si je sam postavil spomenik: ne enega, kar več si jih je postavil prav na Triglavu.

Letos 27. avgusta, ob stoletnici njegovega prihoda na Dovje, mu bodo ljudje tega kraja in drugi od blizu in daleč postavili spomenik ob cesti, da bo sleherni, domač in tuj, vedel, kdo je živel pod Triglavom. Akcija za spomenik je bila spontana, ljudska, v slogu pesnikovih stihov »... ki si jim bil varuh vnet, zdaj ti hvaležni hranijo spomine.«

Časi, ki prihajajo, niso na svoj način nič manj zaskrbljujoči, kot so bili tisti v poznih Aljaževih letih. Zelena pravljica iz Zlatorogovega vrta je vsako leto bolj ožgana od kislega sovraga, vsako leto se človeško mravljišče na Triglavu bolj pomnoži, v dolini pa suburbanizira in motorizira ter s takimi navadami sili navzgor in pušča sledove svoje civilizacije.

Stoletnica Aljaževega prihoda pod Triglav je tudi prava priložnost, da se zamislimo, kako je pravzaprav s Triglavskim narodnim parkom in z vso našo naravno dediščino v gorah. In ne samo z naravno: tudi s planinsko kulturno dediščino, ki se je je v teh več kot dvesto letih zahajanja v naš gorski svet le nabralo toliko, da mimo nje ne more niti slovenska kulturna zgodovina.

Vse bolj znane evropske gore od Mont Blanca pa na nižje so imele svoje prve pristopnike, nekatere alpinistično bolj naglašene (tako imenovani zadnji problemi Alp) pa svoje bolj ali manj znane zmagovalce.

Toda katera evropska gora je imela takega svojega varuha — ne prvega pristopnika —, kot ima Triglav svojega Aljaža?

Ali ima najvišja gora Evrope takega moža — ali pa svetovljansko znana lepota Alp nad Zermattom Matterhorn? Se ponaša s kom podobnim Heiligenblut pod Velikim Klekom?

Triglav je torej tudi s tega zornega kota srečna gora. Jakob Aljaž ni dal Dovju-Mojstrani le planinskega, ampak tudi turistični kapital, ki ga velja izkoristiti. To bi veljalo posebno še zdaj, ko v bližini v karavanška nedra vrtajo evropsko cesto in ko tudi govorijo o zimski olimpiadi treh dežel.

Dovje-Mojstrana ima zaradi naravne lege pod Triglavom in kot izhodišče v doline Vrat, Kota in Krme idealen letoviški značaj. Nič naj ne hlepi po vrtnju predora pod Luknjo v Trento! Pač pa naj v podaljšku pokopališča na Dovjem uredijo spominski park, kamor bi prenesli spominke plošče ponesrečenih s Triglavskega pogorja. Plošče skupaj z grobovi Aljaža, Juga, Janeza Polde in mnogih drugih — to bi bil planinski muzej na prostem, idealno dopolnilo Triglavski planinski zbirki v Mojstrani!

Dovje-Mojstrana nima hotelske strukture, kakršno imajo najbolj znana evropska planinska središča. Ima pa Jakoba Aljaža. Aljaž pokrije vse, tudi manjkajoče. Aljažovo delo na Triglavu je planinsko turistično izročilo za naslednje tisočletje, Aljažev credo v Triglavu sporočilo za slovenski jutri.

Z zgledom je učil; ali nas je tudi naučil ljubiti domovino, kar so tudi naše gore?

JAKOB ALJAŽ KOT GLASBENIK

SLAVČEK IZ POD SIVEGA TRIGLAVA

EDO ŠKULJ

Življenjski okvir župnika Jakoba Aljaža je kaj preprost. Rodil se je 1. julija 1845 v Zavrhu pod Šmarno goro v župniji Smlednik. Osnovno šolo je obiskoval doma in deloma v Ljubljani, kjer je tudi hodil v gimnazijo. Od drugega razreda je stanoval kot gojenec zavoda Alojzijeviše. Po maturi je eno leto študiral klasično filologijo na Dunaju, nato pa je vstopil v ljubljansko bogoslovje. Leta 1871 je bil ordiniran. Kot kaplan je služboval v Tržiču, kot župnik od leta 1880 na Dobravi pri Kropi, od leta 1889 pa na Dovju, kjer je ostal do smrti, ki ga je doletela 4. maja 1927. V spominskem članku je Anton Dolinar na kratko označil njegove človeške lastnosti: »Neutrudljiva dobrohotnost, ljubeznivost in odkritosrčna prijaznost do vsakega, vedno in povsod, ne oziraje se,

kateremu družbenemu stališču kdo pripada.«¹

Župnika Aljaža lahko motrimo kot duhovnika, planinca ali glasbenika. V tem članku bi samo bežno pogledali v njegov glasbeni talent, in sicer v štirih točkah. Najprej moramo omeniti njegove glasbene študije, kolikor jih je pač imel, potem v njegovo glasbeno delo, ki se je kazalo predvsem v treh smereh: zborovodja, skladatelj in urednik.

GLASBENI ŠTUDIJ

Gotovo je, da je bil Aljaž dokaj velik glasbeni talent. Vendar talent brez študija ostane v grobem stanju. Zdi se, da je prvi glasbeni pouk dobil šele takrat, ko je prišel v Alojzijeviše. Tam je petje po-

¹ A. Dolnar, † Jakob Aljaž, v: P 7 (1927) 25.

Leta 1935 je Glasbena matica odkrila na zunanjem zidu šmarnogorske cerkve spominsko tablo, na kateri sta upodobljeni dve Aljaževi ljubezni: gora in glasba

učeval Anton Nedved, ki je prišel s Češkega, ko je bilo razpisano mesto glasbenega ravnatelja filharmoničnega društva v Ljubljani. Tu je postal kar pomembna, če že ne nekaj časa kar središčna glasbena osebnost. S svojimi zvočnimi in poljudnimi skladbami je močno vplival na razvoj slovenske pesmi. Gotovo se Aljaž ni mogel izogniti temu vplivu.

Nedvedu ni ostal neopažen Aljažev talent, zato ga je vedno spodbujal k študiju glasbe. Zaradi tega spodbujanja se je Aljaž privatno učil harmonijo. Po drugi strani je s tremi sošolci organiziral kvartet, v katerem je pel prvi tenor. Ta kvartet je postal tako slaven, da so ga vabili na različne slovesnosti. Ko kvartetu ni bilo več, so se ga ljudje še vedno spominjali. Gimnazijci so ob nedeljah imeli mašo v križevniški cerkvi, pri tej šolski maši pa je pel zbor gimnazijcev. V osmi gimnaziji (zadnjem letniku) je zbor vodil Aljaž.

Tudi tisto leto, ki ga je prebil na Dunaju, lahko štejemo za dobo glasbenega učenja. Takoj se je vključil v Slovanski pevski zbor, ki je leta 1866 z drugimi 27 pevskimi društvi sodeloval na koncertu v prid ranjenim vojakom. Vseh pevcев je bilo 1200, vodil jih je Herbeck. Vsako nedeljo je Aljaž šel v dvorno cerkev, kjer so redno izvajali Haydnove in Mozartove maše. Tudi glasbeno delo v bogoslovju lahko štejemo med njegovo študijsko obdobje. Po eni strani je vodil zbor 30 bogoslovcev,

po drugi strani pa je sodeloval na stolnem koru kot prvi tenor in tako pomagal ravnatelju Antonu Foersterju, s katerim ga je vezalo dolgoletno prijateljstvo. To sodelovanje z imenitnim zborovodjem je gotovo vplivalo na Aljažev glasbeni razvoj. Foersterju je tudi stal ob strani, ko je doživljal hude udarce zaradi cecilijanskega gibanja.

ZBOROVODJA

Že iz povedanega je razvidno, da je Aljaž postal odličen dirigent, predvsem pa dober organizator. Ta lastnost se kaže v vsem njegovem delovanju, glasbenem in planinskem. Morda je zborovodstvo tisto glasbeno področje, na katerem je bil najbolj izurjen ali pa je imel zanj največji talent. Prav zanimivo je, da je edini teoretično glasbeni spis, ki ga je napisal, ravno o zborovodju. Naslov mu je dal Pevovodja in ga je objavil v reviji Cerkveni glasbenik leta 1885 v več številkah. Članek je napisan izredno stvarno in konkretno, brez večjih teoretičnih utemeljitev. Pravi izraz Aljaža samega! Lahko bi celo rekli, da je skoraj v vsem še danes aktualen. Razdelil ga je na naslednja poglavja: 1. Lastnosti pevovodje, 2. Poskušanje, 3. Tempo, 4. Dinamika, 5. Kako se ponaša pevovodja. Načela je utemeljeval na zgledih velikih skladateljev. Med drugimi omenja naslednje skladatelje: Bach, Beethoven, Berlioz, Liszt, Mendelssohn, Mozart, Palestrina, Schumann, Wagner. To kaže predvsem na njegovo razgledanost, s katero je dal reviji določeno širino, ki je ni bila vajena. Na njegovo širino in razgledanost kaže naslednje dejstvo: kamor koli je potoval, je šel tudi v opero. Tako pravi v spominih: »Kadar sem potoval, sem šel rad v opero: v Ljubljani, na Dunaju (dvorna opera in ljudsko gledališče), v Pragi, v Berlinu, v Monakovem, v Trstu, v Rimu.«²

Ko govori o splošnih lastnostih pravega zborovodje, bi lahko rekli, da je naravnost avtobiografski: »Poglavitne lastnosti pevovodje so: tanjši čut in posluš, razum, ogenj in železna volja. Nij zadosti partituro le igrati, ampak on jo mora tako brati, da, ko jo le pogleda, vse tone v sebi čuti in doneti sliši... Teško je najti pravega kapelnika, ki bi svoje ljudi čisto v oblasti imel. A njegova naloga tudi ni kaj navadnega. Lahko najdeš učenega profesorja, spretnega advokata, dobrega govornika, ali redko boš videl pravega kapelnika, če je tudi morebiti sicer učen muzikus in komponist, in če si ga našel, opazuj ga, veliko se boš naučil. Da je oster, strog, nič ne de, če prav kdo na tihem pravi, da je 'grob'. Po končanem petji se bo slišala občna pohvala, in vsi pevci poročajo, prav je, da je bil 'grob', ter mu bodo hvaležni in iz srca udani.«³

² J. Aljaž, Pevski spomini, v: P 5 (1925) 40.

³ J. Aljaž, Pevovodja, v: CG 8 (1885) 2.

Že na prvem službenem mestu v Trziču je ustanovil kar dva moška zbora: za čevljarjske pomočnike in za meščanske mladeniče. Te je tudi pripravil do tega, da so začeli peti slovenske pesmi. Mimogrede: Iz Trziča je poslal na Orglarsko šolo v Ljubljano Ignacija Hladnika, ki je postal pomemben skladatelj in duša vsega glasbenega življenja v Novem mestu med obema vojnama.

Devet let je župnikoval na Dobravi pri Kropi. Tudi tu je vodil zbor. Ko je prišel cesar Franc Jožef na Bled, je organiziral zbor 60 pevcev iz vse Gorenjske, ki so cesarju zapeli na postaji v Lescah, večerno serenado na jezeru pa je preprečilo slabo vreme. Za dobravsko cerkev je preskrbel orgle, ki so za zborovodja tako zelo pomembne. V Smledniku, njegovi rojstni fari, je leta 1881 Franc Goršič postavil nove orgle. »Pri dispoziciji je sodeloval naš preprijazni domačin g. župnik Aljaž, kojemu za skerb in trud gratias intimas,« je zapisal v poročilu Krilan, kar je anagram za Andreja Karlina, takrat smledniškega kaplana, pozneje pa tržaškega oziroma mariborskega škofa.⁴ Stare smledniške orgle pa je Aljaž odkupil in jih dal postaviti v svojo župnijsko cerkev na Dobravi, ki do tedaj ni imela orgel. Te orgle je okoli leta 1830 naredil Peter Rumpel iz Kamnika, na dobravski kor pa mu jih je postavil Peter Rojc iz Podtabora pri Podbrezju. Te orgle so solidno delo, kot vse Rumplove orgle, in še danes stojijo na mestu, kamor jih je postavil Aljaž. Stare mehanične orgle človek le malo popravi in uglesi in hvaležno naprej pojejo.

Leta 1889 je prišel na svojo zadnjo postajo, na Dovje. Tu je našel prav take orgle, Rumplove iz leta 1832 z 10 registri. Vendar so se časi spremenili in z njimi miselnost. Leta 1915 je naročil nove orgle z 21 registri pri Ivanu Milavcu v Ljubljani, ki je malo prej naredil velike trimanualne orgle za ljubljansko stolnico. Žal je Milavec med delom umrl. Orgle je postavil Ivan Naraks iz Arje vasi pri Petrovčah. »Hvalevredno je zlasti to, da je dal načrt za omaro delati posebej arhitektu Vurniku in je s tem dosegel, da so dovške orgle umetnina tudi za oko, ne samo za uho, tudi kot arhitektura, ne samo kot muzika,« je zapisal Franc Kimovec.⁵

Ob njegovem dirigiranju in navdušenju za orgle se pojavi vprašanje, kakšen organist je bil Aljaž. Ali drugače povedano, koliko je znal igrati na orgle oziroma klavir. Franc Kimovec je zapisal, da je na Dovjem Aljaž sam »orgljal, kadar je bil kaplan pri oltarju.«⁶ Kot kaplan v Trziču si je nabavil klavir, ki mu ga je kupil Foerster na Dunaju. Naročil si je tudi Haydnove, Mozartove in Beethovnovе sonate, kakor tudi

Jakoba Aljaža je Glasbena matica v Ljubljani na občnem zboru 15. julija 1909 zaradi njegovih velikih zaslug na glasbenem področju proglašila za častnega člana, o čemer priča pred kratkim najden dokument.

Bachove orgelske skladbe. Vendar so bile te skladbe zanj pretežke, kot sam omenja, čeprav je večkrat vadil pozno v noč. Zato je te note raje posojal sosednjim organistom. Pač pa je imel Rinckovo Orgelschule. Iz vsega tega lahko sklepamo, da je bil pač zelo spreten organist, kakšen virtuoz pa gotovo ne. Spet pravi Aljaž: velik praktik.

SKLADATELJ

Omenjeno je bilo, da se je kot dijak zasebno učil harmonije. Pozneje ni zamudil priložnosti, da bi se kaj glasbenega naučil. Ker je bil bister človek, se je hitro navzel kaj novega. V spominih je obžaloval, da ni hodil k prijatelju Foersterju, da bi ga učil kontrapunkt. Pa vendar njegove skladbe preraščajo preprosto harmonijo tistega časa. S Foersterjem sta se nekoč pogovarjala, kako je pravilneje komponirati, z instrumentom ali brez njega. Tako se sprašuje v spominih: »Kje pa je bolje komponirati, ali pri klavirju ali na prostem? Foerster mi nasvetuje: na prostem. Vzemí motiv, ga razmišljaj in zapiši, potem šele pesmico poskusi na klavirju. Zakaj, če pri klavirju komponiraš, zaideš v stare šablone... ,O Triglav moj dom' sem zložil na cesti, pesem ,Na nebu zvez-

⁴ Krilan, Dopsis iz Smlednika, v: CG 4 (1881) 55.

⁵ F. Kimovec, Jakob Aljaž, v: CG 51 (1928) 3.

⁶ F. Kimovec, n. d. 3.

de sevajo' na vrtu, ko sem prišel iz Vrat. Ravno tako bas-solo 'Ne zveni mi' itd.« Pri Aljažu posebej pade v oči, da kot župnik in kot zagovornik cecilijanstva ima le nekaj cerkvenih pesmi. Poleg onih v svojih zbirkah ima dve tiskani v reviji Cerkevni glasbenik, in sicer leta 1884: Oče naš in Češčena si Marija. Pod naslovom je opomba: »Po koralu priredil Jakob Aljaž«.7

Med drugim je Aljaž nekako veljal za strokovnjaka v koralnem, to pomeni gregorijanskem petju. V semenišču je to zvrst petja učil Anton Nedved, ko pa je zbolel, so se učili sami. Aljaž kot zborovodja je prevzel tudi pouk gregorijanskega petja. Te napeve je tudi privatno učil bogoslovce in celo škofa Pogačarja. Zato omenja v spominih: »Škof me je rad imel, ker nisem bil le pevovodja, ampak tudi njegov učitelj za koralno petje.« Vsekakor sta obe preprosti skladbi zanimivi zaradi načina, kako so v Aljaževem času peli gregorijansko petje, in sicer po tako imenovani medicejski izdaji, ki je imela menzurirano petje in z določenimi melodičnimi popravki. V tistem času oziroma nekoliko pozneje pa se je uveljavil »restavriran« koral, kot so ga razbrali iz srednjeveških rokopisov in ga poznamo danes.

Aljaž je pri svojih skladbah vzel menzurirano gregorijansko melodijo, jo zaradi slovenskega besedila malo prikril in štiriglasno harmoniziral. Melodija Očenaša je preprost mašni napev, Zdravamarija pa iz znane marijanske antifone. Izmed rokopisnih skladb, poroča Milan Kalan, so na Dovjem dolgo časa peli pesem »Slava bod' Gospod' Bogu«.8 To je pa tudi več

7 J. Aljaž, Oče naš in Češčena si Marija, v: CG 7 (1884) 31.

8 M. Kalan, † Duhovnemu svetniku Jakobu Aljažu v spomin, v: CG 50 (1927) 101.

Ko so Jakobu Aljažu podelili red svetega Save, mu je takole čestital tržaško-koprski škof monsignor Andrej Karlin

ali manj vse na cerkvenoglasbenem polju. Bolj plodovit je bil na svetnem polju. V ne preveč urejenih spominih Aljaž kar trikrat omenja svoje skladateljske začetke: »Ni bil prej moj namen komponirati in le na prošnjo mojih prijateljev in da počastim mojega prijatelja Simona Gregorčiča, sem začel poskušati. S strahom sem izdal mojih 14 zborov. Ker so ugajali, sem nadaljeval. Nadaljeval sem: nekaj je dobrih, nekaj slabih. Med dobre štejem 'Mi v grobi smo'.«

Prva pomembna Aljaževa skladba so bili »Občutki«, moški zbor z baritonskim samospévom, ki jih je leta 1895 izdala Glasbena Matica v Ljubljani. Pozneje jih je objavil v svoji pesmarici skupaj s tremi drugimi. »Ker so bile omenjene zborovske skladbe pevcem všeč in so jih zelo prepevali, se je Aljaž vsled tega navdušen lotil komponiranja še drugih zborov ter izdal leta 1904 najprej zbirko 14 mešanih in moških zborov, potem pa od leta 1908 dalje devet zvezkov svojih zborov, in sicer med temi vse že do tedaj izšle in mnogo novih,« poroča Stanko Premrl9. Vseh teh skladb je 56, od katerih so, če odmislimo nekaj izjem, vsi izvorni napevi. Od vseh teh zborov sta Luka Kramolc in Matija Tomc sprejela v svojo izdajo Slovenske pesmarice znano Triglav in Oj zbogom, ti planinski svet na besedilo Simona Gregorčiča. Prvi je moški zbor s kratkim vmesnim baritonskim solom, drugi pa mešani zbor z daljšim tenorskim solom. Obe skladbi sta prav značilen primer Aljaževega snovanja.

Poglejmo na kratko, kako so v Aljaževem času ocenjevali njegove skladbe. Najprej stavek Franca Kimovca, ki je bolj zanimiv po besednjaku kot po vsebini. Kimovec je bil znan, da je z besedami »ročce sadil«. Takole pravi: »Aljaž je slavček naših gorá, ljubko žuboreči studenček izpod si-

9 S. Premrl, Jakob Aljaževa skladbe, v: CG 51 (1928) 40.

MONSIGNOR ANDREJ D. R. KARLIN

ŠKOF TRŽAŠKO-KOPRSKI

*iskreno čestita o priliki
Najvišjega odlikovanja očetu slovenske
kristike, velikeu pedagogu in glasbenem
prijatelju slovenske pesni.
Na mnoga leta!*

vega Triglava. Vsa ljubkost naših planin, vsa nežna lepota naših dolin, vsa velika ljubezen do rodne zemlje in našega rodu, ki jo tako lepo opeva Gregorčič, vsa pri Aljažu izzveni v čudovito jasnih napevih.¹⁰ Kimovec pa je znal tudi bolj resno in strokovno napisati: »Aljaž je kot glasbenik za razvoj naše glasbe zelo pomemben. V skladbah je jasen, krepak, izrazit; hkrati mehek in nežen, trdote v skladbah ni, kakor je ni bilo v značaju. Diatonik je, s prozorno harmoniko. V skladbe rad vpleta učinkovita solistovska mesta (tenor, bariton) z lepo, čustveno kantileno. Skladateljski vzor in učitelj mu je bil Foerster; in res bi marsikatero Aljažovo mesto moglo stati v Foersterjevih skladbah.«¹¹

Temu mnenju se pridruži tudi strogi Premrl, ki ni bil nič kaj prizanesljiv v svojih ocenah: »Brezdovomno. Tako sta si sorodna. Gotovo pa je tudi, da se marsikak resnično Foersterjev zamislek in zapisek nahaja v Aljaževih.« Premrl, ki je morda za Riharjem najbolj znal po slovensko zapeti, nadaljuje: »Aljaževa melodika je naša slovenska. Homofonija se prijetno druži z lahko polifonijo.« Lahko bi dodali: čeprav ni študiral kontrapunkta. Tudi obetavni muzikolog Stanko Vurnik je opozoril na slovenskost Aljaževih skladb: »Tudi sicer je moral dobro poznati slovensko ljudsko pesem, kar se čuti v njegovih skladbah, ki tako lepo zadenejo pristno slovenski duh. Zato so pa marsikatero njegove umetne skladbe tako hitro ponarodele.«¹²

UREDNIK

Mohorjeva družba v Celovcu je leta 1883 izdala prvi, naslednje leto pa drugi del cerkvene pesmarice Cecilija, ki jo je uredil Anton Foerster, in sicer v redni zbirki. V naslednjih letih je pesmarica doživela kar dva ponatisa. Še danes človek sreča na slovenskih korih te pesmarice v eni ali drugi izdaji.

Nekaj podobnega je pripravil Jakob Aljaž na svetnem polju in zbirko naslovlil Slovenska pesmarica. Tudi ta je izšla v dveh delih in tudi v redni zbirki, in sicer prvi leta 1896, drugi del pa leta 1900. Tudi drugo izdajo je pripravil Aljaž sam. Ko obuja spomine, pravi glede pesmarice: »Poprej so eni rekli: Saj Aljaž ne bo nič napravil. Drugi so prerokovali, da bo število udov Mohorjevih vsled Pesmarice zelo padlo. Pa baš narobe je bilo. Število udov je rapidno poskočilo na 80 000. Družba sv. Mohorja se je obnesla z lepim tiskom v priročnem formatu.« Res je, tisk je izredno lep in jasen ter še danes ponos glasbenega tiska. Kakor človek sre-

ča po korih Cecilijo, tako sreča po arhivih pevskih zborov Aljažovo Slovensko pesmarico.

Mohorjeva družba v Celju, ki je prava naslednica stare Družbe sv. Mohorja v Celovcu, je tudi v redni zbirki izdala v letih 1963 in 1964 novo izdajo Slovenske pesmarice, ki sta jo uredila Luka Kramolc in Matija Tomc. Prav tako je tudi izdala novo izdajo cerkvene pesmarice z naslovom Slavimo Gospoda, in sicer leta 1988, tudi v redni zbirki.

Izbor v Aljaževi pesmarici je zelo posrečen. Vsak zvezek je razdeljen na tri dele: moški zbori, mešani zbori in nabožne pesmi, katerih je le nekaj. V njej so preprosti in tudi težji zbori, na primer Foersterjev V hribih se dela dan ali Flajšmanov V gorenjsko oziram. Ni pozabil na Gallusov Ecce quomodo moritur iustus, s podnaslovom »Slavna skladba našega rokaja«, kakor tudi ne na Lisztovo himno na čast sv. Cirilu in Metodu. Obe skladbi sta nekaj let prej izšli v reviji Cerkveni glasbenik.

Ob Aljaževi 50-letnici mašništva je Anton Dolinar napisal v reviji Pevce o Aljažu kratek članek, v katerem mimogrede omenja Slovensko pesmarico. Uredniku revije Francu Kimovcu se je zdela ta omemba premalo, zato je opombi pod črto dodal: »Aljažovo največje delo za slovensko glasbo je ‚Mohorjeva pesmarica‘. Velikanski vpliv te izdaje ve popolnoma ceniti le ta, kdor je poznal naše pevsko-glasbene razmere dotlej, pa jih primerja z današnjimi. Saj prej zborov, ki bi se bavili s slovensko pesmijo, skoraj nismo poznali. Kar je bilo, so bili izvečine samo redki ‚čitalniški zbori‘, pa še te je tvorilo le malomeščansko izobraženstvo in polizobraženstvo, preprost človek skoro nikjer ni imel dostopa. Pa tudi ti zbori (ponajveč kvarteti) so nastopali s par pesmimi pri kakih veselnicah, nekateri so hodili od kraja v kraj, kjerkoli je inteligenca — izobraženstvo — priredila ‚narodu‘ veselico. Z Aljažovo pesmarico je nastopil preobrat. Ljudstvo jo je z veseljem sprejelo in se je oklenilo in pelo, pelo... Pevski zbori so rastle kot gobe po avgustovskem dežju, njih vsakdanji kruh pa je bil Aljaž s svojo pesmarico.«¹³

¹³ A. Dolinar, Jakob Aljaž, v: P 1 (1921) 7—8, 2.

Vsi veliki planinci, ki nekaj pomenijo v slovenski planinski zgodovini, so dopisovali v Planinski vestnik. Ali niso postali še večji tudi zato, ker so imeli drugi planinci možnost ocenjevati njihova planinska dejanja po informacijah iz prve roke in so jih postavili na pravo mesto v zgodovino tudi zaradi njihovega nastopanja v društveni reviji? — Pridružite se sodelavcem Planinskega vestnika! Zdjaj, poleti, imate za to najlepše priložnosti!

¹⁰ F. Kimovec, J. Aljaž: Pet zvezkov mešanih in moških zborov, v: CG 31 (1908) 96.

¹¹ F. Kimovec, Jakob Aljaž, 3.

¹² S. Vurnik, Jakob Aljaž in naša ljudska pesem, v: CG 54 (1931) 18.

NOVI RODOVI GREDO PO STOPINJAH VELIKEGA VZORNKA

EDEN PA JE BIL VNDARLE PRVI

GREGOR KLANČNIK

Redek je Slovenec, čigar ime je bilo tolikokrat spregovorjeno in zapisano, kakor ime Jakoba Aljaža. Že romarska pot k njegovemu stolpu na vrhu Triglava ima skoraj stoletno preteklost. Čaka pa jo še dolga prihodnost.

Veliko je bilo o Aljažu povedanega in napisanega ob 90-letnici Slovenskega planinskega društva leta 1983, ko je bil med svečanim odpiranjem povečanega Triglavskega doma na Kredarici v predverju na steni starega dela doma odkrit doprsni kip Jakoba Aljaža, delo akad. kiparja Stojana Batiča. Dalje, ob 90-letnici Aljaževih postojank Triglavskega doma in Aljaževega doma v Vratih. Zdaj smo pri stoletnici njegovega prihoda na Dovje, ko je vstopil v najplodnejše obdobje svojega življenja. Dovje, kjer ga je skozi okno župnišča pozdravljali Triglav s svojimi sosedi, mu je spodbudilo kal ustvarjalnega vzpona. Kot obseden se je v borbi s časom in nadležno konkurenco lotil gorskih poti in zavetišč na izhodišču in nedrih kralja slovenskih gora in samo dve poletji, 1895 in 1896, je potreboval, da je ustvaril tri pomembne in skoraj bi lahko rekel večne triglavske postojanke: Aljažev stolp na vrhu Triglava, Triglavsko kočo na Kredarici in Aljažovo kočo v Vratih. Po teh dosežkih Aljaž še ni miroval; že leta 1904 je v Vratih zgradil novo veliko postojanko, ki jo je, žal, le pet let potem snežni plaz, ki je, ne prej, ne pozneje, pridrvel z Dolka, odnesel in pomečkal. Le kletni temelji še spominjajo na nekoč ponosni dom. Vrata pa so na gričku, za večne čase varnem pred snežnimi plazovi, že leta 1910 dobile Aljažev dom, ki še danes, po osemdesetih letih, stoji tak, kot si ga je zamislil Aljaž in izoblikoval Viktor Skaberne.

Aljaž je sam izbiral lokacije za postojanke, oskrbel zemljišče in izdelal tudi načrte. Ljubljanske gospode v Slovenskem planinskem društvu je, da bi preskočil finančne ovire, prepričal o pomembnosti svojih zamisli.

Iz zapisov Jakoba Aljaža se čutijo tudi njegove težave in zapreke, ki so mu jih postavljali nemški krogi, zlasti tisti iz nemško-avstrijskega planinskega društva (DöAV). Njegova volja in trmasti ponos pa so odstranjevali vse ovire na poti ohranjanja slovenskega značaja naših gora. Nikoli ni dovolj napisane hvaležnosti za vrednote, ki nam jih je Aljaž v narodno obrambni upornosti daroval.

Najbolj je bil Aljaž borben v času ogroženosti naših gora in malega slovenskega

naroda, ko se domačini še niti zavedali niso, kaj jim grozi in še vrednote svojega jezika niso spoštovali. Péta beseda najboljše ohranja govorico, zato je Aljaž bil tudi poet in komponist. »Triglav moj dom«, njegova pesem, ki je prvič odmevala od triglavskih strmin ob odpiranju Koče na Kredarici 10. avgusta 1896, je postala večna, prava himna slovenskih planincev.

Po osvoboditvi domovine in združitvi z drugimi jugoslovanskimi narodi leta 1918 se je Aljaž, zadovoljen, da je kraljestvu Zlatoroga ohranil slovensko podobo, in prepričan, da narod ni več v nevarnosti, oddahnil. Prizadeval si je, da bi svojim faranom olajšal življenje. Leta 1924 je Dovžanom še blagoslovil vodovod. Električne luči v svojih vaseh, na Dovjem in v Mojstrani, pa ni več dočakal. Tudi njemu so moči popuščale. Nam je še v šoli, pri spovedi, na prižnici in na cesti cepil čut do gora, v župnišču pa z daljnogledom opazoval pohodnike na vršaca. Domačine, ki so neprevidno dirkali po Triglavu, je vedno okregal.

SELITEV ŽUPANSTVA V MOJSTRANO

Malo nas je še tistih, ki smo župnika Aljaža neposredno doživljali. Sam sem imel to srečo zlasti zato, ker je bil moj oče (ali naš ata, kot smo mu rekli) župan. Aljaž nas je zato večkrat obiskoval tudi na domu. Šesto leto sem že hodil v šolo in celo na Triglavu sem že bil, ko smo se na dovškem pokopališču od njega poslovili. To pomeni, da se ga še dobro spominjam.

Mojega očeta so leta 1921 kot prvega v Jugoslaviji ali Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev izvolili za župana občine Dovje-Mojstrana, kakor se je od tedaj imenovala. Zajemala je isto površino kakor takratna in sedanja župnija Dovje, to je vasi Dovje, Mojstrano, Belco, Radovno in Podkuže.

Do tedaj je bila navada in edina možnost, da je bil občinski urad ali županstvo v »hiši«, to je v dnevnem prostoru vsakokratnega župana. Selitev županstva v našo hišo ne bi bila posebnost, če to ne bi pomenilo prve premostitve občinskega urada z Dovjega v Mojstrano.

Vas Dovje je bila bogata. Sestavljali so jo premožni kmetje. Mojstranško polje slabše rodi, zaradi cementarne in bližine fužin pa je bila vas večinoma delavska. Strukturi prebivalstva sta bili zato različni, kar se je kazalo tudi v politični opredelitvi. Ni zato naključje, da je v preteklosti Dovje imelo večjo veljavo in tudi občina je nosila samo ime Dovje ali Lengenfeld. V

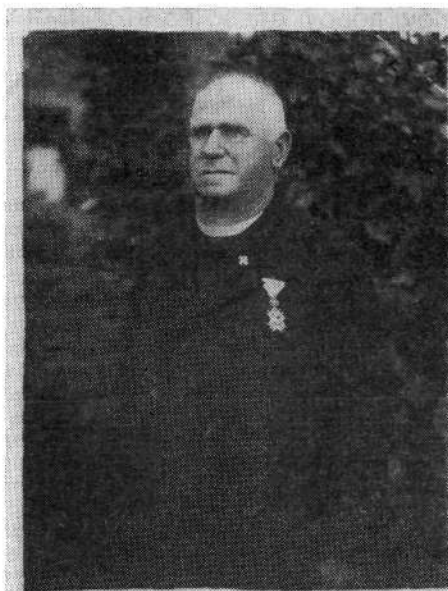
prejšnjem času nikomur še na misel ni prišlo, da bi se županstvo lahko preselilo v Mojstrano. Preselitev je bila zato zgodovinski dogodek.

Ata je zapregel konja v lojtrski voz, s seboj je vzel Gabesovega fanta — Janeza Robiča, hišnega drvarja in triglavskega nosača, ki je tudi obod Aljaževega stolpa nesel na vrh in je bil močan kakor bik. Ker sta tudi mene naložila na voz, sem bil pomembnemu dogodku priča. Ustavili smo se na Kvančenkovem dvorišču. Kvančenk, po priimku Jakelj, je bil župan še izpred vojne, na prvih volitvah v Jugoslaviji pa je prišlo do zamenjave, zato smo prišli nalagat občinsko pohištvo. Bilo je borno. Vsebovalo je samo visoko pisalno omaro, ki je imela zgoraj prostor za dopise, spodaj prostor za pisarja, desno in levo pa dodatne predale. Drugi in zadnji del pohištva je bila blagajna, težka 600 kg, in to ne zaradi denarja, temveč zaradi železa.

POUK ZA PEČJO

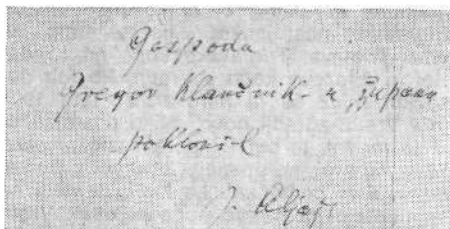
V Mojstrani nas niso pričakovali niti nam niso zavirali. Ustavili smo se pred konzumom, kjer je bila moja sestra prodajalka, in pomembni dogodek skromno proslavili. V naši »hiši« se ni mnogo spremenilo. Pisalno omaro ali kredenco so postavili v levi kot pri oknu in blagajno zraven nje. Naše pohištvo pa je ostalo na svojih mestih: kredenca za vrati, ob njej majhna miza, jedilna miza je ostala v desnem kotu, med njo in pisalno omaro je ostal harmonij, namenjen pevkim vajam, pri peči pa je ostal kolovrat. To pomeni, da smo z oblastjo živeli v slogi. »Hišo« smo še naprej skoraj normalno uporabljali, posebno pozimi, ko smo se spravili na peč.

Občinski možje so imeli seje vedno zvečer. Posedli so po naših klopeh, ki so obkrožale hišo. Glavno besedo je običajno imel naš sosed Lipnek. Sam sem jih dostikrat s peči opazoval in poslušal. Posebno zanimivo je bilo, ko so pretresali elektrifikacijo. Tako sem dobival prvo vzgojo in pouk o reševanju občinskih zadev. Občinski urad je takrat imel samo poklicnega tajnika in honorarnega slugo, ki je pred cerkvijo oznanjal in raznašal občinsko pošto. V njegovi odsotnosti je bila to moja naloga, zato sem dodobra spoznal vse hiše v občini. Županstvo je bilo kar učinkovito: leta 1924 so zgradili vodovod na Dovjem, leta 1927 so speljali daljnovid v Jesenic in elektrificirali vasi, po katastrofalni poplavi pa leta 1931 z betonskim opornim zidom regulirali Bistrico. Občinski urad je ostal v naši hiši do leta 1936. Ata so ljudje imeli radi, zato so ga večkrat volili in je bil petnajst let župan triglavske občine. Županstvo pa je tudi potem — kljub temu, da je bil novi župan Dovžan, Potokarjev Viktor — ostalo v Moj-

*66 80 - Letnici (roj. 6/2 1845)
Jakob Aljaž*

Tole fotografijo je župnik Jakob Aljaž poklonil županu Gregorju Klančniku, kar je »potrdil« s posvetilom na hrbtni strani

strani. Dobilo je svoje prostore v konzumu. Po osvoboditvi smo dobili Republiko Slovenijo, naši prebivalci so pa svojo občino zgubili. Nastala je krajevna skupnost Dovje-Mojstrana, oblast pa se je preselila na Jesenice. Nedotaknjena je ostala le fara.

ZJUTRAJ NA KORU. ZVEČER NA SOKOLSKEM ODRU

Prebivalci triglavske občine so bili zelo aktivni po društvih. Dovžani so prednjačili v Prosvetnem društvu, ki je imelo svoj dom, Mojstrančani pa pri Sokolu. Ata je bil član Slovenskega planinskega društva, podružnica Kranjska gora, že v cesarski Avstriji. Bil je tudi že predvojni Sokol, zato je vso našo družino spravil k Sokolu. Gradili smo dom, telovadili, igrali pri tamburaših in nastopali na odru. To pa ni motilo ata, da ne bi s tremi hčerami pel

tudi na koru v cerkvi. Moji sestri Jelci je sosedova Minka včasih počitala: »Zjutraj pôješ na koru, zvečer si pa v polni sokolski dvorani Miklova Zala. Nož na dva kraja ne reže!« Ko je naslednjo nedeljo ni bilo, jo je Aljaž takoj pogrešil in seveda tudi zaprosil, naj se vendar vrne med cerkvene pevce.

Zanimivo je, da je Aljaž kljub svoji aktivnosti v Prosvetnem društvu obiskal v Sokolskem domu vse prireditve Miklove Zale. To pomeni, da Jakob Aljaž ni bil ozek, da je že takrat razumel, kaj je nestrankarski pluralizem, ki smo ga po prihodu okupatorja v naši fari takoj vpeljali. Razlike med Sokoli in Orli so izginile, vsi smo bili enotni proti potujčevanju. Če ne bi bilo sektaštva, bi lahko povsod v slogi nastopali proti skupnemu sovražniku.

Pravijo, da se zgodovina rada ponavlja. Sedanji triglavski župnik Franc Urbanija, ki ga tudi skozi Aljaževo okno župnišča na Dovjem pozdravljajo Julijci, je prav tako cepljen na hribe. Gore in bogata Aljaževa zapuščina na njih naju združujejo v pravo prijateljstvo. Nič naju ne moti, da on mašuje, jaz pa vodim sestanke Zveze komunistov v Mojstrani. Videvava se pri delu za Aljažev spomenik, snovanju nadomestne gradnje kapelice na Kredarici, upam, da tudi pri Šlajmerjevem domu v Vratih, na sestankih in podobno. Tudi na obnovo Aljaževega stolpa misliva.

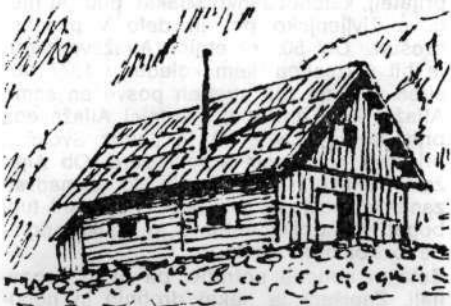
Jakob Aljaž je bil najbolj ustvarjalen med 45. in 65. letom življenja. Sam sem bil v tej dobi še polno zaposlen v slovenskem železarstvu, amatersko sem se ukvarjal s smučarstvom, rekreativno pa s smučanjem in planinstvom. Res je, da sem že pred drugo svetovno vojno sodeloval pri gradnji bivakov in smučarske kočice na Mežaklji, po osvoboditvi pa pri smučarski koči pod Uršljo goro in pri graditvi Doma borcev v Vratih, pa vendar se do upokojitve funkcionsko s planinstvom nisem povezal. Prišel pa je dr. Miha Potočnik, moj rojak in častni predsednik Planinske zveze Slovenije, in me nagovoril, naj prevzamem izgradnjo Triglavskega doma na Kredarici. Zavedal se je, da je za božji lon težko koga dobiti, zato je udaril po rodoljubni strani in spoštovanju do Jakoba Aljaža.

TRIGLAVSKI DOM SE VZORNO VZDRŽUJE

Krepko sem že stopil v 67. leto, ko sem prevzel vodenje projekta — povečanja in prenove Triglavskega doma. Ker še vedno menim, da se kolektivno dá učinkovito igrati, na primer, hokej, kjer ima vsak svojo vlogo, ne verjamem pa v učinkovito kolektivno poslovoštvo, je razumljivo, da sem se tudi pri Triglavskem domu izogibal neplodnih sestankov. Srečevali smo se samo tisti, in to zaradi usklajevanja, ki smo pri projektu neposredno delali. Vesel

sem, da so nam ohranitev, povečava in prenova Aljaževe dediščine na Kredarici tako uspele.

Jugoslovanska slabost je, da se kljub težavam do novega, dostikrat zelo dragega objekta še pride, zatakne pa se pri vzdrževanju. Triglavskega doma na Kredarici, hvala Bogu, ta sramota ni doletela. Potem ko smo ga, povečanega na dvojno zmogljivost, 17. septembra 1983 svečano odprli in v snežnem neurju pokazali delovno zmago pred celotnim jugoslovanskim avditorijem in v toplem zavetju proslavili veseli dogodek, nismo mirovali. Delo na višini 2515 metrov se je nadaljevalo.

»Triglavska hiša« na Kredarici, prva koča iz leta 1896
Vse risbe: Gregor Klančnik

Leta 1984 smo prenovili stari del doma, leta 1985 pa odkrili spominsko ploščo graditeljem in pokroviteljem postojanke, izdali hvaležnostno brošuro in uredili dodatne prostore za nova ležišča. Velik napredek je bil dosežen, ko je Lesnina iz Ljubljane prevzela pokroviteljstvo nad vzdrževanjem postojanke, preuredila pomožen objekt v dodatna skupna ležišča in sodelovala pri drugih dopolnitvah.

Sledil je Plutal Ljubljana, ki pomaga postopoma tlakovati spalnice s plastificirano pluto. Ko so ugotovili, da so sredstva na Kredarici dobro naložena, so z razumevanjem priskočila na pomoč tudi druga podjetja: Teol Ljubljana, Gorenje Titovo Velenje, Lip Bled, Elektrotehna Maribor, Novoles, HP Kolinska Ljubljana in druga.

Vsa leta po izgradnji novega dela doma je v zavetrju na stiku s starim delom nastajala do 10 metrov visoka gomila zameta. Zapirala je dostop v gospodarski del do poletja. Za rešitev tega problema smo dogradili prizidek, ki snegu jemlje prostornino, gospodarjenju pa daje dodatne prostore. S takimi izboljšavami želimo nadaljevati tudi v prihodnje. Pri številu ležišč smo že prispeli na vrh, zaželena pa je povečava gostinskih zmogljivosti. Upamo, da se nam bo v zadovoljstvo obiskovalcev tudi to posrečilo.

Stoletnica prihoda Jakoba Aljaža na Dovje nam mora biti spodbuda. Najlepše jo bomo počastili, če bomo po njegovem vzoru kaj žrtvovali za naše gorske postojanke.

JAKOB ALJAŽ JE BIL NAŠ ŽUPNIK IN UČITELJ

SPOMINI OB SPOMENIKU

DR. MIHA POTOČNIK

O Aljaževem življenju in delu je veliko napisanega. Predvsem in pred vsemi je v svojih spominih in življenjepisu v Planinskem vestniku (letnik 1922, 1923) nadvse zanimivo in živahno popisal svoje planinsko delovanje in boj za slovenski Triglav Aljaž sam. Po njegovi smrti je njegov prijatelj, katehet Janko Mlakar, popisal njegovo življenjsko pot in delo v posebni brošuri. Ob 50. obletnici Aljaževe smrti je bil v Izseljeniškem koledarju 1977 obširen spis na 112 straneh posvečen samo Aljažu. Zdaj, ob 100. obletnici Aljaževega prihoda na Dovje, pa je Janez Svoltjšak pripravil novo posebno brošuro. Ob Aljaževi kroniki župnije Dovje, ki je nadvse zanimivo pisanje, so vesno navedeni tudi bogati viri, dokumentacija in kratke opombe oziroma komentarji.

Zato ni nobene potrebe, da bi to ponavljali. Zapišem le nekaj drobnih in nepovezanih osebnih spominskih utrinkov, ki me ves čas vežejo na Aljaža.

NAZORNE ŽUPNIKOVE RAZLAGE

Od jeseni 1914 do 1918 sem hodil s svojega doma na Belci v štiritrazredno ljudsko šolo na Dovjem. Tam me je leta 1914 in 1915, dokler na Dovje ni prišel kaplan Franc Pečarič, učil verouk Jakob Aljaž. Zelo živo in nazorno nam je razlagal sveto pismo in zgodbe stare zaveze. Potem ko je »zgodbo« povedal, jo je bilo treba ponoviti. Ker sem imel zelo dober in svež spomin, sem se vedno javil in velikokrat mi je Aljaž »dal besedo«. Ponovil sem zgodbo skoraj dobesedno in večkrat dobil tudi denarno nagrado: petico (groš — 5 krajcarjev) ali za daljšo zgodbo celó desetico (zeksar — 10 krajcarjev).

Dobro se spomnim in večkrat na to mislim, kako nam je v šoli Aljaž nazorno razlagal in naslikal nebesa: »V nebesih bomo lepo sedeli na mehkih blazinah, dobro jedli in pili, nič delali, angelci pa nam bodo godli in prepevali.« Kakor da bi v duhu že videl našo evforično Jugoslavijo v letih, ko smo živeli na tuj kredit in se zabavali s popevkami! Žal nam vic in pekla ni predstavil tako slikovito — niti svetopisemskega, niti sedanjega.

Ker sem se vsa štiri leta dobro učil in izdeloval z različnimi ocenami, je Aljaž odločno priporočil in svetoval mojim staršem, naj me dajo šolat še v klasično gimnazijo v Kranju, ki je bila takrat poleg Škofovih zavodov v Šentvidu edina srednja šola na Gorenjskem. V letu Aljaževe smrti nas je maturiralo vsega 18!

Doma smo imeli (sedem let starejši brat France) naročen Planinski vestnik, brat Tone pa me je že leta 1921 včlanil v kranjskogorsko podružnico Slovenskega planinskega društva. Zelo težko smo čakali na vsako številko Vestnika. Posebno pozornost smo prebirali Aljaževe spise, saj nas je on že tako zgodaj — takoj po koncu prve svetovne vojne — navdušil za Triglav in sploh za hojo po bližnjih gorah v Julijcih in Karavankah. Spremljal je naše dijaške pohode in o njih nekajkrat kratko poročal v Vestniku.

Ob nedeljah smo hodili k maši v cerkev na Dovje. Aljaž je vedno maševal zjutraj ob šestih, pri prvi maši, kaplan Pečarič pa ob desetih. Z očetom sem vedno hodil k Aljaževi prvi maši, ker je bila maša z jedrnato pridigo razmeroma zelo kratka; Aljaž se je namreč tudi pri maši in pridigi zelo hitro »obračal«. Pridige niso bile samo verske, ampak so bile večkrat prepletene z gospodarskimi in drugimi posvetnimi zadevami. Če je bilo potrebno, je Aljaž svoje farane tudi oštel, ker nikoli ni imel dlake na jeziku. Ko je nekoč k prvi maši šla naša mama, midva z očetom pa k deseti, je oče ob vrnitvi iz cerkve mamo vprašal, kaj je pridigal Aljaž. Pa je mama rekla: »Oh, nič, samo šimfal je!«

ZADNJA DEJANJA POD TRIGLAVOM

Leta 1915 je Jakob Aljaž nabavil nove, takrat zelo sodobne orgle. Jeseni tega leta sem pomagal orgle naložiti na železniški postaji, spremljal prevoz na Dovje do cerkve in pomagal tudi pri razkladanju. Pri tem me je po moji nespretni nerodnosti tovor pritisnil in mi do krvi pomečkal kazalec na desni roki. Aljaž mi je takoj nudil prvo pomoč, me odpeljal v župnišče in naročil nečakinji Mariji Žagar (mi smo ji rekli kar »farovška Micka«), da mi je skuhal čaj. »Pa dosti cukra daj noter!« je še posebej poudaril ta sicer zelo varčni mož, ki so mu nekateri po krivici očitali celo to, da je skopuh. Pa pri cerkvenih in planinskih stvarih zares nikoli ni skoparil, temveč iz svojih skromnih dohodkov celo marsikatero krono in goldinar osebno prispeval.

Ne vem, ali je imel prav za te orgle ali pa za svoj cerkveni pevski zbor »ofer« (v cerkvi pred oltarjem so farani v puščico dajali svoje prostovoljne prispevke, kovance, ki so rožljali v puščici, Aljaž pa je vsakemu darovalcu dal poljubiti majhno monštranco ali pozlačen križ). Ko je v puščico vrgel svoj prispevek neki premožen vaščan, ki pa je bil splošno na glasu, da je velik skopuh in stiskač, ga je Aljaž pred polno cerk-

vijo vernikov na glas, tako da so vsi lahko slišali, vprašal: »Zakaj pa si knof (gumb) noter vrgetl?« To je ugotovil zaradi svojega tankega glasbenega posluha.

Na teh orglah, ki so bile na nožni pogon, sem velikokrat pri maši »meh gonil«; to je bilo prostovoljno opravilo tistih, ki so hodili k maši na kor, kjer so bile nerazdeljene »pruke«.

Jakoba Aljaža so vedno močno prizadele smrtne nesreče na Triglavu. Na dovškem pokopališču je pokopal Holsta (1891), Schmidta (1895), Laasa (1909), Kusyja (1922), Juga (1924) in gorskega vodnika iz Mojstrane Luksovega Toneja — Antona Hlebanjo (1924). — Leta 1924 so bile v Triglavu kar štiri smrtne nesreče: Lenarčič, Jug, Hlebanja in Topolovec. Posebno smrt dr. Juga ga je močno presunila. Spomeniki na teh grobovih so še vsi ohranjeni in v glavnem še oskrbovani, toda čas se v nekatere že neusmiljeno zajeda. Prav bi bilo — tako sem svoj čas predlagal domačemu planinskemu društvu —, če bi na dovškem pokopališču ali ob njem uredili poseben spominski kotiček in ga namenili triglavskemu ponesrečencem ter tja prenesli vse spomenike (tudi tistih ponesrečencev, ki so jih pokopali že po Aljaževi smrti vse do današnjega dne), pa tudi spominke plošče, ki so neurejene raztresene po Triglavu in njegovi okolici. Aljaž in Pečarič, pa Jera Peterman, »ta stara Vahica«, ki je prva v cokolih preplezala Cmirovo steno in je pokopana desno od vhoda v zakristijo takoj za vogalom, pa naj za vedno ostanejo tam, kjer so.

PIONIR DANAŠNJEGA RAZVOJA

Ohranjeni so še v treh debelih knjigah, vezanih v trde platnice, lično na roko pisani zapisniki sej Osrednjega odbora Slovenskega planinskega društva v Ljubljani. Pisal jih je vsakokratni tajnik odbora, podpisal pa po odobritvi na prihodnji seji predsednik (Fr. Orožen in pozneje dr. Fran Tomišček). Prva ohranjena knjiga ima naslov »Zapisnik — pričel 11. 12. 1899, končal 13. 3. 1906«, druga knjiga so zapisniki O. O. SPD od 28. januarja 1925 do 13. novembra 1929 (na seji 4. maja je predsednik sporočil Aljažovo smrt in komemoriral), tretja knjiga pa vsebuje zapisnike od 29. novembra 1929 do 28. decembra 1933.

Zanimiva je posebno prva knjiga zapisnikov. Skoraj ni seje, da ne bi bilo omenjeno Aljažovo ime. Potem ko je postavil svoj stolp na Triglavu in zgradil prvo kočjo (dom) na Kredarici, se je z vso silo zagnal v Vrata, kjer je gradil zapored kar tri Aljaževe domove, popravljal tok in višino spodnjega Peričnika, razširjal cesto v Vrata, pa tudi v Radovno prek Tnala. Dobro se je zavedal pomena svojega dela za razvoj tujskega prometa, ki mu danes

pravimo turizem. Na tem področju je bil za svoj kraj pa tudi za vso Zgornjo Savsko dolino eden od velikih pionirjev in predhodnikov današnjega razvoja (tudi župnik Josip Lavtižar v Ratečah s svojo Planico).

Letos (1989) so 28. maja prevrtali cestni predor skozi Karavanke med Hrušico in Področco. Težko je reči in napovedovati, kaj vse bo ta »luknja« prinesla tudi na Dovje, v Mojstrano, Radovno in sploh v Dolino, seveda pa tudi v Triglavsko pogorje in njegov narodni park. Tujski tokovi ne bodo tekli samo navzdol mimo Jesenic in Prešernove Vrbe, temveč tudi navzgor. Toda eno je gotovo: nič več ne bo tako, kot je bilo za časa Aljaža in kot je danes. Ne bo samo »razvoj«, promet, blagostanje, zaslužek; bodo tudi povečane nevarnosti, škode in nevšečnosti. Caveant conules!

Dne 1. maja, tik pred svojo smrtjo 4. maja, je Aljaž za Planinski vestnik po A. Kovaču sporočil svoje slovo (Vestnik št. 6/1927):

»Poslavljam se s tega sveta. Srečnega se čutim, da bo moje truplo počivalo med planinskimi tovariši in v zemlji, ki sem jo tako ljubil. Poslavljam pa se tudi od vseh planincev in čitateljev Planinskega vestnika ter želim, da bi se pri nas planinstvo vedno bolj razširjalo.«

Ta želja se mu je izpolnila.

PV pred 90 leti

Tistega davnega leta 1899 je na 148. strani Planinskega vestnika izšla naslednja novica:

»Turisti divjaki zaidejo tudi semtertja v naše planine. V drugi polovici avgusta meseca je prišel v Triglavsko kočjo F. Furlani, meščanski učitelj v Trstu. Zahteval je od oskrbnika mleka, surovega masla, jajec, kruha itd. Če bi bil vse to našel, bi gotovo zahteval še ptičjega mleka. Poslal je potem nekega Bohinjca po mleko na Velepolja in ga zato res genorožno nagradil; dal mu je namreč 40 krajcarjev. Njegov sinček pa je napisal v knjigo: ‚Mich wundert, dass hier niemand verhungert ist.‘ Tako reči višče naj v prihodnje ostane le doma pri materi ali pa naj očeta spremlja po tržaških pivovarnicah. — Da omenjeni mož, ki je menda slovenski renegat, predpisanih pristojbin tudi ni popolnoma poravnal, se že tako razume.«

Predstavljamo si lahko, kaj bi storil s tem »turistom« kakšen oskrbnik sedanjega časa ali kaj bi mu povedal Božo iz Triglavskega doma...

DOVŽANI SMO IMELI IZJEMNEGA MOŽA

FRANCÉ VOGA

Jakoba Aljaža se vsa najstarejša generacija na Dovjem, Belci in v Mojstrani še živo spominja, čeprav je od njegove smrti preteklo že dvainšestdeset let.

Minka Legat je pela v njegovem zboru, Janez Smolej-Kajžnekov je bil njegov ministrant, Minca Rabič, vsemu slovenskemu smučarskemu svetu znana kot Hotelova Minca, je z njim skupaj učila v dovški šoli, Stanka Skumavc je igrala v dramskem odseku, Janez Kosmač-Orlov je igral in telovadil od začetka Izbobraževalnega društva, Anica Berce-Kodrmacova je »gor rasla« v domu njegovega mežnarja Alojza Pezdirnika.

Ostali se ga spominjajo iz šole, s prižnice in predvsem kot človeka, ki je bil s svojo nepogrešljivo palico vedno na poti, če ne po širnem svetu, vsaj po vasi in ob nedeljah seveda do Šmerca v Mojstrani, kjer je rad posedel z domačimi in tujimi planinci v prijetnem pogovoru.

»MLADI SO ZA VKUPI!«

Zaradi zdravja Aljaž po letu 1905 ni bil več na Triglavu in tudi tresočo vožnjo v dolino Vrat je le s težavo prenašal. S starostjo se je odpovedal tudi daljšim potovanjem in njegov stik s svetom so postali obiski tujcev pri njem. V hotelu Triglav v Mojstrani se je zbirala vsa smetana tedanjega časa. Mojstrana je bila znana po lovskem, planinskem in klimatskem turizmu. Močno razvit je bil tudi kmečki turizem. Vsi turisti iz hotela so hoteli videti tudi Aljaža, živo krajevno znamenitost. Obiski pri njem so bili višek počitnikovanja.

Aljaž je bil praktičen človek. Nikoli ni delal nepotrebnih zaprek in težav. Hotelova Minca se spominja, da se je neki planinec ponesrečil v Severni triglavski steni in ga niso takoj našli. Aljaž je šel v Vrata in v prisotnosti velikega številca domačinov in planincev opravil pogrebne obrede kar pod steno. V govoru (Aljaž je rad govoril ob odprtem grobu; znal je izvabiti solze prisotnim in biti tudi patetičen) je nato dejal: »Nihče na tem svetu nima tako lepega in mogočnega spomenika nad svojim grobom.«

Na prižnici je Aljaž božjo besedo rad zamenjal s slavospevom Triglavu in spodbujal ljudi, naj začno hoditi v gore. Ni se ogibal tudi drugih tem — zgodovine, zdravstvenih, higienskih in protipožarnih nasvetov. Miha Ancelj-Tilešov je v svoji Kroniki zapisal, da je besedo »bacil« prvič slišal prav z Aljaževe prižnice. Po

maši se je rad ustavil pred cerkvijo, ljudem kazal gore in govoril o njih.

V odnosu do ljudi je bil človeški, razumevajoč in strpen. Rad je imel vsako stvar na svojem mestu, zato je takoj stopil k vsakemu, ki je »hodil v sosedovo zelje« in ga dal v red, a še rajši je posredoval, kadar starši komu od mladih niso pustili, da bi se poročil. »Mladi so za vkup!« je vedno govoril in če sta bila fant in dekle že polnoletna, kar na svojo roko opravil oklice in s tem »prepričal« starše.

Aljaž je na Dovjem in v Mojstrani hitro postal zelo priljubljen. Ta priljubljenost je ostala enaka vseh osemindeset let njegovega bivanja na Dovjem in je očitna še danes. Mnogi pravijo: »Aljaž je bil bolj posveten kot sveten.« S tem ne mislijo zmanjševati vrednosti njegovega osnovnega dela, zaradi katerega je prišel na Dovje in ki ga je vsekakor korektno opravljal, ampak poudariti, da je bil v odnosu do ljudi in njihovih težav kot enak z enakimi.

LJUDSKI DUHOVNIK

Aljaž ni z ljudmi kontaktiral samo z »višine«, s prižnice; bil je med njimi, na cesti, v gostilni, v društvenem domu, v Vratih, na Triglavu, vedno in povsod se je gibal med ljudmi. Prav zato so ga ljudje »vzeli za svojega«, mu ob vsaki novi zamisli stali trdno ob strani in mu po svojih močeh pomagali k realizaciji njegovih idej. Še malo ni bil Aljaž kakšen svetnik, brez vsakih človeških napak, a je bil tudi zaradi teh še bolj sprejemljiv ljudem. O njem danes govorijo tisti, ki so ga poznali, kakor o vsakem drugem človeku; bil je takšen in drugačen in to povedo tako, da čutiš, da govorijo s simpatijo do njega.

Priljubljenost Aljaža med sovaščani se je najbolj pokazala leta 1912, ko je Aljaž izpolnil pogoje za upokožitev in je imel že vse dogovorjeno, da se po upokožitvi preseli na Primskovo pri Kranju. Tega leta je škof Jeglič na Dovjem opravil birno in po slavnostnem obredu so ga nagovorili predstavniki občine Dovje z županom na čelu, da bi Aljaž še naprej ostal na Dovjem. Škof je svojo odločitev o premestitvi takoj spremenil. Menda je celo naredil za tiste čase zelo nevsakdanjo potezo. Prišel je v kuhinjo in presenečeni Micki zadovoljno naznanil: »Odločil sem se, da z gospodom Aljažem ostaneta na Dovjem.« Zadovoljen je bil tudi Aljaž in je ostal na Dovjem do svoje smrti.

Zanimivo je, da so vsi, ki se ga še spominjajo (isto trdi tudi Miha Ancelj v Kroniki), prepričani, da je Aljaž pred bogoslovjem

študiral medicino. Dejstvo je namreč, da je Aljaž na Dunaju eno leto, do očetove smrti, študiral jezike na Filozofski fakulteti. To jim je menda (Minka Legat) sam večkrat rekel na pevskih vajah. Prav možno je, da je šel Aljaž včasih zaradi hobija tudi na medicinska predavanja. Njegovo zanimanje za zdravilstvo dokazuje prevod Kneippove knjige o zdravljenju z vodo in njegova agitacija za te metode, ki so splošno znane. Na Dovjem je rad prihitel k vsakemu, za katerega je zvedel, da je bolan in dajal nasvete in priporočila za zdravljenje. Ljudje so mu v teh stvareh zapuili kot pravemu zdravniku. Ti so bili za tiste čase posebno revnim težko dosegljivi in so zato vsak nasvet hvaležno sprejeli.

Dovžani so se dobro zavedali, da imajo v svoji sredi izjemnega moža. Leta 1905 so mu 25. avgusta, ko se je vrnil z operacije žolčnih kamnov, ki jo je skoraj čudežno preživel, pripravili na železniški postaji slavnostni sprejem. Pričakali so ga v vrsto postavljeni dovški in mojstranski gasilci, šolska mladina in drugi vaščani. Častni član dovškega gasilskega društva je postal leta 1904, leta 1910 častni član občine Dovje, bil pa je tudi častni član Pevske zveze občine Dovje.

ALJAŽ O DOVŽANIH

In kaj o Dovžanih pravi Aljaž?

»Vesel sem pa, da na Dovjem in tiste podivjanosti, vpitja in pretepev, kakor večkrat okrog Kranja, Radovljice itd. ... Slabeji so tuji tovarniški delavci, ki so

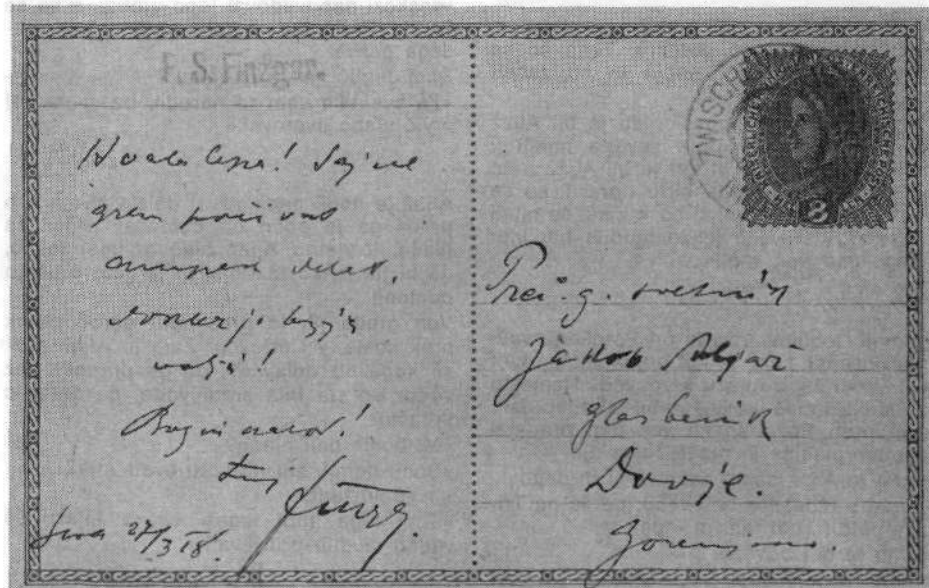
Očitno si je Aljaž dopisoval s Francem Saleškim Finžgarjem, vendar je, žal, ohranjena samo tale dopisnica, ki jo je našel sedanji dovški župnik France Urbanija

prinesli v faro marsikaj slabega (grde italijanske kletvine, žganjepitje) — in ob drugi priložnosti: »Vendar se mora reči, da večina dovških župljanov je dobra...« Aljaževa manjša postava je bila pravo nasprotje njegove velike in trdne volje. Lahko bi tudi rekli: prave gorenjske trme. Kadar je »imel svoj prav«, so morali popustiti tako tisti, s katerimi se je pravdal glede gradenj na Triglavu, kot vaški občinski odborniki, ki jim je večkrat »levite pel«. Za slednje je napisal: »Velikokrat smo se sporekli, pa smo bili kmalu zopet dobri in so mi večkrat kaj sveta prodali od Triglava za slovensko planinsko društvo.« Opolnoči 5. maja 1919 je napisal:

»Spanja potrebujem le 4—5 ur. Par noči sem tudi lahko brez spanja, pa nisem nič utrujen. Pred 6. leti sem tehtal 98 kil, sedaj 80 kil, pa sem zdrav, kakor nikdar poprej in vesel in zadovoljen, posebno če nasprotnike zmagam ali če lepo petje in godbo slišim.«

Toda Aljaž ni svoje nasprotnike zmagoval samo z močjo argumentov in paragrafov. Največkrat jih je s svojo premetenostjo in smislom za humor. Anekdot o Aljažu je brez števila. Najbolj znana in slavna je gotovo tista, kako je Aljaž zagotavljal načelniku kranjske sekcije DŌAV pri Šmercu v Mojstrani, da stolpa na vrhu Triglava nima smisla podirati, ker da ga bo tako kmalu požrla rja in podrla viharji.

Prav v anekdotah je spomin na Aljaža najbolj živ med ljudmi, ki so ga še poznali. Vsakdo med njimi se spominja kakšnega takšnega dogodka in ga nosi v sebi. Žal je teh zaradi zakonov narave vsak dan manj, nekaj pa se jih bo le ohranilo. Te anekdote same po sebi najbolje prikazujejo Aljažovo bit in duha.

Pri Smercu v Mojstrani se je njega dni razrešila marsikatera zadeva

KAMENČKI IZ MOZAIKA

Predhodnik Aljaža na Dovjem je bil župnik Ažman. Kmalu po odhodu na novo delovno mesto, v Gorje, je Aljažu potožil:

»Na Dovjem mi je bilo težko ovce pasti, tu moram pa kozle.«

* * *

Aljaž pri mašah ni bil nikoli preveč točen. Zamujal je tudi do pol ure. Tega so se kmalu privadili tudi ljudje in so začeli zamujati tudi sami.

Vendar je včasih naneslo, da je bil Aljaž točen. Takrat so ljudje seveda hodili v cerkev sredi maše. In ker je bil Aljaž znan po tem, da je obrede hitro opravil, so se skoraj srečavali tisti, ki so k maši še hoteli s tistimi, ki se jim je že mudilo tja, kjer »Bog roko ven molí«...

* * *

Pokojni Čebulov Joža je pri Potokarju večkrat povedal, kako je kot petnajstleten fant s strahom šel k Aljažu k spovedi. Namesto k nedeljski maši je, ker je bil tako lep dan, zavil proti Rožci in se ves dan predajal lepotam planine in razgledov z nje.

Pa se je Aljaž samo nasmehnil in dejal: »Je že v redu! Ko boš večji, pa še na Triglav pojdi! Tudi tam je lepo.« In mu je dal odvezo.

* * *

Med vojno je bilo večkrat razpisano vojno posojilo. Zanj bi moral agitirati tudi Aljaž s prižnice. Namesto tega je, ko je obvestilo prebral, dejal:

»Kdor hoče, naj da. Jaz ne dam nič, ker nič nimam,« zaprl papirje in odšel s prižnice.

* * *

Leta 1912 je Aljaž postal duhovni svetnik. Škof Jeglič, ki ga je imenoval, je kmalu za tem prišel na izlet v Vrata. Aljaž je vseskozi napovedoval lepo vreme, a so se že od Peričnika morali vrniti zaradi hudega naliva.

Škof Jeglič mu je poočital:

»Za svetnika sem te naredil, pa si mi kjo prvič slabo svetoval.«

* * *

Aljaž je hodil nadzorovat dela v Vrata. Ob priliki ga je eden od delavcev prosil za hlače. Verjetno Aljaž hlač ni imel toliko, da bi jih lahko razdajal in je zato prošnjo odklonil.

Ven grede jih je presenetil deroč potok prek ceste, v Čerlovcu. Zato je Aljaž prosil koga od delavcev, da ga prenese čez vodo. Ko sta bila sredi vode, ga delavec vpraša:

»Mi boste dali hlače?«

»Bom, bom«, mu hiti zatrjevati Aljaž.

»In jopič tudi?«

»Tudi tega, tudi tega!« se je Aljažu še vedno mudilo pritrjevati.

* * *

Trkanje je na vasi včasih veljalo za nepotrebno, gosposko navado. Zato so vsi ob trkanju pričakovali »visoke obiske«.

Mulci so se s trkanjem obilno zabavali.

Tudi pri županu se je zgodilo, da je bila taka zabava: mali Franček je dvakrat »presenetil« očeta župana. Na tretje trkanje oče župan skočijo k vratom, jih sunkovito odprejo in se zaderejo:

»Ti bom že dal, smrkavec!«

Pred vrati je ves začuden stal Aljaž.

* * *

Klančnikov brat Tone je v Kotu pasel trop ovac in koza. Koze so družabna bitja in so vedno pritekale pogledat vsakega gornika, ki je šel skozi Kot na Triglav. Pričakovale so seveda, da bodo od planincev dobile kakšen slasten grizljaj.

Nekoč je Aljaž peljal na Triglav samo mestno gospodo. Ti so, ko so zagledali prihajajoč kozji trop, Aljaža povprašali, če so to gamsi. To jim je smrtno resno pri-trdil.

Še dolgo so ga imeli na sumu, da ima vse triglavske gamse udomačene.

PLANINSKI SPOMINI

PIŠE DUH. SVETNIK ŽUPNIK
JAKOB ALJAŽ

11. MOJ PRIHOD NA DOVJE

Kot župnik sem prišel na Dovje koncem avgusta 1889.

Že dve leti poprej (1887) sem bil prvokrat na Triglavu, teden po otvoritvi »Dežmanove koč« , ki je bila last Alpenvereina. Otvoritve se je udeležil tudi Dežman, ki pa zaradi starosti ni šel na vrh Triglava, ampak je ostal v koči. Slišal sem, da je bilo pri otvoritvi Dežmanove koč navzoč tudi več Dovžanov, med njimi tedanji župan Andrej Vilman. Dežman je imel znamenit nemški govor, v katerem je pohvalil tukajšnje ljudstvo: »Tu biva vrlo ljudstvo.« (»Hier wohnt ein braves Volk.«)

Takrat sem bil vpisan ne v Alpenverein, ampak v Dunajski »Turistenklub«, ki nam Slovencem ni bil sovražen; obljubil je, da nam bo po Kranjskem naredil dvojezične kažipote, cesar ponosni »Deutsch-österr. Alpenverein« ni hotel.

Turistenklub je deloval okoli Bleda, pri Triglavu pa Alpenverein. Ker ni bilo slovenskega plan. društva, so se tudi naši ljudje vpisovali v Alpenverein.

Ko sem prišel na Dovje, so postavljali nove, samo nemške kažipote. Gospodje odborniki Alpenvereina (Sektion Krain) so me počastili in corpore z obiskom in so me prosili, naj njih delovanje podpiram. Tudi so mene in župana Jakoba Janša

povabili, da naj prideva v Mojstrano, kjer se bomo skupaj fotografirali. Ta prijaznost se mi je zdela sumljiva, ker bi bili znali fotografijo izobesiti v Ljubljani v kazini; zato sem odsvetoval županu in se tudi sam nisem odzval vabilu.

Ko se je ustanovilo Slovensko Plan. Društvo, je tedanji predsednik profesor Orožen v svojem govoru poudarjal, da mi Slovenci ne bomo gojili v r a t o l o m n e turisticke. To sem jim pozneje očital; kajti zanemarjali so Triglav, a Nemci so se ga skoraj popolnoma polastili. Le Radovljška podružnica Slov. Planinskega Društva je postavila Vodnikovo kočo na Velem Polju, ki so jo drugi odborniki nameravali imenovati Vilfanovo koč; ker jaz o tem nisem nič vedel, sem predlagal, naj se imenuje Vodnikova koč, s čimer sem se po nedolžnem zameril pri Vilfanu.

(Planinski vestnik 1922, št. 6, str. 81)

12. ALJAŽEV STOLP VRH TRIGLAVA (2864 M)

Stolp sem napravil na svoje stroške ter ga pozneje podaril Slov. Plan. Društvu. Vrh Triglava sem kupil od Dovške občine za 1 fl. Bil sem »najvišji« posestnik.

Zaradi stolpa sem imel veliko pravdo. Nemci so me tožili, da sem pokončal podzemeljsko triangulacijsko točko I. reda, kar pa ni bilo res, ker so vrh Triglava pred 40 leti civilni inženirji postavili le leseno piramido za merjenje, ki so jo pa vremenske neizdatke pokončale. Tožil je češkonemški deželni geometer K., ki je ukazal radovljiškemu geometru, naj zaslji kmete, turiste, lovce, vodnike — in to vse za mojim hrbtom. Preiskava je tekla že pol leta, preden sem jaz kaj izvedel. Dottične obravnave in poizvedovanja sem deloma zaupno v roke dobil. Jaz pa sem imel dobre priče, da so pred 40 leti merjevci postavili le leseno piramido, ne pa podzemeljsko triangulacijsko točko položili. Priče so bile: Požganc (Janez Klinar) in srenjski sluga Gregor Legat. Nemci so se že košatili, kajti deželni geometer je bil zažugal: »Triglavski stolp bomo odstranili in župnik Aljaž bo plačal 1000 fl kazni.« Jaz pa sem vedel, kar sem vedel, in sem se jim na tihem rogal. Ko smo sedeli v Radovljici v gostilni na vrtu in mi je župnik Berlic rekel: »Nemci zoper Tebe na Triglavu nekaj rujejo,« mi je ušla samozavestna gorenjska zafrkacija: »Vsi skupaj se bodo pokakcali.« Vsa družba je prasnila v smeh, med njimi tudi sodni svetnik.

Zanimivo je tudi, kako sem potegnil načelnika nemške »Sektion Krain«, ko je tekla preiskava zaradi Triglavskega stolpa in smo pri Šmercu skupaj pili. Rekel mi je: »Mi stolpa tukaj ne bomo trpeli. Tukaj mi delujemo in stolp se mora podreti!« Prosil sem ga navidezno prav ponižno, naj stolp vendar pusti, kajti: »Saj veste,

kaj je „pleh“. V 5 letih ga rja sne in vsega je konec!« Načelnik prikljima zadovoljno: »To je pa res!« Z veseljem sem potem Slovencem pripovedoval, kako sem mu mustače potegnul. Triglavskega stolpa pa še do današnjega dne ni rja snedla.

Vseh sitnosti so me končno rešili vojaki. Stotnik Schwarz je dokazal, da poprej podzemeljske triangulacijske točke na Triglavu ni bilo, ampak da so civilni geometri le leseno piramido postavili.

Vesel sem bil, ker sem dobil popolno zaodščenje, in Aljažev stolp je bil kmalu širom znan, po planincih, po pripovedovanju in po razglednicah, zlasti pa je med ljudstvom zaslovel po Janku Mlakarju, ki je v Družbi sv. Mohorja popisal, kako je Trebušnika peljal na Triglav in ga je komaj stlačil v stolp; ko pa se je Trebušnik v stolpu najedel, se bere in na sliki vidi, kako ga skozi premajhna vrata ven vlečejo, da na ves glas kriči. Ta dovtip je šel po vsem slovenskem svetu in je Trebušniku samemu všeč.

Nastal pa je Triglavski stolp takole: Leta 1895 smo ga šli postavljat jaz, mojster Belec z enim delavcem in moja dva delavca Požganc in Kobar. Takrat smo prenočili v stari, mali Dežmanovi koči, saj Slovenci še nismo imeli nobene kočice. Bila je gosta megla. Zato zjutraj jaz nisem šel na vrh Triglava, ampak sem ostal v Dežmanovi koči, odkoder sem poslušal, kako zbijajo skupaj posamezne kose Triglavskega stolpa. Pogovarjal sem se z oskrbnikom Dežmanove kočice: kozarjem Vilmanom, s katerim sem bil že prej znan, ker je bil doma iz Mojstrane. Ta mi je prijazno in zaupno rekel: »To je sreča za Vas, da nocoj ni bilo Nemcev tukaj; sicer bi za Vas ne bilo prostora.« Bilo je malo postelj ob steni, po dnevni so postelje na steno kviško pripenjali. Nemški turisti, člani »Alpen-Veraina« — seveda — imajo prednost pred Slovenci. V tistem trenutku sem sklenil, da naredim Triglavsko kočico, in sicer kočico samo za sebe in za par prijateljev. Če pa se bo Slov. Plan. Društvo na moj poziv zdramilo, bomo delali veliko kočico, kje, to bom prihodnji teden ogledal; če drugod ne najdem prostora in mi nihče ne pomaga, bom svojo kočico postavil vstric Dežmanove kočice 10 korakov od nje... — tako užaljen je bil moj narodni ponos.

Šlo bo! Svet je naš, Dovške občine — 1377 upravičencev, med katerimi sem tudi jaz — pa bi se na našem svetu Nemeč tako šopiril, da bi Slovenec le s strahom šel na Triglav? Ne! — Nekaj let pozneje me je v Mojstrani neki Nemeč, ki je s Triglava prišel, srdito napadel, rekoč: »Kako se predrzne Slov. Plan. Društvo na Triglavu, našem torišču kočico delati, ko smo mi Nemci pot gori naredili!«

Drugi teden grem zopet na Triglav, spremijal me je pevovodja Matej Hubad, ki je

bil slučajno pri meni, da pogledam Triglavski stolp in določim prostor za slov. Triglavsko kočico. Prenočili smo zopet v Dežmanovi koči, tam smo našli tržiškega tovarnarja, prijaznega g. Gassnerja, s katerim smo peli: »Ave, maris stella« (»Zdrava, morska zvezda«). On je imel lep bariton. Pili smo tudi šampanjca, eno buteljko smo prihranili za drugi dan, za otvoritev mojega stolpa vrh Triglava. Bilo je krasno vreme, navzoči so bili na vrhu: Matej Hubad, Gassner, jaz in moja dva delavca Požganc in Kobar. Požganc vrže dinamični patron, ki močno počí, zamašek šampanjske buteljke skoči kviško s pokom, mi zapojemo zopet: »Ave, maris stella«, potem »Triglav, moj dom«, in otvoritev je bila končana. — Širše občinstvo je šele pozneje izvedelo o otvoritvi Triglavskega stolpa.

(Planinski vestnik 1922, št. 6, str. 82—85)

15. HUDI IN POHLEVNI HRIBOLAZCI

Med najhujšimi je bil moj prijatelj dekan Novak.

Ko sem slišal pred 30 leti, da je neki dragonski kapetan prišel v enem dnevu na Triglav in nazaj, se mi je to ravno zdelo skoraj nemogoče. Pozneje pa sva jaz in Novak to sama opravila.

Nekega večera dobim karto: »Jutri zjutraj ob treh me čakaj na kolodvoru, da greva na Triglav.« — Dobro!

Lepo poletno jutro je bilo, v hladu korakava z Novakom skozi Kot. Novak je bil nagel, odločen, šibek (tehtal je 60 kg) in je hotel velik program v najkrajšem času izvršiti. Seveda v gorah človek pri veliki naglici nima pravega užitka, ker ni počitka. Pa Novak ni imel smisla za počitek.

Kako pa sva hodila...? Kajpada dobro; nisva veliko jedla, pila sva mešanico — pol vina pol čaja — potem še vode doličeva. V stolpu Novak zapiše psalm: Laudate Dominum omnes colles et montes. (Hvalite Gospoda vsi griči in hribi.) — Razgled je bil krasen. Ob eni sva bila nazaj grede že zopet na Malem Triglavu. Na Kredarici mu pokažem prostor, kjer bo kočica stala, tudi vogalne kamne postavljam za Triglavsko kočico. Novak pa razprostre svoj stari pled, katerega je vedno nosil s seboj, se vleže in brevir moli. Potem še v Dežmanovi koči nekoliko postanega, ob devetih zvečer pa sva že sedela v Mojstrani pri Šmercu, skoraj nič utrujena!

»Jaka, dobro se pripravil in jezik nabrusil; jutri v Beli Peči na Fertinovem godu naju bo prošt dr. Klofutar dobro oštel.« Drugi dan se je res že na postaji Rateče—Bela Peč prošt neprijazno držal tudi proti Novaku, dasiravno je bil Novakov gost v Radovljici. Med obedom začnejo puščice leteti: »Na Triglavu, — pa v enem dnevu, — tako življenje v nevarnost postavljati, — to je smrten greh, — kje sta maševala? —

Pred župniščem na Dovjem: župnik Jakob Aljaž, kaplan Franc Pečarič, Aljaževa nečakinja Marija Zagar (sedi na koncu)

Kje je zapisano v evangeliju, da naj hodimo na visoke gore?» itd. Jaz sem že pripravljen in jih proštu (sicer mojemu prijatelju) krepko nazaj zabrusim: »Kristus je peljal učence na visoko goro, turistika je nova veda, katero mora človek najprej študirati, preden o njej govori. Zaradi zdravja celo zdravniki (dr. Chodounsky) hodijo na gore. — Slavin (dr. Ušeničnik), ki je v Rimu (pri papežu) študiral, je zložil besede »O Triglav, moj dom«, katero sem jaz uglasbil. Ergo tudi papež z menoj drži!« — Nastala je vroča, huda debata; eni so držali z menoj, drugi s proštom. Ko je tako povedal vsak svoje, smo se pomirili.

Imel sem že tudi načrt Triglavске kočе pri sebi in sem ga gospodom kazal. »Dobro si ga premislili!« so me pohvalili.

(Planinski vestnik, 1922, št. 8, str. 113—4)

16. TRIGLAVSKA KOČA NA KREDARICI

Kje naj stoji nova Trigl. kočа, je bilo zaradi plazov težko določiti. Po otvoritvi Trigl. stolpa sem sedel na Malem Triglavu in sem si svet od zgoraj ogledoval. Zagledam se v vrh Kredarice — ravno sta šta čez vrh dva gamsa. Moj sklep, da bo tukaj kočа stala, je bil storjen, pa sem molčal, ker je zraven mene sedel neki nezanesljivi človek. Ko pridem domov, kupim ves Dovški svet vrh Kredarice za 5 fl, več oralov, tako da noben nasprotnik ne more tukaj delati konkurenčne kočе. Pišem v Ljubljano Slov. Plan. Društvu, naj se skliče odborova seja, popišem, kako ugoden je ta prostor za stavbo, križišče vseh potov itd., in da pridem osebno v Ljubljano k seji. »Kričite, kar morete,« pišem, »domovina je v nevarnosti.« Pa res, povsod v gorah stoji kolj z nemškimi napisi: »Alpen-Verein, Section Krain.« — Posrečilo se mi je! Ves odbor sem pridobil, celo predsednika prof. Orožna, ki je leto

prej rekel, da ne bodo gojili »vratolomne« turistike. Tajnik Hauptman je marljivo pisal, kar sem govoril, in sklep je bil storjen.

Strašili so me turisti, da bo vihar kočо odnesel, ker je veter tako močan, da kamen nese. Zato sem kočо na vsakem kraju trikrat na zemljo priklenil s tremi železnimi žicami, ki drže čez streho. Kljub temu je vihar na enem voglu proti Velemu Polju streho od stene vzdignil, pa je vendar železna žica še držala, da ni vihar strehe odnesel. Zunanja vrata kapelice pa, katera je nekdo odprta pustil, je vihar koj odtrgal in zanesel v sneženo konto.

Kočа na Kredarici je sicer na vetru, pa je to dobro, da je suha. Dežmanova kočа in Marije Terezije kočа v zatišju pa sta bili neizrečeno vlažni in plesnjivi. Tudi nista imeli nobenih ventilacij, kakor jih ima Trigl. kočа.

Zelo živahna je bila otvoritev Trigl. kočе. Že zvečer je prišlo iz vseh krajev odličnih turistov, pa tudi veliko domačinov, fantov in deklet, ki so veselo prepevali. Vodja narodnih pevcev je bil Finžgar, ki je znal sproti delati verze in napeve, zbor pa je za njim ponavljal. Bili smo vsi navdušeni. Tudi dokaj vodnikov in nosačev je bilo; skupaj nas je bilo veliko čez sto, nekaj ljudi pa je prenočilo v Dežmanovi kočі, posebno Čehi: Dr. Chodounsky, dr. Franta, Mareš, dr. Prahensky, zato da so ponoči imeli mirni počitek, katerega mi na Kredarici nismo imeli. Dogovorili smo se sicer in glasno vsem povedali, da od enajstih naprej naj bo tiho. Pa vsi niso postelj imeli in v obednici je bil najbolj glasen neki vseučiliščnik iz Gorij, ki je v Pragi študiral; bil je sicer priden, takrat pa se ga je navlekel in je neusmiljeno norce bril. V spalnici zdihuje prof. Štritof in gospa, da ni mogoče zaspati. Ob pol dvanajstih grem v obednico vljudno prosit za mir, ravno tako ob ponoči. Ko se pa ob eni imenovani dijak še bolj krohoče, me sveta jeza popade,

grem v obednico ter rečem: »Tukaj v kuhinji imam dvajset vodnikov in nosačev, ki bodo dotičnega razgrajča, če se bo le še zganil, precej celega iz kože ven nesli.« Moji vodniki so že prišli kar gledat, katerega bodo prijeli. Potem je bil mir. Zjutraj je prišel tudi prof. Frischauf skozi Vrata gori. Ta nam je bil vsa leta naklonjen. Večkrat me je obiskal in sva šla skupaj na hribe. V neki štajerski koči so Nemci pripisali njegovemu imenu »Der slovenische Jude«, pa so bili zato kaznovani pri sodnji.

Kmalu pa so se začele pravde; o Trigl. stolpu in Staničevem zavetišču sem že poročal. Smešno je bilo, da so hujskali občino, naj mi sveta ne proda — in to tedaj, ko sem kupne pogodbe že v žepu imel, nadalje da bomo gamse pregnali in ves lov pokvarili. Opasna je bila tožba in preiskava, češ da polovica Triglavске kočе in vsa kapljica stoji na tujem svetu (to je: na svetu verskega zaklada). Deželna direkcija je svojim geometrom ukazala, naj vse premerijo. Vzeli so kakih 8 kmetov (figurantov), ki so šli v Triglavsko pogorje lesene križe postavljat v svrhu merjenja (Veliki in Mali Triglav, Begunjski vrh, Cmir, Rjavina). Stroški bi bili ogromni, če bi jaz, ozir. Plan. Društvo izgubilo pravdo. Na nedeljo so vso to postavili, menda zato, ker moram ob nedeljah doma maševati. Pa najel sem namestnika, novomašnika, sedanjega Št. Jakobskega župnika Barleta, in sem sam osebno šel že v soboto na Kredarico. Še prej sem pisal v Ljubljano Planinskemu Društvu, ali je kateri advokat v Ljubljani toliko národen, da bi me na Kredarici brezplačno zastopal? Oglasil se je dr. Fr. Tominšek. Slava mu! — Pisal sem tudi: »Ali me kateri inženir hoče brezplačno na Kredarici zastopati in z instrumentom mejo kontrolirati?« Oglasil se je inženir Žužek. Slava mu! — Bilo je kritično! A hvala Bogu: Ko pridem v soboto popoldan po zgornji poti na vrh Kredarice, najdem ravno na vrhu komisijo in merjevece, ki mi čestitajo: »Gospod župnik, Vi ste dobili.« Gledali so z inštrumentom od vrha Kredarice na Mali Triglav, kjer je Požganc križ postavil. Ko so pa potem še v koči mapo gledali, so opazili (inž. Žužek), da je črta nekoliko kriva proti vzhodu (meni v prid), tako, da gre meja še 7 metrov proč od Kapelle. Živio! Bili smo židane volje. — Gozdarji verskega zaklada so bili že poprej proti Bohinjju odšli. Bog jih nesil!

(Planinski vestnik, 1922, št. 8, str. 115—20)

20. TOMINŠKOVA POT

Čemu smo delali l. 1902 to pot? Saj je bila že prej tako imenovana nemška pot »čez Prag« v bližini. Na to odgovorim: že narodni ponos je to zahteval. Nemci so se s potjo »čez Prag« sicer po krivici

bahali, kajti naredil jo je Požganc za lovca Viktorja Galleta, ki je rekel, da je »stari Kranjec« in je bil tudi član SPD. Pozneje je Alpen-Verein pot le nekoliko popravil in jo sebi prilastil. Drugič je Tominškova pot krajša, pot čez Prag pa je spodaj izboknjena do izvira Bistrice in je opasna za dame in za nervozne turiste, ker pelje čez navpični Prag.

Ves svet je Dovški (137 upravičencev, med katerimi sem tudi jaz) in izpeljali smo novo pot po našem svetu, da ni bilo treba poslušati nemškutarskega očitjanja, češ da hodimo po njih poti.

S Turkom, ki je celo poletje v Vratih pri svoji živini in ki ima bajto četrte ure daleč od našega Doma, sva že od nekdanj prijetelja. Že leta 1883 sem prenočil v Vratih pri njem na mrvici. On je poštenjak, dober gospodar in mi je vedno šel na roko, dásiravno se je bal priti pri nemških lovcih in nemških turistih v zamero z njim, ki so bili nekdanj vsemogočni. Povedal mi je zaupno, kje je lezel za gamsi čez Cmir pod Begunjski vrh. Živio! Koj sem pismeno naznanil to idejo predsedniku dr. Tominšku, ki je za dobro reč koj poprijel. Prišel je na Dovje — dr. Frischauf ga je spremljal v Vrata, a v Cmir ni šel. Dr. Tominšek pa gre pogumno s Turkom v Cmir in preplezala sta stene, kjer gre sedaj Tominškova pot. Menda je bil zraven tudi Požganc.

Koj začnemo pot delati (Požganc) in veliko truda je stalo; kajti precej klinov je bilo treba zabiti, stopinje narediti in železne vrvi napeti. Pod Begunjskim vrhom smo napravili mal vodnjak za žejne turiste. Predsednik dr. Tominšek je prvi tukaj gori šel, ko še ni bilo nič poti. Po pravici smo dali tej poti njegovo ime. Še vprašali ga nič nismo!

Ko je bila pot narejena, sva šla prva: jaz in dekan Novak po novi poti gori. Krasna pot, umetno izdelana! Turisti iz Vrat najraje po tej poti gori hodijo, da vidijo divje stene in globoke prepade! S Kredarice sva poslala jaz in Novak razglednice v Ljubljano na uredništva in ne vem kam še: »Danes sva šla prva po novi Tominškovi poti iz Vrat na Triglav.«

(Planinski vestnik, 1922, št. 10, str. 146—8)

PV pred 90 leti

»Radi ruvanja planik je bil kaznovan, menda na Kranjskem prvi, Janez Rekar, po domače »Roma in Jaga« iz Mojsrane. Okrajno glavarstvo radovljiško ga je obsodilo na 6 ur zapora.«

To zanimivo vest s 182. strani Planinskega vestnika, ki je izšla pred natančno 90 leti, ponatiskujemo zato, da bi sedanje okrajno glavarstvo radovljiško opozorili na ustrezne predpise, ki jih ne izvajajo.

UKREPI ZA VAROVANJE NARAVNEGA OKOLJA V TNP

ODLOČITEV: IMELI BOMO ČISTE GORE

V prostorih Triglavskega narodnega parka (TNP) na Bledu je bil 21. aprila sestanek, na katerega je sanitarni inšpektor občinske skupščine Radovljica v sodelovanju s TNP povabil predstavnike PZS in planinskih društev (12), ki imajo svoje postojanke v Parku, da bi se pogovorili o ukrepih za varovanje naravnega okolja v TNP.

Na sestanku je bilo poudarjeno, da je zaradi onesnaženega zraka večina vode, ki jo uporabljajo v visokogorskih planinskih postojankah (VPP) bodisi iz kapnice bodisi iz redkih izvirov, kontaminirane in slabe kakovosti. Kot je dejal inšpektor, je zato potrebno pred otvoritvijo domov vodna zajetja in rezervoarje očistiti, vodo klorirati s preparati, ki jih je mogoče dobiti v zavodih in jo po čiščenju pred uporabo dati v analizo.

Z zaskrbljenostjo je bilo ugotovljeno, da so vse večji problem odplake, ki jih je zaradi povečanega udobja in višje ravni ponudbe v planinskih postojankah vse več. Rečeno je bilo, da se po otvoritvi posodobljene postojanke pri Triglavskih jezerih pojavlja močno onesnaženje z odpadkami ne le v okoličji, ampak tudi v izviru Savice. Zato naj bi bile obvezne tripreatkatne greznice s ponikovalnico povsod tam, kjer ni urejena kanalizacija. Razpravljali so tudi o smiselnosti urejanja sanitarij na vodno izplakovanje, ki porabijo ogromno vode. Še poseben problem pa je prevelika uporaba detergentov tako za pranje perila kot za pomivanje posode. Sanitarna inšpekcija SOB Radovljica in TNP zato predlagata, da bi obvezno upoštevali vse pravilnike, ki urejajo gradnje in varstvo okolja in da naj bi v VPP opustili pranje rjuh in perila ter bi to opravili v dolini, uporabo čistilnih sredstev za pomivanje posode, ki je večkrat čezmerna, pa zmanjšali na najmanjšo možno mero.

V živahni razpravi so predstavniki planinskih društev menili, da je zamisel o pranju rjuh v dolinah sicer dobra, vendar je to pogosto težko izpeljati zaradi dragega prevoza v dolino in nezanesljivega transporta. Prav tako je težko sprejemljiva zamisel, da bi rjuhe v VPP preprosto odpravili in da naj bi vsak planinec nosil s seboj svojo rjuho; marsikdo je ne bi in bi bila tako prizadeta higiena v kočah. Seveda pa naj bi že letos vozili prat rjuhe v dolino povsod, kjer je v bližini kočice cesta ali tovorna žičnica.

Med drugim je bilo tudi omenjeno, da bi bilo treba omejiti množične sindikalne obiske v hribih ali pa jim zagotoviti ustrezno vodenje, da za njimi ne bi ostajalo opustošenje, kot je bilo že večkrat doslej.

Na sestanku so sklenili, da bodo opravili

analize vodá na izstopu iz tripreatkatne greznice, kjer jo imajo, in ukrepali proti vsem upravljalcem planinskih postojank, ki imajo stranišča na vodno izplakovanje, nimajo pa greznice. Razmisliti bi vendarle veljalo o uporabi suhih stranišč, v katerih bi se fekalije posušile in sprhnele; takšno stališče zagovarja tudi gospodarska komisija PZS.

Ena od redkih svetlih ugotovitev na tem sestanku je bila, da je zadnji čas odpadkov pri planinskih kočah manj in da so tudi pota bolj čista. Analiza je pokazala, da 40 odstotkov odpadkov nastane pri kočih, 60 odstotkov pa od obiskovalcev. Popolnoma enotno je bilo stališče vseh udeležencev sestanka, sanitarnega inšpektorja, TNP in PZS namreč, naj bi — kolikor je le mogoče — odpadke vračali v dolino.

Naše gore so, kot je bilo rečeno na sestanku na Bledu, posebno zadnji čas močno tudi zvočno onesnažene, predvsem s hrupom dieselskih agregatov, ki poleg hrupa in smradu še izpuščajo olje in tako onesnažujejo podtalnico. Prisotni so predlagali, naj bi uporabo agregatov zmanjšali in planinske kočice začeli osvetljevati s svečami in plinom. Kjer je le mogoče (na primer v Vratih), naj bi zgradili majhne hidrocentrale.

Med zvočnimi onesnaževalci gorskega sveta so omenili tudi helikopter. Zato so na sestanku predlagali, da bi število vzletnih mest za helikopter zmanjšali in da bi bili helidromi samo v Mojstrani, na Pokljuki, v Bohinju in Bovcu, vse te lokacije razen tiste na Pokljuki pa so zunaj Triglavskega narodnega parka. S tem predlogom so prisotni predstavniki planinskih društev soglašali.

PV pred 90 leti

Pred natančno 90 leti, leta 1899, je bilo na 135. strani dobrega, starega Planinskega vestnika objavljeno tudi tole opozorilo:

»Pozor! Ker se je letos že večkrat pripetilo, da gg. dijaki, ki lazijo na Triglav, med potjo kamenje spuščajo, lučajo ali pa tako neprevidno hodijo, da se jim kamenje pod nogami ruši, jih resno prosimo, naj to opuste, oziroma previdneje hodijo, da ne povzročijo kake nezgode.«

To besedilo ponatiskujemo 90 let pozneje zato, ker se od takrat pravzaprav ni nič spremenilo, samo besedici »gg. dijaki« bi morali zamenjati z, na primer, »tovariši sindikalisti«.

K2 — TRAGIČNA GORSKA ZVEZDA

TONE FRELIH

O letošnjem mednarodnem festivalu alpinističnega in avanturističnega filma v Trentu, ki je bil že 37. po vrsti, je nemogoče izreči kratko, a natančno oceno. Kljub svežim vtisom z letošnjega festivala in še živim spominom na vsaj deset minulih se mi po glavi mota več ocen.

Letošnji festival je bil po organizacijski plati dobro pripravljen in izveden. Producenti iz 19 držav — tudi iz Jugoslavije — so prijaviili več kot 190 filmov in video programov, kar je za specializirani festival zelo veliko.

Tudi selekcijska komisija, ki je v tekmovalni del programa uvrstila 84 dokumentarnih in igranih filmov, od tega je bilo video programov 22, ni naredila kakšnih vidnih napak. Tako se je v tekmovalnem programu znašlo res tisto, kar je tja po vsebini in kvaliteti sodilo.

Kot specialni program letošnjega festivala ne gre prezreti ekologije s poudarkom na »problemih vode v Italiji«. Ta dodatni program je bil zelo bogat, dobro koncipiran in v svojem teoretičnem delu tudi dobro obiskan.

Kakšnih posebnih programskih novosti letošnji festival ni prinesel. Nekaj več je bilo spet filmov o uspešnih in neuspešnih ekspedicijah. Pa ne samo alpinističnih in himalajskih, temveč tudi raziskovalnih. Po tej plati je festival zagotovo upravičil vse programske sekcije: gorništvo, ekspedicije, avantura. Le speleologije letos skorajda ni bilo, kar kaže na dejstvo, da tega žanra ni več toliko, da bi lahko zapolnil svojo sekcijo.

REDKE FILMSKE POSEBNOSTI

Tragična gorska zvezda festivala je bil K-2, saj so se z njim ukvarjali kar trije avtorji različnih narodnosti. Britanca Barry Reynolds in Allen Jewhurst sta v filmu »K-2 — zmaga in tragedija« pokazala številne poskuse osvojiti vrh te »najtežje« gore na svetu in pripoved zaključila s tragičnim razpletom mednarodne ekspedicije leta 1986. V filmu »K-2 — sen in usoda« je Kurt Diemberger opisal svojo lastno zgodbo in izkušnjo z ekspedicijo leta 1986, ko je bila med 13 žrtvami tudi Julie Tullis. Tretje poglavje te iste gore pa smo gledali v slovenskem filmu »Magic Line« Matjaža Fištrovca, ki je filmsko spremljal člane slovenske ekspedicije na K-2 leta 1988.

Čeprav je bilo v programu kar nekaj filmov o prostem plezanju, se ti filmi razlikujejo med seboj samo po stenah in ple-

zalcih, ki jih plezajo, sicer pa so si po filmski plati podobni kot jajce jajcu.

Gorske in tudi siceršnje ekspedicije prinašajo v filmsko pripoved več zanimivega, čeprav je struktura še vedno izrazito dnevniška. Toda kljub ustaljeni pripovedni strukturi ekspedicijski filmi še vedno vsebujejo napetosti avanture.

Ustaljeno formulo free-climberskih filmov je uspelo preseči le dvema: amerišskemu filmu »Čez rob« režiserke Kathryn Johnson s poudarjeno humornostjo in francoskemu filmu »Solo Thai« znanega režiserja Laurenta Chevallierja s Catherine Destivelle, ki pleza po krušljivih azijskih stenah za ptičjimi gnezdi, v naslovni vlogi. Oba filma je mednarodna žirija, v kateri je bil tudi Vatroslav Mimica, nagradila: prvega kot najboljši gorniški film, drugega pa kot najboljši avanturistični film, čeprav v resnici ne gre za ta žanr.

RAZVOJ PUSTOLOVSKIH FILMOV

Avanturistični filmi so po mojem mnenju pokazali največji izpovedni razvoj. Kljub spet že znani dnevniški zasnovi kažejo ti filmi večjo vsebinsko pa tudi izpovedno širino kot prenekateri alpinistični. Če bi sodili po filmih, so oba tečaja, Antarktika in Grönlandija najpriljubljenejši cilji tveganih ekspedicij. Med najbolj uspele avanturistične filme bi sam uvrstil francoski film »Poskus doseči severni tečaj« že omenjenega Laurenta Chevallierja (na festivalu je bil zastopan kar s tremi filmi v tekmovalnem programu), ameriški film »Sam na poti« avtorja Christopherja Knighta o uspelem poskusu, kako v 156 dneh v majhni jadrnici objadrtati svet, ter avstralski film »Pihalniki in buldožerji« režiserja Jenija Kendella o Švicarju Brunu Manserju, ki že več kot štiri leta živi pri povsem odmaknjem plemenu Penan na Borneu.

Večino nagrad na festivalu so pobrali francoski avtorji, toda glavno nagrado, »zlato encijan«, je žirija prisodila filmu »K-2 — sen in usoda« Kurta Diembergerja, po mojem prepričanju bolj zaradi doživeto povedanih pretresljivih spominov na tragedijo kot pa zaradi filmskih kvalitet filma.

Ob filmskem delu festivala so organizatorji pripravili zanimivo okroglo mizo o mejah avanture, posebna žirija je podelila Kurtu Diembergerju literarno nagrado ITAS za knjigo spominov o K-2, ves čas festivala pa je bilo v festivalskem centru razstavljenih več kot 650 alpinističnih knjig 180 evropskih založnikov; med njimi so bile tudi tri slovenske.

Pa vseeno, letošnji festival je minil v znamenju Kurta Diembergerja.

(Delo)

IPAVČEVA SIMFONIČNA PESNITEV V MESTIH TREH DRŽAV

ALPSKI MIT O ZLATOROGU

V okviru slavnostnih tednov delovne skupnosti Alpe-Adria so v nedeljo, 11. junija, v veliki dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani uprizorili alpski mit »Zlatorog«, simfonično pesnitev po ljudskih napevih za zbor, orkester in balet. Po pesnitvi Rudolfa Baumbacha jo je uglasbil Avgust Ipavec. Isto predstavo so dan prej, 10. junija, uprizorili v italijanskem Vidmu (Udine), teden dni pozneje, 18. junija, pa še na Dunaju. Vsebinsko Zlatoroga planinci tako dobro poznamo, da je ne kaže obnavljati. Iz spremne besede Milka Matičetova v gledališkem listu pa naj povzamemo nekaj okoliščin, v katerih se je ta pravljica rodila. V idrijskih hribih rojeni Karel Dežman nas prepričuje, kot piše Matičetov, da je ta zgodba prišla do njega »iz spomina starih bovških pastirjev«. Na Dežmanovo v Ljubljani natisnjeno besedilo v »Lajbaherici« je glasno opozoril profesor nemške realke v Trstu Viljem Urbas in njemu gre najbrž zasluga, da se je s to snovjo seznanil in pesniško spoprijel njegov tržaški prijatelj, nemški pesnik Rudolf Baumbach. Prav on je s svojim epom Zlatorog iz leta 1877 pripomogel k neverjetni publiciteti te v zgornjo Soško dolino zasidrane zgodbe. Nem-

ški izvirnik Baumbachovega dela je doživel več kot petdeset izdaj in so ga prevedli tudi v italijanščino in slovenščino (prevajalec je bil Anton Funtek). Hvaležna Zlatorogova snov je do danes dala pobudo za nastanek drame v verzih, tragedije, petih oper, kantate, baleta in nemara še kakšne književne ali glasbene obdelave, da o likovnih upodobitvah ne govorimo.

Milko Matičetov piše, da je več odgovorov na vprašanje, zakaj je Zlatorog tako priljubljen. Med prepričljivejšimi, pravi, bo nemara tisti, ki pravi, da se je Zlatorog prikazal kakor naročen, tako o pravem času, da bolj ne bi mogel: v zadnjem četrletju prejšnjega stoletja. To je bil čas nagle, neslutene rasti alpinizma, odkrivanja in osvajanja gorá, ustanavljanja gorskih društev, zidave koč in zavetišč za »hribolazce« itn.

»V besedi in pojmu ‚Zlatorog‘ je obseženo in zgoščeno vse to, zaradi česar se ljudje-dolinci in ljudje-ravninci od časa do časa, četudi le v (pre) dolgih vmesnih presledkih, zato da bi se rešili sluzastih lovčev civilizacije, zato da bi ubežali hrupu in pozabili divjo gonjo za dobičkom, radi zatekamo v hribe, v gorsko naravo — se pravi v ‚Kraljestvo

GORSKI HAD

Duhovi slovenskih planincev živijo v Triglavskem breznu. Ko planinec umre in se duh loči od telesa, poleti na Zlatorogove pečine, kjer ga čakata ogromna gamsa. V roki mora imeti svišč in encijan, za klobukom pa planiko, nakar ga pustita naprej.

V Breznu si duhovi pripovedujejo svoje najlepše zgodbe z gorskih tur, vsak pa ima ob sebi najljubši predmet s tur. Oni poskuša preplezati steno, ki je nikdar ni preplezal, ta hoče previhariti viharje, iz katerih ni prišel, tretji se krčevito oprijemlje grma ruševja, ki ni zdržal njegove teže. Po breznu se spretavajo netopirji in prisluškujejo njihovim pogovorom. S kapnikov padajo ledeno mrzle kaplje in udarjajo v globino, kjer se razletijo v tisoče kovinskih odmevov ob vlažnih stenah.

Na štorih sede škrti in za drevesi bdijo vile, na livadah se pasejo srne in srnjaki, izpod dreves izvirajo kristalno čisti potočki. V višini lebdí mračni ptič.

Popotnik, ki greš v gore, pomisli, ali ni tistole okameneli duh, uklet v večnost, in ono — ne, ne more biti grm, to je duša, ujeta brez rešitve.

Tudi v gorah rad računam le nase, vendar se mi zdi, da kdaj vendarle posežejo vmes tudi duhovi, da se življenjska nit obdrži ali pa prestriže.

Ali niso ti duhovi kot Siziif, Tantali, Prometeji, Ikari in Argonavti, ki večno osvajajo neosvojljivi vrh, ki segajo z roko za vršacem — saj je vendar tako blizu! —, pa se ta takoj nato kot privid razblini v nič in umakne v daljavo, ki so prikovani na steno, da jim sončni žarek dolbe v tème, ki se držijo za sumljiv leden oprimek, ki ga žarišče sonca spremeni v krušljiv drobir, ki prenašajo po Zlatorogovih policah baje-slovne zaklade — in se pomirijo šele takrat, ko kdo drug dokonča njihovo začeto delo in turo?

Kadar kdo obišče spominski kamen ali drugačno spominsko znamenje na kraju, kjer je duša zapustila telo, se jim zdi lepo, saj ni boljšega zdravlja zoper večno bolezen pokojnikov — brezup, osamljenost in žalost — kot so spomini živih.

Ko v večerih zrem v dolino, se mi zdi, da nisem sam. Poslušam mnoge zgodbe, ječanje in stokanje. Ali ne prihaja iz Brezna?

Boris Ogrizek

Zlatoroga' — iskat miru in tihote, poslušat njun šepet,« piše Milko Matičetov.

Alpski mit »Zlatorog« je simfonična pesnitev v štirih slikah s prologom in epilogom, delo Avgusta Ipavca, ki je končal teologijo v Ljubljani, diplomiral na ljubljanski Akademiji za glasbo na oddelku za kompozicijo pri prof. Danetu Škerlu, zdaj pa živi na Dunaju, kjer že štirinajst let spremlja njegovo delo Alfred Uhl, profesor na oddelku za kompozicijo Visoke šole za glasbo in upodabljaajočo umetnost. Ipavčeva ljubezen je množični pevski zbor, zato zbori nosijo vso težo glasbenega izročila v njegovih vokalno-instrumentalnih delih.

Simfonična pesnitev »Zlatorog« je oddolžitvev slovenskim planincem, med katerimi je avtor doživel pravo tovarištvo.

Kljub nikakršni propagandi so poslušalci skoraj docela napolnili veliko dvorano Cankarjevega doma v Ljubljani, čeprav je bila predstava v lepem, sončnem nedeljskem dnevu že ob petih popoldne (v Vidmu je bila v elitnem večernem času, ob 20.30, na Dunaju prav tako v zgodnjih večernih urah, ob 19. uri).

Ko že z organizacijske strani primerjamo vse tri predstave, naj omenimo, da so bili pokrovitelji predstave v Vidmu deželna vlada pokrajine Benečije-Julijske Krajine v sodelovanju z Videmsko pokrajino, občino Videm in videmsko gospodarsko zbornico, pokrovitelja predstave na Dunaju sta bila deželni glavar in župan Dunaja, pokrovitelja ljubljanske predstave pa Planinska zveza Slovenije in Lovska zveza Slovenije.

HELIKOPTERJI SO V GORAH ŽE NEPOGREŠLJIVI

HITRE PTICE BREZ GNEZD

GREGOR KLANČNIK

Planinci smo zaradi svoje dejavnosti na hribeh, predvsem v visokogorju za pomoč pri oskrbovanju, gradnjah, nadzorovanju množičnih pohodov in za reševanje ponesrečenih prvi spoznali, da se brez helikopterskega sodelovanja ne moremo več sodobno organizirati. Predvsem v osemdesetih letih, ko se je pohodništvo v planine razvilo v pravo množičnost in je bilo posebno v Julijskih Alpah potrebno razširiti postojanke in sproti obnavljati zavarovane poti, je bil helikopter pogoj za uspešnost.

V zadnjem desetletju so posodobili planinske postojanke na Doliču, na Stolu, Špički, Triglavski dom na Kredarici, Kočo pri Triglavskih jezerih, povečujejo Planiko ter urejajo Vodnikov in Staničev dom.

Helikopter je omogočil, da je bilo tudi najvišje jugoslovansko gradbišče, na 2515 metrov visoki Kredarici, sodobno organizirano, da so uporabljali gradbene stroje in materiale kot v dolini, da je postojanka primerno opremljena in da ima sedaj 285 z vzmernicami opremljenih ležišč. Enako velja za Kočo pri Triglavskih jezerih, ki v čudoviti visokogorski dolini daleč od voznih poti ne bi mogla postati primerna postojanka s 190 ležišči. Tako bo tudi s Planiko in drugimi postojankami.

LETALSKA ENOTA MILICE (LEM)

V Sloveniji imamo srečo, ker je Republiški sekretariat za notranje zadeve pravočasno ugotovil, kaj helikopter pomeni za varovanje notranjega reda, urejanje prometa, reševanje ljudi in imovine ob naravnih

nesrečah in drugih nevšečnostih. Letalska enota milice Slovenije (LEM) je naš blagodar, ki zadovoljuje tudi civilne potrebe, je nenehno na voljo, piloti in drugi člani posadk so ne oziraje se na delovni čas pripravljani opravljati svoje delo in pogodbeno dela za druge, med katerimi planinstvo zavzema pomembno mesto.

Posebno vprašanje za LEM je tesno sodelovanje z Gorsko reševalno službo. To je odgovorna in nevarna dolžnost, ki jo je LEM vedno uspešno opravil. Ponesrečence iz visokih stenskiholic v nekaj minutah prenese v bolnišnico in jim podarja življenje. Že samo z rešenimi planinci LEM upravičuje svoj obstoj.

Planinstvo je verjetno prvi odjemalec LEM, ni pa edini. Potrebujemo jo žičničarji pri gradnji in vzdrževanju, planšarji za staje in nujen prenos živine v dolino, meteorološka služba, lovci, Triglavski narodni park industrija in rudarstvo, radio in televizija, geologi in geometri ter drugi.

Misel, ki je nekaj časa krožila med planinci o lastnem helikopterju, je nora. To ni avto, ki ga je možno voziti in parkirati kjerkoli. Helikopter je zapleteno in drago transportno sredstvo, ki mora ustrezati predpisom zračnega prometa, mora poleg šolanih pilotov imeti mehanike, stalno vzdrževanje, rezervne dele, hangar in še kaj. Helikopter mora torej imeti tudi svojo bazo. Vse to LEM ima, zato je integriranje vseh helikopterskih storitev v tej enoti slovenske milice edino pravilna rešitev. Ko je LEM z razumevanjem celotnega slovenskega gospodarstva leta 1987 dobil dodatni helikopter AN 412, ki je sposoben prenesti tudi tone težka bremena, za sedaj pokriva vse potrebe v naši republici; potrebno bo le stalno obnavljanje letalske

Kolikokrat bi morali nosači nesti tja gor, če ne bi priskočila na pomoč močna jeklena ptica?
Foto: Mirko Kunšič

flote, zmogljivost helikopterjev pa naj bi se postopno povečala.

Edino, kar na Slovenskem pogrešamo, so urejeni terenski helidromi.

POTREBUJEMO UREJENE HELIDROME

Za ta problem se ne zmeni niti JLA, niti SLO in teritorialna obramba, lotil pa se

TUDI LETALSKO REŠEVANJE IMA SVOJE MEJE

DVOJNA TARIFA ZA LAHKOMISELNOST

Letalcem-reševalcem po vsej zemeljski obli ne manjka izkušenj z ljudmi, ki njihove pomoči pravzaprav niso potrebni, pa so po nemarnem bili povod za zahtevne, neredko celo zelo tvegane polete.

Preteklo leto so take akcije tolikanj zagrenile življenje pilotov Air Zermatt, da so se malone odločili za stavko. Poglejmo, kaj menijo možje, ki jim nikakor ne manjka izkušenj!

Beat Perren, šef Air Zermatt, star 58 let, je za začetek dejal, »da kdaj pa kdaj sploh ne gre za reševalne akcije, marveč za zanikrne alpiniste«.

Tako so lani letalci-reševalci v komaj dveh tednih imeli štiri tvegane akcije, da bi spravili z Matterhorna hribovce, ki jim je »zaradi njihove lastne korajže zmanjkalo poguma«.

Perren je odločen; priložnostnim hribovcem, ki se nepripravljeno podajajo v stene

ga ni niti RSNZ. To stanje demantira našo hvalo o visoki borbeni pripravljenosti in samoobrambni sposobnosti, ko pa za helikopterje, tako vojaške kot civilne, ni poskrbljeno, kje na terenu naj bi imeli svoja izhodišča in pristajališča.

Planinci se za Triglavsko pogorje in zahodne Karavanke poslužujemo rekreacijskega igrišča na Prodah v Mojstrani in za Bohinjske gore pašnika Vorančkica v Stari Fužini. To pa je čista improvizacija, sicer z vednostjo in odobritvijo krajevnih skupnosti, pa vendar ne brez očitka planinskim društvom Ljubljana-Matica, Gorje, Javornik-Koroška Bela in drugim, ker se kot nepovabljeni gostje pojavljamo s svojimi tovari za prenos na gorske postojanke in eksponirane poti.

Dokler vprašanje terenskih helidromov ne bo načrtno rešeno s pristankom krajevnih skupnosti, izdajo lokacijskega in gradbenega dovoljenja, ureditvijo tlaka, ki onemogoča dviganje ostrega zdobljenega peska, drugih naprav za civilne, vojaške in reševalne potrebe ter seveda ne nazadnje z reguliranjem pravice in dolžnosti lokalnih organov, imajo delegati pristojnih krajevnih teles pravico govoriti, češ, kdo nam je privlekel to nadlogo. Če za parkiranje pobirajo pristojbino, je jasno, da morajo biti plačana storitev tudi letenje nad glavami in hišami — in poleg tega še kaj.

Dve leti je minilo, odkar sem s podobnim prispevkom v Delu opozoril na vprašanje terenskih helidromov, predvsem še na območju Julijskih Alp, zgornje Savske doline, Bohinja in doline Soče. Od takrat se ni nič premaknilo...

Vendar moramo iti s časom.

(Delo)

in si na pol poti premislijo, potem pa kot taksi za povratek v dolino naroče helikopter, jo bo zagodel. Podvojil bo tarifo za nepotrebne posege v gorah.

ZLORABLJANJE REŠEVALCEV

Alpinistom in vsem, ki bi to radi bili, se zdi samo po sebi umevno, da jim bodo pomagali pogumni fantje v letečih škatlah. V komaj štirih letih se je skoro podvojilo število tistih, ki so jih — nepoškodovane! — spravili v dolino helikopterji. Namesto poprejšnjih 58 jih je bilo v drugem tednu preteklega avgusta 107. Odkar se je izpopolnila reševalna tehnika in okreplila gorska reševalna služba, gore še posebej vabijo — kaj pogosto ljudi, ki tja ne sodijo. Devetinštiridesetletni Siegfried Stangier, ki je bil osemnajst let vodja pilotov Air Zermatt in je od leta 1987 v službi pri

Švicarski letalski reševalni službi (Schweizerische Rettungsflugwacht) — za njim je okrog 2000 akcij —, iz lastne izkušnje pove: »Čim boljše so storitve reševalcev, tem bolj so planinci lahkomišelní.«

Prepričan je, da njihovo neprekinjeno letalsko reševalno službo pogosto »zlorabljajo«. Zavest, da te pridejo iskat ne le v pravi stiski, temveč tudi zavoljo manj zahtevnega povoda in te dobesedno dostavijo na dom, vodi k temu, da marsikdo hitreje popusti in si pusti streči, ko to sploh ni potrebno. Siegfried, ki je med drugim napisal tudi knjigo uspešnico »Retter, die vom Himmel kommen«, pravi, da se ga včasih loti resničen bes, ko se izkaže, da je bila vratolomna akcija nepotrebna ali pa se »rešenci« pritožujejo nad hrupom helikopterja.

»Zgodilo se je že, da sem nekoga, ki naj bi imel poškodovano nogo, zgrabil za ovratnik in ga nahrulil. Stangier je izgubil živce, ko je »pacient« — še preden se je ustavil rotor helikopterja — odprl vrata in skočil ven kot srnjak.* Po njegovem mnenju naj bi nepoškodovani alpinisti, ki sami ne tvegajo sestopa, najeli za pomoč gorskega vodnika.

Na Matterhornu, góri gorá, se zapleza posebno veliko ljudi, ki pridejo z nižavij z namenom, da bi se po povratku doma postavljali kot junaki. Nasprotno je tam, kjer gore nimajo zvenceh imen, manj klincev na pomoč, če pa že so, se prizadeti za kaj takega odločijo šele tedaj, ko ni druge možnosti. »To so še idealisti, ki gredo v hribe zaradi plezanja.«

Šef gorske reševalne službe v Zermattu Bruno Jelk opravlja svoje delo že osem let in prav tako ugotavlja, da se število klincev na pomoč veča. Pozivov, ki jih pošiljajo nepoškodovani, ne moremo jemati kar tako, pravi.

»Gorski reševalci moramo posredovati in pomagati. Akciji se ne smemo kar tako odreči. Ni tako preprosto oceniti, ali je akcija s helikopterjem potrebna ali ne.« — Bruno bi se upr samo tedaj, ko bi bilo tveganje za reševalce preveliko.

Kot posebej zgovornega primera se Bruno spominja evakuacije dvajsetih alpinistov iz koč Solvay, 475 metrov pod vrhom Matterhorna. Zaradi bližajočega se vremenskega obrata so gorski vodniki alpiniste posvarili, vendar se ti niso hoteli umakniti v dolino. Ostali so sami v napovedanem neurju v koči in si potem dovolili, da jih je helikopter znosil na varno v dolino.

PRECENJEVANJE SPOSOBNOSTI

»Ljudje vedo, kaj vse zmore sodobno reševanje in mislijo: bodo že prišli in nas

* Dr. M. Potočnik ve za podobno dogodivščino, ko je s planinsko reševalsko pešadijo na starega leta zvečer v globokem snegu z Vršiča v Kranjsko goro pritoril »ponesrečenku«, ki se je nato ves večer na plesu izvrstno zabavala staremu »Silvestru« v čast.

spravili v dolino! Seveda pa mi je še vedno ljubše reševati žive ljudi, kot pa vlačiti v dolino trupla.« — Šestindvajsetletni pilot Bernhard Henzen, ki za Air Zermatt leti komaj osem mesecev, je prav tako prepričan, da številne turiste zavede prepričanje v vsemogočnost reševalcev in njihovo pomoč; spričo tega se veselo lotevajo vzponov po grebenih. Mnogi med njimi se nevarnosti sploh ne zavedajo ali pa precenjujejo svoje moči in sposobnosti.

Henzen še ni reševal alpinistov iz severne stene Matterhorna, četudi je za njim že dvestopetdeset akcij. Prepričan pa je, da bi preutrujenih alpinistov ne smeli enostavno prepustiti samim sebi v steni. »Če bi bil sam v njihovi koži, bi bil vesel, ko bi mi takrat kdo pomagal na varno.«

Vodjo Beata Perrera ob tem razmišljanju malce pogreje: »Kdor vstopi v izjemno težko steno, se mora zavedati, da jo bo moral preplezati sam in da je odgovoren za samega sebe. Ni prav, če tako imenovani alpinisti upajo, da bodo enostavno poklicali helikopter, če jim ne bodo več zadoščale njihove lastne moči in sposobnosti. Tisti, ki zahtevajo pomoč, bi morali pomisliti, da jih ne rešujejo stroji, temveč ljudje, ki so tudi družinski očetje in bi se tudi sami radi živi in zdravi vrnili na svoje domove.«

(Schweizer Illustrierte)
Prilredil P. Šegula

NEŽA MAURER

Tako je to

*Ko si na prvi polici,
zdrsneš, padeš — se pobereš.*

*Ko si višje: zdrsneš,
se ujameš in plezaš dalje.*

*Ko si zgoraj,
ko si skoraj na vrhu:
zdrsneš, padeš,
obležiš.*

MILA VLAŠIČ-GVOZDIĆ

Zasanjana in mirna, zasanjana nemirna

*Pretakam ljubezen
S Hercegovskih Gora
Na Gore Triglavske*

*Na vse Gore Domovine
Na vse Gore Sveta*

*Gori ljubezni sveti plamen
Noče ugasniti*

AKCIJA, S KATERO POMAGAMO GORSKIM REŠEVALCEM

ODSLEJ TUDI PODPORNİ ČLANI GRS

PAVLE ŠEGULA

Uvedba kategorije **podporni član GRS** je najtesneje povezana s financiranjem Gorske reševalne službe (GRS). O tem povprečen planinec ne ve dosti, večina tistih, ki zahajajo v gore, pa ne veliko več — ali pa sploh ničesar. Večina ve le to, da posegi GRS prizadetih ne stanejo prebite pare; to pa je tudi vse.¹

Poglejmo torej najprej osnovne podatke o virih financiranja in potrebah GRS!

Kadar rešujejo, dobe reševalci povrnjene samo stroške, ki jih imajo zaradi udeležbe v akciji s hrano, prenočiščem in potnimi stroški. Po potrebi jim Komisija za GRS (KGRS) ali neposredno delovna organizacija nadomesti izgubo dohodka zaradi izostanka z dela ali drug izdatek v zvezi z opravljeno akcijo.

Dodajmo še sredstva za preprečevanje nesreč, za nabavo posebne skupne, tehnične in sanitetne opreme, za prispevek in pomoč pri nabavi osebne opreme in sredstva za tehnično opremo reševalcev, za radijske zveze, za šolanje in dobro osebno pripravljenost reševalcev, pa dobimo kar zajetno vsoto, potrebno za nemoteno delo GRS.

HITRO POKVARLJIVO BLAGO

Med osnovne izdatke postaj GRS (PGRS) štejemo vse stroške, ki so potrebni za obstoj GRS in njeno uspešno delo. Nakup drage enotne opreme, predvidene z normativi o tehnični in zaščitni opremi GRS, gre v breme KGRS ali iz združenih sredstev PGRS in KGRS, pač glede na to, za kakšna vlaganja gre, za kakšne namene in seveda za kakšne stroške.

V času akcij pa tudi med usposabljanjem in obnavljanjem znanja se izrabi in uniči veliko opreme, bodisi tehnične bodisi druge, tako skupne kot osebne. Noben čudež ni, če gospodar PGRS ali tudi KGRS po eni sami akciji izloči drage plezalne vrvi, če v stenah ostanejo klini in vponke. Celo jeklenice niso varne pred obrabo in jih je treba večkrat menjati.

O obrabi osebne opreme ne bi posebej govoril; spominjam se reševanja pod Rzenikom, kjer sem v enem samem popoldnevu in noči uničil nove gorske čevlje; ostri luskasti kamni na melišču pod steno so kot noži načeli šive in razrezali usnje. Ob delu z vrvmi gredo po gobe vetrovke in puhasta oprema, tudi nahrbtniki niso večni. Podobno je z gorskimi nosili, re-

ševalnimi oprtniki, akia čolni. To je tam, kjer so reševalne akcije pogoste, pravilo; opremo pa je treba menjati tudi drugod, saj se posamezni pripomočki starajo in jih je treba menjati, da bi ne bilo neprijetnih in nevarnih presenečenj.

Sicer pa: kdor hodi v gore, že sam ve, da nobena stvar ni večna in poceni. O ceni tehnične opreme za reševanje smo pisali pred kratkim.² In četudi si gorski

reševalci osebno opremo nabavljajo v glavnem ali v celoti iz lastnega žepa, je to v primerjavi s celotnimi stroški GRS le del izdatkov, ki jih morajo kriti PGRS in KGRS.

Od kod torej sredstva?

OD KOD SREDSTVA?

- **Planinska zveza Slovenije** odvaja GRS prispevek iz prometa planinskih postojank. Ne bom posebej poudarjal, da ta ni posebno velik; v primerjavi z izdatki je zgolj simboličen.
- **Zdravstvena skupnost Slovenije** daje na podlagi pravic zavarovancev do zdravstvenega varstva kjerkoli, torej tudi v gorah, sredstva za kritje stroškov reševalnih akcij prizadetih zavarovancev. Prispeva pa tudi del sredstev za obnavljanje znanja reševalcev. To je zelo pomembna sistemska pomoč, ki pa — žal — ne zajema tujcev in nezavarovanih oseb.
- **Loterija Slovenije** daje del sredstev za financiranje nepokritih reševalnih akcij. Z njenim prispevkom krijemo deloma tudi obnavljanje opreme, tisk in nabavo strokovne literature, pregleda in preizkušanje opreme in nekatere druge izdatke.

¹ Glej Zbornik GRS pri PZS 1912—1987, prispevek Danila Škerbineka »Kako se financira GRS«, stran 47—54.

² Glej P. Šegula: »Draga varnost v gorah«, PV 3/1989, str. 109—111.

- **Zavarovalna skupnost Triglav** sofinancira vzgojno-izobraževalno delo v republiškem merilu in preventivo v okviru KGRS.
- **Republiški sekretariat za ljudsko obrambo** po dogovoru prispeva h kritju tistega dela programa GRS, ki zadeva predvsem Civilno zaščito.
- **Zveza vodnih skupnosti Slovenije** prispeva del sredstev za posege in vzgojne akcije, ki zadevajo varstvo pred snežnimi plazovi.
- **Republiški sekretariat za notranje zadeve z milico** po dogovoru skrbi za obveščanje o nesrečah in alarmiranje reševalcev, pomaga s sredstvi za zvezo in jih vzdržuje ter izvaja reševanje s helikopterjem Letalske enote milice.
- **Občinski organi za ljudsko obrambo, TKS** in drugi prispevajo del sredstev za potrebe PGRS in hranarino za lavisne pse.
- **Posamezne delovne organizacije** prispevajo pomoč v finančnih sredstvih in posameznih izdelkih, ki jih nudijo s posebnim popustom za potrebe PGRS in reševalcev.
- **Člani in PGRS** marsikateri dinar zaslužijo s prostovoljnimi delom; v tem okviru velja posebej omeniti dežuranje članov GRS na organiziranih smučiščih.

Iz povedanega sledi, da je GRS veliko storila, da bi si zagotovila dotok sredstev, še vedno pa nam kljub naklonjenosti mecenov ne uspe zadovoljiti vseh potreb. Razumljivo je torej, da si prizadevamo in razmišljamo, kako priti do sredstev in si zagotoviti vse potrebno. Ena od možnih rešitev je prostovoljna pomoč širše javnosti v obliki prispevkov **podpornih članov GRS**, bodisi zasebnikov, bodisi podjetij in drugih pravnih oseb. Financiranje te vrste se je že izkazalo v sosednji Avstriji, na podoben

način pa krije lep del poslovnih stroškov tudi slovita Švicarska letalska reševalna služba (Schweizerische Rettungsflugwacht).

NALEPKE ZA DAROVALCE

In kako je s slovensko akcijo **podporni član GRS?**

Konec aprila letos je KGRS izdala nalepke v obliki znaka, podobnega uradnemu znaku gorskega reševalca, vendar s pripisom **podporni član in letnico veljavnosti**.

Nalepka je namenjena za pritrditev na osebno ali drugo vozilo, lahko pa jo prilepimo kamorkoli, pač po želji in okusu, vsekakor pa na vidno mesto, saj s tem izkažemo tudi svojo povezanost s svojo samozaščitno organizacijo, ki že od leta 1912 uspešno in nesebično opravlja svoje poslanstvo.

Podporne člane GRS pridobivajo — spet zaradi povezave z javnostjo oziroma zaledjem — člani postaj GRS na svojem vplivnem območju pa tudi tam, kjer postaj GRS ni, kjerkoli v Sloveniji in Jugoslaviji ali v zamejstvu, saj so posegi GRS namenjeni vsakomur, ki je potreben pomoči, neodvisno od tega, kdo je in od kod prihaja.

Sredstva, ki jih pridobe PGRS iz prispevkov podpornih članov GRS, so namenjena za nabavo in vzdrževanje tehnične, sanitetne in zaščitne opreme GRS.

Na voljo so enotne nalepke, katerih cena bo v letošnji sezoni znašala za zasebnike 30 000 dinarjev, za podjetja, ustanove in druge pravne osebe pa 100 000 dinarjev. Podporni član ob nabavi dobi nalepko, po želji pa še potrdilo, če bi rad svoj izdatek uveljavil pri zahtevku za znižanje davčne osnove.

Gorski reševalci po Sloveniji pričakujemo ugoden odziv, vsem podpornim članom GRS pa iskrena hvala v imenu vseh, ki bodo iz kakršnegakoli razloga potrebovali našo pomoč.

ZAJEDALEC, KI PRENAŠA MENINGITIS IN BORELIOZO

MAJHEN KLOP POVZROČA VELIKE TEŽAVE

Doslej smo bili prepričani, da je najhujše, kar lahko prizadene človeka, ki se mu je na kožo prisesal klop, virusni klopni meningitis. Pred kratkim, pred nekaj leti, pa so odkrili, da ta nadležni zajedalec lahko prenaša še eno, mnogo hujšo bolezen, lajmsko boreliozo. Imenovali so jo po ameriškem kraju Lyme v Connecticutu, kjer so pred kakšnimi desetimi leti opazili izredno veliko primerov artritisa pri otrocih in mladih ljudeh. Pri četrtini teh ljudi so v začetnem stadiju opazili na koži rdeče lise, ki so postajale vedno večje, celo do decimeter v premeru, in so bile podobne volovskemu očesu. Sicer pa so popolnoma

enake znake opazovali in opisovali zdravniki v Evropi že v začetku tega stoletja, le da niso znali razložiti vzroka za takšne spremembe na koži — in pozneje še kje drugje.

ŠTIRI RAZVOJNE STOPNJE

Klop, ta nadležna žuželka, ima dveletni življenjski cikel, ki naj bi ga — enako kot njegove prehranjevalne navade — poznali, da bi si lahko razložili širjenje nevarne bolezni, ki jo prenaša. Ta živalca iz rodu pajkov se levi iz larve v nimfo in iz te v odraslega klopa. Vsaka od njenih oblik pije kri

najrazličnejšim sesalcem in ptičem. Med njenimi dokazanimi gostitelji je 49 vrst ptičev in 29 vrst sesalcev. Pri ptičih in konjih so kot posledico okužbe ugotovili celo vnetje sklepov.

Larve se izvalijo iz jajčec spomladi in so večinoma še neokužene z bakterijo borelija burgdorferi, ki povzroča lajmsko boreliozo, imenovano po klici in po mestu, kjer so jo odkrili. Te larve se napijejo krvi v tem letu le enkrat, in sicer navadno na miših ali kakšnem drugem drobnem glodalcu, pri čemer se od gostitelja nalezejo borelije. Ker sesajo kri le enkrat v letu, ne širijo bolezni.

Naslednjo pomlad se larve prelevijo v nimfo, v tem stadiju pa so človeku najnevarnejše, ker prenašajo okužbo na svoje gostitelje in ker so aktivne od maja do avgusta, ko so ljudje najraje in največ na prostem. Tudi nimfe pijejo kri le enkrat, jeseni pa se prelevijo v odraslega klopa. Ta klop ima najraje srnjad, čeprav ni posebno izbirčen in se seveda rad loti tudi drugih sesalcev (vključno s človekom), pa tudi ptičev. Med sesanjem krvi prenašajo borelijo na gostitelja le samičke.

Larve in nimfe se napijejo krvi in odpadejo z gostitelja, odrasli klopi pa ostanejo pri gostitelju in v njegovem krznu ali perju tudi opravijo svoje parjenje. Samčki zatem poginejo, samičke pa še nekajkrat pijejo kri, ker morajo proizvesti jajčeca. To napravijo naslednjo pomlad in potem odmrejo. Začne se nov cikelus.

Najpomembnejši gostitelj klopa so srnjad in miške. Da bi se obdržala njegova vrsta, pravi J. Benach, mikrobiolog Ministrstva za zdravje v New Yorku, potrebuje klop majhnega in velikega gostitelja. In če se na istem območju zadržujejo srne, miši in ljudje obenem, so dani pogoji za nastanek epidemije. Poleg teh živih bitij potrebuje klop, kot pravi Benach, še drevje ali grmovje, kjer čaka, da se pripne za mimoidočo žival ali človeka.

Večina poznavalcev lajmske borelioze je prepričana, da je najpomembnejši člen v zemljepisnem širjenju bolezni ptica, ki kot gostitelj prenaša klopa z enega območja na drugo. Srnjad se namreč najraje zadržuje na enem območju in se preseli le, če jo prežene človek s svojimi posegi v naravo, kar pa k širjenju bolezni ne prispeva mnogo.

TRIJER BOLEZENSKI STADIJI

Še pred nekaj leti je bilo prepoznavanje znakov borelioze v začetni fazi težavno, saj zdravniki niso vedeli, za kakšno bolezen gre in so pogosto zamenjavali ta »pik« s piki drugih žuželk. Zdaj zdravniki pri nas natančno vedo, v katero smer morajo iskati, če vidijo na koži veliko »volovsko oko«.

Za uspešno zdravljenje lajmske borelioze je bistvena dovolj zgodnja diagnoza, ko

še ni nevarnosti za hude posledice, ki jih lahko bolezen povzroči pozneje, če je ne zdravimo. V prvem stadiju pomagajo do ozdravitve antibiotiki — vendar ne katerikoli; o zdravlilu naj odloči zdravnik.

V drugem stadiju bolezni, ko izpuščaj že izgine, se pogosto pojavijo težave s spanjem in koncentracijo, bolnika včasih tudi zapušča spomin, včasih ohromi kateri od možganskih živcev, najpogosteje obrazni, poleg tega se pojavijo tudi bolečine v vratu, križu, rokah in nogah. Nekateri bolniki tožijo, da jim jemlje sapo, ker da jih močno stiska v pasu. Marsikateri dobi tudi okvare na srcu.

Tretji stadij bolezni se pojavi dokaj pozno, lahko celo več let po ugrizu okuženega klopa. Bolniku iznenada, čez noč, otečejo sklepi, najpogosteje koleno. Otekline enako iznenada mine, vendar se kmalu spet pojavi na kakšnem drugem sklepu. Posledice so v tem stadiju bolezni lahko že zelo hude, saj marsikateremu bolniku grozi težka invalidnost.

Klopi se sicer najraje zadržujejo na obrobju listnatih gozdov, kjer je mnogo grmičevja in podrasti, le redko pa jih najdemo v iglastih gozdovih in nad tisoč metrov nadmorske višine. Z lajmsko boreliozo okužene klope so že našli po vsej Sloveniji razen v Prekmurju, poleg tega tudi po celotni Istri, v Hrvaškem Zagorju, v okolici Zagreba in v Spodnji Avstriji.

A. Spielman, zdravnik s Harvardske univerze v ZDA, je — enako kot drugi njegovi kolegi, ki se ukvarjajo s proučevanjem te bolezni — prepričan, da je seveda nesmotrno uničevati srne in miši ali druge naravne prenašalce, da bi tako zatrl klopa. Prav tako bi bilo težavno in nerodno trositi insekticide tam, kjer se po predvidevanjih zadržujejo klopi. Spielman meni, da bi bilo mogoče klopa obrzdati, če bi lahko insekticid spravili naravnost na miške, ki so najpogostejše prenašalke klopa. Spielman s sodelavci si je zamislil kartonaste cevi, v katerih so bombažni kosmi, naprašeni z insekticidom. Razmetane po gozdu privablja miši, ki si iz bombaža pletejo gnezda, pri tem pa se še same opravišijo z insekticidom, ki jim ni nevaren, bi jih pa zavaroval pred klopi.

PREVIDNOST NIKOLI NE ŠKODUJE

Dokler ne bodo zdravniki iznašli cepiva proti tej nevarni bolezni, proti lajmski boreliozii, bi bilo mogoče priporočiti vse možne varnostne ukrepe. Pred hojo po grmovju in podrasti naj bi si hlače zatlačili za visoke čevlje ali škornje, srjaco z dolgimi rokavi pa zapeli — in dobro bi bilo, da bi imeli obleko svetle barve, na kateri bi takoj opazili rjavega ali sivega klopa. Oblačila naj bodo iz gosto tkanega tekstila, skozi katerega so klop težko prerinete. Na glavi naj bi imeli pokrivalo, odkrite

dele kože pa naj bi si namazali s kakšnim sredstvom, ki odganja mrčes, na primer z autanom.

Medtem ko so doslej številni opozarjali, da klopa, ki se je že prisedal na kožo, ne smemo preprosto odtrgati, ampak je treba nanj kapniti kapljico olja, svetujejo zdaj nekateri zdravniki popolnoma drugače. Takole pravijo: če klopa že najdete na koži, ga brez odloga izpulite s pinceto ali kleščami. Zgrabite ga čim bližje glavi. Ne zanašajte se na preizkušene recepte in ne

izganjajte klopa s prižgano cigareto, žganjem, oljem, bencinom ali acetonom, niti ne čakajte, da bo napit popustil sam. Pri tem namreč lahko izpljuje v vaš krvni obtok spirohete ali kakšne druge klice. Vendar klopa ne mečkajte, ker si pri tem lahko zanesete borelijo skozi kožo v telo.

Tako kot pri marsičem drugem naj bi bili tudi v teh primerih karseda previdni. Če opazimo po telesu nenavadna volovska očesa, naj bi vsekakor čimprej poiskali zdravniško pomoč.

VIŠINOMER IN NJEGOVA PRAKTIČNA UPORABA

ŠKATLICA, KI MARIKAJ POVE

Zrak (sestavljen iz plinov in vodnih hlapov) pritiska na zemeljsko površino s težo, ki ob normalnih razmerah na morski gladini znaša 1 kg/cm². Ta teža je normalen zračni pritisk. Pri tem se vrednosti v tlaku stalno menjavajo. Pritisk je v meteorologiji precej pomemben za napoved vremena in pri merjenju višine.

Do spremembe pritiska v vodoravni smeri pride zaradi premikanja zračnih gmot. Njihovo razporejenost ugotavljamo z merjenjem pritiska na različnih območjih, kar nato preračunamo na vrednost na morski gladini in prenesemo na geografsko karto. Med seboj s črtami povežemo kraje z enakim pritiskom. To so **izobare**, ki jih običajno označujemo na vsake štiri milibare. Na geografski karti vrisane izobare razmejujejo zaprta območja, kjer pritisk pada ali narašča od središča navzven. To so tako imenovana ciklonska ali anticiklonska področja. Druga značilnost izobar so »doline« in »grebeni«. Pri tem izobare razmejujejo območja, ki niso zaprta, v njih pa pritisk narašča ali pada od zunaj proti središču. Obstajajo tudi območja z izenačenim pritiskom, ki se ne spreminja ali pa se zelo malo. Gre za območja, kjer ni izobar ali pa so med seboj zelo oddaljene.

ZRAČNI PRITISK IN VREME

Visok pritisk pomeni lepo vreme, nizek pa grdo.

V območju visokega tlaka zračne mase z gibanjem odtekajo navzven, se nizko nad tlemi ogrejejo (grezanje zraka — adiabatno ogrevanje), postanejo bolj suhe in povzročajo pooblačitve.

V območju nizkega pritiska se zračne mase dvigajo v višje predele, se ohlajajo, relativna vlažnost narašča, zrak postane nasičen, vodni hlapi se kondenzirajo v kapljice, ki tvorijo oblak. Slede padavine. Zaradi vse manjše teže zgornjega zračnega stebra zračni tlak z višino pada. To načelo je uporabljeno pri višinomeru, kadar se postopno vzdigujemo z nadmorsko

višino. Sprememba pritiska z višino ni enakomerna. Do 500 metrov nadmorske višine pritisk pada 1 milibar vsakih 8 metrov, nad 500 metri postopno teži k padanju in na višini 5500 m se zmanjša za pol mb vsakih 8 metrov. Na tej višini je pritisk enak približno polovici tistega pritiska, ki bi ga istočasno ugotovili na morsk gladini.

Zračni pritisk se spreminja tudi v času na istem kraju, ne da bi bil pod vplivom posebnih baričnih konfiguracij. Do te spremembe pride zaradi zračnega plimovanja in relativnega segrevanja zemeljske površine, izmenjave zračnih mas, različne gostote zraka med različnimi kraji in v različnih urah dneva.

Čez dan obstajata dva maksimalna pritiska, ob 10. in 22. uri, in dva minimalna, ob 4. in 16. uri. Od maksimalnih je pritisk ob 10. uri višji glede na pritisk ob 22. uri, od drugih dveh pa je višji tisti ob 16. uri. Povprečni razpon nad Alpami znaša okoli 2 mb in je nasploh višji poleti.

BAROMETER IN VIŠINOMETER

Oba instrumenta imata zelo občutljiv organček, aneroidno kapsulo, katere notranjost je brez zraka. Delovanje sloni na elastičnosti kovin. S spremembo pritiska se kapsula krči ali razteza. Ta gibanja se prenašajo s sistemom vzvodov na vrtljivo kazalo na številčnici z mersko enoto, s katero merimo pritisk. V tem primeru dobimo barometer. Z mersko enoto, s katero merimo višino (meter), pa dobimo višinomer.

Najbolj popolne vrste imajo na številčnici tako lestvico za pritisk (v mb ali mmHg) kot tudi za višino (v m).

Instrumenti izravnavajo vpliv temperature sami. Znotraj kapsule je minimalna količina zraka. Ko pride do spremembe prostornine zaradi različne temperature, se uravnava sprememba tlaka, ki ga zaznavajo vzmetni mehanizmi (kompensirani instrumenti).

Določena vrednost zračnega pritiska ne ustreza oziroma nima enake vrednosti v višinah. Naravnati višinomer bi bila pretežka naloga, če ne bi bilo določenega fiksnega sorazmerja med tlakom in višino z »vzorcem zraka«, imenovanim tipični ali standardni zrak.

Vsi višinoмери se ne glede na uporabo naravnajo z značilnostmi tipičnega zraka.

Na morsk gladini tlak le redkokdaj znaša 1013,2 mb ali 76 mmHg. Potrebno je, da smučar, alpinist in drugi uporabniki pred vzponom naravnajo višinomer na izhodiščni točki na znano nadmorsko višino (na primer planinska kočča) ali to storijo na katerikoli točki, ki je trigonometrično označena na topografski karti.

Višinomer naravnajo na nadmorsko višino izhodišča:

- a) Gibljivi kazalec naravnajo na točno višino, ki jo poznamo (npr. planinska kočča).
- b) Upošteujemo točni tlak, ki ga imamo v tistem trenutku na morsk gladini in bo v tem primeru višinomer zabeležil točno višino.

NAPOVEDI VREMENA

Kadar smo na točno določeni višini, nihanja kazalca kažejo spremembe pritiska glede na vreme. Da lahko ugotovimo te spremembe, je potrebno zabeležiti višino,

ki jo določa višinomer, in počakati nekaj ur (na primer preko noči).

- a) Če ostane višina nespremenjena, je tudi tlak nespremenjen.
- b) Če se višina zviša (npr. pri zavetišču je višinomer pokazal 2430 m, potem pa 2500 m), se je tlak znižal.
- c) Če je višina padla, je tlak narasel.

Nekateri višinoмери so opremljeni z majhnim pripomočkom, ki nam olajša kontrolo navedenih načinov. Na steklu višinomera je zarisana rdeča radialna črta s puščico. Ko vrtimo obroč, rdečo črto prekrije kazalec višinomera. Če se spremeni tlak, se kazalec, ki kaže višino, oddalji od rdečega vertikalnega znaka. Če je gibanje usmerjeno proti konici rdeče puščice, se je tlak znižal, če pa je usmerjeno proti odprtini, je tlak narasel.

Višinomer lahko uporabljamo za napoved vremena tudi med gibanjem. Ko pridemo na točko, kjer je višina znana, je prav, da kontroliramo višinomer. Če ga je potrebno uravnati, s tem dobimo podatek glede spremembe pritiska in s tem vremena. Obstaja tudi instrumentalna korekcija višinomera.

Koristno je, če si zapomnimo, da moramo pri uporabi višinomera za napoved vremena vedno upoštevati periodične spremembe pritiska. Če se vreme slabša ali če barometrični tlak pada, moramo višinomer uravnati zelo pogosto.

LITERATURA O PLANINSKIH TRANSVERZALAH

ZVESTI SPREMLJEVALCI IN UČITELJI

TOMO GRGIČ

V Sloveniji je ta čas 68 slovenskih planinskih in krožnih poti ali transverzal, od Slovenske planinske transverzale, ki so jo odprli leta 1953, do Storžiške transverzale, na katero so odšli prvi planinci letošnjega 18. junija. Od predlanskega leta, ko je bil v Planinskem vestniku objavljen popoln seznam vseh slovenskih planinskih in na planinstvo se naslanjajočih transverzal, so na novo nastale Polhograjska planinska pot, Levstikova pot od Litije do Čateža, Po belokranjskih partizanskih poteh, Javke brez hajke, Pot spominov in tovarištva, Pot spominov NOB očine Kamnik, Transverzala PD RTV Ljubljana in že omenjena Storžiška transverzala. Ugotovimo lahko tudi, da sta trimčkovi savinjski planinski poti Krvavica—Gozdnik ter po Dobrovljah le del Savinjske planinske poti in menda tudi že opuščeni, zato nista več na seznamu slovenskih transverzal.

Ker je bil ta seznam, kot omenjeno, že objavljen in ga je mogoče aktualizirati z omenjenimi podatki, sem zbral najpomem-

bnejšo literaturo, ki je izšla pri nas in s katero si je mogoče izdatno pomagati, preden se odpravimo na transverzalno pot. Kar zajetna planinska in popotniška knjižnica bi bila, če bi nabrali vse te knjige, knjižice in zemljevide.

Vsekakor je vredno pred odhodom na turo po transverzali natančno prebrati, kaj lahko na njej pričakujemo. Prav tako je vredno karto in vodnik nesti s seboj v gore: človek ima več od tega, če natančno ve, kod hodi in kaj gleda. Izdatek, ki ga imamo ob nakupu, se bogato obrestuje.

SPLOŠNI VODNIKI

1. Dr. Arnošt Brilej: *Priročnik za planince*, PD Lj.-Matica, Lj. 1951
2. Ur. Viktor Pergar: *Vodnik po Posavskem hribovju*, PZS, Lj. 1978
3. Peter Ficko: *Po gorah severovzhodne Slovenije*, PZS, Lj. 1980
4. Peter Ficko: *Kamniške in Savinjske Alpe*, III. izd. PS, Lj. 1982
5. Stanko Klinar: *Karavanke*, III. izd. PZS, Lj. 1983

6. Tine Mihelič in drugi: Julijske Alpe, III. izd. PZS, Lj. 1985
7. Dr. Željko Poljak: Planine Hrvatske, III. izd. PSH, Zgb. 1986
8. Planinske postojanke Slovenije (v pripravi, izide jeseni 1989)
9. Primorska (v pripravi, izide poleti 1990)

ZEMLJEVIDI*

I. Planinski in turistični zemljevidi:

a) v merilu 1 : 100 000:

1. Hrvatsko Zagorje, NIŠP Varaždin 1977
2. Posavsko hribovje, PZS 1986

b) v merilu 1 : 75 000:

3. Koroška krajina, IGF 1987

c) V merilu 1 : 50 000:

4. Gorenjska (Bohinj, Bled, Kranjska gora) MK 1986
5. Julijske Alpe, vzhodni del, PZS, VIII. izdaja 1988
6. Julijske Alpe, zahodni del, PZS, VII. izdaja 1988
7. Kamniške in Savinjske Alpe, PZS 1974
8. Kamniške in Savinjske Alpe z Obirjem in Peco, V. izdaja 1988
9. Karavanke, osrednji del in Grintovci, PZS, III. izdaja 1988
10. Kozjak, vzhodni del, GU MB 1976
11. Okolica Ljubljane, PZS 1983 (v pripravi predelana izdaja)
12. Pešpot E-6 YU, PZS 1983
13. Pohorje, vzhodni del, PZS 1985
14. Pohorje, zahodni del, PZS 1985
15. Polhograjsko hribovje, PZS 1976
16. Slovenska obala in zaledje, MK, II. izdaja, 1986
17. Triglavski narodni park, PZS, IV. izdaja 1986
18. Žumberak — Gorjanci, MK 1986

č) V merilu 1 : 40 000:

19. Škofjeloško hribovje, PZS, III. izdaja, 1988

d) V merilu 1 : 30 000:

20. Tržaško ozemlje, zemljevid s krajevnimi in ledinskimi imeni, SM Ljubljana, ZTT TS 1978

e) V merilu 1 : 28 500:

21. Medvednica, NIŠRO Varaždin, 1980

f) V merilu 1 : 25 000:

22. Bled — Stol (v pripravi, izide 1990)
23. Bovec z okolico, KS Bovec, IV. izdaja 1988
24. Grintavci, PZS 1987
25. Kranjska gora z okolico, TD Kranjska gora, 1986 (v pripravi predelana izdaja)

26. Rogaška Slatina (v pripravi)
27. Storžič in Košuta, PZS 1988
28. Trenta (v pripravi, izide poleti 1989)

g) V merilu 1 : 20 000:

29. Julijske Alpe — Bohinj, PZS, VII. izdaja, 1988
30. Julijske Alpe — Triglav, PZS, IV. izdaja, 1984

II. Zemljevidi občin v merilu 1 : 50 000:**

31. Ajdovščina, GZ 1986
32. Brežice, GZ 1983
33. Celje, GZ 1984, turistična izvedba***
34. Cerknica, Ilirska Bistrica, Postojna, GZ 1981
35. Črnomelj, Metlika, GZ 1978
36. Domžale, GZ, IV. izdaja, 1987, turistična izvedba
37. Dravograd, IGF 1987
38. Gornja Radgona, IGF 1988
39. Grosuplje, GZ 1986, turistična izvedba
40. Idrija, GZ 1985
41. Jesenice, Radovljica, GZ, II. izdaja, 1988
42. Kamnik, GZ 1988, turistična izvedba
43. Kočevje, GZ 1981
44. Kranj in Tržič, GZ 1984, turistična izvedba
45. Krško, GZ, II. izdaja, 1983, turistična izvedba
46. Laško, GZ 1982
47. Lenart, IGF 1988
48. Lendava, GZ 1983
49. Litija, GZ, II. izdaja, 1982
50. Ljubljanske občine, GZ 1979
51. Ljutomer, GZ 1984, turistična izvedba
52. Logatec, GZ 1980
53. Mariborske občine, IGF 1982
54. Mozirje, GZ, II. izdaja, 1987
55. Murska Sobota, IGF, II. izdaja, 1987
56. Nova Gorica, GZ 1983
57. Novo mesto, GZ 1979
58. Obalne občine, GZ 1985
59. Ormož, GZ 1986, turistična izvedba
60. Ptuj, GZ 1981
61. Radlje ob Dravi, IGF 1987
62. Ravne na Koroškem, GZ 1986
63. Ribnica, GZ 1978
64. Sevnica, GZ 1984, turistična izvedba
65. Sežana, GZ, II. izdaja, 1987, turistična izvedba
66. Slovenj Gradec, IGF 1987
67. Slovenska Bistrica, IGF, II. izdaja, 1986
68. Slovenske Konjice, IGF, II. izdaja, 1986
69. Šentjur pri Celju, IGF 1987
70. Škofja Loka, GZ 1981, turistična izvedba

* Po članku Braneta Sotoška: Zemljevid v nahrbtniku, Teleks, 9. 1. 1986, dopolnjenem z dostopnimi podatki. Niso izključene kakšne kasnejše izdaje.

** V tem merilu izdelan Atlas Slovenije, MK, GZ 1985 za nahrbtnik ni primeren.

*** Z vrisanimi planinskimi potmi.

71. Šmarje pri Jelšah, GZ, II. izdaja, 1986
72. Tolmin, GZ 1986, turistična izvedba
73. Trebnje, GZ 1986
74. Velenje, IGF 1985
75. Vrhnika, GZ 1983
76. Zagorje, GZ 1984
77. Žalec, IGF 1985, turistična izvedba

SPLOŠNA LITERATURA O TRANSVERZALAH

1. Ing. Božo Jordan: Pregled slovenskih veznih poti — transverzal, PV 1976/259, 1977/47
2. Tone Andrejčič: Slovenske planinske vezne poti — transverzale, PV 1980/125

3. Tone Andrejčič: Partizanske planinske poti — transverzale, PV 1982/353
4. Seznam slovenskih veznih in krožnih poti (transverzal), Spominski koledar PZS, 1983
5. Tomo Grgič: Morda jih je res že preveč, PV 1983/427, popr. 1983/525
6. Tone Andrejčič: Vse o transverzalah, PV 1984/486, 540, popr. 1985/92
7. Brane Sotošek: Vodnik po pešpoteh, DE Lj. 1985
8. Matej Svetel: Malenkosti, ki pa niso malenkosti, PV 1986/141
9. Tone Andrejčič: Več odgovornosti pri transverzalah, PV 1986/332
10. Tone Andrejčič: Vse slovenske transverzale, PV 1987/355

ŠE NEKAJ O RAFTINGU PRI NAS

SCILE SO BILE PREPROSTO SKALE

MATIJA PERKO

Zamiseli o veslanju po divjih rekah se mi je porodila že okrog leta 1974, vendar nisem imel med svojimi kolegi nikogar, ki bi ga to zanimalo.

V začetku leta 1976 pa mi je uspelo navdušiti še tri prijatelje, da smo si kupili čolne iz plastike, dolge 2,20 metra, ovalne oblike, in se spustili z njim po Savi. Tak način veslanja takrat sploh ni bil pri nas znan. O raftingu pri nas pa se je pravzaprav začelo govoriti šele kasneje, zato smatram, da je bil naš podvig začetek tega delovanja v Sloveniji.

Tako smo se začeli pripravljati na vožnjo po Savi. Dne 10. julija 1976 smo se odpeljali v Ljubljano na Ježico Janez Meglič, Peter Studen, Žarko Lapajna in jaz. Pod mostom smo čolne napihnilli, vanje privezali nahrbtnike z opremo, ki so bili zaviti v polivinilaste vreče in odrinili.

SAVA 1976

Prva sva odrinila Janez in jaz, nato pa še Peter in Žare. Takoj smo opazili, da to ni isto kot pluti s kajakom in kanujem ali običajnim čolnom. Naši čolni so bili mnogo slabše vodljivi in kar nekakrat bi se lahko naše potovanje končalo v odvrženi stari karoseriji ali na štrleči palici. Potem smo se čolnov navadili in je kar šlo. Sava je v okolici Ljubljane dovolj mirna, tako da ni bilo težav.

Prvi dan smo priveslali do Litije. Tam smo se srečali z Angležem lanom in Nemko Maraike, ki sta bila z Metzlerjevimi plastičnimi kajakom dvosedom.

Takoj smo se sprijateljili in se skupaj utaborili. Ian je imel s sabo nekakšen vodnik po naših rekah in ocene težavnosti posameznih delov; dejal je, da bosta onadva

pri Zagorju nesla kajak peš ob Savi. Mi smo se seveda nasmihali, češ, za nas nožnje seveda ne bo.

Tako smo naslednji dan veslali dalje. Sava je postala nemirnejša, tu in tam je bila že zanimiva brzica. Kar vriskali smo od zadovoljstva. Kmalu pa se je pred nami zaslislalo močnejše bučanje. Odločili smo se, da z Janezom pojdeva naprej in pogledava, kakšne težave nas čakajo. Približala sva se bučanju vode. Janez je zavpil, da naju tok vleče. Brž sem zavpil drugima dvema, naj se vrmeta in preneseta čoln. Srce je začelo hitreje utripati in pripravila sva se na brzico. Vedela sva, da ne smeva za nobeno ceno spremeniti smeri čolna — torej naravnost čez. Valovi so bili visoki okrog dva metra...

Z veslom sem ves čas usmerjal čoln naravnost v val. Ko naju je prineslo v dno vala, sva refleksno oba skočila čisto naprej v čoln in tako val prevagala. Podzavestno sva odkrila najuspešnejši način ježe na valovih.

Vendar te sreče nista imela najina prijatelja. Ko sta slišala, da vpijem, naj se vrmeta, jima trma tega ni dovolila. Če sva šla midva, gresta tudi onadva! Sledila sta nama in bila kmalu iz oči v oči z največjim valom. Žare je sedel spredaj, krmaril je Peter. Toda ko sta priletela v dno brzice in bi morala prevagati val, sta oba mirno sedela. Čoln je dvignilo pokonci in ga z njima vred vrglo na hrbet...

Dogajanje sva opazovala iz čolna. Takoj sva pristala, zmetala opremo na obalo in s praznim čolnom odhitela na pomoč. Peter se je zapletel med vrvi in ga je nemočnega nosilo po brzicah, Žare pa je splaval na nasprotni breg. Prestregla sva Petra in ga s čolnom vred potegnili na suho. Eno veslo je bilo izgubljeno — pa kaj, glavno je bilo, da se ni zgodilo kaj huj-

Janez, Matija, Ian in Maraike na Savi v tistih sedemdesetih letih, ko je o raftingu pri nas komajda kdo kaj vedel

šega! Žare je žalostno sedel na drugem bregu in se pripravljaj, da priplava k nama. Treba je bilo posušiti opremo, narediti zasilno veslo in izmenjati vtise.

K sreči je bilo sončno in kmalu smo bili spet vsi dobre volje. S premočeno opremo smo odveslali naprej in pri Trbovljah dohiteli naše veslo.

Sava je postala umirjena — in vse bolj lena in umazana, kar nas ni motilo, da v prijetni družbi lana in Maraike nekje pri Brežicah zaključimo petdnevno potovanje.

SAVA BOHINJKA 1976

O svojih doživetjih na Savi sem pripovedoval prijatelju Želotu Perku. Stvar ga je pritegnila, zato sva se dogovorila, da poskusiva preveslati Savo Bohinjko od jezera do sotočja z Dolinko. Marjan Manfreda-Marjon, doma iz Bohinjske Bele, s katerim sva se poznala kot alpinista, nama je povedal, da je nekje v Soteski velika skala, ki deli tok in je že nekaj kajakašev stala življenje. Seveda si nisva mogla tega predstavljati in sva po starem gorniškem receptu mislila, da bova stvari urejala na kraju samem. Vode je bilo v tistem zgodnjem jesenskem času najbrž premalo, da bi bilo nevarno.

In tako sva odrinila. Zvečer sva prišla v Bohinj in se napolnila k strugi spat. Nebo je bilo jasno in obetal se je lep dan.

V jutranjem mrazu sva napihnila čoln in si

ogledala prvo brzico, ki je neznatna, kakor je bila, napravila na Želota velik vtis. Pričakala sva sonce in se z mrzličnim navdušenjem zapeljala kar z jezera.

Pognala sva se pod mostom. Vode je bilo ravno dovolj. Še ovinek, brzica — in znašla sva se v praviljično lepem kanjonu. Zaveslala sva po globoki, kristalno čisti vodi. Čez podrto deblo sva prenesla čoln in spust po reki je dobil pridih velike pustolovščine. Želo je veslal prvič, kar ga ni

V Sloveniji je verjetno precej mladih, pa tudi starejših ljudi, ki bi želeli iz čolna, na raftingu, uživati v naravnih lepotah naše dežele. Pri nas že deluje nekaj klubov za rafting, nameravamo pa ga ustanoviti tudi v Trzinu. Zato vabim vse, ki želijo uživati v raftingu, da poiščejo stik s temi klubi; skupaj nam bo laže poskrbeti za opremo in varnost za vsakega posameznika. Organiziranost v vsaki dejavnosti pomeni uspehe in razvoj ter naposled tudi priznanje javnosti.

M. P.

čisto nič motilo; nekajkrat me je pošteno zmočil. Občasne majhne brzice so naju obogatile z izkušnjami in kmalu sva se lepo ujela.

Priveslala sva do soteske, kjer strugo pregradi stopničast jez. Zaveslala sva k bregu, si ob tem ogledala oviro in se odločila za vožnjo čez jez.

Zaveslala sva na sredo, kjer je bilo največ vode in mōlil sem, da ne bi naletela na kakšen žebelj. Pognala sva čoln in uspešno prevozila slapiče. Ves navdušen je Želo predlagal, da se izkrcava in spust ponoviva. Storila sva to, vendar naju je

tokrat zaneslo bočno in ni dosti manjkalo, da bi se s čolnom vred prevrnila.

Sreče ni bilo potrebno izzivati, zato sva potešena nadaljevala. Tu je postala reka živahnejša in težja. Voda je brizgala v čoln in imela sva veliko dela, da sva se obdržala v sredini struge.

Voda se je umirila, sledil je ovinek — in potem sva jo zagledala. Kot Scila je molela Skala iz razpenjene vode in že je bilo prepozno, da bi ušla na breg. Z očmi, razprtimi od napetosti in pričakovanja, sva zdrvela po vodnem toboganu naravnost vanjo. Čoln je postavilo pokonci, Želo pa se je poskušal rešiti s plezanjem na Skalo. Pri tem je omahnil v razpenjeno vodo ter se pri tem zataknil z nogo v vrh. — Ko je čoln postavilo pokonci, sem refleksno skočil naprej in zadnji del razbremenil, da naju je tok potegnil na levo. Odvrtna sva se v mirno vodo in zlezla na breg.

Poceni sva jo odnesla — za ceno enega vesla. Za las sva ušla mokri smrti pod spodjedeno Skalo. Brez vesla sva se, prepričana v svojo nesmrtnost, odvrtna po zahtevnih brzicah skozi Gibraltar. Nosilo naju je bočno in ritensko, vendar nama je uspelo obdržati ravnotežje. Malo pred spodnjim mostom pa sva se bočno zletela v večjo skalo, ki je molela dober meter iz vode. Prevrnila sva se v hipu, vendar se mi je uspelo obdržati na površju. Oklepajoč se prevrnjenega čolna sem gledal pod vodo in iskal prijatelja. Tisti dan že v drugo krščen je priplaval iz temno zelene globine z režečim se obrazom. Pomagal mi je potisniti prevrnjeni čoln k bregu in tam sva zaključila za tisti dan.

Ostal je spomin na neponovljivo doživetje in hrepenenje po novih podvigih. Z razvojem tega čudovitega športa pri nas se odpirajo nove možnosti.

REKVIEM ZA PRIJATELJI, KI JIH NI VEČ MED NAMI

ČRNO-BELI GORSKI SPOMINI

PETER ČIŽMEK

Zima brez snega. Ali je to sploh kakšna zima? Morda pa ga bo do konca koledarske zime le še nekaj zapadlo! Upam lahko samo to, da ne bo tako, kot je bilo pred šestimi leti.

Pred šestimi leti — že spet se vračam v preteklost! Toda predavanje spominom ni bežanje, ni vdaja pred resničnostjo, kakršna je sedaj — če seveda izkušnje izpred toliko let lahko uporabiš tudi v sedanjosti.

Proste dneve ob koncu prvega tedna po novem letu sem hotel pred šestimi leti na vsak način izkoristiti v gorah. Z Jakobom sva v noči s petka na soboto prišla v Vrata. Iz Mojstrane sva vse do Peričnika hodila po še kopni cesti, na tisti strmini pod kočo pri Peričniku pa naju je na cesti presenetil led. Do nekdanje karavle, ki je sedaj urejena kot zimska soba v Vratih, kadar je Aljažev dom zaprt, sva prišla precej zbita, čeprav gaženja po snegu v zgornjem delu doline Vrat ni bilo veliko.

SNEŽENJE V VRATIH

Stari štedilnik, moj dobri znanec, je v prenovljeni zimski sobi čepel v predprostoru, tik za vhodnimi vrati. Jakob se je ves utrujen zvalil na pograd, jaz pa sem zapahnil vrata in zakuril. Ko se je prostor ogrel, sva sedla k večerji. Malo nama je bilo kar žal, ker sva bila sama; pričakovala nisva nikogar, ker včeraj v gostilni Rio, kjer smo se vsak četrtek zbirali ljub-

ljanski plezalci, ni nihče govoril o tem, da bo med vikendom kam šel, kajti vremenska napoved je bila slaba. Ko sem stopil iz karavle, sem se kar ustrašil: ves prostor nad gorami in med njimi je bil zadelan s težkimi, črnimi oblaki. Razočarana sva se skobacala na pograda in se zavila v odeje.

Okoli polnoči sva se z Jakobom še vedno dogovarjala, kaj bova počela jutri, ko je od zunaj nekdo hotel »vlomiti« vhodna vrata karavle. Prisluhnil sem; glas in ta jokajoč način govora mi je od nekje znan... Seveda, Tinc! Skočil sem s pograda in hitel odpreti vrata. Gledali smo se najprej presenečeno, nato veselo: »Mislila sva, da bova sama.« »Midva tudi. Ali gresta v Slovensko smer?« »Mislila sva plezati Juvana v Gamsovcu, pa bomo očitno skupaj.«

Kita se je režal s svojim značilnim širokim nasmehom. Kurili smo, iz drvarnice ob karavli nanosili v sobo suhega lesa. Kita je s sekiro mahal po poletih in mi pri tem skoraj odsekal nogo. Potem smo znova večerjali.

Kaj pa je spet to? Spet nekdo od zunaj razbija po vratih. Igor in Hors sta. Igor se smeji na ves glas, Hors pa rezgeta kot ponavadi. Zbira se »alpinistični odsek« iz ljubljanske gostilne Rio. Kakšno pa je vreme? Slabo. Igor in Hors pravita, da je noč že od Mojstrane sem strašno črna pod stropom težkih oblakov. Jutri bo po vremenskih napovedih snežilo. Ker pa ni napovedano dolgotrajno obdobje slabega vremena, upamo, da za Slovensko smer v Steni še ne bo prehudo.

Zabava je bila na višku; bili smo pijani, čeprav nihče od nas ni imel alkohola v sebi. Bilo nam je prijetno, ker smo bili skupaj v gorah, čeprav je zunaj potihem začelo snežiti. Na polici ob peči smo našli star Planinski vestnik, ki smo ga uporabili kot zasilno pokrovko, ko je v loncu vrela voda za čaj. Pokrovka je bila kar uporabna, dokler ni Igor v njej odkril svojega članka o plezanju Slovenskega stebra v južni steni Marmolade.

Do štirih zjutraj smo se smejali skozi noč. Sam pri sebi sem na tihem računal, da bo snežilo tudi zjutraj — tako se bomo lahko vsaj dobro naspali. V nekdanji kavrali v Vratih. V zimski sobi pod severno Triglavsko steno. Pod Steno. Jutri jo bom spet lahko videl.

LEDNI SLAP POD STENO

Zjutraj gledamo skozi snežno zaveso, ki se noče odgrniti niti za špranjo, da bi lahko pokukali skoznjjo. Kosmi belega puha plavajo iz megle proti tlom. Nič ne bo s turo in tako lahko spimo ves dopoldan. Ali se res splača čakati, da se zvedri, in upati, da bo le mogoče kam iti? Ali pa se je bolje pobrati domov? Igor in Hors odideta, Tinc je slabe volje, Jakob pripravlja drva, midva s Kito pa nakladava, da se kar kadi — iz peči in tudi iz najinih glav. Po »kosilu« se Tinc in Kita spričkata: eden hoče ostati tu, drugi sili domov; Tinc jezno pograbi svojo spalno vrečo in si gre ven pod smreko postiljat ležišče v snegu, toda čez kakšno uro pride nazaj.

»Snežit je nehal', Stena se vid'!«
Planemo ven. Stena je od novega snega vsa bela. Beli puh se drži celo previsov. Z Jakobom opustiva misel na Juvanovo in Tonačevo grapo v Dovškem Gamsovcu; če bo jutri lepo, bova šla raje v Slovensko smer. — Ko spet sedimo za pečjo, se zunanaj oglasi nov ropot. Novi obiskovalci? Ne, Igor in Hors sta prišla nazaj. V Poldovem rovtu sta od neke ženske v vikend hišici dobila celo šteko cigaret in informacije o vremenu. Napovedano je izboljšanje, zato sta se vrnila. Do večera se spet smejimo in nakladamo. Zabavi ni videti konca.

V globoki temi se skozi vhod v zimski sobi narišeta novi postavi. Alpinistični odsek gostilne Rio se širi, Rok in Erika sta že naša stara znanca.

»Jaz pa sem mislila, da bova sama,« je žalostna Erika, ki bi se rada igrala malo romantike. Potem se ji očke zasvetijo in v lička dobi barvo, ko se ji razgrejejo v topli sobici.

»Saj je tako tudi v redu!«

Naslednje jutro nas je dohitelo na poti pod Steno. S Tincem sva hitela pred ostalimi, da sva lahko čimbolj od blizu opazovala ledni slap iz Črnega grabna.

»Letos ga mora nekdo zlesti. Nima še zim-

ske ponovitve in takšne razmere, kot so sedaj, so idealne.«

»Tristo metrov čistega ledu — misliš, da je zadosti debel?«

»Gotovo, samo pogledati je treba. Pa sveder bi rabil za stojišča.«

»Ali pa za spuščanje...«

»Ko začneš, se nima smisla spet vračati. Zgornji del pa bi bilo mogoče splezati po kotu med Črno steno in Osrednjim stebrom; po moje bi se dalo v eni noči priti do vrha.«

»V eni noči in enem dnevu. Pa prekleto hiter bi moral biti!«

»Jaz bi kar poskusil. A se zmen'va?«

Nisva vedela, da bo poledenela stena le slabe tri tedne pozneje priča tragedije...

LOJZE CAJZEK

Cajza sem poznal le bežno. Srečavala sva se na Črnem kalu in nekajkrat v Paklenici. Bil je Frančkov najpogostejši soplezalec in morda njegov edini bližji prijatelj, ki ga ni poznal samo kot vrhunskega alpinista.

Decembra sva se s Cajzom v Črnem kalu dogovorila za skupno plezanje v Ospu. Nisem prišel tja, zbolel sem. Spet sva se srečala zadnji teden pred novim letom, ko je Ines, takrat načelnica Obalnega AO, v vasi Črni kal organizirala zbor primorskih alpinističnih odsekov in povabila še druge. Spet sva se zmenila v Ospu in spet nisem prišel; deževalo je. Za šalo mi je takrat rekel: »Zmečkam te, če spet ne boš prišel!«

Čisto po štajersko: doma je bil iz Rimskih Toplic. Res bi me lahko brez težav zmečkal s svojimi šapami, kajti bila ga je ena sama mišica. In kot je običajno pri večini takšnih silakov, je imel nežno dušo. Bil je preprost, tih, zaupljiv... in delaven! Takrat sem ga zadnjič videl. Bal sem se, kaj bo rekel naslednjič, ker nikakor nisem mogel najti pravega opravičila. Ali je zares tako strašno deževalo?

Konec januarja sem se ves vesel vračal s fakultete, kjer sem uspešno opravil zaključni kolokvij iz kemije, ko sem pri Rimskem zidu srečal Bunko. Bila je res lepo urejena, še celo uhančke si je pripela. Že od daleč sem se ji smejal. Po pozdravu je usekala:

»Pero, ali že veš, da se je Cajzek ubil?«

Udarilo me je, resnično me je prizadelo. Najprej nisem mogel verjeti. S Frančkom? Ne, Frančku ni nič, le strašno je pretresen. Vprašanje je, če bo sploh lahko še kdaj šel plezat po takšnem pretresu. In Cajz, kako je mogoče? Spust ob dvojni vrvi, led v razpoki, ki se pod obremenitvijo tali!?

Frančku so v službi v petek odobrili enoleten neplačan dopust. Rekel je, da bo v tem letu dosegel svoj vrhunec v alpi-

nizmu, za to pa rabi čas in denar. Spomladi bo delal na stolpnica, poletje in jesen bo izrabil za plezanje v Alpah, pozimi pa bo šel v Patagonijo. To leto se je hotel dosita nažretni plezanja, da bo potem lahko nehal. — Ali bo res? Kdo bo Franček Knez, če ne bo plezal?

V soboto sta bila s Cajzom že v Vratih. Naveza, ki je med novim letom prva pozimi preplezala težko in tudi poleti redko ponavljano smer Hudeček-Juvan v Travniku, je zjutraj še v temi vstopila v ledni slap, ki sva ga s Tincem gledala pred tremi tedni.

Vodo dolgotrajnih jesenskih deževij je sredi padanja čez steno ujela in ustavila zima, ki je neusmiljeno pritisnila z mrazom. Ostal je širok trak ledu, ki se je skoraj neprekinjeno prilepil ob tristometrsko skalno steno, ki podpira dno Črnega grabna. Poleti najdeš tam prehode v Direktni smeri na Črni graben.

Franček je plezalec z izrednimi živci. Prvi raztežaj je preplezal po »nemogočem« ledu. Grozljivih visečih raztežajev na meji obstoja je bilo pred njima še najmanj deset. Zvečer sta priplezala v dno Črnega grabna, kjer se smer konča, do roba Stene pa je od tod še najmanj petsto metrov.

Je bil Cajz takrat srečen? Morda. Vsekakor sta opravila enkratno dejanje, vzpon, ki bi ga lahko šteli med velike podvige ne samo slovenskega, ampak celo svetovnega alpinizma, če ne bi bili Slovenci tako neumno skromni, ko govorimo o svojih stenah. Franček in Cajz sta iz Stene hotela izplezati po kotu med veliko Črno steno in Osrednjim stebrom, toda odjuga, ki je zrahljala ledni oklep, jima je pokvarila račune. Je bila odjuga kriva? Tega nikoli ne bo vedel nihče.

Med spustom po Bavarski smeri se je tik pred koncem, le kakih petdeset metrov nad tlemi, spulil klin in pustil Frančka samega v nesreči.

SREČANJE POD BRANO

V kotu ob pečici sediva zavita v odeje in grejeva noge skoraj v žerjavici. Špelca je konice svojih nogavic že osmodila, jaz pa jih spretno izmaknem plamenom vsakič, ko se zunaj iz prave smeri veter zažene v dimnik in ogenj bruhne skozi vratca gašperčka. Tisto, kar naj bi bilo »dimnik«, je le luknja v stropu, do nje pa iz pečice vodi preperela dimna cev.

Veliko truda naju je stalo, preden sva zakurila v temle najinem gašperčku. Ko sva se vrnili s ture, sva najprej opazila, da sem izgubil šibice. Po dolgem brezuspešnem brskanju po zimski sobi sva končno pod pogradi našla vlažno škatlico z nekaj vzgalicami. S tisto, ki se mi je zdelo še najbolj suha, sem pobožno podrgnil ob vlažno stranico škatlice. Srce je silovito

zatolklo v pričakovanju in zadržala sva dih, da ne bi zmotila plamenčka, ko je veselo zaprasketalo. Zadihala sva šele, ko je zagorel stenj pripravljene sveče.

Gašperček in njegov dimnik sta bila težava zase. Ko so zagorele prve trske, sva morala ven na zrak; dim je v enem samem veličastnem vzdihu napolnil sobo. Pozneje sem hotel popraviti dimnik, pa so vsi trije člani, iz katerih je bila sestavljena dimna cev, popadali po tleh in skozi luknjo v stropu se je usul sneg. Moral sem ven v vihar, ki se je razbesnel zvečer. Na ravni salonitni strehi sem z opekami ograbil luknjo in s snegom skrbno zadela špranje med njimi, čeprav sem vedel, da se bo »malta« pozneje raztalila v topleni dimu.

Zato pa lahko sedaj v miru opazujeva svoj ogenj v gašperčku in grejeva premražena telesa. Zunaj pa Valkira z jezdecji Apokalipse drvi prek Jermanovih vrat na Štajersko.

Danes sva plezala v Brani. Na vrh sva se povzpela po Šiji, ki je bila vsa poledenela, vendar nama zaradi tega ni delala preglavic. Z vrha Brane sva se spustila na jugovzhodno stran in sestopila po Bosovi grapi. Ni bilo težavno; zadnji skalnati skok sva kar preskočila in spodaj pristala v mehkem puhastem snegu. Ura je bila že štiri popoldne, torej dve uri pred mrakom, ko sva ob vznožju srečala znanca. Naš

Znane višine, neznane globine

Kot predel najglobljih brez en je doslej veljala jugozahodna Evropa, nekaj zadnjih let pa so oči jamarških raziskovalcev vse pogosteje uprte v zahodni Kavkaz. V neki časopisni anketi je gruzinski speleolog prof. Tamas Kiknadze pred kratkim izjavil, da je bil največji dogodek v svetovni speleologiji leta 1988 raziskovanje Pantjuhinove jame. Jamarji so v njej prodrli do globine 1508 metrov in jim torej manjka samo še 30 metrov do svetovnega globinskega rekorda, ki ga ima slejkoprej brezno Jean Bernard v Franciji (Pireneji), ki je globoko 1535 metrov (ali natančneje, globoko je 1494, višoko pa 41 metrov). V zahodnem Kavkazu, na območjih pogorij Bzib in Arabika, je še vrsta zelo globokih brez en, ki jih nameravajo raziskati do konca. Tamkajšnja Snežna jama je že izmerjena do globine 1370 metrov, Iljuhinova jama do minus 1220 metrov in jama Arabika do globine 1100 metrov. Leta 1984 so začeli tam raziskovati, kam odtekajo vode s teh območij in iz teh brez en. Dosedanje raziskave nedvomno dokazujejo, da je z grebena Arabika, od vhoda v Iljuhinovo jama do močnih vodnih izvirov čisto na obali Črnega morja, neverjetna višinska razlika približno 2400 metrov. To seveda pomeni, da je teoretično tudi takšna globina tega brez na, se pravi njegov globinski potencial. Zdaj so začeli ta jamski sistem raziskovati še navzgor.

Najvišje gore na svetu so vse že natančno izmerjene in na vseh so že stali ljudje. Najgloblja brezna pa še vedno ostajajo v najgloblji temi, česar ni mogoče razumeti samo fizično.

J. N.

»dohtar« si je pravkar navezoval dereze. Vprašal sem ju, Andreja in Davida, če se jima ne zdi že malce pozno, da vstopata v Bosovo grapo. Ne, saj imata baterijske svetilke, da bosta lahko plezala v temi, me je »potolažil« Andrej. Nameravala sta na vrh Brane, po Šiji nazaj dol in čez Kamniško sedlo v dolino, potem pa še isti dan spet navzgor na Kokrško sedlo.

Najinemu gašperčku zmanjkuje hrane. Spet se moram izmotati iz odej in oditi ven po kurjavo. Zunaj divja orkan in odnaša meglo in sneg čez sedlo na drugo stran. Najbrž sta bila Andrej in David dovolj pametna, da sta po Bosovi grapi sestopila v dolino, ko se je z nočjo vreme pokvarilo. S Špelco skleneva, da bova tudi midva jutri sestopila. Nima smisla vztrajati in čakati, da naju zamete nov sneg.

BOSOVA IN BOBNARJEVA GRAPA

Do jutra se vreme prav nič ne popravi. Še vedno močno piha in sneži. Ker pa veter ves pršič sproti odnaša prek sedla na drugo stran, si sploh ne moreva predstavljati, koliko novega snega je pravzaprav zapadlo. V Klinu je vetra že precej manj, tako da si lahko zrahlijava vezi na puhovkah in nahrbtnikih, ko hodiva v dolino. Pri spodnji postaji tovarne žičnice na Kamniško sedlo srečava parkiranega fička, ki ga je nov sneg globoko zametel. Ugibava, če ni morda Andrejev in Davidov; slabo bi kazalo zanju, če sta v tej noči kje bivakirala. Pa se kmalu potolaživa, ko v snegu odkrijeva stopinje, ki so obrnjene navzdol, razen nas pa ni bilo nikogar drugega okoli Brane in Planjave.

Pa sva se motila.

Andrej in David sta se izgubila sredi Bosove grape. Stemnilo se je, bližala se je snežna nevihta, vendar se nista hotela spuštiti po grapi, ampak sta do pozne noči brezplodno rila po vzhodnem Braninem pobočju. Bivak je moral biti prva postaja kalvarije. Drugo postajo sta imela ob koncu drugega dne, potem ko sta ves dan iskala prehode v poletih lahko prehodnem pobočju. Na začetku Šije, ko ju je od koč in zimske sobe ločilo le še nekaj metrov hoje po snegu, sta preživela še drugo noč. Kamniški reševalci so ju srečali že spodaj pri avtu, ki sva ga videla s Špelco, ko sta s črnimi omrznjenimi prsti nameščala snežne verige na kolesa. Pa niso šli ponju, ampak po nekega Domžalčana, ki je v severnem pobočju Brane umrl tisto noč, ko sva s Špelco kurila v zimski sobi in bila prepričana, da sva daleč naokoli sama.

* * *

Da, tako je bilo pred šestimi leti. Za tisto zimsko sezono, ki je bila tako podobna letošnji, je bilo konec plezalnih vzponov.

Sredi februarja je skoraj ves teden neprekinjeno snežilo, med smučarji tako težko pričakovana snežna odeja pa je stene odela v belo zimsko dlako hermelina. Z načrti oziroma sanjarjenji o plezanju v Mont Blancovi skupini ni bilo nič. Andrej je zaradi svoje odisejade v Brani izgubil samo en prst, David pa na levi roki vse štiri razen palca.

Neki petek v drugi polovici februarja smo se zvečer po dobri stari navadi zbrali v gostilni Rio. Z Juskom sva načrtovala vzpon po Bobnarjevi grapi na Brano, vendar sva se mu zaradi novo zapadlega snega raje odpovedala. Brana se namreč snega v vršnem pobočju otresa skozi to grapo, ki v spomladanskem času v rednih presledkih v obliki plazov grmi skozi, zato imenujejo Bobnarjev plaz že kar grapo samo. Z Juskom bi morala v grapo vstopiti še ta večer, ko bi v nočnem mrazu vse mirovalo.

Kasneje sta v Rio prišla še Luka in Ines. Bila sta še vsa zasanjana, ker sta se pred nekaj dnevi vrnila iz Španije. Zaradi lepega vremena, ki se je ustalilo v četrtek, sta imela veliko novih plezalnih načrtov in predlog je prišel kar sam od sebe: Pojdimo skupaj v Bobnarja! — Jusko pa ni bil za to in tudi jaz ne.

Naslednji dan sem šel na obisk v Maribor; babica me je bila strašno vesela: »Pa si končno le našel nekaj časa tudi zame!«

V ponedeljek zjutraj, ko sem se vračal, sem v Mariboru na avtobusni postaji kupil Delo, ker sem hotel v športni prilogi prebrati alpinistične novice...

LUKA LEVSTEK

Prvič sem ga videl dve leti prej v Paklečnici. Bil je mlad dolgolas dečko, ki se je stalno smejal in med smehom pripiral oči. V veliko slabo voljo svojih staršev je takrat začel plezati. S Sablo sta nekega popoldneva skoraj dobesedno »pretekla« raz Klina v Aniča kuku. To je bilo takrat, ko sta dva »penjača« ves dan visela v prvih dveh raztežajih tehnike in se zvečer v temi, ko ju ni nihče videl, po vrveh spuстила v Aniča luko. Popoldne, nekaj ur pred tem, sta za njima vstopila v steno Sabla in Luka. Ko je Sabla hotel prehiteti drugega v navezi, mu je rekel: »Izvine, prijatelj, ja sam čuveni Sabla, možeš malo širiti koljena?« in mu med nogami splezal navzgor. Luček je bil po tem menda šele tretjem svojem plezalnem vzponu precej zdelan. Tiho je sedel v kotu Rajne, nove starigradske gostilne, in zadovoljno žulil zaslužno pivo.

Spoznala sva se v Vratih, ko sva z Jakobom ostala brez hrane. Hors in Luka sta skupaj z nama kuharico Milko v Aljaževem domu prosila za večerjo, ko smo vsi

štirje skupaj pospravili še njuno zalogo. Naslednji dan smo se med bobnenjem helikopterja, ki je v rednih presledkih nad nami prenašal gradbeni material za nov Triglavski dom na Kredarico, klical z Nemškega na Skalaški steber in se tako spodbujali med seboj. Ko sva se zvečer z Jakobom utrujena vrnila v Vrata, naju je Luka pričakal z dvema polnima steklenicama piva.

Kako lepo je imeti prijatelje!

Potem se celo leto nisva več videla, ker sva oba zamenjala vrvi in kline za uniformo SMB. Po vojski sva se stalno srečavala v Ljubljani, ker sva pač oba zahajala v isto družbo.

Neko jesensko soboto sem prišel plezat v steno nad Črnim kalom in tam srečal Ines, ki je plezala z Luko. Jusko in Luka sta zjutraj prišla iz Ljubljane, zdaj pa smo Juska poslali v vas po vino. Mi trije smo se med tem ubadali s plezanjem Zidarske smeri na Stolp. Ko sem kot prvi v navezi plezal jaz, se je z vinom vrnil tudi Jusko. Štiri litre vina v dveh steklenicah po dva litra je postavil na raven prostorček pod steno. Prav tedaj sem se dvignil čez previs kakšnih deset metrov nad tlemi, Ines pa je spodaj z razširjenima rokama kazala Luku in Jusku, kako dobro varuje. Rekel sem ji, naj raje malo pazi, takoj nato pa sem že izgubil oporo in padal. Klin, ki se mi je spulil in mi ostal v roki, sem besno zagnal od sebe — in v čudovitem loku je odrčral naravnost v eno od tistih dvolitriških steklenic. Žvenketanje razbitega stekla, po tleh razlit refošk, jaz pa sem obvisel le dva metra nad tlemi.

»Saj sem rekla, da dobro varujem!«

Zvečer smo šli v Medvedjo jamo. Prišla sta še Salko in njegov brat, Ines pa je z mopedom skočila v Koper po najini spalni vreči. Zabava v votlini je bila spet na višku, še posebno potem, ko sva z Juskom dvoglasno odpela Bilečanko. Ker sem včasih pel v zboru, mi ni bilo težko zapeti spremljajoče melodije drugega glasu. — Pozno ponoči sva imela z Lukom resnejši pogovor:

»Veš, Luka, po vseh teh padcih in srečnih naključjih imam občutek, da se bom nekoč ubil v gorah.«

»Pero, ti že ne! Prevečkrat sem te že videl, kako plesaš, pa tudi še kar previden si. Jaz pa se bom, preveč si upam, pa tudi hribov še ne poznam tako kot jih ti.«

Njegove nesreče ne bi rad opisoval. Preveč me je prizadelo, ko sem v Mariboru vse zvedel iz kronike v ponedeljkovem Delu. Ines je imela samo to srečo, da nista bila navezana, ko je po Bobnarjevem plazu pribobnal plaz in je Luka ni potegnil za seboj. Kljub vsemu je bila potem sposobna rešiti sebe, kar je bilo najpomembnejše. Tudi ob takem pretresu je bila sposobna ohraniti trezno glavo, toda pozneje

je bila posledica vsega tega hud živčni zlom. Dolgo se ni mogla pobrati, dokler je ni Janez spet naučil hoditi po trdih tleh, ko jo je vzel s seboj v Španijo. Poleti sta v Tofani di Rozes splezala prvenstveno smer, ki sta jo imenovala **Adios, amigos**.

* * *

Življenje teče dalje. Stara in že zdavnaj obrabljena fraza, ki pa nas skuša potolažiti. In čas zaceli vse rane. Prav tako stara, obrabljena fraza, ki pa je, če to hočemo ali ne, še vedno resnična. Zbogom torej, prijatelj!

Ne vem, zakaj me Aleš več ne pokliče. Po telefonu ne slišim več njegovega: »Živio, Zoran sahab!« Ne vem, zakaj se nič ne oglašja. Najbrž snuje spet kaj čisto novega. Morda je odkril kakšno novo, najtežjo steno svojega življenja.

Zoran Jerin v knjigi
o Alešu Kunaverju

Dolga pot prijateljstva

Ze več kot pet let pelje po štirih državah, in sicer Nemški demokratični republiki, Češkoslovaški, Poljski in Madžarski, mednarodna planinska pot prijateljstva, ki se začne v Eisenachu in konča v Budimpešti, imenujejo pa jo preprosto EB. V celoti je dolga 2700 kilometrov, od tega v Vzhodni Nemčiji 700 in na Češkoslovaškem 915 kilometrov.

V NDR se pot začne v Wartburgu pri Eisenachu in pelje po številnih lepih, zanimivih ali celo naravovarstveno zavarovanih predelih. Pri Saški Švicl prvič prestopi mejo s CSSR in se v tej državi povzpne malo nad tisoč metrov. Pri Harrakovu prvič prestopi poljsko mejo in se po krajši razdalji vrne v CSSR, kjer preceješ del poteka po višini okrog 1500 metrov, najvišje pa se na celotni poti vzpne na tem odseku, in sicer 1709 metrov visoko (Velky Fatransky Krivan). Iz te države se pot spet vzpne na Poljsko, kjer med drugim obide Visoke Tatere in se dotakne Zakopanov ter se prek Nizkih Beskidov vrne v CSSR, po daljši razdalji v tej državi pa se pot odpravi na Madžarsko, gre prek kraškega predela pri Aggteleku ter po madžarskih vzpetinah in ob njih do Budimpešte. Samo v CSSR je na celotni dolžini 915 kilometrov samo 33 kontrolnih točk. Celotna pot je označena s posebnimi smernimi tablami in oznakami, po CSSR pa poteka po že sicer planinsko označenih poteh.

Kdor prehodi posamezne odseke te dolge poti ali celotno pot, lahko dobi posebne značke, za katere obstajajo štiri stopnje, in sicer rumena, zelena, modra in rdeča. Za rumeno značko je treba prehoditi 300 kilometrov in prinesiti potrdila z desetih kontrolnih točk v eni državi. Za zeleno značko je treba prehoditi še 300 kilometrov v drugi državi — in tako se to stopnjevanje nadaljuje. Pred odhodom na pot si popotniki oskrbijo posebno knjižico za žige, ki jo je mogoče med drugim dobiti na naslovu: Dr. Tomas Kuchta, Privozska 5, CSSR-821 09 Bratislava.

v milite onvor (Der Weltwanderer)

UTRINKI SLOVENSKE POMLADI

RAFKO TERPIN

V maju smo.

Kampc, nekdanja obpotna gostilna. Visok cestni prehod s Črnovrškega na Ajdovsko. Hude zime in zlovešč asfalt. Večen hlad v Mrzlem Logu; dolina pod cesto je v skoraj vseh jutrih omrenjena. Špik, močan vrh nad kapelico Vrh gore, obrobja tema smrekovih senc.

Hlad, hlad.

Smiselno se mi zdi takoj zapustiti asfalt. V bukovju nad cesto se začenja dobra steza. Markirana pot čez obraščeno, vedno nekoliko rosno senožet je opuščena. Bolje se je držati desno in v kratkem klancu stopiti do Podobnika.

Široka kmetija si je polovila ves raven svet v okolici: blage senožeti in rupe z njivami. Dihanje ji omogoča nov odcep s kanjedolske ceste, iznad Cenca. Jutro je samo, tiho. Dim se suklja v nebo, hiša molči. Le pes zalaja.

Starih poti k Skalarju in Renku skoraj ne uporabljajo več. Večkrat je treba s kolcem odrediti veje, prestopiti privajen kamen ali obiti podro drevo. V pomladnem, še ne zelenem času je takim stezam lažje slediti.

MEJA MED TOPLIM IN HLADNIM

Za bukovjem in skoraj odcvetelimi kronami (cele šope jih je bilo) se odpira Skalarjev prehod. Spredaj je rupa z zadnjo snežno rjuho in z žafranom ob sebi. Nad njo, ko si oddahne korak, se na levo ustopi Skalarjev kup kamenja in vodnjak, ki je le še v zemljo vkopana hruška. Zelena, zelena je trava. Jeseni brstijo, češnje črnijo, popje poka. Prek mladih rosni trav pada pogled v Kanji Dol, široko, z vseh strani zaprto dolino, večinoma opustelo, v kateri vse poletje pasejo goved bližnjih vasi. Iz doline se vlečejo neznanska Javornikova bukovja. V jutrih sta tu doma senca in megla. V natrgani nebesni mreni se pogosto poigravajo prve svetlobe; Javornik drugega ne dopušča.

Iz modro zelene mrzlotte Skalarjevega spomina rinem desno skozi staro senožet, v kateri so se razrasli grmovje in šopaste bukve. In kratki poti do grebenastega vrha videvam komaj razcvetele jerbaze rumeno zelenega tevja, polno je volčiča, teloh rdeči vsepovsod, vse več je še neodcvetele dvolistne morske čebulice in vmes se rade postavljajo blazine zaspančkov ali pa grmiči navadnega volčina. Na nekaj metrih višine se zdi, da me zapušča pomlad in da ponovno silim v odrevenel zimski čas.

Vrh je hkrati kratek, prepihan in večinoma gol greben. Pravim mu Zajcov vrh, lahko pa bi bil Skalarjev. Dvigajoč se med obema nekdanjima kmetoma je biser cellega Strmca, majhnega, večidel izumrlega zaselka. Na vzhodu mi iz kamenja in oči raste Skalarjevo belo procelje z velikanskim lesenim zatrepom. Okna so tri, menda. Nad njim temni bukov gozd, dolg greben silil proti Javorniku. Za njegovimi pleči se odpirajo planote in namigujejo doline, sonce brazda v meglo. Za vsemi opredeljenimi griči in kuclji se na gorenjskem koncu režijo Storžič, Kočna, Grintovec. Blizu in daleč — tako bom imenoval eno od svojih podob. Vsa luč, pestra in igriva, je tam za Skalarjevim bukovjem videti tuja svetu, po katerem stopam, vendar vem, da bo zdaj-zdaj padlo prek javorniških hrbtov in me za hip oslepilo.

RAZLIVANJE LUČI

S kapo čez ušesa in zavihanim ovratnikom sedim na trinožniku. Skiciram. Pasteli puščajo krčevite sledove. Hitim. Čas je nagel in mnogo obrazov si lahko nadene.

Dogaja se naslednje: Nad mrakom in tihoto kanjedolske krajine utripljejo odmaknjeni prebliski kranjskega jutra. Hladna svetloba se krade, ne da bi vedel kdaj, s colske in vodiške strani, preden se sonce nagne čez Javornikovo glavo. Nenadne ostrine segajo skozi dolinske meglice, skozi zastrite in kasneje bliskovite luči, skozi še zimske bukove rebri, mimo zadnjih snegov in najbolj zelenih trav.

Pomlad ima tod vse v enem košu.

Luči! Videl sem jih orati po Zadlogu. Izza Špika so skočile, jo udarile čez Križno Goro — pa v Čaven in na Kras. Na novo se je odel Podobnik pod mano, nekakšno bleščavo ogrinjalo je zaplahutalo prek njegovih bukev in goličav. Hkrati so se pred menoj na skalovitem robu zaiskrile lanske bilke — in vse obrobje Strmca je zagorelo z njimi. Celó nekaj starega škrlata je zapelo v vijoličastih bukovjih. Za hip — dva. Prav blizu je zablestela Suhovrharjeva gmajna. Streliški vrh in Sveti Duh sta bolj počasna; zimo pestujeta. In Javornik ni nič drugačen.

Kanjedolska rupa čaka s svojimi meglami in temo. Hribovska megla, ta daritev, to očičenje duši in očem, žari po svojih zgornjih načetih obrobjih; vse drugo čaka in spi. Miruje. Dolgo pot ima sonce čez Javornik. — V teh minutah prav gosto živim. Delam. Odrevenela roka išče koščke pastelnih kred in z njimi drsa po skicirki. Vse je le bežno. Mimo gre: roka, poteza,

pogled, misel. Vse bi moral občutiti, vse zaslediti, vse ujeti. Si zapomniti: kod hodi luč. Kako spreobrača svoja obličja. Kako se toplota mladega dne igra z barvami trav, dreves in nebes. Kako odmevajo pobojča, planote in doline. Kje je človek v prejšnjem letu kuril, sekal, kosil, gnojil, gradil. Skozi barvo bi moral zaznati tisočere sledove, ki jih v sozvočju z naravo (ali pa mimo nje) pušča za seboj človek

IZ ZEMLJE SKOZI DUŠO NA PAPIR

Kdo ve, ali zmorem v tistih čistih trenutkih, ki jim ni kaj odščipniti, misliti na vse — ali pa to počnem pozneje, spominsko, jecljaje za mizo?

Vem, da sem, ker delam in odločam o mnogih stvareh. Vse, s čimer se, sedeč na trinožniku, ukvarjam, je moje, skrajno moje, do popolne sebičnosti moje. Ničesar ni treba nikomur dati, ničesar z nikomer deliti. Sam vlečem črte in torej svetu odmerjam podobo. Sam omejujem površine in dajem nečemu novemu telo in obraz. Režem stran, odmišljam stvari, odpuščam krajini in človeku. Delam pike, izbiram vrhove, doline, izreze. Določam dolžino in moč glasov. Vidim, kar hočem, prezrem, kar hočem. Kar počnem v tej svoji utirjeni svobodi, je pravzaprav nekaj povsem drugega, kot je ta silni razgrnjeni svet pod menoj. Nič starega — vse je novo, vse je drugačno. Le malo, za drobno duše je iz zemlje skozme prešlo na papir. Nič več. Kaj je potem to, kar počnem? Slikanje?

Zajcova (Zajčeva ne bi pri nas nihče rekel) dolina mi dá za uro dela. Je pa v tem raju tudi vredno posedeti! Dolina je širša rupa ali (proti Javorniku skoraj odprta) z rodovitno zemljo zapolnjena vrtača. Njen pokoj je za prevetrenimi skalnatimi braniki popoln, videz sproščeno

Svoboda in suženjstvo

Hoja v gore je lahko osvobodilna ali pa zasužnjevalna — podobno kot na primer vera (in še kaj). Islamska vera v do včeraj zasužnjenih arabskih deželah je lahko osvobodilna proti krščanstvu okupatorjev, ko pa so islamske dežele osvobojene, je lahko taista vera za lasten narod — zasužnjujoča.

Hoja v hribe je dostikrat odraz generacijskega konflikta. Če starši prejšnje generacije niso hodili v gore, bo gornišvo prejšnje generacije zanjo — proti lastnim staršem — osvobodilno. Če pa bodo tisti »uporniki« — planinci, ko enkrat odrastejo, vlekli še svoje otroke v gore, bo to za te otroke — zasužnjevalno.

Boris Ogrizek

domač. Njivo na dnu obroblyajo puste peščne senožeti, grebeni so poraščeni z utrjenim nizkim bukovjem; h kraju se postavlja počitniško primerno ohranjena kmečka hiša. Nekaj jesenja, grmovja, suhih zidov komaj slišno bogati zvok čedne slike. Jutranje sonce prihaja poševno; prek krošenj, nepokošenih trav, čaka-joče njive in snežnega zameta v zavetrju se pritajeno (a tudi ne) najprej srečuje z meglo. Zajcov travnik mineva v njej; ko plane sonce, minevata družno: trmasta kanjedolska megla le stežka popusti.

MIREN KRAJ POD MODRIM NEBOM

Vedno krenem po obrobju na colski strani. Čez razkrite in obsekane skale ni težko. Na levi je občudovanja vreden Zajcov kot, na desni se pod širokimi, zdaj še nerazcvetelimi senožetmi vglablja Malo Polje s svojim nezgrešljivim hribom Rižnbirkom. Izpod Cenca se v dolgem klancu spušča ajdovska cesta. Col je pripet nad Vipavsko Belo. Za Kovkom, Sinjim vrhom in Čavnom domuje vipavsko sonce. Seglo je že do konca obzorij, na brezpotju luči se srečujejo le utrinki slovenske pomladi.

Skozi vegasto bukovje in ozek zamet v njem pelje kratka stezica do Renka, od koder je mogoče prav hitro priti na Vrh Strmca na kanjedolsko cesto. Vleče me levo po vozniku za plečato hišo, nazaj, od koder sem prišel. Čez široko jaso stopim in po Zajčevem kolovozu obhodim porasel vrh. Z roba senožeti spet zagledam hišo, pod njo se po starih poteh pretaknem do Skalarja in se od tam nekoliko vzpnem po komaj zaznavni stezici v visoke senožeti nad Snežnikarjem. Samotno je. Tu in tam splešena srnjad, kanjin žvižg, s prejšnjo zimo omrežene stare trave. Miren kraj pod modrim nebom. Naokrog so krošnje.

Topel, presvetljen voznik se potegne do Skokca. Hiša je prazna, družina se je preselila na boljše. Zadržt v toplini pomladanskega poldneva grem mimo vrat, za hišo, po kratkem kolniku do zadnje osatove njive in poslednjega starega snega. Rjavo se rokuje z zelenim, gorko valovi sonce, veje poravnava svojo zimsko poležanost. Čez pašnik me nese na Čelkov vrh.

Z vsakim korakom raste nad mano in vse-naokrog nebo. Kričeče modro in glasno je: poje, brni, mrmra in mrgoli. Ptice režejo vanj. Z brezsončnim svetom nimajo kaj početi.

Na odprtem nad Furlanovim Petrom je kar preširoko nebo.

Stare trave so posejane s prvim cvetjem. Za začetek. Pomlad se sém šele seli. Temna in pusta so še bukovja po Kanjem Dolu in Javorniku. In če se pripelje oblak čez nebo, se razraste groza, puščoba, skorajda zima. Kot bi iz hiše na

sonce gledal. Tukaj, na Čelkovem vrhu, je sonce redkih besedi. Komajda je toplo. Zato pa spodaj živijo drugače. Gladko in v eni sapi se za Špikom vleče zadloška ravan. Skozi Trebče, Predgrize, Koševnik in Lome pòjejo zeleni travnati travkovi. Iz Struga raste Zagrebenc in za njim v umazanem belem gode mesto. Grape in doline trosijo svoje zeleno. Čez Gore in Veharše je že udarilo, prek Krnic in Čekovnika se sili. Vojsko je skorajda obroblijeno s pomladjo.

IZMIKAJOČE SE MISLI

Skozi sonce, skozi pomladne luči, skozi pomladne ognje se vežejo utrinki. Pojem, brnjam, mrgolim tudi sam. Misel je le v meni neulovljiva resnica, beg v meni. Pika

v očesu; zmaknem pogled in je ni več. Zato kel sem trinožnik v poznozimsko rušo in zdaj široko sedim sredi sinjega dne. Nebo mi preplavlja dušo, mencanje neizrečenega me žene v lahno malikovanje. Predaleč je mimo leteča misel, najbližja je pesem. V lastovičjem letu čutim najprej igro. Stvari so take in se tako obračajo, ker jih tako gledam. Saj me le ptice obletavajo. Perut švistne mimo — ššš... — skozi modro...

Zaprem skicirko.

Vem: tako bo, kot je bilo že stokrat. Opletavo se bom dvignil s svojega stojišča in stopil dol. Potlej, po kavici, po vožnji domov, se bom v mislih na kratko vrnil sem gor, pohmal nad svojo cincarijo in se zaradi lepšega vprašal: Mar nisem bil izmikajoča se misel kar sam? Mar nisem?

O RITMIH IN PRAVIČNOSTI

V vsaki družbi obstaja državno pravo, ob njem pa tudi prirodno, ki se lahko od državnega v posameznih primerih razlikuje. Gre za naraven instinkt človeka, kaj je v posameznem primeru zanj prav in kaj ne.

Poleg teh človeških pravn obstaja naravno ali ekološko pravo. V orkestru narave namreč nismo solisti, temveč drobčen člen velikega orkestra, ki kot celota lahko skladno zaigra le, če so vsi njegovi deli uigrani. Preveliko soliranje vodi do tega, da bi morali ostali molčati ali pa se razvijejo disonance, če nočejo molčati. Vrhovni bog, ki si je vse skupaj izmislil (lahko mu rečemo tudi metafizična harmonija ali evolucijsko razvito ekološko ravnotežje) s svojimi mehanizmi poskrbijo, da se motilci utišajo, če pa so motilci premočni, lahko celoten sistem propade, kar se je v geozgodovini z živalskimi vrstami tudi že ničkolikokrat zgodilo.

Res je, da božji mlini — enako kot sodni — meljejo počasi, zato se motilcu lahko v trenutku zazdi, da je vse zakone narave dobil pod svojo oblast in da jih lahko svojevoljno brez meja prikuje svoji, človeški, osebni in vrstni potrebi in merilom. No, predolgo to ne gre in teologi pravijo, da je bog kot oče, ki pusti otroke, da se igrajo, če postane igra le preveč divja in nesramna, pa poseže vmes. Kako drugače kot z ekološko klofuto celemu človeštvu!

In prav tako klofuto prav sedaj mi kot človeštvo dobivamo kar na vseh koncih: od cvetenja morja, ki je naše biserne turizma spremenilo v industrijsko

kloako, do smoga nad mesti, ko predpisujejo ure, kdaj ljudje sploh smejo na cesto, v nekaterih velemestih pa že zrak za dihanje prodajajo na črpalkah — podobno kot gorivo za jeklene konjičke. Reke so izgubile svoje naravne prebivalce in se vse bolj spreminjajo v kanalizacijske kanale.

Če sedaj ali pa smo kdaj vihali nosove nad srednjeveškimi mesti, kjer so kahle z nočno vsebino stresali kar skozi okno na ulico, češ, kako smo mi nòbel, ko imamo stranišče na poteg, se je zdaj spremenilo samo razmerje velikostne lestvice: sedaj je čela narava velemesto — in ali stresamo kaj drugega kot nočne posode na svoje ulice, le da so nočne posode (uradna brezhibna kanalizacija pred izlivom) toliko večje. Pojavljajo se bolezni, ki jih ni bilo desetletja, pojavlja se nova kuga, ki kaže, da jo je zaščitni mehanizem narode izumil prav za sedanjo človekovo demografsko eksplozijo, združeno z raku podobnemu uničevanju narode, AIDS.

Vendar tudi tod naravni bog (ali ekološka pamet) ohranja določeno pravičnost; kaznuje namreč najbolj ravno ljudstva, ki naravo najbolj neusmiljeno uničujejo, to je industrijske velikane. Kot kuga nekdanjih stoletij tudi tokrat naravna ljudstva, ki žive v simbiozi s narodo, skoraj niso prizadeta.

Ali bodo slovenske gore naš Ararat v tej povodnji kužne sodome in gomore na pol poti med razvitimi in nerazvitimi?

Boris Ogrizec

TAM GORI NAD KOČEVJEM, PRI JELENOVEM STUDENCU

SANJSKI SVET KRESNE NOČI

PETER VOVK

Sobota — pozno popoldne je bilo. Vzel sem klobuk s kljuge, palico v roke in odšel po fridrihštajnski poti h koči PD Kočevje pri Jelenovem studencu. Dan je bil bogat in se je dobro končal. Nebo je potemnelo, na zemljo se je spustil mrak. Duša in misli so se zlili v eno. Kar sem podnevi videl še blizu, se je odmaknilo nekam daleč. Kakor da je brez vrednosti. S svojo srebrno tihoto in daljavo priti-skajajo zvezde na dušo. Les se je na žerjavici razgorel. Odsev ognja je ležal na zemlji, smrekah, mizi in klopeh. Vse okoli tega svetlobnega kroga je bilo neprozorno in mračno. V temi sem komaj zaznal posamično drevje, grmovje in skale.

Sedim poleg ognja, molčim in o nečem razmišljam. Osamljena figura bukovega suharja je videti otožna, zasanjana in pesniška. Zdi se mi, kot da posluša. In v tem molčanju — kot da se čuti duša neznanega bitja. Drevesa in grmi so zamisljeni, trava ovenela. Murni zadržano igrajo na godalca, kobilice strizejo trave.

NOČNE LEGENDE

Soparno je, nastaja tišina. Pogovarjam se sam s seboj in ne vem, če bo še kdo prišel. Namečem smrekove veje na žerjavico, plamen bukne v žareč kolobar. Objema me siv dim, iskre lete visoko v zrak. Svetloba ne trepeta več, krogi dreves se manjšajo. Ogenj dogoreva, noč postaja vidnejša. Polna mesečine. Spušča se name in mi šepeta na uho. Rokomavhi so prišli iz svojih skrivališč.

Zaprem oči in ničemur ne posvečam posebne pozornosti. V meni ni nobenega strahu in nemira. Kot da sem gluha od poletne noči in oslepel od srebrne svetlobe lune. Oglašja se nočna ptica — drvarji ji pravijo uspavanka. Meni kriči: spim, spim, spim! Diši po senu, po posušeni travi. Čez dan sem jo pokosil. Duh je sladak, močan in omamljiv.

Začelo se je nočno življenje, ki ga podnevi ni slišati. Tekanje živali, tankočutni žvižgi, glasovi sov in netopirjev. Tenorji, soprani, basi, alti. Vse se preliva v neprestan enoličen šum. Prijetno se počutiš in se predajaš sanjarjenju.

Nepremični predmeti — panji, skale in kamni — kot da nekoga čakajo. Ponoči se mi zde drugačni, drugače razporejeni. Ti predmeti so podobni ljudem in vlivajo nezaupanje. Steza kot da je zlepljena z tlemi. Kakor v sanjah se mi zdi vse to.

Kako lepo je ležati ob ognju in biti človek, ki gleda zvezde, kresnice, luno in temno nebo! Želiš si, da skupno z nočno ptico odletiš neznanokam.

Duša se je odzvala veličastnemu zanosu kresne noči. V sreči sem občutil neko napatost in radost, kot da gozd uvideva, da ni osamljen. Srečujem redka stara drevesa, visoko odrezane panje, okamnele žene in otroke. Po malem mi prihajajo nočne legende na pamet. V otroških letih mi je o njih pripovedovala mati.

Zdi se mi, da priroda bdi. Bojim se, da se ne bi kaj premaknilo. Temne sence dreves preprežajo tla in padajo čez pot. Gomilijo se druga poleg druge — meglene fantastične slike. Ogenj dogoreva. Rdeče rane v lesu nemo tožijo. Sredi enoličnega šumenja in mirnega zraka odjekne začudeno neki glas: »O — O.« Gledam nebo, z zvezdami posuto. Brez oblaka, brez lis in peg.

Topel junijski zrak je miren in negiben. Teško bi mi bilo, če bi izgubil sedanji trenutek življenja. Bliža se polnoč. Ležim ob ognju — sam. Kot bi šla črna senca skozi temo, z bakljo v rokah. Zdi se mi, da nekdo govori pravljico o nočnih ljudeh.

Skozi okno sèm od sive kočje iz brun petrolejka brli. Prišel je čas spanja, meni pa za spati ni. Od vseh strani se tema k ognju sklanja. Zdi se mi, da leti ptič brez kril, saj drugače med drevjem ne bi mogel leteti. Počasi tipam skalnato pot z nogami. Goslanje murnov slišim. Podlaga iz skal je tu gori, pokritih z mahom. Pa korenin, iglic, listov, preprelega lesa in plesni. Oplaja me tišina večera in glasovi drobnih živalic.

OSAMLJENOST ME PRIME ZA ROKO

Na mojem licu je mir. S tišine v tišino capljam po rahlo zarisani stezi in ne vem, kaj bom spet zagledal. V začaranem krogu večera sem. Bobnanje aviona je doseglo uho. Gost sem nočnih živali in ptic. Po smoli in smrečju diši. Bližje je tu gori nebo, so zvezde in luna. Odvečnih besed ni, pustil sem jih v dolini.

V vrtincu plesa v gosti smreki se oglašajo sove. Hahljajo se in dušijo v histeričnem joku. Skovik skovika v temno noč in kliče samicu k sebi. Visoki ozki stožci smrek in jelk kipe v nočno nebo. S srebrnimi žarki lune so veje posute do tal. Strmim v kristalne prepade visokih dreves, moja senca je zazelena.

Tihe zvezde in kresnice trosijo drobno svetlobo. Zdi se mi, da sem metulj, lahko razširjam krila. Čudno nem je nočni čas.

Studeneč, miren in tih, zveni iz globin. Moj obraz v njem je čudno dolg in zveržen. Poln sem samotne hoje, srebrnih latov lune in zbeganih želja.

Miren zrak ne giblje listov. Zvezde neprestano utripajo, kot da signalizirajo. Iskre suhih smrekovih vej lete visoko v zrak, ugaski se vračajo. Luna si domišlja, da je vsaka moja stopinja njena last. Gledam zvezdnato nebo: Orion, Venero, Mars, Saturnus in Rimsko cesto. Utrinek neke zvezde preleti nebo. Želim si, da bi še dolgo hodil po kočevskih hribih.

Z očmi padam v neizmerno globok prazen prostor. Noge se prepletajo s koreninami in ne morejo naprej. Po žilah se pretaka srebrna voda lune. Okoli mene ni nobene resničnosti. Sanjski svet kresne noči se odpira z vso svojo lepoto. S strnjeno tišino umirjajo veje drevov trep-pet ognja. Gozd je skrivnostno zvoneč.

Nekaj blodi skozi temne sence drevov, hoče premagati nočni mir. Osamljenost me prime za roko; odslej sva prijatelja. Jaz, moja senca in luna, trije dobri prijatelji. Oči krotko žarijo, kot bi iskale nočno vilo. Cvetlice in trave izžarevajo dnevno toploto.

Moja zapuščenost postava se tiho pomika naprej. Glas molči, kot bi se bal, da ne bi koga izzval. Kot temne, nejasne slike se pomikajo sence drevov in grmov k polnočnemu stolpu. Skale in kamni so kakor podobne, razložene po tleh. Zmeraj globlje oznanjajo sove svoj vabeči klic noči.

Netopirji, pol ptiči — pol miši, letijo v uokvirjenih krilih po toplem nočnem zraku. Vrtničijo se, dvigajo in padajo. Čez dan spijo pod streho koč z glavo obrnjeno navzdol.

Pastir brez ovc sem, s palico v roki. Zdi se mi, da stalno nekaj pasem.

ZIBAM SVOJE SANJE

Odsev drevov je v svečavi lune prelep. Smrekove veje zadišijo na ognju. Misel nekaj kleše. Tu gori je zame neki na novo ustvarjen svet, ki ga ni mogoče nositi vsak dan s seboj. Veje drevov visijo iz debel kot pahljače. Med nočnimi ptičami in živalmi, ki se oglašajo, je lepo. Drug v drugega zro drevesa, grmi, skale in kamni.

Ležim ob ognju na mahu. Ustnice se gibljejo, prav tiho pojejo. Listi drevov in iglice dihaajo. Cvetlice spijo v travi, ptiči v gnezdih. Gledam zvezde — nešteto zvezd. Gledam svečavo lune, kresnice, ogenj. Zdi se mi, da sem tu gori v brezsnovnem stanju v kresni noči. Besede, črke in stavki se utaplajo v nočni mir.

Nikjer ni umetnih balkonov, le skalnati bloki so, pokriti z mahom. Nekakšen odmev prihaja, utihne in se spet pojavi. S samotne steze odmeva peket jelena. Leskov grm ne ve, kaj sosednji grm sanja o kresni noči. Gledam utrujeno migljanje

ognja na prepereli veji. Sova oponaša svoj glas.

Sam sem, pa vendar ne sam. Stojim pod nebom in gledam zvezde. Molč je tu, tišina! Slišim odmev iz vsemirja. Približale so se neke besede in spet utihnile. Neko izročilo se je lovilo v zraku. Pogovarjal sem se sam s seboj o narobnih stvarih, na robu tako velikih dogodkov.

Plamenček vžigalice, dim iz cigarete, tako kratek hip. In vetrc, večni snubec listov, se je oglašil. Na postelji iz mahu sem ob ognju zazibal svoje sanje. Občutil sem tu gori spet samega sebe, takšnega, kot nisem bil v dolini. Moje srce ni sovražilo nikogar. Nisem se trudil, ko sem nosil težo zvezd in lune.

Gledal sem zemljo stebel in pokončnih drevov. Srebrni zvončki se oglašajo iz vsemirja. Dolgolase smreke pri studencu šumijo. Čist zrak je, ne giblje listov. V mehki mir kresne noči sem utonil.

Koraki po mahu so tihi in počasni. Bos capljam po rosi travi, sveži krvi. Misli so kot zibajoči se metulji, podobni cvetlicam na stebelcih. Plešem z netopirji po toplem poletnem zraku. Kakor otroci v pravljici sem — igram se s kresnicami. Vetrč igra na iglice smrek in jelk svoje melodije. Oživlja plamen.

Nema in negibna stoje drevesa, grmi in skale. Poti in steze. Mehko se udara pod podplati dobra gozdna zemlja.

Nepozaben in dremajoč čas je bil to.

Moje samotne steze in poti so že dalj časa brez srečanja. Le mesečina jih pozna. Vetrč jih skrivaj obiše in žarki sonca jih osvetijo. Moj jaz jih ne obiskuje več.

SKRIVNOST PRIČAKOVANJA

Vrata koč se odpirajo, škripljejo. Čudne dragocenosti so v kuhinji. Gledam skozi okno v travo. Sanjsko žarijo očke dveh lisičk. Skačeta sem in tja, iščeta hrano. Stare smreke v svečavi lune so kot starogrški hram, kjer so se dogajale velike stvaritve. Mrežaste sence drevov leže na mahovnatih tleh.

Mami me skrivnost neznanega pričakovanja. Priroda kot da je začutila nekaj. Poleg ognja ni več nočne živosti. Velika hladna rosa mi je padla na oko, a druga zdrsnila po obrazu navzdol. Kakor da sta razumeli druga drugo. Tišina pa kakor da ni sama. Mehko bokanje srnjaka potresa ozračje jutranjega gozda.

Oči se ob ognju lepljivo odpirajo. Pretegujem se kot mačka, počasi vstajam. Po-brkljam pepel, žerjavica zaiskri. Namečem veje, ogenj zagori. Siv dim se v spirali dviga navzgor. Mravlja še vsa zaspana tiplje pot. Prvi ptičji spevi se oglašajo, še s samoto obloženi. Nagačen z mehko težo capljam do studenca. Zajamem z loncem vodo, da si bom skuhal kavo.

In kaj bi še hotel ne vem.

ŽABA, SKORAJ TISOČAK NAD HERCEGOVSKIM MORJEM

KOZARČKI POGOVORA Z GORJANI

SAKIB KLIKO

Nekega davnega, zdi se mi 1975. leta sem prebral članek o gori Žaba v Hercegovini, ki mi je bil tako všeč, da mi je bila ta gora potem neprestano pred očmi, čeprav nisem videl niti nobene njene slike niti nikoli nisem bil na njej. Lani pa se mi je vendarle ponudila priložnost, da sem stopil na njeno teme.

Iz Neuma, edinega dela Jadrana, ki pripada Bosni in Hercegovini, delček tega pa je to pot pripadal tudi meni, čeprav le za teden dni, sem se odpravil po bližnjicah proti Staremu Neumu, nekdanji vasi, kamor so Hercegovci v hudih zimah prignali ovce, zdaj pa naselju, ki z velikimi koraki sledi svojemu mlajšemu bratu ob morju.

UKROČENA VODA

Asfaltirana cesta pelje proti cerkvi in pokopališču, ki sta lepo urejena, ko pa gre mimo, pride do razpotja cest: na desno gre proti Gradacu oziroma Hutovu in Čapljini, na levo proti Opuzenu. Križišče kot pač vsako križišče, vendar je temu v okras nevsakdanji kažipot (na specialki označen kot spominsko obeležje ali nekaj takega), narejen iz betona in s spraskanim besedilom. Uspelo mi je prebrati »Neum« in »Opuzen« s puščicami, ki kažeta smeri. Na čelni strani je jasno vidna številka MCMXV (1915 torej), verjetno letnica, ko so postavili ta kažipot in zgradili cesto. Zdaj je poleg tega še sedanji, sodobni,

Vrh Žabe: nič posebnega pravzaprav, toda vsak vrh je vendarle vznemirljiv Foto: S. Kliko

pločevinasti smerokaz. Strmo nad križiščem se dviga hrib Žrnjevo (351 m), ki vabi z videzom in izziva z dolgim grebenom, ki se razteza do Blac še naprej od Kiševa.

Cesta pelje v Vranje selo, do kamor sem potreboval pol ure zložne in prijetne hoje. Na začetku vasi je pri stičišču stare ceste in nove asfaltirane prometnice na levi strani gostilna, na desni pa pokopališče. Tam pri pokopališču sem se poslovil od asfaltirane ceste in stopil po makadamu proti Blacam. Na karti je tod označen simbol za izvir in piše Vir. Zvedel sem, da so to vodo uklenili in jo s črpalkami speljali v Neum, ki je pil to vodo, dokler niso zgradili novega vodovoda iz Gabele pri Čapljini.

Blace so prava oaza v tem krasu in kamenju. Vse oddaja svežino in zelenje, naokrog pa je naloženo kamenje, ki ga je leta dolgo zbirala ljudska pridnost, ga dajala na stran ter korak za korakom pripravljala rodovitna tla. Vendar je to le trenutna zmaga človeka nad naravo.

Od črpalke pelje kolovoz proti vasi Kiševo, to pot pa domačini imenujejo »konjski put«. Človeška potreba in nuja sta poznavalsko zarezali in shodili to stezo po golem krasu in bodečem grmovju. Kamenje je zglajeno in gladko kot papir. Koliko potu je bilo prelito po tem kamenju in koliko tovora prenešeno na človekovem hrbtu, da bi se ohranilo golo življenje na golem kamenju!

Takšna in podobna premišljevanja so me pripeljala v kamnito vas na kamniti zemlji, v vas Kiševo. Čemu ravno Kiševo? Mo-

goče zato, ker v tem predelu smatrajo dež za največji blagoslov. Vse je odvisno od dežja, voda za pitje in trud v vrtačah, ki so jih stoletja trgali grobemu kamnu.

VAS, KI UMIRA

Pridem v vas, ki daje na prvi pogled vtis zapuščenosti, vas, ki se je položila po pobočjih in prevalu med dvema hriboma, Čolopek in Gradina. Že mi postaja žal, da bom šel skozi vas, ne da bi srečal živo dušo. Toda tam, kjer se začena makadamska cesta (ali bolje rečeno, kjer se končuje), pogledam na levo proti griču Čolopek in v eni od vrtač opazim shirana starca. Starca je nekaj kopala, prav s težko muko, starec pa je sedel na enem od kamnov kot kakšen orel, ki pazljivo gleda na svoje gnezdo. Glasno sem pozdravil in vprašal za pot, čeprav mi je zemljevid popolnoma zadostoval. Starec me je poklical, naj pridem bližje, ker da niti ne sliši niti ne vidi dobro, pa mi bo vse razložil. Stopim torej k starcema, ju vprašam po zdravju — in takoj slišim zgodbo, za kakršno bi bil pripravljen hoditi dneve dolgo, samo da bi jo znova slišal. Starca sta mi dejala, da je bila ta vas včasih zelo živahna, da je bilo v kakšni

hiši celo po trideset duš, zdaj pa jih čela vas premore samo deset, od katerih je najmlajši pri šestdesetih. Moj sogovornik jim ima šestinosemdeset in se ne jezi, ker je onemogel, ker slabo vidi in sliši; pravi, da je peza let težko breme — toda kaj, treba je iti dalje. Starca pripovedujeta o tem in onem, spodbujam ju, ker mi je zgodba všeč in ker takšno modrovanje bogati dušo, pa tudi starcema je je bilo to, kot je kazalo, všeč. To sem sklepal po tem, ker sta me ob slovesu vprašala za ime: da bosta vedela povedati, sta rekla, kako je neki dobri človek prišel mimo in se lepo pogovoril z njima. Fotografiral sem starca in jima objubil, da jima bom poslal fotografijo, zaradi moje obljube pa sta bila ganjena do srece. Oh, če bi ju videli, kako sta si ravnala obleko in se nastavljala pred fotografa, koliko jima je pomenila ta malenkost! Objubil sem, da bom prišel tudi naslednje leto, če bom v Neumu na počitnicah. Bila sta zadovoljna, vendar sta omenila, da se bosta nemara preselila k otrokom v Dubrovnik.

Da, prišel bom ponovno v Kiševo, pa čeprav Ivana in Anice ne bo več, kajti tam sem doživel še eno srečanje z ljudmi, ki jih človek dolgo pomni, pa čeprav ne bi

Če vas pot zanese nad Šibenik

Hrib Promina (1148 m), osamljen grič, ki se kot otok dviga iz prostrane skradinsko-kistanjske ravnice dobrih 50 kilometrov od Šibenika proti notranjosti in proti Dinari v dolžini kakšnih deset kilometrov, je v mnogočem zanimivejši od svojih višjih sosedov. Tudi njegova višina ni tako neznatna, kot se zdi na prvi pogled, če upoštevamo, da izhodišče za pohode nanj ni niti 300 metrov visoko. Zanimiv je vsestransko, med drugim zaradi paleontoloških ostankov iz eocena ter živalskih in rastlinskih okamenin. Nekateri od njih so bili predmet znanstvene obdelave in študij, številni so v zagrebškem Geološkem muzeju. Nenavaden pojav je več izvirov v gori. Eden od največjih, znani Veliki Točak, ki izvira na višini 700 metrov, je že pred štirimi stoletji oskrboval z vodo Drniš: zgradili so ga med turško okupacijo in obnovili leta 1908. Prav tako so posebno okrog kraja Oklaj v podnožju dragocene rimske ostaline. Promina je zelo dostopna, saj poteka okrog nje cesta med Drnišem, Siveričem, Kninom, Oklajem in Drnišem, po kateri je vedno živahen avtobusni promet. Po vzhodnem in južnem vnožju hriba je speljana železniška proga Zagreb—Split. Leta 1971 so zgradili prav pod vrh hriba rudarsko cesto.

Planinci so začeli Promino pogosteje obiskovati leta 1959, ko so na njej uredili zavetišče. Zdaj je gora delovno območje planinskega društva Promina (ki so ga ustanovili leta 1938 kot Hrvatsko planinsko društvo Moseč), v katerem so zbrani planinci iz Drniša, Siveriča in Tepljuha. Nedaleč (kakšnih 10 km) od Promine oziroma Drniša so Otavice, kjer stoji mavzolej Ivana Meštrovića, našega svetovno znanega kiparja. Zdaj je na Promini na novo zgrajen planinski dom, v katerem lahko prenočuje do sto ljudi. V njem sta voda in elektrika in še drugačno udobje za obiskovalce. Dom, velik 14 × 11 metrov, stoji na višini 850 metrov.

Z železniške postaje Drniš ali Siverič je nekaj manj kot dve uri hoje, medtem ko se je mogoče z avtom pripeljati z odcepa ceste Drniš—Oklaj na cesto, po kateri je še pet kilometrov. Prenočevati je mogoče tudi v Drnišu, mestecu s 3500 prebivalci, slikovitem kraju, ki se je razvil okrog stare trdnjave. V njem sta hotel in bencinska črpalka, nekaj restavracij in gostiln, trgovina, pošta, ambulanta, lekarna. Pred vzponom na Promino je vredno obiskati turško trdnjavo na skali nad mestom s prelepim razgledom na Promino, Petrovo polje in kanjon Cikole pod skalo. Nedaleč od trdnjave je minaret — edini v Dalmaciji.

Josip Sakoman

ničesar zabeležil s peresom ali fotograf-skim aparatom.

Ob slovesu smo se dolgo pozdravljali, z obema rokama sta mi stiskala roko, kot da bi hotela reči, naj še malo ostanem ali naj se kmalu vrnem. Zaželela sta mi srečno pot in mi dala kup nasvetov, sam pa sem jima želel še dolgo življenja in da bi se spet srečali. Dolgo so me spremljale njune oči in mahale njune drhteče roke. Potapljal sem se že prek prevala, onadva pa sta še kar stala. Ali sem res moral tako hitro oditi?

KJE SO ZAKLADI?

Urno sem se oddaljeval po dobri makadamski cesti z mislimi na moja starca. Prispel sem do nekega kamnoloma, na čigar dnu je stala voda in povprašal za pot neko pastirico, ki je tja prignala napojit krave. Prav kmalu zatem sem prišel na asfaltirano cesto, s katere sem zjutraj stopil v Vranjem selu; tod pride iz Moševiča in se nadaljuje naravnost proti Gradacu, na levo pa se cepi proti Babinemu dolu. Pred menoj je masiv Žabe v vsej svoji veličini, prav kmalu pa se je pred menoj odprlo še Gradačko polje — in cesta me je pripeljala naravnost pred trgovino in šolo. Srečal sem precej ljudi in vsi so se karseda trudili, da bi mi dopovedali, kje pelje najboljša in najkrajša pot na vrh Žabe (Ilinega brda, 953 m). Časovno se ne morem nič pritoževati, kajti iz Neuma sem potreboval samo štiri ure, rad pa bi čimdlje ostal v pogovoru s temi ljudmi.

Povedali so mi, da na polju uspevata kakovostna vinska trta in tobak, pa tudi vse drugo, od česar se je mogoče preživljati. Poleg s poljedelstvom se ukvarjajo tudi z živinorejo. Dejali so mi še, da je v zgornjem delu polja ponor Gradnica. Raziskovali so ga, so rekli, neki inženirji; po njihovem pripovedovanju je ponor vhod v podzemsko jezero, ki je pod poljem. S tem pojasnjujejo dober pridelek na polju, saj je pod tlami vlage v izobilju. To pot jim bom kar vse verjel; jaz grem na Žabo, Gradnica pa naj počaka na drugo priložnost, naj počaka na jamarje in naj nam oni povedo pravo resnico.

Po navodilih sem šel po asfaltirani cesti do table, ki označuje konec vasi. Spotoma sem srečal nekega starca, ki mi je do podrobnosti razložil pot in mi jo tudi z roko kazal zgoraj na hribu. Omenil mi je Vilino ploščo in mi priporočal, naj jo najdem. Skoraj ukazal mi je, naj se ob vrnitvi oglasi v njegovi hiši, da mu bom povedal, kako je bilo. Dejal je še, da bi prav rad šel z menoj, če bi le zjutraj vedel, da bom šel gor.

Dobri so ti naši ljudje in ni hriba, na katerega se ne bi povzpel z njihovo pomočjo. Sicer pa moram potisniti malo na stran ta nepozabna srečanja, ki sem jih doživel s

temi ljudmi, ko sem stopal proti Žabi, če naj povem še kaj o vzponu, o srečanju z novim obrazom, z obrazom Žabe.

Zaklad, za čigar odkritje potrebuješ naporenega samega potovanja, ni pravi zaklad; pravi zaklad je tisti, za iskanje katerega potrebuješ celo življenje — pa še to je včasih prekratko. Ali morda niso to moja potovanja po hribih in gorah? Pa vendarle se mi zdi, da je kar blesteč tisti zaklad, ki ga želim najti na vrhu gore — ali pa za njim na drugi strani.

IZGUBLJEN BOJ S ČASOM

Pri tabli, ki označuje konec vasi, mi na levi strani uspe najti stezico, ki pelje ob kamnitem zidu in zapelje v grmovje, tam pa se razcveti v veliko stezic. Ker je bilo vreme lepo in jasno, sem videl vhod v vrtačo oziroma v ozko dolino, ki jo zapirata Vijenac in Iline brdo; tako sem lahko šel s steze na stezo in držal smer proti omenjenemu cilju. Pred vhomom v vrtačo sem se spet srečal s kamnitim zidom, ki zagrajuje neko globel in kjer se začne dobro vidna steza, ki pelje do vrtače in naprej po njej. Približno pri dveh tretjinah vzpona je neprehojen skok oziroma spodmol, ki se razteza po celotni dolinki. Treba jo je obiti po desni strani in se ponovno vrniti v vrtačo na stezo, ki nas pripelje na prečno stezo (ta se pripodi z desne), od tod pa iti naprej na levo na preval Vratlo.

Pred Vratlom je ob stezi cisterna s pitno vodo. S sedla pelje na desno izrazit greben na neki vrh, ki je pravzaprav rob večje police; tega je treba zmagati in se povzpeti na kamnito krono, ki je greben Žabe. Na desno se nato pride po grebenu do piramide, ki označuje najvišji vrh, čeprav se mi je tisti prvi zdel višji.

Čeprav mi srečanja s takimi piramidami ne ostanejo v spominu, vem, da mi ob vsakem takem srečanju srce zatrepeta kot list trepetlike, oči pa se karseda trudijo, da bi vse to polovile. Trudim se, da bi nabral čimveč podrobnosti, ker vem, da po vrnitvi v Jajce vsi moji kolegi planinci pričakujejo novo zgodbo z gorá.

Razrešil sem tudi položaj Viline plošče, vendar zaradi slabega vremena, ki je prihajalo z Veleža, nisem mogel sestopiti kakšnih tristo metrov severovzhodno po strmini.

Najbolj žal mi je vedno, ko moram z vrha nazaj; to pot sem se tolažil, da se bom vračal po drugi poti in da lahko pričakujem nova srečanja. Sklenil sem se spuštiti do jam, ki sem jih s prevoja opazoval na desni strani.

Uživaško sem se spuščal do teh jam: užival sem v čudovitih oblikah kamna in v opojnem vonju sredozemskih trav, ki je močno valovil po razžarjenem okolju. Prišel sem do jam, ki sta pravzaprav dva spodmola, pred katerima je s kamenjem

ograjen prostor; povedali so mi, da so tja včasih zapirali ovce. Nič posebnega se mi nista zdela, zato sem se ustavil le za toliko, da sem ju fotografiral. Nato sem nadaljeval pot do orjaškega hrasta, ki počasi, vendar zanesljivo izgublja boj s krutim časom. In že sem bil na tisti prečni stezi in nedaleč od vhoda v dolinico. Po isti poti sem sestopil proti Gradacu. Srečen in zadovoljen sem bil, da sem to naredil in videl.

Obljubil sem sicer starcu, ki mi je dal zadnja navodila za vzpon, da se bom oglasil pri njemu, vendar sem hitel na avtobus, če bo seveda kakšen pripeljal. Toda starrec je bil pred hišo. Zaklical sem mu »Vrnil sem se, oča!« in računai, da bom lahko nadaljeval pot. Vendar mi ni uspelo: nisem mogel odkloniti starčeve prošnje, naj pridem, da bova malo poklepetala. Celotna družina se je zbrala, da bi pogostila nevsakdanjega gosta. Prav hitro je bil na mizi kozarček pogovora, kava, klobase in domač kruh. Iz pripovedovanja sem zvedel, da je stari karseda zaljubljen v Žabo; tako sva se skorajda že morala dogovoriti, da bova šla prihodnjič skukaj tja gor, ko bom spet v Neumu.

* * *

Nasvet za počitniški izlet

Marsikdo gre poleti na počitnice v Crikvenico ali okoliške turistične kraje, malo kdo pa verjetno ve, da pelje na Drenin, najvišji vrh nad Crikvenico, markirana pot. Morda pa bo koga zamikala, da bo hotel z vrha, od koder je lep razgled na dopustniško morje, videti te turistične obale še z drugega zornega kota. Sodeč po popisih v vpisni knjigi na vrhu so kar precej številni tuji turisti ta vrh že odkrili.

Začetna markacija na tej rekreativni poti je na visokem podpornem kamnitem zidu ob starem mostu prek Dubračine. Takoj na drug strani poti je lani odprt hotel Kaštel, pravzaprav obnovljen objekt, ki je dediščina preteklosti. Zgradil ga je knez Frankopan leta 1412 kot svojo dobrodelno ustanovo, kot Pavlinski samostan z zaprtim dvoriščem in stražnim stolpom. Zanimivejša je sosednja cerkev. V 18. stoletju je namreč velik požar uničil naselje na Kotorju, zato so se ljudje preselili k morju. Nastala so naselja Gorica (nad sedanjim mestnim središčem), Ladvič in Draga, ob morju pa Dvorska in ob izlivu Dubračine Crikvenica, ki so jo imenovali po cerkvi Marijinega Vnebovzetja, ime tega kraja pa se je potem preneslo na celotno območje od Selc do Dramlja.

Markacija pelje neprestano in zložno navkreber najprej po cesti, nato pa po stopnicah in ozkih uličicah skozi naselji Beniči in Šupera. Zatem gremo po cesti skozi naselje Draga in dalje ob zidu iz zloženega

kamenja, kar je od Liburnov podedovan način ograjevanja parcel in plodne zemlje z materialom, ki je značilen za to območje, s kamnom. Za Ladviči in Zoričići, zadnjima naseljema ob stezi, nas pot naposled pripelje v gozd, v gosto borovino, ki nudi osvežujoč hlad, in kratek del po visokem trnjevem grmovju, da ne pozabimo, da smo na koncu koncev v primorju. Potem pa smo na vrhu. Zložna hoja traja komaj uro do poldruge uro.

Drenin je 380 metrov nad morjem in je skalovit, zaradi česar je izreden razgled zelo na široko. To so vedeli že stari Liburni: tam zgoraj so imeli strateško opazovalnico, ograjeno z obzidjem iz velikih skal. Pogled nam od tam zajame Opatijo in Učko, otoke Krk, Cres in Pag, vrhove severnega Velebita in Senj, začetek gorskega dela občine z najmarkantnejšim vrhom Medvidjak, celotno Vinodolsko kotlino in naposled na morski obali Crikvenico, Selce in Novi.

Seveda ni treba posebej opozarjati, naj morskimi planinci, ki bodo šli na Drenin, med potjo ne kadijo, saj je za požar v gozdu ob morju včasih dovolj že prav majhna iskra. Sicer pa so takšna opozorila tudi na posebnih napisnih tablah ob markacijah.

Kdor bi želel bodisi o tej poti bodisi o planinarjenju v širši in bližnji okolici Crikvenice kakšne podatke, naj omenimo, da je v Crikvenici planinsko društvo »Strilež« (Tomislavova 68, 51260 Crikvenica), čigar člani imajo sestanke vsak četrtek od 18. do 19. ure v Preradovičevi ulici 1.

Damir Margan

HELENA GIACOMELLI

Tišina, nabita z glasbo

*Rada se izgubljam
v tišini
in
se razkrajam v besedah
ki so poezija.
Rada v glasbi
iščem
svoj pozabljeni jaz.*

*Včasih pa
ko se vzpenjam na goro
ko prsti mehko drsijo prek hrapavih,
grobih skal
ko pod nogami zija ničevost sveta
ko sva na moji poti le samota in jaz
je na vrhu
tišina
nabita z glasbo
in besedami
in
nič ne zmoti
ubranosti moje duše.*

ŽENSKA NA KITAJSKEM POBOČJU GORE K 2

POKRAJINA NA KONCU SVETA

V Mazar Dali, 3800 metrov visoko, smo zbrali našo karavano, ki je štela petindvajset zahodnjakov, nekaj članov Društva Kitajske gorniške zveze (Chinese Mountaineering Association), okoli dvajset kamelarjev iz uigurskih predelov Singkianga, šestdeset kamel, oslov in ovac, spremljal pa nas je seveda tudi pes...

Kaj lahka odprava!

Res je, da bomo morali živeti tri mesece v popolni samoupravi, da nam bosta v oviro poletna odjuga in silovito naraščanje reke Skasgham in da se nas je namenilo le pet povzpeti na vrh.

Le malo upanja imam, da bom dosegla vrh. Sem edina plezalka, povrh pa imam še težave s kolonom, ki sem si ga poškodovala pozimi. Nisem niti tehnično usposobljena niti nimam dobre kondicije, tako kot tovariši. Vprašam se, kateri vrag me je gnal v to. Mar hočem dognati meje svojih zmogljivosti ali pa poiskati tisti magični kraj, ki sem ga videla na fotografiji? Slika tabora 4 je zbudila mojo radovednost; priobčena je bila v knjigi tistih Italijanov, ki so leta 1983 dosegli vrh prek tega pobočja, in sicer v težavni smeri; toda na posnetku daje tabor vtis nadvse udobnega balkona.

S pogledom sem zajela čar tega kraja, moja domišljija je dodala svoje. Najtrše je seveda to, da mora vse drugo opraviti telo. Spomnim se besed Victorja Segalena, objavljenih v »Equipée«:

»Pogled prek gorskega sedla je resda le bežen, vendar tako prepoln lepote, da ni mogoče ločiti zmagoslavja besed, izrečenih ob zmagoslavju zadoščanih mišic, niti ni mogoče ločiti tega, kar vidiš, od tega, kar vdihavaš.

Le trenutek — da, toda popoln... vse nevspečnosti vzpona, pomanjkljivosti pripomočkov, vse tegobe vržeš prek rame, pozabljene so (...). To je pogled na obljubljeni deželo, ki pa si jo zavojeval sam osebno in ki ti ga noben bog ne bo mogel ukrasti; to je človeški trenutek...«
Kateri alpinist tega ne občuti?

POHOD

Korakamo vzdolž reke Yarkand; njene vode se na severu izgubljajo v porečje Tarima. Nad nami so ogromna pobočja rdečega in rjavega peščenca, raztrgani vrhovi skrilavca, od sonca ožganih skal, spremljata nas mraz in veter. Skozi globoko sotesko pridemo na obsežno planoto, v dolino reke Surukwat. V daljavi se bleščijo zasneženi vrhovi. Dolino, kjer je le nekaj bornih oaz s pritlikavimi vrbami

Avtorica prispevka Annie Beghin na pobočjih K 2 nad taborom 1 (6000 m)

in tamariski, prekrivata gramoz in pesek, ki so ju nanese hudourni vode. Velike naplavinke terase so stopničaste in naprčinih robov.

Po prelazu Aghil (4779 m) se začne neobljudena puščava. Ozremo se po pokrajini »iz začetkov sveta«. Tu vlada geologija s svojo prelomnico velike shaksgamske doline. Na jugovzhodu sta v daljavi Ladakh in prelaz Karakorum. Vsak dan prodiramo globlje proti koncu sveta. Prav lahko bi mislili tako... Tako so verjetno mislili prvi raziskovalci: Sir Francis Younghusband pred kakšnimi sto leti, nato Eric Sipton in prve italijanske geološke odprave Vittoria Sella in vojvode Abruškega. Nekaj dni pozneje, oslepljeni in preprihani od silnega vetra, polnega peska, končno

zagledamo K2, sfingo doline. Peščen tornado nas sprejme v Sughet Jangalu, kraju našega baznega tabora (3850 m).

Namudoma so postavili šotore, tabor je zdaj prava vas. Veliki vojaški šotori so za Kitajce, poseben šotor je namenjen za jedilnico, okoli petnajst šotorov pa je za sebnih. Za nas je to oaza. Zemljišče je peščeno (imamo pesek v laseh, med zobmi...). Okoli nas je kopica živali, zajcev, divjih oslov, volkov, skritih v globelih, redka vrsta koz Marca Pola in rib v reki.

Kitajci so si uredili prijetno bivanje, prav po skavtsko. Hodijo na lov, ribarijo, nabirajo gobe, vrtnarijo in nam pripravljajo odlične obede.

VSAKDANJE ŽIVLJENJE NA VIŠAVJU

Gornji bazni tabor je za dve uri hoje oddaljen od višinskega tabora 2. Konec maja pričnemo prenašati tovore. Da bi jih bilo manj, se težko oprtam: petindvajset kilogramov, to bo gotovo polom. Jočem in škrtam z zobmi. Koleno sem si zaščitila s členkasto kolenčnico — pod posmehljivim pogledom zdravnika, in vložila nekaj zdravilnih blažil. Vreme ni ugodno, mrzlo je in oblačno. V tem nenavadnem kraju nameravamo ostati najmanj petinsedemdeset dni. Pa nimam moči, da bi se vzpela do tabora 2. Vsi prehodi so zaledeneli, naklon strmine je 60°; moja desna meča se upirajo, krč ne popusti. V škripcih si, Annie Beghin!

Ogledujem si tabor 1, idiličen prostor, ki mu za streho služi razpokan kos ledu, od katerega popoldne kaplja na plezalce, speče v taboru. O podu sploh ne bi govorila... V enem mesecu se je tako spremenil, da posedamo že na sirastih razpokah! Kadar sneži, moramo zaradi neprestanih plazov pohiteti s sestopanjem. No, ta tabor smo konec junija opustili. Morali bomo 1700 metrov hoda do baznega tabora opraviti na en mah. Jaz sicer ne, kajti pretvarjala se bom, da spim. Danes je 14. julij. Ognjemeta ni. Dežuje.

K2 je najpogosteje pod kopo oblakov. Pozabimo nanj, čitamo Prousta ali Gionioja, sama se zatopim v Lévinasa; tišina vlada. Šestindvajseti julij: sveta Ana. Moj god je! Trinajst ur plezanja, da dosežemo tabor 2. Nadvse naporna je strmina, saj mi na višini 6400 metrov sonce spreminja čelado v peč. Ko prisopiham, se brz sprostim s pripravljanjem mlačne čokolade in vroče limonade, podprem se z alzaškim sirom in tunino v olju. Posledica je nemirna noč. Zjutraj sem nespočita. Na srečo za moje pomirjenje vesti začne snežiti v drobnih snežinkah. Zbistrim se in se na poziv urno spustim po vrveh navzdol.

Tu se konča moj vzpon na K2 in moje sanje o višinah se že usmerjajo na Everest.

Tovariši pa kljub slabemu vremenu, ki je zajelo gorovje, nadaljujejo s poskusi. Prek radia zvemo, da so v Indiji poplave, v Nepalju potresi, v New Delhiju kolera... Tukaj je vsaj mirno. Smo v svojem balonu. Konec je mojih prividov o pobegu prek prelaza Sarpo lago proti Baltoru, Pakistanu... Privadila sem se...

KALNE, DIVJE VODE

Bliža se že sredina avgusta, a tudi konec odprave. François ne reče nič, Pierre hoče ponoviti vzpon. Drugim je K2 že odveč. Meni pa je odveč to vzdušje spravljivosti in Pierrova molčečnost.

Odpravim se 11. avgusta skupaj s Šerpami. Spodaj si bom odpočila, z nogami v vročem pesku, srečna, da bom videla muhe, komarje, šaljive Kitajce, nasplah — življenje!

Sprehajam se, z nosom proti vetru, z walkmanom na ušesih. Prva neurja dosežejo K2, ko je Pierre v taboru 4. Petnajstega avgusta se sprosti hudo neurje. Tu doli lije v potokih; loteva se me nemir. Odločim se, da se z enim od Šerp odpravim v zgornji tabor. Naslednjega dne pomalem sneži. Z Ganeshom se vseeno povzpneva, pa naletiva na Françoisa. Pierru pa se je kljub plazovom posrečila vrnitev v zgornji bazni tabor; blodil je med labirintom ledeniških razpok in taborom. Zdej počiva in čaka na boljše vreme, ugodno za sestop.

Rešena bojzani se obrnem, da bi ga počakala v baznem taboru.

Kamele so pripravljene; povratek bo nevaren.

Reka Shaksngam narašča, njene vode so kalne in divje. Obrnem list: privid, oblikovan od resničnosti, je preživel. V meni je le še želja, da se vrnem na Himalajo.

La Montagne & Alpinisme
Prev. Z. Koprivnik

Ali se še kdaj spomnite Janka Mlakarja, njegovega Trebušnika in še koga, ki se mu je v hribih dogajalo marsikaj smešnega in zabavnega? Ali bi po dolgem času spet radi brali kaj podobnega — ali pa drugačnega in vendar smešnega? Ne pričakujemo odgovora, ker vemo, kakšen bi bil. V uredništvu Planinskega vestnika bi po dolgem času prav tako spet radi prebrali kakšno zares zabavno zgodbo, resnično ali izmišljeno, iz najširšega planinskega življenja ali dogajanja. Zato vabimo vse šaljivce, naj sedejo za mizo in svoj humor povedo široki planinski družini. Ob tem je nemara posebno za avtorje zanimiv podatek, da takšna dobra zgodba odtehta najmanj znesek, ki ga je treba odšteti za celoletno naročnino na Planinski vestnik.

MED ŠTRUCO IN SORICO

JOZE GOSTINČAR

»Ta je pa že pod rušo.«

Besede, ki lahko človeku pomenijo veliko, mu povzročajo bolečino, gredo mimo nje-ga skorajda neopazno ali pa se mu brez pravega vzroka vtisnejo v podzavest in se ob nepričakovanem trenutku zopet poja-vijo v vsej tragičnosti.

Sredi novembra lani so nam vremeno-slovci za konec tedna vztrajno napove-dovali poslabšanje vremena z dežjem in snegom do nižin. Bolj ko se je bližala sobota, bolj se mi je — in enako tudi mo-jemu dolgoletnemu prijatelju in sopotniku na številnih, zlasti zimskih turah Prepečaču — krepila želja, da zlezeva še kako smer, preden bi gore zasnežilo. Slutnja, da bo vreme le zdržalo, se je uresničila. Devet-najstega novembra sva približno ob deseti uri vstopila v Virensovo smer. Nad Koglom sva vzemirila večjo skupino ko dren zdra-vih gamsov, katerih zunanost je izkazo-vala, da komaj čakajo na bližajočo se zimo. Že v snežnem metežu sva zlezla še smer Černivec—Pibernik. Obe smeri sta mi, zlasti zaradi različnosti, prijetno zapolnili dan in v mozaik gorskih doži-vetij dodali nov kamenček.

SELITEV POD RATITOVEC

Brez obotavljanja sva v močnem vetru in sneženju pričela sestopati proti Kokr-skemu sedlu. Kmalu za bivačkom naju je v svoje naročje vzel mrak. Moč mu je jemal mesec, ki je v svoji sramežljivosti kazal le polovico obraza. Pot je bila ve-činoma zasnežena, zato nama je zaradi lahke obutve vso pozornost usmerjala v naslednji korak. Kljub temu sva tu in tam opažala gamse; kot skrivnostne sence so se umikali pred tujcema, ki sta jih motila v večernem počitku.

Preplavilo me je neko posebno vzdušje. Deloma je bilo to zaradi miru, ki me je obdajal, saj je bil prijatelj nekaj deset korakov pred menoj. A tudi svetlobna igra mesečine je pripomogla, da sem se po-greznil v svet meditacije.

Preselil sem se v začetek leta 1987. Ta-krat sem ponovno opravil eno izmed meni najljubših turnosmučarskih poti, od So-ricice prek Ratitovca do Češnjice pri Že-leznikih. Po tej poti se podajo le redki turni smučarji in je po krivici zapostav-ljena, verjetno zaradi razmeroma majhne višine Ratitovca. Kljub temu ponuja tura obilo smučarskih možnosti s prelepimi raz-gledi tja od Bohinjskih gora pa do Snež-nika. Oblikovitost delno poraščenega sve-

ta je kot nalašč za nabiranje moči v za-četku sezone, ko v visokogorju običajno še ni dovolj snega. Snežne razmere so po-navadi dokaj stabilne in ugodne, spust z Ratitovca mimo Podlonka v Dašnjico pa poteka deloma po gozdu, deloma po se-nožetih in cesti. Višinska razlika je kar tisoč metrov!

V prvih dveh mesecih leta običajne snežne razmere omogočajo spust vse do zimske-ga bazena na Češnjici, kar omogoča, da se tura dopolni še s kopanjem ali savno. Ne bi kazalo zanemariti dejstva, da avto-busna zveza do Sorice odpravi problem lastnega prevoza.

Lepote zasneženega Ratitovca je močno cenil tudi moj žal že preminuli prijatelj, akademski kipar in gorski reševalec Tone Logonder. V razgovoru mi je večkrat raz-krival svoj intimni odnos do tega lepotca nad Selško dolino. Njegov spomenik, po-svečen dogodkom med NOB, ki stoji v va-sici Prtovč, je le delček bogate umetni-kove dediščine, ki jo je Tone zapustil na-šim gorskim vasem. Dopolnjuje jo še nje-gov kip Ivana Groharja v Sorici.

LJUDJE ZA ZAPAH

Običajno sem opisano turo opravil po grebenih, tistikrat pa sem se odločil, da bom šel skozi podratitovške vasi, k če-mur me je spodbudila nesplužena cesta. Po pršiču, ki se je skoraj neslišno izgub-ljal pod smučmi, in v prvih jutranjih žar-kih, ki so me pozdravljali izza Lubnika, sem se, poln moči, ki jo človek občuti le v podobnih trenutkih, približeval vasi Zgor-nje Danje. Stisnjena pod Valantovim ro-bom in vsa odeta v bleščečo se snežno odejo mi je sprva delovala pravljico in domače. Bolj ko sem se ji bližal, bolj me je na njeni podobi nekaj motilo. Skoraj so me zajele sence prvih hiš, ko sem se zavedel, kaj deluje tuje in hladno.

Vhodna vrata hiš so bila do polovice za-snežena, polkna zaprta, tudi dimniki niso kazali znakov življenja. Prve vtise doma-čnosti je zamenjal občutek osamljenosti in človeške odtujenosti.

Vasica je bila hitro za menoj, tudi razpo-loženje se je popravilo. Ponovno se mi je vrnil jutranji polet. Dodatno moč mu je dajal že povsem prebujen čudovit zimski dan. Tako razpoložen sem se pridričal med stene vasice Torke. Hojo sem upočas-nil, kajti želel sem občutiti tudi to vas, ki je kljub zapuščenosti delovala bolj pri-jazno zaradi dneva, ki je dihal že s pol-nimi pljuči.

Nenadoma sem brez namena in močno presenečen obstal.

Le kakšnih dvajset metrov pred menoj je na pragu hišice stala ženica. Njeno od številnih naporov zgrbljeno telo je kazalo visoko starost. Otresala je staro cunjjo, s katero je verjetno že kdovelikokrat brisala prah v skromnem domovanju ali počela druga hišna opravila. Delo jo je tako zaposlilo, da nepričakovanega neznančevega prihoda ni opazila. Zavedel sem se neugodnega položaja: kaj storiti, kako opozoriti nase, da bi ženice ne prestrašil. Na prvi tihi »dober dan« ni bilo odziva, po ponovnem pa me je ženica presenečeno pogledala, postala za trenutek, sama sebi nekaj zamrmrala in stopila v hišo. Zamolkel udarec zapaha na vratih me je hladno postavil nazaj v Zgornje Danje.

Nad reakcijo sem bil prvi hip presenečen. Čez nekaj trenutkov sem v majhnem prekrizanem okencu, ki je tako značilno za stare gorske domačije pod Ratitovcem, zagledal bled, zguban obraz; iz izbinega mraka je nemo strmela vame. Zavedel sem se, da sem pravzaprav tujec, ki v tistem

trenutku na tistem kraju nimam česa iskati in sem s svojo prisotnostjo zmotil jesen osamljenega bitja.

»TA JE PA ŽE POD RUŠO!«

Razlago za odziv ženice na moj prihod sem dobil med nadaljevanjem poti. Šele tedaj sem se zavedal, da k njej ni vodila nobena gaz ali druga sled.

Sredi lanskega marca sem se z znancem iz Spodnjih Danij potepal po zasneženih bregeh Črne prsti. Omenil sem mu opisano doživetje. Njegove besede »Ta je pa že pod rušo!« so mi tedanje vtise samo še poglobile.

Spet sem se jih zavedel v sanjarijah pod Grintovcem; potem je čar spominov popustil in že sem zrl v blede mesečino, ki je lila na tiho gorsko krajino. Pred menoj je enakomerno in neslišno ubiral korake Pretepač.

»Sem že mislil, da si obrnil!« me je hudo mušno zbedel in me, ne vedoč za moje misli, postavil na trdna tla.

RESNIČNA ZGODBA IZPRED VEČ KOT POL STOLETJA

SVOJEVRSTNA PRAVDA NA JELOVICI

LEOPOLD PETAUER

Na ne preveč z iglavci zakritem kraju, nekoliko v breg, je stala drvarska kočja, ena izmed mnogih na zelo razpotegnjeni Jelovici. Sestavljena je bila iz zbitih desk in pokrita v glavnem z dvojnimi smrekovimi skorjami na malo nagnjenem ostrešju; na njem je bilo za obtežitev raztresenih nekaj skalic. Do kolibe je vodila spodaj precej kamnita potka. Pod njo je žuborel neznamenit studenček.

Ko sem se pozno popoldne proti izteku otavnika leta 1932 približal začasnemu bivališču zaenkrat še neznanega drvarja na razdaljo kakšnih deset metrov, sem opazil, da nizka in ozka vratca niso bila zaprta, nasprotno, precej odprta, in z vsakim naslednjim korakom sem razločneje slišal neenakomerno hrčanje, ki je prihajalo iz notranjosti kočje.

HUDIČ, KI ŽRE KORUZO

Radovednost me je gnala, da sem prestopil prag. Najprej nisem v notrini tako rekoč ničesar opazil; bilo je temno, kajti edino okence — in še to zamazano — je prepuščalo bore malo zunanje svetlobe med štiri stene eojnega prostora. Šele sčasoma so mi oči začele razpoznavati pičlo, zelo preprosto imetje pred seboj. Na vsaki strani ognjišča je bila po ena kratka, groba

klopca. Poleg desne je bilo nekaj, čemur bi lahko rekli miza; nanjo sem odložil svoj nahrbtnik in svršnico. Nad mizo je viselo dvoje posod in malenkosten jedilni pribor, na nasprotni strani pa neznatna garderoba. Na tleh sem zagledal dve vrečici; ena od obeh je bila odprta. Najbrž je bilo po kotih še kaj krame.

Poglavitno pozornost pa sem posvečal pogradu, od koder je močno hrčalo. Nisem verjel svojim očem: tam je udobno ležal — srnjak. Ni se še prebudil.

Stopil sem k okencu. Po potki navzgor je nekdo spešil. Prav gotovo bo imetnik kolibe, v kateri sem se v nenavadni okoliščini znašel. V svoji domnevi se nisem zmotil. Hrupno je vstopil in vratca zaloputnil za sabo. Videl sem, kako je srnjak poskočil s pograda, preplašeno gledal krog sebe in se nazadnje stisnil k steni ob pogradu. Ogledal sem si prišleka, kolikor se je pač dalo. Bil je srednje, čokate postave, z desno nogo je malce šepal. Njegovi grčasti roki in napete žile so dovolj pričali o težaškem delu. Obraz je imel prej oglat kot okrogel. Izpod košatih obrvi so sršele črne oči in na razoranem licu se mu je nos nekoliko krivil na levo. Raševinasto oblačilo je ponekod kazalo razpoke. Tudi čevlji so bili v slabem stanju. Bil je znatno starejši od mene; prisodil sem mu kakšnih petin-trideset let.

Prve besede, ki jih je drvar spregovoril, so bile namenjene srnjaku. Ni znal krotiti svoje ogorčenosti:

»A ti si tist hudič, ki mi žre turščo!«
Presenetilo me je. Doslej še nisem od nikogar slišal take obtožbe na račun srnjakov. Naposled pa sem dopuščal, da je srnjaka, če je bil res použil kaj turščice ali kaj drugega, nemara v trebuhu napelo in se je zleknil kar na pograd. Takoj pa sem sprevidel, da bi bilo z moje strani hudo nápak, če bi razrjencu pod skupno streho glede na izrečni očitke le količjak ugovarjal.

PRIPRAVA NA KRAVAVO RIHTO

Po kratkem odmoru se je drvar obrnil proti meni. Premeril me je od glave do petá. Spodmolato me je pogledal in vprašal, kdo in od kod sem ter kaj počnem v njegovi »paláci«, kot se je izrazil. Nisem imel nobenega razloga, da bi mu na zastavljeno vprašanje karkoli prikrival; saj bi mu tudi sicer sam razložil, zakaj sem v njegovi koči.

Vedno manjša Pastirica

Avstrijsko planinsko združenje (ÖAV) že daljši čas skrbi, da strokovnjaki opazujejo ledenik Pastirico pod Grossglocknerjem (Viseke Ture). Na željo ÖAV je ob izteku vsakega opazovalnega obdobja z izsledki seznanjena tudi javnost, saj gre za naravni pojav, ki nekako zadeva vse prebivalce pokrajine. Meritve na ledeniku opravljajo strokovnjaki in znanstveniki z univerz v Grazu, Salzburgu in iz drugih središč vsako leto septembra. To je čas, ko že ni več izdatnejšega kopnenja in usihanja ledenih gmot, ko je torej minulo obdobje največjega izgubljanja ledene mase.

Iz podatkov za obdobje 1981—1986 sledi, da se je klima v tem času bistveno omilila (poslabšala), če jo primerjamo z obdobjem 1976—1981. Bilanca ustvarjanja oziroma ohranjanja ledu je bila kar štiri leta negativna, dvakrat celo zelo negativna. Samo v enem letu bi mogli govoriti o rahlem povečanju ledene gmote.

Od čela ledenika navzgor je v tem času na petih opazovalnih oziroma merilnih točkah pobralo led v debelini 11,9 m, 8,8 m, 7,4 m, 3,6 m in 4,7 m. Tudi pot ledene gmote je bila za približno 20 odstotkov krajša.

Če si pomagamo s številkami, se pokaže naslednje:

V predelu čela ledenika je izguba ledene gmote v obdobju 1976—1981 povzročila izgubo 2,78 milijona m³ vode, v obdobju 1981—1986 pa 9,53 milijona m³ vode.

Vzroke najdemo predvsem v opaznem povečanju srednje povprečne poletne temperature. Tako so v vremenski opazovalnici na Sonnblicku zabeležili julijsko povprečje plus 5,6° C. To je za 4,4° C nad stoletnim povprečjem; dne 27. 7. 1983 je znašala temperatura na tem mernem mestu več, kot so jo v tem času kdajkoli namerili, odkar opravljajo meritve.

Podobne izkušnje imajo ledoslovci tudi na drugih ledenikih; kaže, da tudi usihanje zelenega snega na Triglavskem ledeniku sledi dogajanju na tujem.

(Carinthia, Celovec)

»Študent sem. Prebivam v Ljubljani. V Kropi imam sorodstvo. Že od rane mladosti zahajam na Jelovico. Poznam marsikatero planšarja in pastirja pa tudi kakega drvarja tu gori. Pot me je danes po naključju privedla v območje tvoje 'palace' in ker sem našel njena vratca odprta ter so moja ušesa prestregla čudno drnjohanje, sem brez dovoljenja kogarkoli vstopil. Upam, da sem ti povedal o sebi zadosti.«

Nisem računal, da bi mi ogovorjenec dal kaj podatkov o sebi. Vedel sem, da se do teh lahko dokopljem na drug način, saj ga je moral ta ali oni na Jelovici bivajočih zanesljivo osebno poznati. In res sem na predvideni način pozneje zvedel precej iz njegovega življenjepisa.

Moj odgovor je drvarju očitno zadoščal. Spet se je posvetil srnjaku:

»Zdej si moj!« je vzkliknil in od nekod izvlekel dolg, oster nož ter ga pokazal četveronožcu, meni pa dejal:

»Ti kr pej; pr krvav riht nobenga n nuncam!«

Po hrbtu me je obilil mrzel pot. Nekaj je bilo treba takoj ukreniti, da bi preprečil najhujše. In če bi se to kljub vsemu vendar zgodilo, bi se jaz vseeno počutil za sokrivca ne glede na to, ali bi bila obsodba izvršena v moji prisotnosti ali brez nje. Zdaj imej svoje živce v oblasti, sem svetoval sam sebi, drvarju pa razmeroma mirno dejal:

»Če boš uresničil svojo nečloveško namero, je to zločin, ki ne more ostati nekaznovan!«

Drvar na mojo zanj prav gotovo neljubo pripombo ni nekaj časa ničesar odvrnil. Popraskal se je za ušesom, kot delajo ljudje v zadregi, zatem pa je bruhalo iz njegovih ust:

»Nimam papirne pravice za jago. Cvo za pušo — bržčas je imel v mislih krivolovsko — nimam cvenka. Kaj naj denemo doma v lonc? Hudo je zdaj za nas reveže!«

V teh kratkih štirih stavkih, ki jih je sogovornik, ne da bi me pogledal, spregovoril kar tja v en dan, se je odražala vsa njegova družinska in širja družbena stiska. Nato pa se je zravnal, stopil korak proti meni in zapičil svoje temne oči vame:

»M boš izdava?«

Tudi jaz sem ga pogledal naravnost v oči in odločno odgovoril:

»Tega ne bom storil, a tudi ti ne stori srnjaku nič žalega!«

V zagovor četveronožcu sem še dostavil: »Zakaj pa vratca niso bila vsaj zaprta, če že ne zaklenjena?«

Ostal sem brez odgovora.

ODKUPNINA ZA SRNJAKA

Vse bolj sem se zavedal, da se na Jelovici razpleta svojevrstna pravda med tremi bitji: med srnjakom — obdolžencem, ki se

kot žival seveda sama ni mogla braniti, drvarjem — tožiteljem, ki si je prilaščal tudi položaj sodnika, in menoj, ki sem se obenem znašel kar v treh vlogah, kot priča, branilec in nekolikanj tudi kot razsodnik.

V desnici imetnika »palače« se je vnovič zabliskal nož. Spoznal sem, da gre tokrat zares. Planil sem proti nasprotniku in ga z levico zagrabil za desnico. Ruvala sva se, toda bil je močnejši od mene. Kmalu sem začutil v dlani pekočo bolečino, ki jo je povzročilo noževno rezilo. Kri je pritekla. Napadalcu sem pokazal okrvavljeno roko. Odložil je nož, jaz pa sem rano hitro ovil z robcem. Potlej se mi je posrečilo razvezati nahrbtnik. Takoj sem poiskal vrečko, ki sem jo vedno imel na vrhu in v njej jod, vato, sterilno gazo, povoj in škarjice. Obvezal sem se sam z desnico in zobmi.

»Maš kej šnopsa s sabo?« me je brez posebne ihte pobaral drvar.

»Ne!« sem na kratko odgovoril in hkrati notranje obžaloval, da ga nimam. Žganje, sem premišljeval — in v možganih se mi je nekaj posvetilo. Kajpak, žganje! Omo-gočiti moram, da bi oni drugi prišel do žganja, ki ga drvarji na splošno cenijo in ga je moč dobiti v pastirskih stanih na Jelovici. Konec koncev sem se spomnil, da imam pri sebi nekaj denarja. Potegnil sem iz zadnjega hlačnega žepa denarnico za kovance, izbral med njimi edinega največjega, to je srebrnik za petdeset dinarjev — ostalo mi je samo še nekaj kovan-
cev nizke vrednosti — in ga položil na mizo ter ga ponudil drvarju za odkup srnjaka, ki si ga je samovoljno prisvajal.

»Za šnops in za v lonec,« sem še pojasnil. Nasprotnik ni predolgo okleval. Nobene ni več črnil in molče je spravil petdesetak. (Če bi dandanes tej vsoti dodali tri ničle, bi s tem še zdaleč ne dosegli vrednosti petdesetih dinarjev iz leta 1932, ko se je dogajala tale zgodba.)

Ozrl sem se na potrtega srnjaka in precej hipov sva se nepremično gledala. Ali so se njegove oči resnično solzile?

Nisem se ga dotaknil, pač pa sem na stežaj odprl vratca in vilar se je pognal proti izhodu — vmes ga je drvar še utegnil brniti v bok —, potem pa je izginil v ponovno svobodo.

Težak kamen se mi je odvalil od srca.

ŽIVLJENJE ZA ŽIVLJENJE

Že se je zmračilo, ko sem se napotil proti Mošenjski planini z enostavno kočjo pod okriljem SPD, kjer sem poznal starejši zakonski par — mož je v glavnem pastiril, žena pa je bila oskrbnica — in kjer sem od časa do časa prenočeval. Tam bodo poskrbeli za mojo ranjeno roko, saj je kri že dokaj pordečila obvezo.

Spotoma k cilju, ki ni bil tako blizu, pa me je čakala še ena neprijetnost. Le po-

časi sem stopical skozi iglast gozd v temini. Jelke in smreke so se sicer redčile, a to ni dosti zaleglo, ker je bilo nebo pretežno oblačno.

Nenadoma je skoraj zraven mene nekaj silno zaprhalo. Obstal sem kakor vkopan. Tedaj pa se je za kratek čas prikazala luna in v njenem svitu sem zapazil ležečega srnjaka, ki sem ga bil očitno pregnal iz loža.

Potem pa sem se zgrozil, kajti dva koraka pred menoj je zevala udorina, katere dna nisem videl...

Srčno sem si zaželel, da bi bil pravkar pobegli srnjak taisti iz drvarske kolibe.

V GORAH PIHAJO TAKI IN DRUGAČNI VETROVI

SREČANJE V HRIBIH

*Nekega popolnoma običajnega poletnega sobotnega dne sta se v hribih na gamsji stezi okoli 14.52 srečali markantni gorniški figuri. Kratko in malo: mladostno dinamični športni plezalec in nekoliko pri-
letnejši gorski popotnik.*

Jens pravi: Pozdravljen!

Toni pravi: Pozdravljen!

Jens premišljuje:

Oho, pumparice, ki jih ne prestreli nobena krogla, karirasta srajca, klobuk iz lodna in tako — saj je videti kot kakšna prikazen! Gotovo se že od svoje birme sprehaja v popolnoma istih oblačilih po botaniki, kar je zares smešno. Pa še nahrbtnik — kot iz kakšnega planinskega muzeja — prav takšna nenavadna vreča! Zelo značilen gorski popotnik, kot se zdí, in popolnoma zaštekán.

Toni premišljuje:

No, pač spet en punker! Le kako pride tak pavliha v hribe! In kakšne barve je njegovo oblačilo — samo da za vsako ceno pade v oči. Če nastane v njegovih smešnih hlačah nekoliko zvišan pritisk, lahko mirno vrže stran tisto ničvredno stvar iz umetnih vlaken. In prav na sredi mojega fotografskega motiva je zdaj ta maškara! Zaradi takih reči vendar ne vlečem s seboj svoje zrcalnorefleksne kamere!

Toni pravi:

Gospod sosed, ali se ne bi mogel umakniti nekoliko na stran?

O fotografski opremi, ki jo uporablja Toni, se oba takoj zapleteta v pogovor in prav kmalu zatem pristaneta pri vremenu oziroma pri njegovih domnevnih nadaljnjih spremembah.

Jens pravi:

Danes bom na vsak način splezal še »Goofyjeve steklene oči« — solo, logo, saj to je takoj tam čez, 6+, samo to še

rabim danes, tam spodaj takointako nimam nobenega filinga več.

Toni pravi:

Aha!

Jens pravi:

Takoj potem bom odplaval s padalom z Gore v dolino, zmetal svojo plezalsko kramo na svojo kripo in z njo odfrčal v Arco, kajti tam imajo gotovo najboljši kapučin. Nasploh je ta konec takointako čisto aut. Samega sebe ne razujem, zakaj sem sploh prišel sem.

Medtem ko si je Jens zmešal dehidrirano hrano, vrgel vanjo tableto multivitaminov in vse skupaj pošteno zalil z mineralno vodo, je Toni s super odličnim daljnogledom nepremično opazoval planinsko kočjo globoko spodaj, dokler po drugi steklenici piva, ki jo je spraznil, ni iz dimnika prisukljaj dim.

Toni pravi:

Kadi se že, torej je večerja že na štedilniku. In če bo danes še deževalo, mi je prav malo mar, saj grem takointako samo do kočje tam spodaj. Že ves dan se veselim svinjske pečenke, ki jo bom nocoj prav previdno razrezal tam spodaj. Kot poobedek si bom privoščil cesarski praženeč, pravi šmorn, ali pa morda raje porcijo sladoleda. Pred tem pa seveda dobro juho kot dobro podlago in vse skupaj poplaknil s tremi do štirimi četrtinkami rdečega. Ko bom na vse to skupaj zilil še dvojni sadjevček, bom v tisti kočici spal kot angelček, kajpada v postelji, se razume! S hribovsko hrano, stanovanjem in vsem drugim, kar gre zraven, se to pešačenje po hribih že da prenesti. No, no, če že, potem mora biti že vse v redu.

Jens premišljuje:

Popolnoma jasno, ravno zaradi takihle tipov nakozlajo čisto prave gorske hotele v hribe. Tale že takointako vleče pol supermarketa v nahrbtniku s seboj in ob vsem tem spotoma še neprestano misli na jedilnik iz planinske kočje. Jaz že dobro vem, zakaj se takšnemu planinskemu hotelu na daleč izognem. Na takšno hišo se požvižgam. Rajši si zvečer uredim prenočišče v trekinškem šotorčku in v spalni vreči, si na ušesa nataknem super stereo walkmana, ga našponam do konca, mu dam zdrav sound in sem še isti trenutek popolnoma odštekan.

Toni premišljuje:

Čisto značilno mladostniško! Po možnosti naštepati štiri plezalne ture v enem dnevu in po možnosti celó vsako v drugi državi. Tile nimajo za nobeno reč več nobenega pravega časa, o prijaznem večeru v planinski koči pa nimajo niti najmanjšega pojma in si tega sploh ne morejo predstavljati. Pajki, pa še prav pisano pobarvani! Dandanašnji si človek že lahko kupi vsega vruga, celó padalo, s katerim je mogoče v desetih minutah zajadrti v dolino.

Če jim v kočah ni všeč, naj kar ostanejo doma in se igrajo človek ne jezi se, namesto da povsod divje taborijo in zas... vinjajo vso okolico.

Jens pravi:

Če bo jutri tukaj zlivalo kot iz škafo, bom lahko imel na sončnem jugu za seboj že najmanj dve turi in bom že pognal po grlu svoj ekspreso, medtem ko si boš ti v bajti šopal hrano in do popoldne metal čas skozi okno. Popoldne bom šel potem mogoče še malo surfati, ti pa boš lahko kvečjemu potapljal ladjice na svoji karirasti srafci.

Toni pravi:

Torej vendarle potrebuješ samo telovadnico s špansko lestvijo in plezalno steno v njej in pizzerijo za vogalom — ali pa na vso stvar gledam narobe. Toda da prideš v takšno visoko družčino, moraš verjetno še strašno vsiljivo dirkati po pokrajini, letati po njej ali pa poskakovati, v nasprotnem primeru ni vse skupaj očitno nič vredno.

Jens pravi:

Vsakemu svoje!

Toni pravi:

Hm, da, časi so se popolnoma spremenili, tudi v hribih. Prej torej...

Medtem ko oba pospravljata vsak svoj nahrbtnik in se pripravljata na sestop, vsak zase premišljuje v brado.

Jens premišljuje:

Tale kajpada potrebuje hribe samo kot kullise in alibi za svoje pijanske in požrtijske orgije. Prav gotovo se je sem gor pripeljal z žičnico. In kaj vse nosi poleg debele denarnice na svojem hrbtu po tem okolju! Célo trgovino s pijačami, pol fotografskega ateljeja, daljnogled in vrug si ga vеди kaj še vse; to je tipičen človek porabniške družbe in gospodarskega čudeža, cepljen na naravo.

Toni premišljuje:

Čisto nič me ne zanima, koliko je tegale stal samo njegov smešen kostim. In potem še posebna hrana — fuj ga bodi! —, padalo in vse to. Plezalsko opremo, je dejal, bo v dolini zmetal s sebe — in vrug si ga vеди, kaj bo potem nataknil nase. Čisto oblačilno nasilje, ki nima nič skupnega s povezavo z naravo.

Jens pravi:

Ciao torej in dober tek!

Toni pravi:

Torej pozdravljen in dober polet ali kako se že temu reče!

P. S.: Vsa imena in oznake krajev so avtorji spremenili in nasploh ne igrajo nobene vloge. Podobnosti z živimi osebami ali resničnimi dogodki bi bili — kot je že običajno — popolnoma naključni.

(Mittelungen DAV)

NOVOST ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

KANJON SMRTI

IZTOK TOMAZIN

V zbirki *Domače in tuje gore, ki jo izdaja mariborska založba Obzorja, je kot 33. knjiga izšla dr. Iztoka Tomazina »Korak do sanj«, ki ima podnaslov »Ameriški dnevnik«.* — Leta 1978 sta se avtor knjige in njegov tržiški plezalski tovariš Borut Bergant odzvala povabilu in v ZDA obiskala območja, kjer se je tedaj razmahnilo prosto plezanje. Kot piše na zavihku knjige Danilo Cedilnik-Den, sta v družbi slovitih mojstrov te nove panoge gorništvu štirideset dni potovala iz kraja v kraj ter preplezala dolgo vrsto razvpitih smeri na velikih balvanih, krušljivih stolpih, v temačnih kanjonih in divjih gorskih stenah. Deset let po tem plezanju je Tomazin opisal nekatera takratna doživetja v ameriških stenah — in v sebi. — Z dovoljenjem avtorja in založbe dajemo eno od poglavij iz knjige bralcem Planinskega vestnika v branje — tudi kot povabilo k branju cele knjige. (Op.ur.)

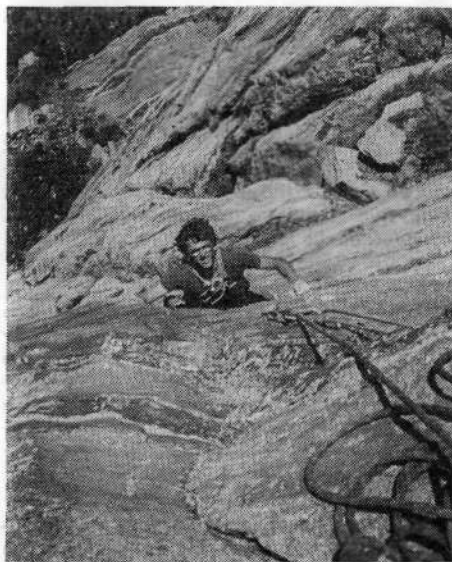
* * *

»Padel bom...« bolj zase kot za Boruta vzdihujem, včasih morda celo zavpijem.

Nič. Popolno tišino usodnih trenutkov, ki se vlečejo v neskončnost, izpolnjuje le oddaljeno bučanje močno naraslega potoka. Umazano beli, divje razpenjeni curki stopljenega visokogorskega snega in ledu oživljajo, izpolnjujejo in poglobljajo podobo prepadov.

»Padel boom...« Nikakega glasu ni od spodaj, le velike, prestrašene Borutove oči strmjajo navzgor, v previse, vame, ki odločam o najini usodi. Jaz pa prosim, stokam, upam in obupujem. Naj oprimek, odpočena, komaj centimeter široka luski-ca oblih robov zdrži še teh nekaj sekund, ko se opiram nanjo. Naj majava, vsaj pol stota težka klada, na kateri visim s skoraj vso težo, zdrži še za hip, če je zdržala tisočletja. Zame je prav ta hip pomembnejši od večnosti. Prsti rok so do skrajnosti, do krčevite bolečine obremenjeni, toda zdržali bodo. Morajo! Če se pa luski-ca ali klada pod mojo težo odkrušita, bom neizogibno padel.

Tokrat padec ne bi bil običajen zoprni polet skozi zrak ob steni. Ne bi se končal z visenjem in nihanjem na napeti vrvi, ki bi ga prestregla, pa morda še z nekaj odrgninami in izzvenevajočim strahom in osuplostjo. Ko bom padel, se bo strašna sila prostega pada po vrvi prenesla na Boruta, ki me varuje trideset metrov nižje. Najprej bo kot za šalo izpulila edini zatič, ki je še ostal v počti, hip zatem pa

Na konicah prstov: Iztok Tomazin v eni od sten ameriških gorā leta 1978

bo tudi nemočnega prijatelja odtrgala od stene. V norem plesu prostega pada se bova nato zavrtela na zadnji poti proti dnu Kanjona smrti, še vedno skupaj, do kraja zvezana z varljivo popkovnico najlonske vrvi. Tristo metrov pod nama so ostre skale in bučeči potok, zeleni gozdovi in mehke trave. Vse grozi, tudi trave in drevesa, ki ne bodo preprečili raztreščanja.

Moreči, najmanj zeleni preplet misli kot valovi usode buta v zavest. Presledki so izpolnjeni s poskusi, da bi se osredotočil z zbiranjem moči, pozornostjo gibanju.

Končno se oglasi tudi Borut. Od spodaj se razlegajo kletvice in raztrgan tok besed, ki ga oplaja strah. Borutov strah pred najhujšim.

»...še eden je padel ven... pazi, lepo te prosim, daj, zatakni še en zatič... moj štant je zanič... dobro preizkusi vsak oprimek, če padeš, je po nama...« Potem spet utihne v brezčasni čakanja na izpolnitev ene od dveh edinih možnosti. Preplezal bom najtežji del stene ali pa bom padel. Dosegla bova rob stene ali pa bova raztreščena obležala pod njo. Tretje možnosti danes ni, kajti umik s spustom po vrvi je nemogoč.

Raztežaj, v katerem se trudim, je eden od najtežjih in najbolj nevarnih, kar sva jih doslej preplezala. Borut je trenutno le nemočen opazovalec mojega vzpenjanja v previsni, izredno krušljivi steni brez pravega varovanja. Oba se zavedava, kaj bi pomenil padec. Boruta ta zavest predvsem straši, mene pa vrh vsega tudi hromi. Ne morem in ne znam je še izriniti in pozabiti, čeprav bi moral. Bilo bi mi lažje.

ENA OD PETIH ZAJED

Prav grdo sva se zaplezala.

Utrujena, nekoliko pozebla in začasno sita naporov in nevarnosti sva si po težkem vzponu v Velikem Tetonu zaželela nekaj za »sprostitev«.

»Kakšno lepo, ne pretežavno in ne predolgo smer bi rada še preplezala, preden se poslovimo od Tetonskega pogorja,« sva rekla Henryju.

Posvetoval se je s tovariši na Plezalskem ranču. »Našli smo primeren vzpon za vaju. Čeprav sta utrujena, bosta uživala. Smer je lepa, klasična šestica, pravi posladek. Drži prek najvišje stene kanjona v južnem delu Tetonskega pogorja. Naj vaju ne moti, da se kanjon imenuje Death Canyon. Prijazen je in nevreden svojega grozljivega imena. Smer, ki jo bosta plezala, pa je zares lepa in ne pretežavna. Všeč vama bo!«

V ranem, jasnem jutru naslednjega lepo obetajočega dne smo se odpeljali do jezera pri vhodu v Kanjon smrti. Nežna barvita lepota podgorske pokrajine naju je, kot sploh vsepovsod v Tetonih, spet navduševala. Samo mračne stene, ki so se odkrivale za vhodnimi robovi kanjona, nekako niso pristajale prijaznemu jezeru in spokojnemu vencu obdajajočih ga zelenih gozdov.

Na jezerski obali nama je Henry gostobesedno opisal začetek vzpona, da ne bi zašla: »Ko bosta po uri hoje prišla pod najvišjo steno kanjona, se bo nad vama dvigala markantna zajeda. Steno seka od tal do vrha in po njej poteka vajin vzpon. Lepo bo, bosta videla...« Potem se je Henry vrnil na ranč. Iz Kolorada je prispela Jackie, zato si je vzel plezanja prost dan.

Henryjeva navodila sva si zapomnila skoraj dobesedno, prepričana, da nama bo pod steno vse jasno. Toda v kanjonu po eni uri hoje nisva več vedela ne kod ne kam. Vsaj pet izrazitih zajed, ki so sekale steno od tal do vrha, sva videla. Ugibala sva, katera je prava. V hudih dvomih sva po skrotju lazila od ene do druge. Prva zajeda se nama ni zdela prava, ker je bila pač prva, druga je bila videti pretežavna za šesto stopnjo, in tako naprej do zadnje v levem delu stene, kamor sva prisopihala polna dvomov in ugibanj. Po natančnem ogledovanju sva si bila edina, da je prav ta del stene najbolj odbijajoč, kar se prej ni dalo opaziti. Zgornja tretjina stene je bila kljub jasnemu, sončnemu dopoldnevu v sumljivi senci, kar je lahko pomenilo samo močno previsnost.

SENČNI PAS ODURNIH PREVISOV

»Bova kar tukaj poskusila, a ne?« je eden od naju obotavljivo izdaval. Zaradi pozne ure nisva imela več dosti časa za ugiba-

nje in iskanje prave smeri, pa tudi ljubilo se nama ni. Možnosti, da bova vstopila v pravo smer, so bile ena proti pet.

Sprva je šlo kot po maslu, plezala sva kar nenavezana, drug za drugim. Začelo naju je skrbeti, da sva zgrešila in pomotoma plezava smer, ki je lažja od nameravane. Nisva poznala dveh preprostih dejstev. Prvič: smer, ki nama jo je opisoval in priporočal Henry, je najlažja v steni. Drugič: smer, ki jo začenjava plezati, je nekaj čisto drugega.

Kmalu so se začele težave. Najprej sva se morala navezati in pričeti z varovanjem. Čedalje bolj strma stena je začela kazati zobe. Čedalje bolj krušljiva kamenina je močno upočasnila najino napredovanje. Nekje sredi stene sva končno doumela, da sva zgrešila nasvetovano smer in morda celo plezava prvenstveno. »Še bolje!« sva se veselila, vendar ne dolgo. Ob stopnjujočih se težavah sva kmalu izgubila veselje, da bi odkrivala neznano. Opoldne sva se znašla pod senčnim pasom odurnih previsov. Zaskrbljeno sva pogledovala svojo skromno opremo. Enojna vrva in petnajst zatičev je vse, kar imava s seboj. O kladivu in klinih bova lahko le sanjala. Če bi bila našla pravo smer, jih pač ne bi potrebovala. V senci previsov sva se spustila v končni boj za prvo ponovitev izredno težavne smeri, katero sta, kar bova zvedela šele po vrnitvi, šele včeraj kot prva preplezala dva odlična plezalca.

Kako drugače od najinih želja mineva ta dan!

Skozi močno previsen kamin, ki je bil naphan s prislonjenimi luskami in majavimi skalnimi kladami, sem se v težavnem in negotovem plezanju vzpel do ključnega mesta. Vsej pazljivosti navkljub sem večkrat sprožil pravi plaz skalovja, ki je predirljivo švisteč poletelo v globino in z zamolklim treskanjem oznanilo, da se je raztreščilo na dnu kanjona.

ČESA SE NAJBOLJ BOJIM?

Nad menoj se preveša streha. Meter in pol sega onkraj navpičnice, vodoravno se boči od že tako močno previsne stene. Streha je razklana, seka jo skoraj za telo široka poč. V poč, blizu skrajnega zunanjega roba strehe, je zagozdena velika skala, ki je edini dober oprimek, edina možnost za prehod prek najtežjega dela stene. Druge je vse brezupno gladko in drobljivo. Toda skala je oprta na stenah poč samo na dveh točkah in zdi se, kot da prosto visi v zraku. In kar je najhujše — skala se maje. Maje se upanje na edino rešilno bilko.

Previsna plat pod streho, do katere sem priplezal že hudo utrujen in zastrašen, postaja kraj, kjer preživljam nekatere izmed svojih najhujših trenutkov. Tu čakam, zbiram pogum, moč, zbranost, odločnost, vse

čudovite lastnosti, ki so brezpogojno potrebne in bodo morale biti združene v veliko mero sreče v trenutku današnje najpomembnejše odločitve: ko bom zaplezal v streho.

Pol ure, morda tri četrt ure traja agonija čakanja, ki ima samo en izhod. Čakam in počivam. Počivam? Kje neki! V široki razkrojni stojim na robovih gladkih gumastih plezalnih copat, prižet na majhne, morda vsega centimeter velike stope. Zadnje členke prstov levice imam zagodene v ozki razpoki, s konci prstov desnice se oklepam majajočega se oprimka. Izmenično razbremenjujem ude v brezupnem poskusu, da bi upočasnjeval svinčeno utrujenost, ki nezadržno prodira v mišice. Ne morem in ne morem se odločiti. Skoraj vse bo odvisno od zagodene skale na robu strehe, preostanek pa od pojemajočih moči. Skalo bom moral obremeniti z vso strahno težo svojih sedemdesetih kilogramov. Medtem ko se je bom oklepal, bom prosto visel v zraku, z nogami bom bingljajal daleč od stene, z naporom se bom dvigal in segal za novim, zanesljivejšim oprimkom v neznanem svetu nad robom strehe...

Obotavljam se, prežet s hromečim strahom. Zdi se, kot da doživljam prav vse odtenke in jakosti enega izmed najbolj mučnih občutkov. Ne vem, ker nimam možnosti razmišljati in opazovati samega sebe in tudi kasneje ne bom natančno vedel, ker bo intenzivnost najhujšega v spominu zbledela — česa se najbolj bojim? Morda je to bolečina, ki se zdi neizogibna spremljevalka padca in raztreščanja telesa na dnu Kanjona smrti, morda je to pričakovana grozovitost prostega pada v smrt. Ali pa je morda to neizprosna obet neznanega in nejasnost konca ali začetka.

Ničesar nimam več, za kar bi se lahko prijel in si odpočil. Brez pomislekov sem pripravljen pozabiti na vsa stroga pravila prostega plezanja, oklenil bi se klina, zanke, zatiča, česar koli. Toda klinov nimava s seboj, v razpoke zatakneni zatiči pa so se med mojimi sunkovitimi gibi že zdavnaj izpulili in neuporabni po vrvi pricingljali do Boruta.

PRISESAN KOT HOBOTNICA NA SKALO

Končno sem se odločil! Pognal bom kolo preprostih, usodnih vprašanj. Kolo usode, kot si jo v teh trenutkih predstavljam. Zdajle se bo zavrtelo v dve smrti ali v dve nadaljevanji življenja.

Prvo vprašanje: Bo skala zdržala? Zamaje se in zahrešči že ob manjši obremenitvi. Drugo vprašanje: Bom sploh še imel dovolj moči, da se bom potegnil prek strehe v steno nad njo, tudi če bo skala zdržala? Zelo sem že utrujen in streha je vendar ocenjena vsaj s sedmo stopnjo težavnosti.

Počasi dvigam noge, da mi stopala pri-

dejo skoraj v višino glave. Telo je napeto kot struna. Počasi se izvesim, ulekнем se nad globino, dotaknem se zagodene skale, zagrabim jo in objamem. Zdajci se do kraja stopnjuje nepopisen strah pred hreščanjem odkrušene kamenine, pred silovitim, grozljivim občutkom, ki se za boleč trenutek ugnezdi nekje v hrbtenici, občutkom padca, strašnega pospeška, ki te pahne v usodni objem prepada.

Naenkrat pa se hromeči strah prelije v občutek popolne moči in neverjetnega navora, s katerim premagujem silo težnosti. Ko se dokopljem do zunanega roba strehe, se še močneje oklenem zagodene skale in spustim noge, da prosto zabingljajo po zraku. Sedaj z vso težo obremenjujem skalo. Roke krčim v skrajnem naporu, dvigam se, glavo s spačenim obrazom pomolim čez rob strehe, zagledam se v lažji svet nad njo, sopeč se vse počasneje dvigam, z nogami brez opore brcam po zraku, iščem oprimke nad streho, zbiram zadnje ostanke moči...

Sam natančno ne vem kako, kot pajek, le da mnogo manj elegantno, prek strehe pritelovadam v navpičen kamin. Globoko v kaminu se popolnoma izčrpan zagodim z glavo, rameni, hrbtom, komolci, zadnjico, z vsemi uporabnimi deli telesa se priseseam na skalo kot hobotnica in nič, prav nič več me ne more pahniti v globino. Težak, globok vzdih olajšanja in toplota sape daheta v senco in hlad kamina, vzdih, ki je le eden od množice izzvenevajočih hlaskov za zrakom.

POZDRAVI ŽIVLJENJA

Vse se je spremenilo. Kanjon smrti je spet samo eden izmed divjih, veličastnih kanjonov v Tetonskem pogorju. Orjaška vsekannina v granitnih pobočjih je, ki jo še vedno dolbe umazano beli, razpenjeni in šumeči potok, v katerega se stekajo snegovi in led visokih gora. Do roba njegove najvišje stene bova odslej plezala sproščeno, brez strahu in pretiranih naporov.

Na robu stene naju nemo pozdravljajo negibne, skrivenčene veje posušenih viharnikov. Redka živa drevesa v blagi večerni sapi podhrtevajo in stresajo od iglic obtežene veje.

Kar prijazen se nama na koncu zdi Kanjon smrti. Dno je zeleno, tam sta trava in gozd, okrašeno je z vijugavim trakom razpenjenega potoka. V mehki svetlobi večernega sonca se tudi prepadne stene zdijo prijaznejše. Vršni robovi njihovih prepadov so okrašeni z drevjem. Tam naju pozdravijo v mrazovih in vetrovih otrpli viharniki. Za naju je to pozdrav življenja, ne zmagoslavja. V daljavi, kjer se kanjon odpira v ravnino, se še vedno blešči modro jezero, obdano z vencem temno zelenih gozdov.

Na krilih sreče sestopiva.

odmevi

PRIPOMBE, KI NOČEJO BITI KRITIKA

Intervju s predsednikom PZS Marjanom Oblakom v PV 5/89 je načel nekaj ključnih vprašanj, ki zadnja leta »vise v zraku«
znotraj naše planinske organizacije. Ob vsem dolžnem spoštovanju do predsednika PZS so me nekateri njegovi odgovori presenetili; preprosto ne morem molče mimo njih in menim, da je potrebno napisati nekaj kritičnih pripomb.

TRENTA

Na to temo se je predsedniku — upam, da po pomoti — zarekel stavek, ki je v Trenti izzval ogorčenje: »Trentarji bi želeli, da mi pridemo v Trento, jo kultiviramo in turistično obogatimo, oni pa bi se izselili in se tja vračali samo na dopust.« Kdor pozna razmere, ve, da takšna neresnična misel Trentarja žali. Če odmislim delno prenavo Koče pri izvru Soče (in še ta je brez elektrike), PZS ves čas po vojni ni v Trenti zgradila nič novega in nič takega, kar bi dolino kultiviralo in obogatilo. Kmalu bodo minila štiri leta, odkar je zaprta edina planinska postojanka v srednji Trenti, Koča Zlatorog, nekdanj priljubljeno zbirališče gornikov in domačinov. Ne želim drezati v osje gnezdo za ugotavljanje krivde, zakaj je Zlatorog zaprt. Toda zadevo vsaj toliko poznam, da upam trditi, da pri dolgoletnem večšem sprenevedanju o lastništvu in odgovornosti za Zlatorog med občino Tolmin in planinci domačini iz Trente niso nič krivi. So pa prvi in najbolj prizadeti, ker je njihov Zlatorog zaprt.

Ob trditvi, da bi se Trentarji najrajši izselili, se mi upira razlagati, da povsod po Sloveniji živi veliko mlajših ljudi različnih poklicev in različne izobrazbe, ki jim je skupno to, da so bili rojeni v Trenti in bi zelo radi delali v Trenti, če bi le imeli kje. Samo en podatek za dokaz absurdne povojne politike, katere rezultat je tudi prazna Trenta: po ukinitvi šol v Zapodnu in Logu so trentarskim družinam pobrali vse otroke in jih strpali v dijaški dom v Bovcu. Domov so prihajali samo ob nedeljah; za višje razrede je tako še dandanes. Koliko joka je bilo vsak teden, ko so sedemletni otroci odhajali in kako zelo so jih pogrešali doma tudi za pomoč pri delu, menda ni treba pisati.

O ELEKTRARNAH NA VETER

Prvič sem iz intervjuja zvedel, da je vse pripravljeno za postavitev elektrarn na veter na Krnu in na Kredarici. Če za hrb-

tom kdo na skrivaj pripravlja presenečenje, moram opozoriti, da so elektrarne na veter v Julijskih Alpah zaenkrat nezakonite: zakon o Triglavskem narodnem parku jih ne dovoljuje. Ne vem za utemeljitev tega člena, pri sestavljanju zakona nisem sodeloval, sodelovali pa so naši ugledni planinci. Poznavalci pravijo, da elektrarne na veter povzročajo prevelik hrup in žvižganje, zato niso primerne za miren gorski svet. Kaže, da so edina zaenkrat smiselna rešitev za oskrbo z energijo v gorah sončne celice, tega pa v našem planinskem gospodarstvu še niso vzeli. Kakorkoli že, kdor bo skušal v Julijskih Alpah postaviti elektrarno na veter, bo moral poprej v Skupščini SRS doseči spremembo zakona o Triglavskem narodnem parku.

ZDOMSKA IN ZAMEJSKA PLANINSKA DRUŠTVA

Zaradi prijateljskih vezi so mi odnosi med Slovenskim planinskim društvom iz Celovca in PZS precej dobro znani. Ti odnosi niso več na zavidljivi višini. Vzrok je neizdelan koncept in vizija znotraj PZS glede zamejskih društev.

Zadnja leta opažam, da se vezi trgajo. Zamejski planinci ne čutijo potrebe po večji navezanosti na PZS, enaka zadrega pa je, priznajmo, tudi na PZS, saj se zamejska problematika (pri tem ne mislim različnih proslav!) ne pojavlja v organih osrednje planinske organizacije. Množični avtobusni izleti naših društev na Bleščečo planino so samo obliž za praznino, ki predstavlja zaskrbljujoče nasprotje ne tako stari zgodovini, ko je bila Ziljska podružnica SPD eden izmed stebrov slovenskega gornišva.

Mnenje, da so planinska društva v diaspori tako močna, da nas ne potrebujejo, je dokaj čudno. Po štiridesetih letih dosledne anateme nad bogatim in uspešnim delom slovenskih planincev v Argentini, ko smo zavestno molčali in prezirali njihovo pionirsko delo v Andih, Patagoniji in Himalaji, slovenske planinske knjige, časopise, lastne planinske kočje itd., je zdaj res tako, da nas ne potrebujejo več.

Ena izmed tabu tem v naši planinski zgodovini so tudi planinska društva v emigraciji. Nobene potrebe ni, da bi nadaljevali s sprenevedanjem nad delom, ki nam je lahko samo v čast. Prvi uspehi naših alpinistov v Patagoniji so se rojevali ob pomoči sijajnih Slovencev iz Barilocheja. V tem turističnem in planinskem centru na robu Kordiljer je več sezon zapored uživala slovensko gostoljubje tudi naša alpska smučarska reprezentanca.

EKOLOŠKI PROBLEMI V NAŠIH GORAH

Problematika je vsako leto manj obvladljiva. Odsotnost ekološke ozaveščenosti v naših društvih je ponekod porazna. Gradbeniška evforija nima meja, opozarjanje

na posledice pa je največkrat zavrnjeno kot zaviranje razvoja.

Ne morem se strinjati z mnenjem predsednika, da povečave planinskih postojank ne vplivajo na večje onesnaženje našega gorskega sveta. Vedno več ljudi prihaja tja, kjer se zmogljivosti postojank večajo! Onesnaženje Dvojnega triglavskega jezera in jezera na Planini pri jezeru, cela melišča smeti in odpadkov, onesnaževanje virov pitne vode s famoznimi greznicami brez dna, pijačevanje po planinskih kočah, hrup, smrad in razlita olja dizelskih agregatov itd. so samo delčki klavnega mozaika podobe naših gora, kakršne zapuščamo bodočim generacijam.

Zaskrbljujoče je, da ekološke raziskave o posledicah množičnega planinstva niso našle prostora v planih PZS. Kje je ekološko usmerjena vizija naše planinske organizacije? V primerjavi z aktivnostjo in nepopustljivo doslednostjo na področju ekologije pri planinskih organizacijah v drugih alpskih deželah smo pri nas še globoko pod začetkom. Živimo v času, ko je ekologija vodilna in odločilna tematika v družbenih gibanjih. Če si pri nas novo nastajajoča gibanja in stranke še ne znajo pomagati z ekološkimi programi, je to znak pomanjkljivega političnega instinkta, če pa planinska organizacija nima izdelane ustrezne ekološke strategije, je to grozljivo! Od tod naprej ni daleč do vprašanja, kaj nas še združuje. Če ni prepričljive in vabljive strategije, če ni ničesar, kar bi navduševalo mladino in ji dajalo upanje za nekaj let naprej, ostane samo še pobiranje članarine in vegetiranje od enega dneva planincev do drugega.

Janez Bizjak

RAZLIČNI SREČANJI

V razgovoru s predsednikom PZS Marjanom Oblakom v 5. številki Planinskega vestnika, str. 198, ste med drugim zapisali, da bo letošnje Srečanje pod Triglavom, ki bo okrog 27. avgusta, »nekakšno nadomestilo za izseljenski piknik v Škofji Loki, ki je, kot kaže, preživel.«

Ob tem bi vas želeli opozoriti, da je zadnji dve leti nekdanji izseljenski piknik v Škofji Loki potekal pod naslovom »Srečanje v moji deželi«, vsebinsko pa je bil zasnovan veliko širše kot po prejšnji, verselčni zasnovi. Letos smo se sporazumno z organizatorji odločili za selitev tega srečanja v Dolenjske Toplice. Razloga sta pravzaprav dva: ker sama prireditelj potrebuje nekaj svežih organizacijskih moči in ker je z Dolenjske in iz Bele krajine po svetu veliko izseljencev. Vsekakor pa bo tudi letos ohranjena kontinuiteta tradicionalnih osrednjih izseljenskih srečanj.

Pozdravljamo pa tudi pobudo za srečanja z našimi rojaki v »raju pod Triglavom«, ki v nobenem primeru časovno ne sovпада z osrednjim izseljenskim srečanjem.

Jože Prešeren
gl. ur. Rodne grude

P. S.: Srečanje v Dolenjskih Toplicah bo v nedeljo, 2. julija.

iz planinske literature

Vodnik po gorniški poti PP

V nakladi 500 izvodov je mariborski gornik Dušan Vodeb izdal v samozaložbi (»sam napisal, izdal in plačal«, kot pravi) vodnik po gorniški poti Planica—Poljuka (PP), ki sta jo skupaj z jeseniškim gorskim tovarišem Urošem Župančičem »odkrila«, prehodila in jo začela propagirati. O tem odkritju in zgodovini poti najlepše piše Dušan Vodeb sam v uvodu v brošuri:

»Pot iz Planice na Pokljuko pomeni pravzaprav novost v našem gorskem svetu. Na njej ni značilnosti, ki jih sicer srečujemo na planinskih poteh. Redke markacije na njej so vrisane le zato, da nakazujejo začetek in posamezni del poti, ponekod pa tudi zato, da bi gornik v težko prehodnem svetu rušja in skal vedel, da je na pravi poti. Na PP ni klinov in žice, ni žigov, ni obveznih pristopov na vrhove gorá. Po sledih gamsov in drobnice ter po lovskih poteh, včasih zapuščenih in opuščenih, prehaja PP pod stenami juljskih vrhov, v pasu rušja in skal izpod Račeških Ponc na oddaljeno Pokljuko. Po tem malo znanem, brezpotnem gorskem svetu, odmaknjenem od markiranih poti, teče nova pot, ki vabi slehernega gornika, ko išče samoto in nove razglede. Povsod nas spremlja gorsko cvetje, od tistega, ki ga odkrivamo še v gozdu, pa do tistega, ki domuje na melišču in v skalnih razpokah. Tri četrť poti PP poteka po gamsjih poteh, po rušju in skalah ...

Za nadelavo celotne poti PP sva z Urošem porabila precej let. Nikamor se nama ni mudilo. Bila sva že pri šestdesetih letih in še več, obujala sva spomine, izkušnje, vedno znova načrtovala in iskala prehode. Planinska pot s kočjo na cilju naju ni več zadovoljevala, za steno sva bila že preveč okorna in od nje je ostal le utrinek vsega preplezanega ...

Spočetka sva PP omenjala kot sprehajalno pot in jo ob 200-letnici prvega pristopa na Triglav želela kot tako podariti planinski organizaciji, da jo sprejme v svoj program nadelanih poti. To sva hotela storiti v začetnem navdušenju nad potjo, ko nisva

misli na nič drugega kot le na to, da z njo seznaniva čimveč planincev.

Potem sva tako mnenje korenito spremenila. Na poti je več mest, ki niso namenjena sprehajalcem, ki niso za vsakogar. Težavnostno stopnjo je težko določiti, ker ne gre za plezalno turo. A če bi hoteli vso to dolgo pot nadelati in opremiti tako, da bi bila varna, bi bil ta poseg v gorsko naravo občuten in uničujoč. To je nesprijemljivo in že misel na kaj takega odpade. Pot PP je namenjena predvsem starejšim alpinistom ali vsem tistim gornikom, ki v brezpotnem svetu iščejo in odkrivajo planinsko zadovoljstvo. V tem je veliko zagotovilo in zaupanje, da bo PP in njeno okolje ostalo ohranjeno v prvotni obliki.

Na dobrih 20 straneh je potem natančno opisana ta lepa pot, posebno natančno še tisti prehodi in mesta, kjer bi bilo mogoče sicer zaiti. Opisi niso nikjer dolgotrajni, ampak vseskozi zanimivi, a vendar zaradi tega ne izgubijo informativnosti.

Glede na to, da bo vodniček po gorniški poti iz Planice na Pokljuko kmalu pošel (če že ni), avtor pa ne bo mogel poskrbeti za novo naklado, bi bilo prav, če bi ga v novi nakladi izdala Planinska založba. S tem bi se oddolžila svojim starejšim alpinistom, ki brez natančnega opisa vendarle ne bi tvegali te poti, za prvobitno gornišvo pa bi s tem navdušila tudi marsikaterega planinca, ki ima dovolj procesij na markiranih poteh.

Dušan Vodeb je z vodničkom PP vsekakor zelo konkretno spomnil na izvire planinstva.

M. R.

Poljski Vrhovi

Marsikateri narod bi bil karseda ponosen, če bi spravil skupaj kakšnih 500 strani debel zbornik, posvečen goram, predvsem še svojim. Iz Poljske pa smo te dni dobili kar dva taka zbornika: 53. in 54. letnik letopisa »Wierchy« (Vrhovi), posvečena goram. Oba imata letnico izdaje 1988, vendar gre za letopisa za leti 1984 in 1985, ki ju je — enako kot prejšnje — izdala Komisija za gornišvo pri glavni upravi Turistično krajepisne zveze, katere glasilo so Vrhovi.

V vsakem od pričujočih letnikov je menda zbrano zares prav vse, kar se je v vsakem od obeh let dogajalo v poljskih gorah in okoli njih in marsikaj tistega, kar je bilo najpomembnejšega v svetovnem gorništvu. Poleg tega je v letopisih več znanstvenih prispevkov, ki obravnavajo različna področja delovanja naravnih sil in človeka v gorskem svetu. Tako so tam zbrani prispevki o naravovarstvu, geologiji, etnologiji (teh je kar precej), zgodovini, raziskavah, jamoslovju in krasoslovju, biologiji in seveda »turistiki«, se pravi gorništvu v najširšem smislu besede od neka-

terih vidikov popotništva do vrhunskega alpinizma in odpravarstva v najvišja pogorja svetá. V teh letopisih so obširno obravnavane tako migracije ljudi v zahodnih Karpatih do 16. stoletja kot ilegalna dejavnost poljske socialistične levčarske partije na območju Karpatov med drugo svetovno vojno, tako športni dosežki poljskih odprav v Andih od leta 1934 dalje kot zgodovina in sedanje stanje v poljskih vaseh romunske Bukovine, tako aktualni problemi ohranitve in varstva Tater in še posebno svizca v njih kot literarne stvaritve nekaterih poljskih avtorjev, ki so kaj napisali o gorah, tako zgodovina gorskih roparjev v Tatrah kot poljske odprave v domače in tuje kraške jame.

V obeh omenjenih letnikih je nekajkrat omenjeno ali celo širše opisano tudi delovanje Poljakov v naših gorah kot tudi delovanje naših na gorskem področju v najširšem smislu. V 53. letniku so na primer pod naslovom »V jamah Karpatov in Balkana« natančno opisane vse poljske jamarske odprave v jugoslovanske podzemne jame do leta 1984, iz tega pregleda pa je razvidno, da so bili poljski jamarji prvič organizirano pri nas (vsaj po zadnji vojni) leta 1959 v Triglavskem breznu, od takrat dalje pa so bili v jamah malone vseh jugoslovanskih republik, predvsem še v Triglavskem pogorju, na Durmitorju, Biokovu in Velebitu.

V istem letniku je opisana tudi tragedija naših alpinistov na osemstisočaku Manaslju, ko je plaz pokopal Nejša Zaplotnika in Anteja Bučana, v 54. letniku letopisa za leto 1985 pa je podrobneje ocenjen poljski prevod knjige Antona Ingoičiča »Pretrgana naveza«, ki jo je v prevodu Haline Kalite leta 1984 založila varšavska založba Iskry. Knjiga je ocenjena zelo negativno.

Če samo omenimo bibliografijo o gorah, ki je natisnjena v vsakem od letopisov na po več kot 50 straneh, dobimo nekakšen vtis o vsakoletnem zborniku, ki ga Poljaki posvečajo goram ter življenju na njih in okrog njih.

M. R.

Ruski Vestnik gor

Zveza za alpinizem in skalolazenje, ki deluje v sklopu Vseruske federacije za alpinizem, ta pa je članica Državnega komiteja Ruske sovjetske federativne socialistične republike, je te dni v Moskvi izdala prvo številko »Vestnika gor«, ki naj bi bilo odslej stalno glasilo ruskih alpinistov. Kot je zapisano v uredniškem uvodniku, bo to informativni zbornik, ki bo v začetku izhajal na 64 straneh približno polovičnega formata A4 štirikrat letno, vendar ne izključujejo možnosti, da bi obseg povečali, če bo za številko dovolj zanimivega gradiva.

Prva številka je največji del posvečena administrativnim vprašanjem ruskega alpinizma in bo predvsem njen prvi del koristen dokument za sovjetske društvene fascikle. V njem so namreč v celoti natisnjena pravila posebej za alpinizem in za skalolazenje in podrobna navodila za tekmovanja v skalolazenju, poleg tega pa tudi vsesovjetski rating skalolazcev za leto 1988 v moški in ženski konkurenci.

Vsaj dve stvari pa sta v novi reviji zanimivi tudi za alpiniste iz tujine. Na štirih straneh revije so namreč objavljene nekatere podrobnosti o sovjetskem prečenu Kangčendzenge, pravzaprav načrt sovjetske akcije, ki so ga doma do podrobnosti pripravili. Objavljen je tudi popoln seznam sovjetskega moštva za odpravo na to himalajsko pogorje, na katerem je kar 30 članov, od tega 22 alpinistov, in taktični program prečenja masiva Kangčendzenga. Poleg tega je v reviji natisnjen seznam članic Zveze za alpinizem in skalolazenje z natančnimi naslovi in celo telefonskimi številkami.

»Vestnik gor« bo Planinska zveza Slovenije dobivala v zamenjavo za Planinski vestnik. Tako bodo naši alpinisti lahko vsaj deloma iz prve roke seznanjeni z alpinistično dejavnostjo v RSFSR, saj bo naša planinska zveza hranila Vestnik gor v svoji knjižnici.

društvene novice

Fricu Lavtižarju v slovo

Prek poljan zelenih gre pomlad, z njo je jasnina naših gora, z njo se prebujajo kopica spominov, za katere bi človek mislil, da so že zdavnaj pokopani. Pa so te dni tako živi, kakor da bi se dogajalo včeraj. To so spomini

na tiste zgodnje jutranje ure, ko smo s škrtanjem okovanih čevljev motili gorsko tišino, prebujali ptice ob stezah, presenečali gamse na robu in v mladostni zagnanosti brez težav premagovali skalne višine.

Na vrhu smo se okrepčali s kosom rženega kruha in domače klobase, odžejali pa z vodo ali čajem iz čutarice. Počivali smo in uživali ob čudovitem pogledu na naše lepe gore.

Bil si tih, molčeč, a dober tovariš. To je bilo davno pred vojno. Skozi vojno vihorn smo se pribijali vsak po svoje, vsak v svojem kraju. Pred nami pa so ostale ne-

prehojene steze in nedoseženi cilji. A bili smo kljub vsemu vsak po svoje srečni. Za Tebe je na žalost prezgodaj napočil tisti trenutek, ki je za slehernega izmed nas neizogiben. Smrt je izpolnitev življenja, njegova dopolnitev, sestavina in višek.

Ti zdaj veš, česar mi še ne vemo: kaj se pravi oditi brez povratka od vseh svojih dragih za vedno.

Dragi Fric! Hvala ti za vse. Počivaj, ti naš Kranjskogorec, v miru pod gorami v rodni slovenski zemlji!

Gena

Planinska pot skozi kaverne

Novogoriški planinci so sredi maja odprli kratko in zanimivo planinsko pot skozi kaverne in jaške prve svetovne vojne na Sveti gori. Pot je nastala na pobudo dr. Branka Marušiča, zgodovinarja in planinca iz Nove Gorice.

Nova zgljedno markirana pot se začne na nadmorski višini 240 metrov, ko stopimo z asfaltirane ceste kakšnih 70 metrov nad vhomom v zagrajeni kamnolom nad gostilno Oddih, s te steze pa spet stopimo na cesto pred gostilno Lapos na Prevalu, tam prečkamo cesto in se vzpenjamo po strmi stezi v bližini zapuščene kamnoloma. Ob borih spet stopimo na asfalt, po sto metrih hoje na nadmorski višini 370 metrov pa zavijemo na levo proti razgledni točki, ki jo je s številnimi vojnimi znaki uredil Rastislav Gabrijelečič. Naša pot pa že pred to točko zavije navkreber skozi približno 25 metrov dolgo kaverno, od koder nas markacija pelje na levo in nato strmo navzgor v jarke, kjer je poleti nevarno hoditi zaradi kač. Sprehodimo se lahko iz jarkov in s steze v strelsko kaverno, od koder je lep razgled v dolino. Svet se spet položi, ko se približamo dolgemu ovinku skalniške ceste, ki nas potem spremlja še kakšnih 700 metrov na desni strani. Popotnika opozarjajo številni vhodi v kaverne, oblikovane kot črka U, pri tretji, predzadnji serpentin svetogorske ceste in tik pod kolovozom, ki od te serpentine pelje naravnost proti Sveti gori, pa pridemo pred vhod druge, najdaljše kaverne.

Tam si pripravimo svetilke, si oblečemo rokavice in pripogonjeni stopimo v kaverno, po kateri moramo hoditi nekaj časa sklonjeni. Po stopničasti strmini je zaradi varnosti napeta jeklenica. Ko pridemo na svetlo na nadmorski višini 540 metrov, se s pogledom sprehodimo po Grgarju in njegovih poljih. Od izhoda iz te velike kaverne stopimo proti vzhodu in navzgor ter po pobočju mimo več vhodov v vojne jame, ob robu krajšega melišča pa se povzpnebo na Vrh sv. Frančiška, kjer se spet spoznamo z ostanki prve svetovne vojne. Po široki, razgledni in zaraščeni

grebrenski poti, ob kateri so — poleg Knafelčevih markacij za to pot — še vedno znamenja prve svetovne vojne, stopamo proti Sveti gori.

Na severni strani vrha si po slabi pol-drugi uri hoje z žigom iz rdeče kovinske škatlice zaznamujemo, da smo opravili eno izmed planinskih poti in da smo na višini 681 metrov.

Sestopimo lahko po več poteh: lahko se vrnemo po isti poti, vendar je ta pot nazaj navzdol skozi kaverne, posebno če je vlažna, manj varna. Lahko si izberemo tudi zračnejši sestop — in med potjo ob razgledih po okolici premišljujemo o nesmislih in pogubah strašnih vojn.

(Primorski dnevnik)

Plaketa za Mladinsko komisijo PZS

Predsedstvo Republiške konference Zveze socialistične mladine Slovenije je sklenilo podeliti svoje priznanje — plaketo ZSMS za leto 1989 Mladinski komisiji pri Planinski zvezi Slovenije. Priznanje so predstavniki Mladinske komisije prejeli na slovesnosti 2. junija v hotelu Diana v Murški Soboti v okviru letošnjega mladinskega festivala.

Kviz o alpinizmu

Alpinizem je ena izmed najbolj uveljavljenih dejavnosti v planinstvu, saj jugoslovanski alpinisti dosegajo doma in v tujini vrhunske uspehe. Alpinizem je telesno-kulturni pojav, ki je v klasičnem obdobju pomenil vzpenjanje na visoke vrhove brez tehničnih pripomočkov, danes pa pomeni prizadevanje po osvajanju najzahtevnejših sten in vrhov, tudi v zimskem času in z moderno plezalno tehniko. In ker je alpinizem danes tudi šport in izredno privlačen za mlade, se je Mladinska komisija pri PZS odločila, da se bodo pionirji iz osmih planinskih društev iz Slovenije na kvizu pomerili v znanju o zgodovini alpinizma.

Tako so se v osnovni šoli Vencija Perka v Domžalah 19. maja zbrale ekipe s po štirimi tekmovalci iz vse Slovenije. Najprej so vse ekipe pisale test z vprašanji iz Planinske šole in iz gradiva, ki so ga morale predelati, saj se je v popoldanski del tekmovanja lahko uvrstilo le pet ekip. Rezultati testa so bili precej izenačeni, tako da so se tekmovalci treh ekip pomerili še v izdelovanju vozlov. Šele po tej preizkušnji smo dobili pet ekip za popoldanski del kviza. To so bile ekipe PD Tržič, Snežnik — Ilirska Bistrica, Ljubljana — Železničar, Jezersko in Domžale. Popoldne so se ekipe pred maloštevilnim avditorijem pomerile v drugem delu kviza. V prvem sklopu vprašanj in odgovorov smo se seznanili z nastankom svetovnega

alpinizma. Zvedeli smo npr., da za začetek alpinizma štejemo vzpon Antoina de Villa iz leta 1492 na Mont Aiguille, da se je zlata doba gornišstva začela z osvojitvijo Mont Blanca leta 1786, da je Anglež Edward Whymper kar osemkrat poskušal priti na vrh zloglasnega Matterhorna in mu je uspel šele zadnji vzpon, pri čemer pa je ob povratku izgubil tri tovariše... V drugem sklopu pa so tekmovalci odgovarjali na vprašanja o slovenskem alpinizmu in o alpinistih, ki so plezali v tistem času. Zvedeli smo, da Slovenci v alpinizmu nismo bili narod zamudnikov, saj so se »štirje srčni možje« povzpeli na Triglav že leta 1778, da smo v boju z Nemci, kdo bo prvi preplezal Severno triglavsko steno, zmagali, saj jo je leta 1890 preplezal trentarski divji lovec Ivan Berginc...

Ko so ekipe odgovorile vsaka na deset vprašanj, je bil zmagovalec že znan. To je bila ekipa štirih deklet z Jezerskega, ki so jo sestavljale Saša Slapar, Irena Lustek, Polona Karničar in Mateja Pogacnik. Dekleta so pokazale največ znanja in so zato zasluženo prejele prvo nagrado: vse se bodo poleti zastopje udeležile taborjenja v Bohinju. Člani druge ekipe so prejeli vrvi in vponke, tretja nagrada pa so bile knjige Naš alpinizem. Nagrade so podelili Marija Štremfelj, edina jugoslovanska alpinistka, ki je osvojila osem-tisočak, planinski fotograf Jaka Čop in načelnik MO PD Domžale Borut Peršolja.

Prireditve, ki so jo finančno omogočili MK PZS, SOB Domžale, UO PD Domžale in Kalimero Domžale, je lepo uspela, za kar gre zasluga prizadevnim organizatorjem, članom MO PD Domžale, tekmovalcem in mentorjem, ki so se z njimi pripravljali.

Vrstni red ekip:

1. PD Jezersko
2. PD Tržič
3. PD Domžale
4. PD Železničar, Lj.
5. PD Snežnik — Ilirska Bistrica

Sodelovale so še ekipe PD Zagorje ob Savi, PD Rašica in ekipa PD Mengeš.

Borut Peršolja

Storžiška transverzala

Med številne slovesnosti, ki so jih kranjski planinci pripravili ob jubileju svojega društva, sodi tudi nova, Storžiška transverzala, s katero so postavili v kranjskih gorah nov spomenik svoji ljubiteljski zagnanosti in dejavnosti. Po tem se kranjski planinci posebej odlikujejo, pa ne le zato, ker je njihovo društvo eno izmed najštevilnejših v Sloveniji (3000 članov imajo) in tudi ne zato, ker hodi vsak drugi Kranjčan v gore, pač pa zaradi svoje izjemne ljubezni do

gora in zaradi stalne skrbi za gorski svet in za postojanke, ki je menda kar del vsakdanjega življenja slehernega kranjskega planinca. Z novo transverzalo imajo Kranjčani sedaj še eno stalno skrb več, saj terjajo te množično rekreativne poti dosledno urejenost. Transverzalo so od-

prli 18. junija pred planinskim domom Kokrškega odreda na Kališču.

»Ta transverzala je zasnovana tako, da z njo na novo ne posegamo v okolje«, pojasnjuje predsednik PD Kranj Franc Ekar tistim, ki postajajo nasprotniki vedno novih posegov v gorsko krajino. »S to transverzalo skratka ne označujemo novih poti, kar pomeni, da smo se odločili predvsem za že obstoječe planinske poti, vendar ponujamo planincem novo idejo.«

Storžiška transverzala je primerna zlasti za spomladansko in jesensko obdobje, saj nas pelje od ene (odprte) planinske postojanke do druge.

Zanimiva bo tudi za zbiralce žigov, ki jih je menda vse več, saj naj bi zaradi izrabljenosti v kratkem zamenjali sedanje žige s kovinskimi, ki so trajnejši.

Pobudo za Storžiško transverzalo je dala izgradnja koč na Jakobu in koč na Veliki Polani, ki je odprta dokaj redno, zanesljivo pa vsak konec tedna. Podobno je tudi s koč na Kališču, ki je v glavnem odprta vse leto. Transverzala torej poteka, kot smo že omenili, z Velike Polane proti Storžiču, se z vrha Storžiča spusti na Kališče, kjer si utrujeni popotnik odahne, se nadaljuje na Bašeljski vrh, od tam prek Malega Grintovca, ki je znan po izjemno zanimivi flori, na Veliki vrh in Zaplato, kjer gre pravzaprav za troje vrhov domala na istem mestu.

Na Malem Grintovcu opozarja transverzala na izjemno zanimive in redko najdene rastlinske vrste. Od tam se transverzala spusti proti Javorniku in na Potoško goro, ki jo planinci kar prevečkrat obidejo, od tam pa na Jakoba. Zaključek transverzale je v klubu planincev v Kranju, kdor je pač ne bo drugače zašpilil.

Lep enodnevni izlet, ki ga velja preveriti...

Dragica Manfreda

Letošnje gradnje v visokogorju

Na 7. seji Gospodarske komisije Planinske zveze Slovenije je bilo rečeno, da je za letos prijavilo investicijo v 37 visokogorskih postojank (VPP) 27 planinskih društev, skupna vrednost teh prijavljenih del pa je bila sredi letošnjega aprila 2,2 milijarde novih dinarjev. Skoraj milijardo dinarjev bi planinska društva prispevala iz lastnih sredstev, 49,6 milijona dinarjev bi prispevale telesnokulturne skupnosti, nekaj manj kot 600 milijonov naj bi znašali prispevki delovnih organizacij, zavarovalnic in občin, 770 milijonov dinarjev pa pričakujejo planinska društva pomoči iz sredstev samoupravnega sporazuma o financiranju visokogorskih postojank.

Na seji je prevladalo stališče, da je treba dati letos prednost vsem že začetim pomembnejšim gradnjam, večja sredstva pa je treba nameniti tudi komisiji za pota PZS.

Tako bodo letos dozidavali Frischaufov dom ni Okrešlju in Kočo na Kriški gori ter obnovljali Vodnikov dom na Velem polju, Kocbekov dom na Korošici, Dom na Smrekovcu, Aljažev dom v Vratih, Dom Planiko pod Triglavom, Dom na Menini planini, Staničev dom pod Triglavom, Erjavčevo koč na Vršiču, Češko koč, Kočo na Grohatu, Dom na Peci, Mozirsko koč, Dom na Črni prsti, Kremžarjev dom in Dom na Lubniku.

Iz prispevkov podpisnikov samoupravnega sporazuma za letošnje leto je predvidena največ denarja za Dom Planiko pod Triglavom, Frischaufov dom, Erjavčevo koč na Vršiču, Staničev dom pod Triglavom, Kočo na Kriški gori, Kočo na Grohatu in Dom na Lubniku.

Križ na Stolu?

Člani kolegija, ki ga občasno sklicuje predsednik PZS Marjan Oblak, so bili v začetku aprila seznanjeni z vlogo, ki jo je Avstrijska planinska organizacija (ÖAV) poslala Planinski zvezi Slovenije. Avstrijski planinci bi namreč želeli na vrhu Stola ponovno postaviti križ. Prisotni člani kolegija so soglašali, da te namere slovenska planinska organizacija ne bi ovirala. Zadnje besedo pri tem bodo seveda imeli drugi slovenski državni organi. Zato so se na planinskem kolegiju dogovorili, da bo o tem opravil na Republiškem komiteju za mednarodno sodelovanje pogovor predsednik PZS.

85-letnica SPD Trst

V nedeljo, 25. junija, je bila na vrhu Poldašnje Špice (2087 m) osrednja slovesnost Slovenskega planinskega društva

Trst ob 85-letnici njegovega delovanja. Skupaj s slavnostjo je bil tudi tradicionalni dan planincev SPD Trst, ki je sicer navadno jeseni.

Praznovanje te visoke obletnice bo vse letošnje leto delovno ter brez posebnih pretiranih in dragih proslavljanj, zato pa z resnično željo, da bi se društvo še predvsem letos približalo članom na vseh ravneh in jim ponudilo tisto, kar si najbolj želijo: izlete. Teh bo letos skupno skoraj petdeset, kar je precej več kot lani, organizirali bodo kar dva enotedenska tabora oziroma poletna pohoda ter precej srečanj s prijateljskimi in pobratenimi društvi. Poleg tega bo društvo letos privedilo vrsto izletov po zamejski Vertikali, pohod po Slovenski transverzali in mnogo vzponov na vrhove Poti prijateljstva. Tako bodo zadostili vsem okusom in željam.

Najbolj pestro bo julija in avgusta. Zadnje dni julija bodo priredili tridnevni izlet v Dolomite, verjetno v najlepši predel teh gor. Zavarovana pot Lipella, ki pehne na vrh 3225 metrov visoke Tofane di Rozes, je ena od najlepših v Dolomitih, na tem izletu pa se bodo povzpeli še na Monte Cristalo (3216 m). — SPD iz Trsta si je zadalo nalogo, da v nekaj letih prehodi celotno slovensko transverzalo. Pred dvema letoma so slovenski zamejski planinci prehodili prvi odsek od Maribora do Solčave, letos bodo pot nadaljevali od Solčave do Karavank. To bo teden dni izredno pestrih tur, saj se bodo udeleženci lotili Kamniških Alp in drugih zahtevnih vrhov. — Sredi poletja, od 12. do 15. avgusta, se bodo povzpeli na Gross Venediger (3674 m) in na Sonnblick (3106 m) na Poti prijateljstva, v okviru svojih že tradicionalnih dolgih pohodov pa bodo od 27. avgusta do 3. septembra obiskali Dolomite del Brenta, in sicer vrsto tritisočakov.

Zadnji »sezonski« izlet ali tura v letošnjem letu bo konec septembra na avstrijski Königstuhl (2331 m) in na Polinik (2700 metrov), medtem ko bodo ves čas do pozne jeseni prirejali planinske izlete v vremenu primerne gorske predele.

Nove zveze med kočami

Planinske postojanke na območju občine Kranj bodo letos dobile nove radijske zveze, naj sodobnejše aparate IRET-Iskra, ki jih je uvedel Republiški sekretariat za ljudsko obrambo (RSLÖ). Gre za povezavo s centrom za obveščanje (985), ki se je v času delovanja izkazal kot izjemno uspešen organizator obveščanja. V Kranju, kjer planinstvo vedno obravnavajo kot potrebno dejavnost, vsepovsod v okolici pa je tudi hribovito območje, kjer je precej gorskih nesreč in klincev planincev na pomoč, je izvršni svet kranjske občinske skupščine in še posebno sekretariat za

ljudsko obrambo odobril in opremil planinske postojanke Kališče, Ledine, Češko kočjo in Krvavec-Gospinec s temi sodobnimi in učinkovitimi napravami. Ta sistem UKV (z množico repetitorjev) deluje enako kakovostno in zanesljivo kot na primer sistem za zveze za potrebe GRS. Vsekakor bodo te naprave v veliko pomoč oskrbnikom planinskih koč, da bodo kar najhitreje sporočili v dolino svoje novice. Morda bo kranjski pogled spodbudil k podobnim ali enakim razmišljanjem tudi druge predele Slovenije.

Franci Ekar

Izza zastora občnega zbora PD Bovec

Naj bo ta neuradni zapis malo drugačen od običajnih kronoloških zapisov s planinskih občnih zborov. Predvsem bi rad za beležil razmišljanja pred občnim zborom PD Bovec in po njem, ozadje torej. To pa je bilo po prebranih poročilih in uradnem delu bolj podobno enominutnemu molku kot ustvarjalnemu monologu, saj so se srečali pravzaprav tisti, ki se srečujejo tako rekoč vsak dan ob tekočih problemih.

Res smo se z enominutnim molkom poslovlili od dragega staroste bovškega planinstva iz njegovega najdinamičnejšega in najvedrejšega obdobja, Borisa Ostana. Delo odbora in aktivnosti posameznih odsekov so v zadnjem času v kvalitetnem vzponu, vendar kljub temu društvo beleži upadanje števila svojih članov.

V razpravi je bilo postavljeno vprašanje o vzrokih za to, vendar je bilo odgovorov malo. Bolj so bili v obliki vprašanj, če nismo po naključju postali v tej generaciji premalo pozitivno-prijetno-komunikativni. Lahko bi tudi ugebali, ali ta generacija v ostrem kotu slovenskega trikotnika nima več medsebojne afinitete, ampak prej obratno, saj je tudi pri ostalih družtvih v kraju tako... Seveda niti to, da izrazito ekstenzivno gospodarstvo v tem kraju prinaša migracijske tokove prebivalstva iz krajev, kjer je planinstvo ljudem tuje, ni glavni vzrok za pasivnost »domorodcev«.

Pred takšnimi zbori in po njih pa so razmišljanja tudi drugačna. Živimo namreč v državi z (vsaj) družbenim in gospodarskim razkrojem, ki je gojila in še vedno močno goji črno-belo »čredno« druženje ljudi, kar pa v podzavesti pušča odpor do vsakršnega druženja. Ta generacija postaja torej proti tej boleznii imuna in se ji včasih tudi podzavestno upira pasivno, vsakršno druženje na uradni stopnji, saj teži tudi posameznik k lastni eksistenci. Zato imamo dosti planincev in hoje v gore, ne pa članov in skupinskih izletov, razen tam, kjer se je tradicija romanj še obdržala kot zapisana človeku te dežele v navado, običaj, potrebo.

Zato smo morda v fazi, ko izrabljamo priložnost (trenutne?) pomladi, da skuša vsak zadihati po svoje, naveličan govoriti, poslušati iste besede, gledati iste obraze, ponavljati iste zablode ob isti koračnici, kar je na žalost povzročilo tudi odpor proti druženju v tako prijetnih dejavnostih, kot so šport, kultura, planinstvo itd.

Črnogledost, obrekovanje? Je mar dejstvo, da greš v zapor, če imaš neki podatek, pred leti celo drugačno misel, ker te lahko obtožijo, da si hotel izdati državno skrivnost, tudi črnogledost? Ali takšna družba, v kateri občasno občutiš na koži poglede ovaduhov in priliznjen nameh provokatorjev, (mlade) ljudi iskreno med seboj družiti ali pa jih nasprotno navaja k podlosti, zahrbtnosti, nasilju ob oblastiželjem karierizmu, lumpenproletarstvu ter na drugi strani frustrirane k zavrtosti, umiku, pasivnosti, pišmeuharstvu, osamitvi vase — in končno tudi stran od skupin in skupnosti, druženja?

Šele ko posameznik ne čuti v okolju pritisaka »zajedništva« in osebno čuti dovolj zraka, svoj individuuum, začne zopet iskati, začuti potrebo po spontanem združevanju, biti združen... v novi pomladi, ki jo je morda že zopet (zaenkrat) konec. Menda je tako tudi z odnosi med narodi. Vsi ljudje — in le vsi ljudje — vse vedo!

Preprosto bi dejal, da nekaj let naše društvo z velikim trudom krmilo vztrajno obrača v pravo smer, predvsem še delno pomlajeni odbor. Naj nam bo v spodbudo, da se to ne da narediti čez noč in priti kar do bleščečih in vsem vidnih rezultatov. Delo je (po mojem skromnem mnenju) treba čimbolj poenostaviti, iti na minimalne programe realizacije v zvezi z investiranjem v nove objekte in se sprizniti z dejanskim stanjem, preiti na čisto planinsko dejavnost in veselo na delo z mladino. Z gospodarstvom iz znanih vzrokov še profesionalno gospodarstvo ne more nikamor.

Pretekli programi so bili preambiciozni oz. preobremenjujoči za tako majhno število prebivalstva te doline in članstva sploh, saj se je danes temu odboru, če naj se ukvarja s planinstvom, vsega tega še odkrižati težava, ne pa da bi naenkrat vso dediščino »pojedel.«

Razvoj planinstva, gradnje in obnova koč, poti itd. na Bovškem — da, toda z več društvii in ne sami, saj smo vendar sestavni del slovenskega planinstva; zato ga imejmo radi v celoti, celota pa naj se v ta košček ne sramuje z ljubeznijo vključiti.

Menim še, da sta novi predsednik in odbor, pokazala delavnost in živi planinski duh ter lastnosti, ki kažejo, da ima društvo še korenine, iz katerih bodo sveži poganjki kmalu vidnejši; zato ob drugih ugodnih razpletih in omenjenem sodelovanju ne bo vzroka za nadaljnji pesimizem, ampak za veder korak v breg, ka-

kršnega se lahko še spominjamo. Sposobni smo ga, čeprav postaja vedno bolj zaskrbljujoč naš vsakdanji kruh, katerega vedno več ljudi služi kar s celodnevni znojem.

Miran Mihelič

Praznovanja kranjskih planincev

Na Kališču je 17. in 18. junija planinsko društvo Kranj ob praznovanju svoje 90-letnice pripravilo nekaj priložnostnih slovesnosti. Tako je bil takrat tam zlet ljubiteljev gorá, program pa je potekal hkrati s tečajem GRS, sejo upravnega odbora, kresovanjem in družabnimi srečanji in programom.

V nedeljo, 18. junija, so pred planinskim domom proslavili 30-letnico doma na Kališču, ki so ga kranjski planinci zgradili pred tremi desetletji in ves ta čas dobro služi svojemu namenu, in sicer brez kakršnihkoli kombinacij z oddajanjem v najem, kar v planinskem gospodarstvu zadnjega časa ni tako redka praksa.

Hkrati so odprli točkovno transverzalo »Storžič«, ki poteka po že dolgo označenih poteh in se ustavlja na točkah, kjer so že dolgo žigi, tako da za to transverzalo ni bilo potrebnih nobenih novih markiranj ali drugačnega poseganja v naravo in označevanja. Transverzala naj bi služila predvsem rekreaciji ljubiteljev gorske narave, to pa je hkrati oblika, da bi usmerjali množične obiske v gore. To območje je še predvsem primerno za planinarjenje v zgodnjepomladanskem in poznojesenskem času. — Na transverzalnii poti »Storžič« so naslednje točke: planinski dom Kališče, Velika poljana, Storžič, Bašeljski vrh, Mali Grintovec, Srednji vrh (Cjanovca), Javorjev vrh in planinska kočá Istra na Jakobu ter Klub planincev. Transverzalo potrdilo je v obliki kartona, za prehojeno pot pa dobi pohodnik poseben znak.

Franci Ekar

Pomladanski pohod k novi koči

Čeprav je bilo 20. maja deževno vreme, to ni odvrnilo planincev Zagreba, Samobora, Jaske, Karlovca in Slovenije od tega, da bi se vključili v drugi pomladanski pohod na Žumberak iz Sošic oziroma Suhorja. Ta dan so tudi odprli novo preurejeno kočó v Sekuličih, tako da je bil organizator, PD Monter iz Zagreba, kar dvakratni gostitelj. Zbralo se je nekaj sto planincev, prav ob otvoritvi pa je celo posijalo sonce. Planinci smo seveda lahko zadovoljni, da je ta del Žumberka in Gorjancev dobil planinsko kočó, ki bo v zelo prijaznem okolju odslej sprejemala planince in prijatelje gorá.

Na pomladanskem pohodu na Žumberak so organizatorji podelili vsakemu udele-

žencu za prvo sodelovanje posebno značko, posebne nagrade pa so dobili najmlajši in najstarejši udeleženci in najbolj množično zastopano planinsko društvo (ki je bilo to pot PD Železničar iz Zagreba). Organizatorji že premišlujejo o tem, da bodo prihodnja leta, ko se bo nabralo dovolj pohodov, podeljevali tudi srebrne pohodne značke.

Josep Sakoman

15. zlet slavonskih planincev

Planinsko društvo Djakovo je 27. in 28. maja organiziralo 15. zlet planincev Slavonije na Boroviku, ki ga popularno imenujejo »Djakovsko morje«. Pri Boroviku so namreč zgradili jez na potoku Vuka, ki ob močnem deževju poplavlja ter ogroža Vukovar in Borovo. Ko so sezidali jez, je nastalo jezero, ki je primerno za šport in rekreacijo.

Na tem zletu so PD Željezničar iz Zagreba podelili prehodni pokal z zahvalnim pismom kot najštevilnejšim obiskovalcem Slavonske planinske poti (SPP).

J. S.

Planinska skupina — društvo?

V nedeljo, 28. maja, je planinska skupina Podjetja za PTT promet Kranj imela svoj 31. letni občni zbor, ki so ga organizirali v planinski koči na Ermanovcu. Pozdravil ga je predsednik planinske skupine Stane Tušek, ki je tudi podal poročilo o delu in aktivnostih društva ter o načrtih. — Februarja smo organizirali pohod na Ermanovec, v začetku maja je bil pohod po poteh tovarštva in spominov, 11. junija zbor planincev PTT Slovenije na Polževem, avgusta pa se bomo odpravili na Triglav. Vmes bo še nekaj izletov na bližnje planine, marsikaj je prepuščeno individualnim pobudam. Izvršni odbor bo skušal uresničiti tudi predlog za organizacijo izleta na enega od vrhov v sosednjih državah, morda na Grossglockner.

Navzoče je pozdravil tudi Jože Dobnik, predstavnik IO PD PTT Ljubljana. Med drugim je omenil možnost oz. spodbudo matične planinske organizacije, da bi se planinska skupina PTT Kranj lahko oblikovala kot samostojno društvo. Kratek pozdravni nagovor je imel tudi direktor PTT službe Alojz Bavdek.

Program so popestrili učenci osnovne šole Sovodenj s pesmicami in deklamacijami. Zaigral je tudi harmonikar, da so si plezalci lahko obrusili pete. Za hrano in pijačo je bilo dobro poskrbljeno. Mnogi so čudovit, sončen dan izkoristili za vzpon na 1050 metrov visok vrh Ermanovca ali pa so se sprehodili po okolici, polni prelepega majskega cvetja in zelenja.

I. K.

Vodniški servis Izidor

V okviru Mladinske komisije pri Planinski zvezi Slovenije so ustanovili Vodniški servis Izidor, ki naj bi vsaj deloma zapolnil veliko vrzel v slovenski turistični ponudbi — vodništvo po gorah, kar je v drugih alpskih deželah že dolgo uveljavljena oblika turizma.

Program tega servisa so oblikovali na podlagi minulih izkušenj pri organizaciji najrazličnejših planinskih akcij od izletov in planinskih šol do planinskih taborov v mladinskih odsekih planinskih društev po Sloveniji, kjer so doslej delovali ti vodniki.

Večina dejavnosti Vodniškega servisa Izidor bo posvečena vodenju planinskih izletov v visokogorje in sredogorje, pozimi pa tudi turnih smukov. Cilj si izberejo »klienti«, se pravi naročniki vodenja, Izidor pa prevzame organizacijo ture, prevoza, prenočišča, preskrbi vodnike in zavarovanje vseh udeležencev. Hkrati bo Izidor organiziral izlete po svoji lastni izbiri.

Naročniki se poleg izletov in tur lahko odločijo tudi za planinski tabor, ki ga Izidor seveda lahko prilagodi interesom udeležencev in možnostim, ki se ponujajo v kraju taborjenja. Tako lahko za taborjane organizirajo plezalni tečaj, obiske kraških jam, kajakaške in surfarske dejavnosti in podobno.

Predvsem mlajšim ljubiteljem gorá lahko Izidor organizira planinske šole, predvsem med poletnimi in zimskimi počitnicami, na njih pa se bodo udeleženci med drugim seznanili z znanji, ki bi jih moral poznati vsak obiskovalec gorskega sveta. V času pouka se lahko učenci in dijaki odpravijo z Izidorjem na planinske športne dneve. Dodatna ponudba bodo naposled predavanja s planinsko tematiko, popestrjena z diapozitivi ali kratkimi filmi.

Vse podrobne informacije o možnostih, ki jih ponuja Vodniški servis Izidor, je mogoče dobiti na Planinski zvezi Slovenije, Dvorčakova 9, Ljubljana (tel. (061) 315 493).

Zbliževanje brez mitingov

Težavne gospodarske in družbene razmere vplivajo tudi na društveno dejavnost, saj se zato med drugim zmanjšuje zanimanje za izlete. To je med drugim ugotovil na letošnjem občnem zboru PD PTT Maribor njegov predsednik Bruno Fras. Dejal je, da bo treba izboljšati delovanje posameznih društvenih odsekov (propaganda, varstvo narave, mladinski odsek, gospodarska komisija). Z obiskom planincev in drugih gostov v postojanki pod Plešivcem ne moremo biti zadovoljni, je dejal, delen vzrok za to pa je zadnje čase slabši življenjski standard planincev.

Lani je PD PTT Maribor organiziralo srečanje članov pobratenih ptt planinskih društev iz Tuzle, Novega Sada, Skopja in Maribora na Plešivcu, Poljani in Šentanelu, mariborski ptt planinci pa so se udeležili zbora ptt planincev Jugoslavije na Zabljaku. »Planinsko rekreativna in ptt dejavnost nas zblížujeta in ne smemo dopustiti, da nas politika in mitinški pritiski ločujejo,« je dejal predsednik Fras.

Na občnem zboru so mariborski ptt planinci sprejeli letošnji delovni program, ki načrtuje predvsem udeležbo na številnih planinskih izletih in drugih planinskih dejavnostih. Tako se bo, je bilo sklenjeno, skupina mariborskih planincev — poštarej prve dni julija udeležila na območju Varaždina 37. zbora ptt planincev Jugoslavije, poleg tega pa predvidevajo Mariborčani vsaj dve delovni akciji na postojanki pod Plešivcem (ureditev okolja, ceste, terase pred domom). Za letošnji cilj so si postavili, da bi število svojega članstva povečali na tisoč, pri čemer bodo posebno skrb posvetili strokovnemu vsposabljanju planinskih in mladinskih vodnikov.

Na občnem zboru so izvolili 16-članski izvršilni odbor, za društvenega predsednika pa ponovno Bruna Frasa.

(ptt novice)

Odprt dom na Koritih (1010 m)

Planinsko društvo »Glas Istre« iz Pulja je 4. junija slovesno proslavilo dan društva z otvoritvijo planinskega doma na Koritih nad Brgudcem. Planinsko društvo je prispevalo veliko sredstev in prostovoljnega dela vseh društvenih članov, da so zidavo pripeljali do konca, da so dom uredili in ga izročili v uporabo vsem članom planinske organizacije v državi ter drugim ljubiteljem Čičarije. Velik prispevek k tej akciji so dale številne organizacije iz Istre ter planinci Istre in Slovenije, posebno pa še prebivalci majhnega kraja Brgudac, ki so skupaj s planinci doživljali vse gradbene faze.

Ta dom veliko pomeni za planinstvo v Istri in Čičariji, pa tudi za Istro in Čičarijo. Planinci, ki ga bodo obiskali, bodo

lahko hkrati spoznali vso lepoto kamnite Istre, skozi katero poteka tudi Istrska planinska pot (IPP) od Slavnika do Učke. Seveda so dobrodošli v tem domu vsi planinci in drugi obiskovalci.

Vlado Radovan

Zimski tečaj za mladinske vodnike

V organizaciji Mladinske komisije je bil od 16. do 23. aprila v Koči pod Bogatinom (1513 m), ki jo upravlja PD Srednja vas, zimski tečaj za mladinske vodnike. Udeležilo se ga je 22 tečajnikov iz 13 PD. Kot je zapisano v poročilu s tega tečaja, so vsi tečajniki smučali solidno, nekateri zelo dobro. Predpisani program so v celoti predelali le v teoretičnem delu, kajti zaradi neugodnih vremenskih razmer niso praktično vadili gibanja z derezami, prav tako so premalo vadili tehniko gibanja in vodenja v zimskih razmerah brez smučí. Tako tudi ni bilo mogoče izvesti programa izdelave bivakov.

Kljub neugodnim vremenskim razmeram pa so odhajali na ture in so nekatere opravili v celoti. Bili so na Mohavščku (2008 m), na Govnjaču z dveh smeri, na Podrti gori (2061 m) in Zelenem vrhu (2051 m). Ker se je slabo vreme kar nadaljevalo, so prej kot je bilo načrtovano prekinili tečaj, saj praktičnega programa niso mogli izvajati, teorijo pa so predelali.

Vsi tečajniki so tečaj uspešno opravili. V zaključni anketi so ga v celoti najpogosteje ocenili z oceno 4 (12) in 3 (5). Kot je pokazala anketa, so jim največ novega znanja dale teme o plazovih, gibanju, turnem smučanju, GRS, PP in bivakih.

Tečaj so vodili Martin Šolar, Tomaž Vrhovec, Miha Mulej, Tone Golob, Nataša Erjavec in Franjo Krpač, ki je bil vodja tečaja.

Obvestilo

Ceben, Zadobrovska 40 a, Ljubljana-Polje, tel. 487 080, imajo na voljo vezane letnike Planinskega vestnika od 1953. do 1963. leta.

SOZD

PETROL

**S proizvodi Petrola
na pot v gore**

DOBRA MODNA OBLAČILA

Kar zadeva njihov gospodarski pomen, jih pogosto močno podcenjujejo, ker se ne pojavljajo pogosto na športnih straneh množičnih občil. To so popotniki, plezalci in planinci. Toda izdatki hodcev in visokogorskih gornikov segajo v milijone in milijarde. Da bi zadostil vsaj osnovnim varnostnim zahtevam, mora gornik izdati za svojo opremo najmanj 1000 DEM. Če pa se hoče kompletno opremiti za turo, z nahrbtnikom, lahkim šotorom in spalno vrečo, mora — pač odvisno od ustreznosti kakovosti — precej globlje seči v žep: 2500 do 3000 mark za to že potrebuje.

Tudi gorski popotnik je dober kupec. Na 1000 do 1200 DEM ocenjujejo strokovnjaki Nemške planinske zveze (DAV) dobro izbrano opremo od gorskih čevljev do nepremočljive vetrovke ali jopiča. Zato ni nič nenavadnega, da je bilo na gorniški in popotniški opremi eno od najpomembnejših težišč 29. mednarodnega jesenskega strokovnega sejma športnih artiklov in športne mode ISPO 88.

PRILJUBLJENA GORSKA HOJA

Po vseh anketah sta popotništvo in gornišтво čisto na vrhu seznama priljubljenosti, kar zadeva šport in dejavnosti prostega časa. Popotništvo je na tem seznamu uspešnic s 34 odstotki čisto na vrhu skupaj s plavanjem. Šele nato sledijo nogomet, rokomet, smučanje ali teki. Samo v Zvezni republiki Nemčiji se opredeljuje 1,9 milijona državljanov, od tega 40 odstotkov žensk, za bolj ali manj aktivno planinstvo. Planinska zveza meni, da je približno 30 odstotkov od teh skoraj dveh milijonov zares pravih planincev, to pomeni takih, ki so pripravljeni in sposobni iti tudi na kline in na poti, opremljene z jeklenicami ali celo na plezalno vrvo. Približno podobne številke prihajajo tudi iz Avstrije, Italije in Francije.

Čeprav se morajo gorski popotniki in alpinisti včasih bojevati z varstveniki okolja, se število privržencev planinstvu počasi, a vztrajno povečuje. Nemška planinska zveza (DAV), ki šteje zdaj 475 000 članov v 300 sekcijah in ki oskrbuje svojih 295 planinskih koč, pričakuje nekaj prirastka tudi od jadralnih padalcev in gorskih kolesarjev. »Tudi to je planinstvo v najširšem smislu,« je dejal eden od predstavnikov DAV.

Kot so pokazali rezultati tržne analize Inštituta za prosti čas, je zdaj v Zvezni repu-

bliki Nemčiji v celoti 17 milijonov ljudi, ki so »premikajoče se aktivni«. Od teh se jih osem milijonov opredeljuje za popotnike, 3,5 milijona za sprehajalce in približno pol milijona za gornike, in sicer za vse kategorije od gorskih popotnikov do ekstremnih plezalcev.

Glede na to zadeva eno od vprašanj čevlje, in sicer od takih za hojo po ravnem do plezalnikov za ekstremno plezanje po umetnih stenah. Obstaja očitna usmeritev, da tovarne izdelujejo vedno boljše čevlje in da se za vedno boljše obutev odločajo tudi kupci, pa čeprav postaja ta obutev seveda vedno dražja. Na vrhu prodajnega seznama so čevlji za trekinge, popotniški čevlji in lahki planinski čevlji z nepremočljivo notranjo podlogo, ki pa vendarle diha. Plezalnike iz umetnih snovi kupujejo le prosti plezalci.

KJE SE ZAČNEJO GORE?

O nekakšnem pravilu, češ da je meja za hojo s supergami šele v višini 1500 metrov, nočejo poznavalci s tega področja nič slišati. Slejkoprej trdijo, da dobra in vsestransko uporabna oprema varuje in lahko tudi obvaruje življenje. Nenaden vdor hladnega zraka lahko tudi avgusta povzroči prave zimske razmere s snegom na visokogorskih območjih, za take razmere pa superge niso primerna obutev. Copati, majice s kratkimi rokavi ali kratke hlačke seveda ne sodijo v gorsko pokrajino.

V trgovinah je veliko povpraševanja tudi po funkcionalnih oblačilih. Dandanašnji so vse bolj modna, moderna in barvasta. Pred desetletjem ali kaj smo bili v hribih še vsi po vrsti sive miši, zdaj imajo tudi popotniki in hribovci radi pisane obleke.

Kot vemo, spadajo h gorski opremi pulover, rokavice, gamaše ali kaj podobnega, varovalo pred dežjem ali snegom, prav tako tudi tako imenovana astronavska folija, ki je lahka, zavzame skoraj nič prostora, v sili pa lahko reši življenje.

Kar zadeva nahrbtnike, obstajajo prav majhni in lahki za ženske in veliki za utrjene hribovce. Zadnji čas spet vse bolj prihaja v modo hribovska palica, čisto navadna ali posebna, zložljiva, s katero varujemo hrbtnico, gležnje in kolena. Seveda pa se je treba tudi s palico naučiti hoditi.

(Sauerland Zeitung)

KVALITETNI NAHRBTNIKI

Vrhunska modela s preizkušenim oprtnim sistemom

Oba modela imata posebej izdelano hrbtno stran **GALAXY-FOAM** z anatomsko oblikovano peno in ventilacijskimi zračniki, ki zagotavljajo optimalen pretok zraka na delih, ki se tiščijo hrbta, in poseben sistem **GALAXY**, s katerim je mogoče prilagajati dolžino naramnic.

NAHRBTNIK GALAXY MAGEL-LAN, 60-litrski, vrhunski model za dolge gorske ture, potepanja in trekinge.

NAHRBTNIK GALAXY EXPLO-RER, 40-litrski, vrhunski model za krajša potovanja, plezalne in smučarske ture.

Oba modela je mogoče povečati s stranskimi žepi (+10 litrov).

Podrobnejše informacije o celotnem programu nahrbtnikov dobite v glavnem katalogu North Land, ki ga lahko zahtevate in dobite brezplačno pri nas.

SPORT IMPORT Ges.m.b.H.
A - 8020 GRAZ
ELISABETHINERGASSE 22